

Aleksandar Popović
Aleksandar Timofejev
Branislav Trifunović
Božo Prelević
Bojan Kovačević
Branko Kovačević
Danica Vučenić
Dejan Popović
Dragoljub Draža Petrović
Dragoljub Žarković
Dušan Teodorović
Dubravka Stojanović
Dušan Petričić
Đorđe Pavićević
Đorđe Vukadinović
Filip David
Gorčin Stojanović
Igor Brakus
Ivan Vejvoda
Jelisaveta Vasilić
Kokan Mladenović
Ljubomir Madžar
Lazar Stojanović
Ljubomir Simović
Miloš Teodorović
Marko Šelić Marčelo
Mileta Prodanović
Milan Vlačić
Miodrag Žec
Miodrag Majić
Nenad Prokić
Vladimir Arsenijević
Pavle Petrović
Ratko Božović
Rodoljub Šabić
Sanda Rašković Ivić
Srđan Bogosavljević
Srećko Mihajlović
Srbijanka Turajlić
Siniša Kovačević
Teofil Pančić
Vigor Majić
Vida Ognjenović
Višeslav Hadži -Tanović
Vladica Cvetković
Zoran Ivošević
Zoran Drakulić
Zoran Čičak
Žarko Korać
Žarko Trebješanin

NEĆU DA ĆUTIM

NEĆU DA ĆUTIM

Za pet godina vlasti Srpske napredne stranke (2012-2017) ukinut je dijalog sa političkim neistomišljenicima i u javni govor uveden ton potpune netrpeljivosti prema svima koji se ne slažu sa vladajućim diskursom, ili imaju primedbe na postepeno derogiranje institucija kao temelja svakog demokratskog i civilizovanog društva.

Pred vama je knjiga razgovora sa 50 ličnosti, aktivnih učesnika na javnoj sceni Srbije koji se i u vreme kada je zamro dijalog, a kritički glasovi bili vrlo retki, nisu libili da jasno iznesu svoje mišljenje, ubedeni da time doprinose dobrobiti društva u kome živimo. Zato se knjiga zove “Neću da ćutim”. Svi ovi razgovori objavljeni su u časopisu “Nova ekonomija” tokom proteklih pet godina i u njima su ljudi različitih političkih orijentacija, karijera i životnih načela dali svoja viđenja kuda Srbija ide i šta nam je činiti.

Business Info Group, kao izdavač časopisa “Nova ekonomija”, smatra izuzetno važnim da ovakva knjiga ostane svedočanstvo o tome šta je ko radio i govorio u jednom i politički i ekonomski teškom vremenu.

Biljana Stepanović,
direktorka Business Info Group

Impresum

NAZIV IZDANJA

Neću da ćutim

UREDNIK

Biljana Stepanović

NOVINARI:

Dijana Ivanov Kadić

Tamara Nikčević

Antonela Riha

Miloš Obradović

Miloš Teodorović

Nenad Milosavljević

Vesna Vujić

Nataša Stojanović

Gorislav Papić

FOTOGRAFIJE

Dušan Đorđević

DIZAJN

Jovana Bogdanović

LEKTURA I KOREKTURA

Mirjana Radaković

ŠTAMPA

Štamparija Caligraph

IZDAVAČ

Business Info Group

Bulevar despota Stefana 12, Beograd

Sadržaj

Aleksandar Popović	06	Miloš Teodorović	106
Aleksandar Timofejev	10	Mileta Prodanović	110
Branislav Trifunović	14	Miodrag Zec	114
Božo Prelević	18	Milan Vlajčić	118
Bojan Kovačević	22	Miodrag Majić	122
Branko Kovačević	26	Nenad Prokić	126
Danica Vučenić	30	Pavle Petrović	130
Dejan Popović	34	Ratko Božović	134
Dragoljub Žarković	38	Rodoljub Šabić	138
Dragoljub Draža Petrović	42	Sanda Rašković Ivčić	142
Dušan Teodorović	46	Srdan Bogosavljević	146
Dubravka Stojanović	50	Srećko Mihajlović	150
Dušan Petričić	54	Srbijanka Turajlić	154
Đorđe Pavićević	58	Siniša Kovačević	158
Đorđe Vukadinović	62	Teofil Pančić	162
Filip David	66	Vida Ognjenović	166
Gorčin Stojanović	70	Vigor Majić	170
Igor Brakus	74	Višeslav Hadži -Tanović	174
Ivan Vejvoda	78	Vladica Cvetković	178
Jelisaveta Vasilić	82	Vladimir Arsenijević	182
Kokan Mladenović	86	Zoran Drakulić	186
Lazar Stojanović	90	Zoran Ivošević	190
Ljubomir Madžar	94	Zoran Čičak	194
Ljubomir Simović	98	Žarko Korać	198
Marko Šelić Marčelo	102	Žarko Trebješanin	202

Interes Srbije su jake institucije

Tekst:
Biljana Stepanović

Maj
2015.

Aleksandar Popović je redak, ako ne i jedinstven primer da se može godinama opstajati u političkom životu bez afera i skandala, da se može zastupati nacionalna (neki kažu nacionalistička) desničarska ideja, a uživati ugled i kod političkih protivnika. Bio je ministar nauke i zaštite životne sredine, pa ministar energetike. Profesor je Hemijskog fakulteta u Beogradu. Nije napustio Demokratsku stranku Srbije, ostao je u njoj, ali se nije kandidovao da je vodi. To je, po svoj prilici, kod nas politički presedan

Sadašnja predsednica DSS-a Sanda Rašković Ivić predlaže da vaša stranka izađe iz vlasti u Beogradu, ali ne i iz ostalih opština. Zašto? Šta sada zamerate koalicionom partneru što niste prilikom formiranja vlasti?

Izneću svoj krajnje lični stav. U vlasti, republičkoj ili lokalnoj, moguće je biti dok se slažete u suštinskim potezima koje ta vlast, na svom nivou, radi, sa onima koji je čine. Vemenom se mogu iskristalisati ozbiljne razlike među partnerima koji vlast čine. Kada se to desi, jasno je da onaj koji je manji treba da vlast napusti, tamo gde se sa ključnim potezima ne slaže. Deo našeg programa je od 2004. godine bio izmeštanje železničke i autobuske stanice i oslobađanje savskog amfiteatra. Ne slažemo se sa načinom na koji se, bez javnog poziva za izradu DUP i uređenje prostora, bez izbora strateškog partnera, bez mogućnosti slobodnog takmičenja potencijalnih investitora, bez ikakve finansijske i infrastrukturne računice projekat radi na način na koji se radi, u gradu gde veoma mnogo poslovnog prostora stoji neiskorišćeno, u zemlji gde veliki broj stanovnika ne živi na vodi, već nema ni pristojnu pijaću vodu i u gradu gde veliki deo njegovih žitelja nema kanalizaciju.

Bili ste ministar energetike kad je NIS prodat Rusima bez tendera. Sada se isto radi sa „Beogradom na vodi“ i Arapima. Da li je maliciozno zaključiti da se vlasti menjaju ali manir vladanja ostaje?

Nemoguće je praviti paralelu između međudržavnog sporazuma sa Ruskom Federacijom zahvaljujući kome imamo profitabilnu i rekonstruisanu naftnu industriju i konačno završeno skladište u Banatskom Dvoru, zahvaljujući kome ne brinemo da li će i kada zimi Ukrajina da pravi problem oko snabdevanja gasom i „Beograda na vodi“ gde se ulazi u dil sa privatnom firmom izabranom direktnom pogodbom, koja će imati privatni interes da gradi stanove i poslovni prostor, a gde i ne znamo kakav je ugovor kojim će se ceo posao regulisati.

Kad pogledamo vašu biografiju, živeli ste sa obe strane nekadašnje gvozdene zavese – i u Sovjetskom Savezu i u Americi. Ali, niste se izgleda priklonili nijednoj strani. Imali ste rezerve kod prodaje NIS-a Rusima, a sada ste jedini, od svih ljudi, reagovali na izjavu američkog ambasadora Kirbija da su Srbi šizofren narod.

Ambasador Kirbi je uvredio jednu celu naciju, a za mene je zaprepasujuće

da mu niko iz vlasti nije odgovorio. U takvim situacijama ozbiljne zemlje takvom ambasadoru, ako mu već ne uskrate gostoprimstvo, tiho saopšte da neće biti priman ni na jednoj zvaničnoj adresi dok se ne izvini. Naši vlastodršci su hrabri kada treba da odgovaraju Maji Kocijančić, a kukavice kada narod koji ih je izabrao vredi, i ne prvi put, američki ambasador.

Možda ste jedino vi to preozbiljno shvatili, da je ta kvalifikacija izrečena kao uvreda.

Ako ja vama kažem da ste šizofreni, je li to uvreda? Ja sam čuo ono što je čula cela Srbija. Ali ovo i nije priča o Kirbiju, nego o srpskoj vlasti i najvećem delu opozicije. Premijer je čak pokušao da izmeni Kirbijevu originalnu izjavu i zaštititi svoje „američke prijatelje“.

Ali i američki prijatelji, kako vidimo, ozbiljno podržavaju ovu vladu i premijera.

Verujem da je činjenica da se Sjedinjene Države, nažalost, ne ponašaju prijateljski prema Srbiji. Bombardovali su Srbiju i Srpsku, pokušali da otmu deo teritorije, zaprašili nas kasetnim bombama i osiromašenim uranom. Ako neko ko vas ne voli, ko se ne ponaša prijateljski prema vama, podržava vašu vladu, onda

Aleksandar Popović

je sasvim jasno da ta vlada ne radi u vašem interesu. Konačno, to znači da bi za državu bilo zdravo da vlada ode.

Demokratska stranka Srbije kojoj pripadate od osnivanja je protiv ulaska u Evropsku uniju...

Naš osnovni stav je uvek bio da zastupamo politiku za koju smatramo da je u najboljem državnom i nacionalnom interesu. Verovali smo u briselske floskule o poštovanju međunarodnog prava, o tome da je upravo ulazak u EU garancija za vladavinu prava i jake demokratske institucije. Interes Srbije i Srba jeste poštovanje prava, jesu jake institucije. Međutim, na slučaju bastarda koje neki zovu „Republika Kosova“ pokazalo se da je laž sve što smo iz Brisela slušali. U životu možete da o nekome imate dobro mišljenje dok na svojoj koži ne upoznate njegovu prirodu. Mi smo prirodu EU upoznali i, kao i u životu, promenili stav, rukovodeći se interesima Srbije.

A kako tumačite izjavu ministra inostranih poslova Ivica Dačića da nas neće primiti u Evropsku uniju čak ni da priznamo Kosovo i da stalno dobijamo nove uslove. Dakle, mi pregovaramo o prijemu, a nećemo biti primljeni nikad.

Znači da se približavaju izbori. A kad se približavaju izbori, pojačava se nacionalna retorika SPS-a. Pa se onda grmi u izbornoj kampanji - mi nećemo MMF, daleko im lepa kuća, a onda se brže-bolje potpiše sporazum sa MMF-om kad se uđe u vlast. Pa se kune u Kosovo i viče kako će se braniti oružjem, a onda se ukidaju srpski zakoni i organi, srpska država i grli se sa Hašimom Tačijem. Kod SPS-a je barem stvar jasna, uvek znate sa kim nećete praviti koaliciju.

Sa kim?

Sa onim sa kim se prvo dogovore o formiranju vlade posle izbora.

Ali ima jedna konstanta kad je u pitanju SPS – svi su se u vladama menjali, samo oni ostaju u svakoj vladi? Pa i sa vama su bili.

Oni nisu bili u vladi sa Demokratskom strankom Srbije. Oni su manjinski podržavali našu vladu.

A to nije isto?

Nije i ne moraju se završiti političke nauke da bi se to znalo. To što je B92 u kampanji protiv Koštunice pokušavao da objasni da je to isto, u nivou je sadašnjih spinovanja srpskih vlasti.

Dobro, a zašto smatrate da se približavaju izbori?

Pa ako sa jedne strane potpredsednik Vlade da takvu izjavu, a sa druge strane i dalje vodi zemlju ka Evropskoj uniji, onda vidite da između izjava i dela te osobe postoji ozbiljna razlika. Ili su razlike u Vladi nepomirljive, a nisu, jer ovo je evrounijska vlada, ili se radi o uobičajenoj pripremi birača za izbore, uz nadu da će zaboraviti sve što je bilo i verovati samo onome što sada čuju.

Pa dobro, ali šta je tu novo i neobično? Zar vam se ne čini da je i kod drugih sve veća razlika između onoga što se priča i onoga što se radi?

Mi živimo u Kurosavinom „Rašomonu“. Ministri vide ono što se događa na jedan, a građani na sasvim drugi način. Primera je koliko hoćete. Od premijera koji tvrdi da nikada u istoriji nije bilo suficita u budžetu, a bio je u vreme Koštuničine vlade, pa tvrdi da su u decembru 2014. veće plate nego bilo kada pre, a zvanična statistika tvrdi da su bile veće u decembru 2013, preko resorne ministarke koja, kako bi pokazala uspeh svog zakona, u tri dana izlazi sa dva podatka o broju izdatih građevinskih dozvola, pa kaže prvo da je u martu prošle godine izdato osam građevinskih dozvola, a sada 55, onda nakon tri dana kaže - prošle godine je izdato 158 dozvola, a sada 240. Na sajtu Republičkog zavoda za statistiku vidite da je u martu prošle godine izdato 566 dozvola, znatno više nego u martu ove godine, što govori da ministarka obmanjuje javnost, a da joj je zakon loš. O stalnom spinovanju o smanjenju nezaposlenosti, a broj zaposlenih je, po zvaničnoj statistici, manji nego što je bio kada je ova vlada formirana, besmisleno je i govoriti. Kada vam iz dana u dan daju neistinite podatke, to onda znači da je ta vlast izgubila kompas. Zašto se stalno iznose neistiniti podaci? Verovatno zato

da se ljudima skrene pažnja sa svih grešaka i gluposti koje vlada pravi. Nema Mubadale, nema fabrike čipova, nema Mercedesa u Ikarbusu, nestadoše FAP-ovi Finci. Meni je zbog toga žao, ali je to elementarna istina. Sve je jasno.

A da li je svima jasno?

Ne znam. U životu je često lakše bežati od istine, pokušavati u raznim aspektima života predstaviti stvari boljima nego što jesu. A prava je istina da je posle kačenja zastava EU po Beogradu, ulaganja i reformisanja, najveća grinfield investicija u Srbiji ostala ona iz vremena dobre, stare vlade Vojislava Koštunice, spinovane i napadane - Ball Packaging.

Ali i poruke su malo zbunjujuće i nije ih ni lako shvatiti: pored ministra inostranih poslova, imamo i takozvane disonantne tonove između predsednika koji „vuče“ prema Rusiji i predsednika Vlade koji bar deklarativno „vuče“ prema Evropskoj uniji, i kako ljudi da se opredele šta da misle?

Srbija treba da bude vojno i politički neutralna. Treba da štitimo svoj interes, ne ugrožavajući nikog drugog ni na koji način. Mi to, zbog evrofanatizma vlasti, ne radimo. Nismo iskoristili priliku da znatno više izvozimo svoje poljoprivredne proizvode u Rusiju. Uveli smo sankcije Belorusiji. Je li nam ona nešto skrivila? Priznala Tačijev spahiluk? Nije. Koji nam je interes bio da uvedemo sankcije Iranu i da one opstanu duže nego sankcije Evropske unije? Koga smo slušali, sebe ili briselske birokrate?

Pa to ne govori o Evropskoj uniji nego o nama.

Ne o „nama“, nego o Vladi Srbije - ovoj, prošloj i onoj DS-a i SPS-a. Umesto da slušamo lokalnog kabadahiju, treba da se ponašamo onako kako se svaki srpski domaćin u svojoj kući ponaša. Ništa više od toga.

Ako pođemo od toga da je svaka demokratski izabrana vlast dobronamerna i želi da zastupa nacionalni interes, pitanje je do koje je mere i na koji način ona u stanju da taj interes zastupa u datim okolnostima.

Ja mislim da je i u datim okolnostima moguće bez ikakvih problema odustati od evrofanitične politike i proglasiti neutralnost.

Zbog čega bismo to uradili?

Zato što ulaskom u Uniju gubite samostalnost. Zemlja članica EU prenosi svoj suverenitet na briselsku administraciju koja utvrđuje zajedničku spoljnu i trgovinsku politiku prema zemljama van EU. Srbija bi bila dužna da prekine da razvija političke i ekonomske odnose sa njom prijateljskim zemljama, ukoliko to nije politika EU. Gubite slobodu. A naši su se preci borili za slobodu, za to da njima ne upravljaju ni Stambol, ni Beč, ni Pešta, već da sami vode svoje poslove. Suvremeni Stambol, Beč i Pešta su danas u Briselu.

Sloboda je omeđena pre svega ekonomskom slobodom. Ako vi niste u stanju da budete ekonomski samostalni, a mi to nismo, ako morate da sklapate sporazum sa MMF-om, ako se ovoliko zadužujete, kako vam to Evropska unija oduzima slobodu? A pritom vas tamo i ne zove.

Zadužile su se vlade DS-a i SNS-a, uz pomoć SPS-a. Demokrate su naduvala budžetski deficit. Koštuničine vlade su ostavile uravnotežen budžet i državu bez omči MMF-a. Znači, moglo se drugačije. I može se. Ali, da bismo bili slobodni i vukli dobre poteze, moramo da se rešimo briselske zablude. Ozbiljnu štetu, ogroman deficit, napravila je vlada DS-a, ovi koji su sada na vlasti tu štetu ne umeju da poprave. Tri godine su na vlasti. Jesu li ukinuli agencije? Nisu. Doneli su Zakon o javnim nabavkama, govoreći da su one najveći izvor korupcije, a onda su doneli u Skupštini Zakon o saradnji sa Emiratima, suspendovali Zakon o javnim nabavkama i praktično, po sopstvenim rečima, omogućili nevidenu korupciju. Air Srbija je ostvarila profit jer na teret bužeta Srbije, dakle svih građana, koristi gorivo i usluge Aerodroma Beograd po beneficiranoj ceni. Bez toga bila bi u gubitku na nivou onoga iz vremena vlasti DS-a.

Ali to sve što govorite ide u prilog zagovornicima puta ka Evropskoj uniji.

Kako?

Tako što i ako ne uđemo u Evropsku uniju, na putu ćemo biti naterani da uvedemo procedure i vladavinu zakona, da se ovakve stvari više ne bi dešavale.

Ja sam za proceduru i za zakone. Činjenica je da su u moderna vremena najveće plate u evrima bile u vreme vlade Koštunice koja nije srljala ka EU, a da otkako od 2008. jurcamao kao muva bez glave ka Briselu, naša ekonomija i standard građana počinju da tonu.

A da li verujete da su se čelnici ove vlasti preumili i da nas sada iskreno vode ka Evropskoj uniji?

Ako se nisu preumili, čemu onda Briselski sporazum kojim su ukinuti zakoni države Srbije na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohije i prihvaćeni zakoni onoga što ambasador Kirbi zove „Republika Kosova“. To ukidanje sopstvene države na Kosmetu nije uradio NATO, nego ova i prethodna vlada.

A prihvatate li vi mogućnost da se večito pitanje Kosova jednom moralo rešiti, da ovaj provizorijum od države više nije mogao da opstane i da Srbija mora da krene dalje bez zavaravanja da će joj Kosovo biti vraćeno?

To je vaše mišljenje. Kao demokrata dajem vam pravo da ga iznesete, a moje je potpuno suprotno. Kosovo i Metohiju Srbiji niko ne može da oduzme za večna vremena ukoliko sama Srbija na to ne pristane. Otuda toliki pritisak da se Srbija odrekne KiM, da ih preda.

Ja samo pitam, sigurno ste čuli takva mišljenja?

Svi ti koji govore da im je Kosovo teg, kada im sutra neko uzme deset hiljada dinara, kukaće i zavijati do neba. A za to što im rasturaju državu neće. E takvi su ljudi licemeri.

Čekajte, ali država smo svi mi.

Tačno. Pa pošto smo država svi mi, imam pravo da kažem da mene nije baš briga za Kosovo i Metohiju, mada sam

svestan da jedan broj ljudi misli suprotno. Stvari se ne rešavaju ni za minut, ni za dan, ni za godinu. Mi u ovom trenutku nismo jači od onih koji su nam okupirali deo teritorije, ali to ne znači da se okolnosti neće promeniti. Da li je 1980. godine, kad je umro Broz, neko mogao da pretpostavi da će se Jugoslavija raspasti u krvavom ratu?

Neki tvrde da je to bilo sasvim predvidljivo.

Da, verovatno oni koji su na njegovom grobu prethodno najviše plakali, njegovi komunistički drugari. Stvari nisu predvidljive, istorija se ubrzava. Ako sada naša pozicija nije sjajna, hajde da zadržimo šanse za one koji dolaze posle nas da poprave ono što su naše generacije upropastile.

Čekali smo više od 20 godina i bilo je sve gore i gore.

Izgubili smo i državu, bili pod Turcima, gazili Albaniju, streljani 100 za jednog. I nalazili snagu. Dvadeset godina u istoriji jednog naroda i države ne znače ništa. A nećemo valjda da se, zbog Amerikanaca i Nemaca, odrekemo Dečana i Gračаницe, Patrijaršije i Gazimestana?

Zvučite kao antizapadnjak, a sa druge strane ste imali primedbe i na prodaju Naftne industrije Srbije Rusima onako kako je prodana. Dakle, niste ni za Ruse?

Ja sam za Srbe. I hajde da jednu važnu stvar raspravimo. Kupoprodajni ugovor za NIS je dogovorila i NIS prodala vlada DS-a i SPS-a. U vreme kada sam bio ministar energetike, potpisan je međudržavni sporazum kojim je samo precizirano da je cena za 51% svega što je imovina NIS-a a. d. na dan 31. 12. 2007. godine 400 miliona. Na taj dan gotovo ništa od onoga što je NIS a. d. koristio nije bilo u njegovom vlasništvu, pa je praktično sa tih 400 miliona plaćeno pravo ruske strane da ide dalje u razgovore. Zašto je posle toga vlada DS-a dala svu imovinu koju nije morala, poklonila, tj. dala bez ikakvog povećanja cene svu imovinu koju tekst međudržavnog sporazuma nije obuhvatila, treba pitati tadašnjeg predsednika DS-a i vladu koja je sklopila kupoprodajni sporazum.

Srećom, digitalna generacija puni 18 godina

Intervju sa kolegom sa kojim provedete više od deceniju na zajedničkom poslu neminovno je „opterećen“ bliskošću. Prema Aleksandru Timofejevu bliskost oseća i publika koja ga je upoznala ranih devedesetih kada je uređivao i vodio emisiju „Od trača do istine i obratno“ na TV Studio B. Karijeru je otpočeo na radiju ove stanice, a nastavio na B92 gde je, kada je osnovana televizija, bio prvih godina i urednik informativnog programa. Na Studio B se vratio kao direktor i glavni i odgovorni urednik i posle sedam godina, u maju 2014, smenjen je sa tih funkcija. Razgovor sa Timofejevim neminovno je i hronika poslednje dve decenije novinarstva u Srbiji, ali i komentar sadašnjeg stanja medija. Redovni je profesor na Akademiji umetnosti u Beogradu. Posle nešto više od godinu dana van medija, koje je iskoristio da obnovi svoje rokerske strasti i nekadašnji bend S.T.R.A.H., Timofejev se vratio na televiziju. Od kraja jula ove godine je na RTV Vojvodini, u Centru za kompetentnost i strateški razvoj i zadužen je, kako kaže, za unapređenje poslovanja

Tekst:
Antolnela Riha

Septembar
2015.

„To je jedna od retkih televizija koju te nije sramota da gledaš sa decom i nije te sramota da te neko vidi da je gledaš i jedno od retkih medijskih ostrva onoga što ja zamišljam da bi trebalo da bude dobar program javnog servisa. To me je između ostalog i opredelilo da radim u toj kući. A i rodom sam iz Vojvodine, pa je red i da se oprobam na tom terenu“.

Zašto nisi na ekranu? Da li si oduštao od novinarstva?

U ovom trenutku nisam preterano raspoložen da razmišljam o emisiji. Pitaću me povremeno - zar nemaš želju da radiš nešto novinarski? Dugogodišnji

sam saradnik nemačkog radija WDR-a, koji je jedan od tamošnjih javnih servisa i ima i emisiju na jezicima bivše Jugoslavije. Pravim dobre priče i reportaže, to mi je za sada dovoljno.

Tokom ovog leta otpočela je privatizacija medija koji su u državnom vlasništvu. Pratiš li kako teče kupovina lokalnih medija?

Ja sam jako puno i jako glasno i opširno pričao o tome pre usvajanja seta medijskih zakona. Pokušavao sam na sve načine da objasnim da će to voditi ka potpunom uništavanju lokalnih medija, pre svega sam tada, naravno, štitio Studio B koji sam vodio. Sad je došlo

vreme za egzekuciju jer mislim da će, nažalost, veliki broj tih medija propasti, da im se neće pojaviti kupci, a ono što se ne proda biće ponuđeno radnicima. Teško da će tu bilo šta moći da zaživi. Mislim da je ovo kraj Studija B, sasvim sigurno više neće biti ono što je bio, mada istini za volju, to nije ni sad. Nisam siguran da neko nije imao ideju da ga prvo pretvori u nešto što više nije relevantan medij, pa da onda polagano i ode u nečije ruke.

Siguran sam da je Beogradu potreban i neophodan javni servis i gradska lokalna televizija koja će se zaista baviti potrebama građana, ne politikom, nego

Aleksandar Timofejev

time ima li vode na 40 stepeni u celom gradu ili negde nema i zašto nema, ili kako da izbeglicama koji su ovde pored nas, učinimo život lakšim.

S druge strane, vlast nam govori kako je to evropski standard, Evropska komisija je pohvalila set medijskih zakona.

Sve je to tačno, ali nisam baš siguran da je u svim zemljama EU primenjen princip da država ne sme da ima nikakvo vlasništvo u medijima. Ako bi postojalo zaista ozbiljno marketinško tržište, sređena medijska scena i u situaciji nekakvog ekonomskog prosperiteta, mogao bi neki privatnik da ima interes da drži TV koja se bavi gradskim programom, a ne samo rijaliti-programima i sličnim budalaštinama. Međutim, u situaciji gde imaš sedam nacionalnih frekvencija od kojih šest radi, gde imaš šumu svih mogućih vrsta elektronskih medija, potpuno je jasno da gradska televizija u Beogradu ne može da funkcioniše bez neke pomoći. Mi smo uspeli da u nekom trenutku postignemo odnos 50:50, polovinu smo mi zarađivali, a polovinu dobijali iz budžeta, što je bio maksimum maksimuma koji je mogao da se izvuče na marketinškom tržištu.

Počeo si na Studiju B, odlazio, vraćao se, a poslednji put si otišao sa rečima koje su dosta odjeknule u javnosti. Rekao si: politika me dovela, politika me smenila.

Jeste, ja sam to rekao i to je tačno. S tim što sam rekao i još nešto što nije toliko citirano: da me politika smenila iako ja s njom nemam nikakve veze, nisam političar i na Studiju B nije bilo „p“ od politike dok sam ga ja vodio. Mene je na mesto direktora i glavnog urednika pozvao Dragan Đilas. Poznajem ga veoma dugo, mi sme negde i generacija i on je bio novinar. I njemu sam tad rekao: zoveš me na mesto koje je politička funkcija, a ja nemam veze sa politikom. On mi je odgovorio: ti samo napravi dobru gradsku televiziju i nemoj da brineš o politici, niko te neće ometati. I stvarno je tako bilo. A kada sam smenjen, smenjen sam direktno

politički, ali što bi se reklo: no hard feelings.

Ipak, Dragan Đilas je neko ko je uticao na medije u Srbiji, i kao političar i preko svojih agencija.

Nas su dosta optuživali koliko je Đilasa u programu dok je bio gradonačelnik. On je gostovao na Studiju B jednom u šest meseci, ili jednom godišnje ukupno. Bio je prećutni dogovor da se pojavljuje kad ima šta da kaže. Mnogo sam putovao i imao prilike da posetim brojne TV stanice, što velike, što lokalne, kako u Evropi, tako i u Kanadi i Americi. Postoji stanica koja se zove New York 1, to je jedna od meni najzanimljivijih lokalnih TV stanica jer je u jednom od najzanimljivijih gradova na svetu. I tamo svaki dan vidiš aktivnosti gradonačelnika i gradskih funkcionera, od komunalnih stvari do, recimo, njihovih stavova o gej brakovima, što je bilo aktuelno kada sam ja bio tamo. Hoću da kažem da je normalno za gradsku stanicu da prati aktivnosti onih koji vode grad. Meni je zamerano zašto ne idemo na pres-konferencije stranaka, a ja sam odgovarao da me to ne zanima, da mi ne treba da pratimo njihove političke aktivnosti, sukobe i trvenja. Imali smo stalno velike izveštaje i hronike sednica Skupštine grada, a pored toga ja sam svim strankama, i vladajućim i opozicionim, rekao da ćemo ispratiti svaku njihovu aktivnost koja je vezana direktno za neku akciju poboljšanja života u gradu. Ako idete da dajete krv, slikaćemo vas, ako idete da čistite priobalje ili bilo šta da radite što se vidi, prenećemo, a izjave ko je šta ukrao a ko nije, pa ovi odgovaraju nekim saopštenjem, time se bavili nismo i zbog toga ja tvrdim da Studio B nije bio pod političkim uticajem. Istini za volju, želim i to da kažem, bio sam direktor nekoliko meseci kada je došla vlast naprednjaka i ni tad nisam imao pritiske.

Gledaš li danas Studio B?

Retko. Nisam ja ozlojeđen što sam smenjen, pretpostavljao sam da će to da se desi. Sa Studija B su nažalost otišli svi koji su imali gde da odu, govo-

rim o programskom delu kuće. Tamo je ostalo meni mnogo dragih ljudi, u programu kulture rade i dalje ljudi koji su perjanice te vrste novinarstva, ali informativni program nema dodirnih tačaka sa prvobitnom idejom i onim što smo mi radili.

Kako si doživeo gašenje Radija B92? Kao što si bio čovek Studija B tako si bio i glas i lice B92.

Tačno. Pola svoje karijere proveo sam na Studiju B, a pola na Devedesetdvojci. I dalje sam jedan od vlasnika B92. Imam tačno 1.000 puta manje vlasništva od Grka. Oni imaju 80% a ja 0,08%. Ima nas još nekolicina malih akcionara i zanimljivo mi je kad dobijem poziv za skupštinu akcionara na kojem piše share holders i moje ime je na njemu. Imam pomešana osećanja. Dobro je što su mu promenili ime, zato što je B92 u svima nama i u percepciji građana nešto što je drugačije, nešto što je pametno, što je borba za pravdu i istinu i to je zaista bio.

Ali odavno nije ono što je bio devedesetih.

Tačno, ali i dalje je imao neke ljude koji su radili zanimljive emisije. Mogao si da čuješ ponešto što nisi mogao na drugim stanicama. Ali tako izbrisati gubicom za jedan dan i podeliti otkaze ljudima, meni je potpuno neverovatno. Da se odrekneš ljudi poput Biljane Vujanović, Miše Stojiljkovića, fenomenalnih ljudi iz tonskog sektora čija imena možda nisu toliko poznata u javnosti i reći, ajte vi kući, to je meni zaista neshvatljivo.

Kakvo si osećanje imao kada si to čuo? Da li je to bilo osećanje poraza, ljutnje, tuge ili indiferentnost?

I ti vrlo dobro znaš, mi nismo radili taj posao, mi smo ga živeli. Kao što sam živeo i Studio B. Nikada to nisam shvatao kao posao. S druge strane, prodali smo B92 za pare i mi ga više nismo, neko drugi je to kupio i platio. Sad možemo da pričamo da li taj neko ima pravo na frekvenciji za koju je predao elaborat u kome piše da će biti toliko i toliko informativnog programa, da pušta šta god hoće, ali vidim da svako

ima na to pravo. Ono što mi nije jasno, ako je neko kupio B92 onda ga je kupio valjda zbog tog imena. Jer B92 je bio ne domaći, nego svetski brend. Gde god da si otišao van Srbije, u iole obavještenijim krugovima se znalo šta je to B92, a onda neko kupi B92 i od toga napravi šalu i veselje.

S druge strane, a ozbiljno sam se bavio poslovnim stranom medija, znam da je radio jeftina igračka. Radio ne košta puno i te priče da je ugašen jer je pravio ne znam koliki minus, to je meni teško zamislivo.

A kao slušaocu, meni je B92 u kolima bio na broju jedan. I tog jutra sedam u auto i piše Play. Nema priča, nema reklama, ne razumem zašto se pušta na nacionalnoj frekvenciji samo muzika. Kao slušaoca me je to porazilo i sad više iz principa nemam ništa na broju jedan. Sad tamo gde je bio B92 imam tišinu.

Bio si od početka Televizije B92 urednik informativnog programa sve do 2004. Kako to da ni TV nije iskoristila taj svetski brend B92 i nije duh B92 prenela na sliku? Zašto se to dogodilo?

Došlo je drugo vreme. Radio je devedesetih funkcionisao tako što smo se mi u velikoj meri finansirali i živeli od projekata za koje smo aplicirali u inostranstvu. Kada je krenula TV, toga više skoro pa da i nije bilo. Televizija je mnogo skuplja igračka. Sve je puta 10, deset puta više para donosi, deset puta je komplikovanija i deset puta skuplje u proizvodnji od radija.

Drugo, Radio B92 je bio grupa ljudi koja je funkcionisala kao pokret. Ja sam prisustvovao pravljenju dve televizije. I televizija Studio B je sahranila radio. Kad praviš TV neminovno je da dolazi do povećanja broja ljudi. U Radiju se strahno pazilo koga ćemo mi da dovedemo da radi, seti se i kada smo i ti i ja dolazili, nije tu bilo lako ući. A u TV si u situaciji da dolazi veliki broj ljudi s raznih strana i to više nije pokret, to postaje proizvodnja. Ja sam vodio tri i po godine informativni program, znam koliko je to koštalo i znam koliko nam je bilo teško da se iz-

vlačimo iz ozbiljnih minusa. Pa je došao Veliki brat 2006. i od tog dana ništa više na televizijama u Srbiji nije bilo isto.

Razočarali smo tada mnoge gledaoce. Ima puno ljudi koji su rekli - Devedesetdvojka se prodala jeftinim sadržajima..

A da li ti isti ljudi znaju da na primer nije ušao Veliki brat, da mi više ne bismo mogli da isplatimo plate, da platimo troškove, licence. Koliko ja znam, mi smo bili bukvalno na ivici finansijskog kolapsa u trenucima kada je ulazio Veliki brat.

Gledaš li danas B92?

Ne baš često.

Kada smo zajedno radili na radiju, devedesetih, ideja koju smo promovisali, stalno o tome i međusobno govorili bila je - slobodni mediji, bez cenzure, otvoreno medijsko tržište. Jesmo li bili naivni, ili smo preigrani?

Ima tu ona kafanska šala: nismo morali baš tako jako. Svi smo imali ogromna očekivanja, pre svega smo želeli da dođe do promene režima. Ali kad govorim u medijskom smislu, jeste se promenilo, ništa nije isto kao što je bilo. Povremeno, u poslednje vreme, zaliči na ono doba, ali to je u tragovima. Setimo se da su onda glave letele.

Ima kolega koji kažu da je danas u medijima gore nego devedesetih.

A šta ti misliš?

Tada smo imali više izbora, bilo je više medija van kontrole vlasti.

To je tačno. Zanimljivo je što su danas privatni mediji preuzeli primat koji je nekada imao javni servis da budu „na liniji“. Ipak, moramo da napravimo i ozbiljnu razliku. U sveopštoj priči o medijima se malo uzima u obzir internet. U zemlji u kojoj internet nije zabranjen, ne možeš da kažeš da postoji potpuna cenzura medija. Internet je nekontrolisan. Tu se stvara jedan novi sloj ljudi koji se bave novinarstvom i ljudi koji su konzumenti. I šta je tu suština. To je pre svega mlađa populacija, koja u ovom trenutku nije presudno glasačko telo, jer Srbija je zemlja starih ljudi, ali

samom pojavom i razvojem interneta više ništa nije isto. Imamo tu one botove, ali se od njih pravi sprdnja i pokušaji primene tradicionalne manipulacije ne mogu da prođu.

Kakvi su studenti kojima predaješ? Šta možemo očekivati od te generacije?

Mnogo učim od njih. Tek u kontaktu sa njima ti vidiš da je sve ovo što mi sad pričamo malo anahrono, malo passe. Oni su na netu, na svim izvorima informacija, sve je drugačije kod njih nego u našim pričama. Još malo pa novine neće ni postojati, a i TV će da doživi vrlo ozbiljnu transformaciju.

Na koji način?

Mislim da će prvo doći do integrisanja interneta i televizije i nećeš više čekati vesti u pola osam ili u sedam, nego će svako da pravi svoju plej listu onoga što će hteti da gleda i da se informiše na način koji njemu odgovara.

U krajnjem ishodu da li će biti dobro informisanje, na internetu imaš, ali ipak ne vidiš apsolutno sve?

To je šuma od koje se drveće često neće videti. U izboru više stvari ljudi će sami otkrivati šta je manipulacija, a šta ne. Ne kažem da je to idealno, ali sve ka tome vodi.

Da li to znači da ne veruješ u mogućnost da se pojavi neki novi Studio B ili B92? Tvoje studente to ne zanima?

Ne. Oni ni ne razmišljaju na taj način. Do pre godinu dana čitao sam samo „papirne“ novine, bilo mi je neophodno da ih držim u rukama. A sada ih više ne kupujem, čitam ih na netu. Imam rođaku koja ima dvadeset i neku godinu. Ona nema televizor, kaže da joj i ne treba, ima laptop i na njemu gleda sve što je zanima. I trenutne vlasti pripadaju našoj generaciji, razmišljaju kao mi i očigledno se ne snalaze na netu. Srbija je, rekoh već, zemlja starih ljudi. Ovdje je važno šta je u tradicionalnim medijima i tu se vodi borba za kontrolu. Ali svake godine dolazi neka nova, digitalna generacija, pune 18 godina i oni su budućnost.

Vučić očajno glumi i preglumljuje

Tekst:
Tamara Nikčević

Jul / Avgust
2015.

Šta glumci, kao koautori predstave, kažu da je njihov najveći problem? Šta ih muči?

Šestoro bošnjačke i dvoje srpske dece koja igraju u predstavi rekli su isto: pre svega, muče ih stalni pokušaji društva da ih razdvoji; smeta im stigmatizacija kojoj su izloženi od trenutka kada se u školi opredele za bošnjački ili srpski jezik kao svoj maternji; to što ne smeju da posećuju kafice u kojima se toči alkohol, jer im to ne dozvoljavaju babo ili

Ubrzo nakon što je na Youth Theatre festivalu, koji se od prije dvije godine održava u Novom Pazaru, doživjela veliki uspjeh, predstava *Beton-mahala*, u režiji glumca Branislava Trifunovića, u tom je gradu zabranjena i skinuta sa repertoara. Ne, nije bilo zvanične zabrane; jednostavno, novopazarski političari i lokalni šerifi su autentična svjedočenja mladih glumaca (uzrasta od šesnaest do dvadeset i jednu godinu) o problemima sa kojima se svakodnevno suočavaju, o komplikovanim bošnjačko-srpskim odnosima, o stegama koje im nameću politika, vjera, običaji, tradicija, društvene okolnosti, proglasili antiislamskim vrijeđanjem morala i postojećih društvenih vrijednosti.

“Iako je doživjela ovacije publike i aplauze na otvorenoj sceni, *Beton-mahala* je, zahvaljujući pre svega ministru Rasimu Ljajiću koji je pred sam kraj predstave demonstrativno ustao i napustio salu, skinuta sa repertoara”, kaže Branislav Trifunović. “Šta je to ministra Ljajića toliko naljutilo? Valjda činjenica da ti mladi ljudi, suočeni sa sumornom perspektivom zemlje kojom vladaju političari kakav je on, kada to već ne mogu da učine u stvarnom životu, na kraju komada pakuju kofere i odlučuju da napuste i Novi Pazar i Srbiju”

vera; to što je u Novom Pazaru i dalje društveno neprihvatljivo zaljubiti se u devojkicu ili mladića ako oni ne pripadaju veri drugačijoj od njihove; to što ne znaju jesu li ravnopravni članovi društva; što ne znaju za koga da navijaju, koja im je himna... U posljednjem delu komada, umesto himne, glumci kreću da pevaju pesmu koja je, očito, svima prihvatljiva.

Koju?

Molitvu Marije Šerifović... Sve u svemu, suočeni sa mučnom i sramnom ujdur-

mom lokalnih vlasti i nekih novopazarskih moćnika, sa pritiscima, pretnjama otkazima, sa izbegavanjima da mi kao reditelju konačno objasne u čemu je problem, *Beton-mahalu* smo, umesto u Novom Pazaru, krenuli da igramo i po Srbiji i po bivšoj Jugoslaviji: od Makedonije i Kotora, do Aleksinca, Kolašina, Beograda, Sombora...

Ako, recimo, uzme u obzir probleme sa kojima se suočavaju Oliver Frlić, Ivica Buljan, Kokan Mladenović, vi

Branislav Trifunović

sa Beton-mahalom, čovjek bi mogao da zaključi da u postjugoslovenskim društvima pozorište i dalje ima neku subverzivnu ulogu.

Nažalost, takav zaključak bio bi pogrešan. Tim pre što je uloga teatra odavno kod nas svedena na to da zabavi, da nasmeje, da razveseli... U nekim srećnijim vremenima, pozorište je imalo širu društvenu ulogu, u smislu kritičara loših pojava, korektora; njegova funkcija je, pored ostalog, bila i da na dnevni red stavi one probleme koji potresaju određenu zajednicu. Pa, setite se da je, recimo, antički komediograf Aristofan u svojim komadima imenom i prezime- nom prozivao tadašnje moćnike i "tajkune", ismevao ih, rugao im se. Hoću da kažem da mi danas licemerno zvučne ocene kako takozvano angažovano pozorište nije pravo pozorište. Jeste! Upravo je to ono što me kao glumca i kao umetnika najviše interesuje.

Mislite da ta vrsta angažmana može nešto da promijeni ili...

Ne verujem da pozorišna predstava ima moć da bilo šta značajnije promeni. Ipak, u ovom pasjem vremenu važno mi je da znam da sam negde nešto pokušao, da sam negde nešto rekao.

Da, vidjela sam da ste, na primjer, jedini glumac koji je nedavno potpisao apel kojim se traži prekid hajke koju Srpska napredna stranka i njoj bliski tabloidi provode nad ombudsmanom Sašom Jankovićem.

Imam utisak da godinama živimo u nekoj vrsti marketinškog eksperimenta u kome političari građanima objašnjavaju da je neuporedivo pametnije verovati njima nego vlastitim očima. U Srbiji je zaštitnika građana - inače, nezavisnu državnu instituciju - tako moguće bez ikakvih posledica nazvati "budalom"; populističkim pričama o njegovim visokim primanjima izazivati bes kod osiromašenih građana, iako je jasno da su tu i toliku platu izglasali i sami poslanici Vučićeve stranke koji danas oko toga dižu dreku. Ako se prisetimo da živimo u zemlji od preko milion funkcionalno nepismenih, shvatićemo zašto je ta vrsta

manipulacije i bacanja prašine u oči toliko efikasna. Da, ali šta je onda sa ovim drugim delom građanstva?! Zašto ćute? Zbog čega, na primer, pozorišni ljudi danas radije saginju glavu; zbog čega im je lakše da kažu - dobro, nije vreme; hajde da se bavimo nečim drugim, da zasmejavamo ljude. Što, iskreno, neretko deluje kao - smeh pod vešalima. Jer, ako je i njima, kao i meni, već malo puna ona stvar bednog marketinškog eksperimenta u kome živimo, onda su valjda u obavezi da se protiv toga pobune.

Protiv čega konkretno?

Protiv ministra koji, kada bude uhvaćen u pokušaju krađe dva miliona evra, kaže da će taj novac podeliti u humanitarne svrhe. Kao da je taj novac njegov, kao da ga je sam zaradio! Ili protiv ministra odbrane, keramičara po struci, koji veruje da će urlanjem i svadom uspeti da zabašuri činjenicu da nema pojma o resoru na čijem je čelu. Ili protiv ministra pravde koji ne vidi ništa loše u tome da mu je, zbog zakona koji je sam doneo, pravosudni sistem četiri meseca bio u potpunoj blokadi. Ili protiv premijera koji, ukazujući se građanima kao žalosna sova, javno kuka da je njemu najteže, da samo on radi, da ga niko ne razume, da je "prvi put u istoriji" upravo on radio ovo ili ono. Uglavnom - koješta.

Da, pitali ste - zašto ljudi ćute?

Ne kažem da su svi postali kukavice...

Nego?

Povukli su se. Verovatno im je već preko glave te borbe sa vetrenjačama. Prošle su godine, znate... Mnogi su ostarili u međuvremenu, umorili se. I razočarali. Sada su verovatno legli na rudu; misle: daj da pokušam da nekako preživim ovaj pakao u kome se trenutno nalazimo.

Jeste, zastrašujuće je, ali verujem da neće dugo da potraje.

Zašto to mislite?

Zato što znam da su ljudi najhrabriji kada su u čoporu, kada naprave grupu: veruju da su tako manje vidljivi. Pošto je situacija sve teža, sve neizdržljivija, uskoro će se, siguran sam, okupiti čo-

por koji će krenuti da laje glasnije. I oni vide ovo što vidimo i nas dvoje.

Pomenuli ste Olivera Frljića sa kojim sam radio predstavu *Zoran Đinđić...*

Frljić kaže da bi volio da na scenu nekog beogradskog pozorišta postavi komad - Aleksandar Vučić. Bili biste zainteresovani kao glumac?

Naravno. Pritom, znam da se Frljić ne bi bavio ličnošću premijera Srbije koji je, sam po sebi, suviše banalan da bi bio lik za ozbiljnu predstavu ili film. Umesto toga, Oliver bi se bavio Vučićem kao simbolom: šta, dakle, politički najmoćnija figura u državi govori o našem društvu.

Kao glumca, u toj predstavi najviše bi me interesovalo da odgovorim na pitanje: kako se kroz preobražaj određenih ljudi - tačnije, navodni preobražaj - zapravo menja društvo. Menja li se uopšte? U kom pravcu? Uostalom, zar trenutna politička moć čoveka koji je javno pretio ljudima druge nacije i vere, koji je Bulevar Zorana Đinđića prelepio fotografijama onoga ko je optužen za najgori ratni zločin posle Drugog svetskog rata, čoveka koji je Skupštinu Srbije proglasio "sigurnom kućom" za zločinca o kome sam govorio, nije najbolja slika preobražaja društva i dubokog moralnog sloma u kome se našlo?!

Na kraju, kada poslaže sve te "istrgnute iz konteksta" delove Vučićeve biografije, Homo sapiens mora da se zapita: čekajte, ko je uopšte ovaj čovek?!

Ko je...

Aleksandar Vučić! Mogu li takvi unutrašnji lomovi ostati bez posledica po samu ličnost? Najzad, znamo li zbog čega je tačno i kada premijer Srbije promenio svoja temeljna politička i životna uverenja? Kada će mu ponovo pasti na pamet da ih promeni? Kada će nas ponovo zajebrati? Mene neće. Jer, ta njegova glumatanja...

Zbilja, kakav je premijer Vučić glumac?

Očajan! Kao glumcu, lako mi je da provalim Vučićevu lažnu zabrinutost, lažnu tronutost, lažne osmehe koji sugerišu lažni optimizam. Pritom, ovde više nije problem ni u glumi, ni u šmiranju, ni u teatralnosti, u iskrivljenoj slici stvarno-

sti koju stvaraju mediji pod Vučićevom kontrolom; problem je u tome što bi se cela ova farsa mogla loše završiti. Jer, ako čovek ne shvati da postoji granica dokle može manipulirati ljudima, dokle se sme igrati sa ljudskim mozgovima i ljudskim sudbinama, onda nije isključeno da se jednoga dana dogode stvari koje više nećete biti u stanju da kontrolišete. Energija koja je silom zatvorena u kavezu moraće negde da pukne. A onda, neka nam je bog u pomoći.

Kada govorite o "površinskoj transformaciji"....

Ako u televizijskoj emisiji premijer Vučić kaže kako su "Hrvati", a ne ustaše, pobili sve muške članove njegove porodice, šta je to? Vučić iz devedesetih ili neki novi, promenjeni?... Znete, iako su četrdeset članova porodice Ivković, kojih bliskih rođaka, ustaše ubile i bacile u hercegovačku jamu, nikada mi nije na pamet palo da javno paradiram pričajući o svojim porodičnim tragedijama ili da sve Hrvate izjednačavam sa onima koji su taj zločin izvršili. Što čini predsednik Vlade Srbije. Upravo to je dokaz kvazidržavnštva u kome jedan kvazidržavnik, nazivajući Hrvate ustašama, danas sa Hrvatskom navodno pokušava da napravi "najbolje odnose u istoriji". Uostalom, šta bismo rekli mi Srbi kada bi neko stavio znak jednakosti između nas i onih koji su pobili osam hiljada ljudi u Srebrenici? Jesmo li svi mi Ratko Mladić? Misli li to premijer Vučić i danas, kao što je mislio pre samo neku godinu?! Ili se možda promenio?

Naravno da je pravo čoveka da se promeni, ali pre toga morate jasno reći: kada su tačno i zbog čega vaši nekadašnji idoli - od Vojislava Šešelja do Radovana Karadžića i Ratka Mladića - to prestali da budu; zašto ste Zorana Đinđića nazivali kriminalcem i kako to da ga danas tako "razumete"? Kada mi to objasni, tada ću Vučiću poverovati da se promenio. Do tada bi bilo dobro da prestane da glumata i preglumljuje. Jer to, rekao sam već, ionako radi očajno.

Zanimljivo, takva objašnjenja ne traži grad koji je zabranio vašu

predstavu. Umjesto toga, čovjeka koji je Bošnjacima prijeto "stotinu za jednoga" proglašavaju za "počasnog građanina Novog Pazara". Ima li veće blasfemije?!

Od Novopazaraca sam čuo objašnjenje za tu sramnu odluku: navodno nezadovoljan brojem glasova koje je tamo dobio, Vučić je za taj neuspeh optužio Rasima Ljajića, svog ministra koji je, kako bi nadoknadio nepravdu, isposlovao da premijera proglase za počasnog građanina. Što je, logično, razljutilo veliki broj Novopazaraca. Ali, zašto se čuditi?! Zar nije sve već tako duboko ogrezlo u lice-merje i nemoral da su i Novi Pazar i cela Srbija zreli za neke nove, nekopromitovane ljude koji će pokušati da nas izvuku iz blata u kome se doslovno davimo?

Koje druge ljude? Imate li i sami političkih ambicija?

Ne jednom sam se, priznajem, pitao koliko bi uopšte ta vrsta angažmana imala smisla...

I?

Siguran sam da ne bi. Jer, hteo - ne hteo, čovek bi do guše morao da uđe u to blato iz koga je pitanje kada bi i kakav izašao. Pored toga, za razliku od stručnjaka opšte prakse koji se manje-više nikada ničim nisu bavili i koji politiku doživljavaju kao način da ukradu, da se obogate i izleče od sopstvenih frustracija, čovek sam koji ima svoj posao i koji je u tom smislu ostvaren. Zato i nemam potrebu da se dodatno i na taj način dokazujem.

A kao reditelj?

Dok sam na Youth Theatre Festivalu u Novom Pazaru gledao decu Srbije, prvi put sam poželeo da režiram predstavu. Ne sanjajući, naravno, u šta zapravo ulazim. Sećam se da sam se negde na pola baš onako uplašio, tek tada razumevši šta je sve neophodno sklopiti da bi predstava imala smisla. Na kraju se, srećom, izgleda dobro sklopilo. U tom smislu, ne mogu da vam kažem koliko će vremena proći dok se ponovo ne upustim u nešto slično. Gledano iz ove perspektive, bojim se da me režija neće skoro videti.

Beograd je zazidani grad

Tekst:
Vesna Vujić

Mart
2017.

Muzička fontana na Slaviji je najnoviji urbanistički poduhvat beogradske uprave. Ozbiljna primedba je da je mogla da bude kupljena kineska za 300.000 evra umesto što je potrošeno 1,8 miliona evra?

Kada je reč o uređenju Beograda i urbanizmu, poslednjih godina se trudim da odvojim tu priču od bilo kakvih finansijskih zloupotreba. Zato što smo godinama ranije razvijali logiku, koja je imala osnova, da kada je neka odluka čudna u pozadini stoji neka privatna finansijska transakcija. Međutim, u poslednje vreme smo svedoci jednog broja pogrešnih odluka koje su prosto loše odluke, uopšte ne moraju da budu propraćene korupcijom u klasičnom smislu. Većina ljudi neće da shvati da je korupcija kad uradite nešto u svom privatnom interesu prikazujući ga u formi javnog interesa. Živimo u vreme kada se donose vrlo nekompetentne odluke.

Podatak sa Alibabe da fontana košta dvesta hiljada dolara ne mora nužno da upućuje na finansijsku zloupotrebu. Međutim, sve ostalo je sporno. Tu imate dve teme koje su odvojive: jedna je fontana, a druga je muzička fontana.

Emitovanjem stotinu puta „Beograde, Beograde“... ne znam da li neko treba da nauči pesmu ili da poludi. Moja prijateljica stanuje na Slaviji, na početku Bulevara oslobođenja, celog života tu živi i sad od jutra do uveče sluša Đorđa Marjanovića i Majkla Džeksona. To je tragikomično. To

Moglo bi se reći da je grad viđen kao plen. Političare nema ko da „udari po prstima“, da ih zaustavi. Prostor je neobnovljiv resurs, nenadoknativ! Kad jednom napravite gaf, gotovo je

je kao kad čovek krene u smokingu sa leptir mašnom u samoposlugu, smoking je u redu, samoposluga je u redu, samo jedno s drugim ne ide. Drugo, ono što je mali broj ljudi primetio jeste da se ravan vode u fontani uopšte ne vidi, odnosno vidi se samo iz Bulevara oslobođenja jer je na višoj koti, što je početnički gaf jer vidite vodokoke, ali ne i površinu vode u koju se obrušavaju.

Da li će se Beograd ubuduće prepoznati po fontani na Slaviji, „Beogradu na vodi“ i sličnim građevinama koje gradska uprava proglašava za nove simbole grada?

Taman posla. Mislim da je vlast realno u problemu i prilično uplašena da ne izgubi izbore u Beogradu jer su shvatili da bi promena vlasti mogla da načne promene u celoj Srbiji. Ti novi simboli, to je jedna potpuna parodija, kancerogena parodija koja svaku glupost koju pravi proglašava za novi simbol Beograda: „Beograd na vodi“, poslovno-stambene zgrade na kraju Ulice kneza Miloša, razni tržišni centri. Ne znam samo za koje to silne platežno sposobne ljude se prave.

Pritom, oni delovi grada koji jesu stvarni simboli Beograda su ozbiljno ugroženi. Gradnja višespratnice na prostoru fabrike „Beko“ ispod Malog Kalemegdana, po visini koja je odobrena, može potpuno da zatvori Beogradsku tvrđavu sa Dunava. Dakle, putniku sa broda morate da objasnite da iza te buduće zgrade postoji isto-

rijski grad. Izgradnjom „Beograda na vodi“ grad je potpuno zazidan, pa je problem i vizura sa leve obale Save. Zazidani grad postaje standardna sintagma. Ni studenti arhitekture ne bi došli na ideju da na obali reke bude zgrada od 20 spratova, a u pozadini obale zgrada od šest spratova.

Akademija arhitekture je organizovala stručne rasprave i nekoliko puta tražila da se zaustavi gradnja „Beograda na vodi“ kao potpuno neprimerene građevine u Savskom amfiteatru. Zgrade su nikle i kao da postaju i simbolički zid koji Srbiju ograđuje od kulturnih i civilizacijskih vrednosti Zapadne Evrope?

Prvi ulazak Srbije u Evropu je stari železnički most preko Save koji je politička posledica Berlinskog kongresa kojim se Srbija obavezala da primi deo pruge od Londona i Pariza, čuveni „Orijent ekspres“, do Konstantinopolja. Onog trenutka kad vi ulazite u mrežu puteva, vi ste deo šireg prostora, u zajednici sa drugim državama.

Danas je glavni problem što taj projekat menja model grada, model urbanosti. Uvozite model Dubajja na jedan malo-gradanski način. Problem je kulturološki profil vladajuće garniture koja u građenju 20-30 spratova na desnoj obali Save vidi napredak. Nisam siguran da je to samo finansijski interes, kao što mnogi tumače, plašim se da je reč o realnom nerazumevanju stvari. Ne zaboravimo jednu

Bojan Kovačević

grubu činjenicu - to je ista politička ekipa koja je do juče imala jedno od glavnih uporišta u Batajnici. Da li neko očekuje da je ta politička ekipa sposobna da uređuje centar Beograda u skladu sa evropskim tekovinama i modernim tendencijama?

Akademija je odmah na početku istakla brojne urbanističke probleme i nezakonitosti u izgradnji kompleksa „Beograda na vodi“?

Cela Srbija je progutala priču o investiciji od tri milijarde koje niko nije pokazao, nego je upotrebljena potencijalna ukupna vrednost investicije. Prvo se desila zloupotreba urbanističke procedure, jer prostorni plan područja posebne namene (PPPPN) se po zakonu primenjuje za auto-puteve, hidroelektrane, vojne poligone i jako velike i krupne budžetske investicije od javnog interesa, a ne za privatne građevine. Ta priča o tri milijarde nečega, evra ili dolara, kako se dogovorimo, to je bio mamac.

Druga stvar, ugovor za gradnju „Beograda na vodi“ do danas nije javno razjašnjen. Engleska i srpska verzija ugovora se razlikuju. Ugovor je potpisala Zorana Mihajlović, ministarka građevinarstva. Zanimljivo je da je ugovor potpisan u nedelju, te subote je premijer Vučić bio hiperaktivan, u ponedeljak takođe, a u nedelju mu izgleda nešto nije bilo dobro. Iskreno, voleo bih da ministarka Mihajlović jednog dana na sudu objašnjava šta je potpisala.

De fakto, postoji eksteritorijalnost tog područja, što je nepojmljivo, investitor ima pravo da stalno menja odluke unutar tog prostora, šta će gde da bude. Ta zona treba da bude popunjena u narednih 30 godina, a nije jasno iz ugovora kakve su sankcije prema partneru Alabaru ukoliko posle 20 godina ne bude izgrađeno 50 posto kao što piše u ugovoru.

Direkcija „Beograda na vodi“ izjavljuje da je veliko interesovanje za kupovinu apartmana, ali javnih podataka nema. Koji je interes kupca da živi u zgradi oko koje će narednih 30 godina biti gradilište?

To je notorno pitanje koje javnost ne postavlja. Naši ljudi vide simbol vrednosti, a ne pravu vrednost. Ako ste kupili stan u „Beogradu na vodi“ vi ste vlasnik stana

na elitnoj lokaciji, iako stvarna, upotrebna vrednost teži nuli. Hoćete li kad izađete iz kuće odmah u blato? Uređenje obale za šetalište je samo mamac za kupovinu stanova.

Onog trenutka kada je obelodanjeno da je glavni projektant velike kule izjavio, a naši mediji preneli, da on nije nikada bio u Beogradu, ali da će doći da ga vidi da bi prilagodio projekat, tog trenutka je trebalo da prestane bilo kakav razgovor o toj gradnji. Akademija arhitekture je predlagala da se „Beograd na vodi“ gradi na levoj obali Dunava ili na Novom Beogradu. Međutim, u pozadini odluke da se gradi u Savskom amfiteatru se krije jedna druga stvar, a to je da zemljište pripada Železnicama Srbije, kojima Vlada može da naredi šta hoće. Na Novom Beogradu bi morali da se isplate privatni vlasnici, što može da traje beskonačno. Najnoviji slučaj sa kompanijom Nelt gde je pobrkano šta je konfiskacija a šta eksproprijacija, čiji je osnov Lex specialis, pokazuje koliko je tu reč o divljem postupanju.

Evropska unija sve jače insistira da se reši nezakonito rušenje privatnih zgrada u Savamali?

Mislim, kao građanin, da je gospodinu Vučiću jasno da su stvari doterane do zida i da više ne može da se laže. „Možeš lagati nekog sve vreme, ceo svet neko vreme, ali ne možeš ceo svet sve vreme“, pa mislim da je neko postao svestan da jedan deo priče mora da se otpusti, inače neće dobro da se završi, pre svega u svetlu predstojećih gradskih izbora.

Inicijativa „Ne da(vi)mo Beograd“ je najavila da će učestvovati na tim izborima?

Poznajem te ljude, članovi Akademije arhitekture su sa njima razgovarali o stručnim činjenicama u vezi sa „Beogradom na vodi“, za razliku od nekih drugih, mislim na Arhitektonski fakultet, na udruženja arhitekata, koja su se ponela prilično sramno. Inicijativa „Ne da(vi)mo Beograd“ pozicionirala je jako veliki broj stvari koje se sprovode nezakonito. Nisam siguran kolika je njihova potencijalna politička moć, kao protest oni su bili izvanredni, ali da budu nosioci pre-

vratničkog političkog modela - to je već drugačija aktivnost. Sutra i da se promeni vlast, osnovni problem je šta ćete sa te dve kuće u „Beogradu na vodi“, šta da radite? To je zločin, koji će ostati kao zločin. Nadam se da će neko jednog dana ipak za to odgovarati.

Akademija je zbog ćutanja struke tražila i smenu gradskog arhitekta, direktora Zavoda za zaštitu spomenika kulture i Urbanističkog zavoda?

Prilikom prvih stručnih rasprava o „Beogradu na vodi“, jedan istaknuti arhitekta je izjavio da se ljudi u Urbanističkom zavodu plaše. Pitao sam čega se to oni plaše, a ja se, na primer, ne plašim? Ne možete strahom za egzistenciju pokriti svaku brljotinu. To je isto kao kada u ratu streljate nevine ljude zato što vam je neko naredio, pa mislite da niste krivi zato što vam je to neko drugi naredio. Kad pogledate ko je gradska sekretarka za kulturu, kad je istoričarka direktorka gradskog Zavoda za zaštitu spomenika kulture, mnoge odluke vam postaju jasnije.

Prethodne garniture su se isticale sličnim glupostima, ne u tom obimu i ne tako drastično. Nije se desila nikakva velika promena urbanističke politike, samo su gluposti otišle dublje, šire i dobile na intenzitetu. Kad pogledate Most na Adi, za koji se zna zašto je žičani, jer je tadašnji predsednik SANU Hajdin to sugerisao. Priča sa tržnim centrom u Rajičevoj počela je 1998, a sada je samo završnica.

Tu je i pravni problem, jer jednom izdati urbanistički dokument se vrlo teško osporava. Evropska unija insistira na uređenju katastra jer kad hoćete da nešto kupite, potrebni su vam sigurni papiri o vlasništvu. Jednom kad izdate papire, a neko je uložio milione, ne možete sutra da kažete da ste se šalili.

Zgrade Generalštaba u Ulici kneza Miloša, arhitekta Nikole Dobrovića, kao zaštićeni spomenik kulture od 2005. godine, nikako da budu obnovljene, pa se tako pojavio predlog Mladana Dinkića da se na tom prostoru izgradi hotel, a Aleksandar Vučić želi na tom mestu da vidi spomenik Stefanu Nemanji?

Autor sam monografije o zgradama Generalštaba. Od 1999. godine, od bombardovanja do danas, mene nikada nijedna institucija nije pozvala za bilo kakvo mišljenje, savet, ili učešće u razmatranju neke ideje o tome. Jedino su me u dva navrata po privatnoj liniji pozvali iz Zavoda za zaštitu spomenika da pitaju za mišljenje.

Nisam siguran da potencijalni investitori žele da u Dobrovićevoj zgradi prave hotel, već pre svega da umesto te zgrade napravite hotel. Tu nastaje problem. Vojska, uz sve pritiske vlasti, ne da zgradu starog Generalštaba u Kneza Miloša 33, niti zgradu Sedmog puka na uglu Resavske i Nemanjine. Ne možete u jednom bloku zgrada, gde unutra, takođe, ima vojnih zgrada, da napravite hotel. To je budalasto. A tek na to se nadovezuje nebuloznost priče o Stefanu Nemanji. Beograd je tek u 19. veku, realno i trajno, postao srpski grad.

A odluku o proglašenju za spomenik kulture potpisao je profesor Miroslav Labus, kao potpredsednik Vlade. Svi se ponašaju prema tim zgradama kao da su greškom proglašene za spomenik kulture, pa sad mi nikako da se rešimo tog problema, što je sve naopaka logika.

Dok niču staklene zgrade u najstarijem delu Beograda, istovremeno zatrpavamo sve ono što nam je ostalo od rimskog naselja, a što drugi veliki svetski gradovi ističu na svakom koraku. Niko ne pominje rimske terme ispod Studentskog parka, a uveliko se najavljuje izgradnja podzemne garaže?

Rim je bio prva evropska unija, postavio je standarde u mnogim oblastima, pa i u urbanizmu. Mislim da u Beogradu tek sledi žestoka rasprava oko garaže na Studentskom trgu, gde je rimsko nasleđe očekivano. Bogdan Bogdanović je lucidno zaključio da Beograd ima šizofrenu situaciju da je s jedne strane svestan svog dugog trajanja, ali ima relativno malo materijalnih dokaza o tome. Dakle, sve što imate čuvajte. Vrlo je tužno što je jedan od najvrednijih predmeta Muzeja grada Beograda kameni nadvratnik sa

Crkve despota Stefana Lazarevića iz donjeg grada Beogradske tvrđave, ako se ne varam, slučajni nalaz negde iz 1960-ih godina.

Ako hoćemo da pokažemo civilizacijski kontinuitet grada, moramo drugačije da se odnosimo prema prostoru i istorijskom nasleđu. Beograd je 44 puta menjao državu u kojoj je, znači nema kontinuitet jedne države i jedne kulture. Opasnost za sadašnji Beograd je to što vlasti žele da pokažu efikasnost za koju optužuju prethodnu vlast da je nije imala. Ali su u tome bez balansa, u populističkom urbanizmu.

Čini se da Beograd u ekonomskoj tranziciji nije dobro prošao, dobio je gomilu zgrada, svakodnevno nestaju drveće i parkovi a ulice postaju kanjoni, grad počinje da liči više na novokomponovanu palanku, a sve manje na urbanistički osmišljen grad. Kao da je sva logika razvoja grada svedena na puku prodaju građevinskog zemljišta, bez obzira na to šta i kako treba da se gradi i kakav će biti kvalitet života ljudi?

Ulica Dimitrija Tucovića na Zvezdari je generalna metafora, jer je najveća razlika u površinama koje se ruše i koje se grade. Ako prizemljušu treba da zamenite šestospratnicom, to je savršen posao. Nema zone koja je isplativija od te duge ulice. U logici profita ne postoje limiti, da je dovoljno novca zaradeno, pa bi moglo da dođe na red i ulaganje u javne i otvorene prostore. Suština je u takozvanim investicijama, koje su postale fetiš. Ne smete usta da otvorite protiv takozvanih investicija. Setite se argumentacije gospodina Vučića pri otvaranju „Beograda na vodi“ kako je tu reč o silnim radnim mestima. Niti su jasna ta radna mesta, ni intenzitet gradnje. Investitor će da zida sledeću kuću ako dovoljno proda u ovoj prvoj, tako bi baš svako mogao da bude preduzetnik, zidajte pa kad bude.

Grad nisu samo zidanje, dozvole, pare... Grad je jako puno drugih stvari. U Beču ne možete da vidite klimu na fasadi, u stambenim blokovima nema buke, niko ne trubi dok vozi ulicama. Mi kao narod smo neživljeni, to je jedno primitivno viđenje slobode, kao - ko će da mi brani da vičem,

trubim, kao zaziđivanje terasa, razne neprimerene nadgradnje i dogradnje.

Pogrešne urbanističke zahvate je često nemoguće ispraviti, šta će se desiti kada se to jednog dana završi?

Desiće se odricanje od grada, koje možda ljude sada mnogo ne plaši. Moglo bi se reći da je grad viđen kao plen. Političare nema ko da „udari po prstima“, da ih zaustavi. Prostor je neobnovljiv resurs! Kad jednom napravite gaf, gotovo je. Retki su slučajevi kada pojedinac ili lokalna vlast nešto shvati, pa skupi pare da nešto sruši. Najstrašnije je kad stanete između hotela Balkan i Moskva, pogledate nizbrdo i vidite budalaštinu od „Beograda na vodi“, shvatite da su generacije čuvale neki prostor, pogled na grad i reku, a onda je došao neko i to preko kolena prelomio kao slon u staklarskoj radnji. I nema popravke.

Beograd nije uspeo da reši one „kuće-seljančure“, dve kuće sa kosim krovovima koje se nalaze na ravnom krovu zgrade s desne strane takozvanog Brankovog mosta, na uglu Jug Bogdanove. Da li bi možda bilo rešenje da grad dotičnom vlasniku ponudi novac da se to sruši? Ne, tu je pravljen neki zid kao maska, pa razni drugi pokušaji, zaplitanje je bilo do besvesti, a ništa nije urađeno. Na uglu Lomine i Kameničke ulice je tržni centar, podignut kao privremeni objekat čija je kompletna konstrukcija od armiranog betona.

Takvih trajnih privremenih objekata u Beogradu ima koliko hoćete. To je svojevrstni urbanistički oksimoron, toliko dugo traju da više nikom nije jasno zašto su nazvani privremenim objektom. Da bi grad funkcionisao, moramo da reafirmišemo prave privremene objekte, koje možete da sklopite, ali i rasklopite.

Može li se reći da u Beogradu vidimo na delu politički urbanizam?

Da, u najgorem smislu te reči, čak oni koji imaju znanje, nemaju kredibilitet. Nemateljuje od znanja i stručnih kompetencija da sede na odgovornim mestima. Bolujemo od sindroma Kaligulinog proglašenja sopstvenog konja za senatora, tako da prisustvujemo visokom stepenu sprdnje sa funkcijama i zvanjima.

Naša istorija je istorija zatiranja pameti

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Mart
2017.

Deo javnosti misli da se vraćamo u devedesete. Da li takve izjave tumačite kao političke, ili se slažete da se krećemo unazad? Jedno od obeležja tog vremena su bili ekstremni desničari, odnosno huligani.

Desničari miruju od 2012. godine. Samo budala ne zna ko je taj ko ih je pilotirao pre 2012. godine. A onda je „taj neko“ odlučio da se u toku noći promeni i obeća da u Srbiji može da se održi Parada ponosa, može da se potpisuje Briselski sporazum, može Kosovo... sve može. A zbog svega toga svojevremeno je lomljen i paljen Beograd. Nezavisni periodični desničari. Ha ha!

Ponovo smo svedoci brutalnih obračuna kriminalaca. Znamo ko je ubijeni, ali ne i ko je ubica.

Ono što je prešlo sve granice jeste plasiranje vesti o tome ko je ubijen, čime se bavio, šta je radio, ali ne i ko je ubica! I iz toga se vidi da sistem ne funkcioniše. Kriminalci i dileri su na slobodi umesto iz rešetaka.

Surčinski, zemunski i ostali klanovi se nisu tek tako desili. Oni su imali službene legitimacije, zaštitu države,

Kad pitate građane – kad će vam biti bolje, oni odgovaraju – kada dođe neki vođa ili ode neki vođa. Većina ne shvata da je njihov osnovni problem to što im politička elita ne obezbeđuje vladavinu prava i nezavisne institucije, a to je alfa i omega uspeha svakog društva. Njih to niko nije učio ni u osnovnim ni u srednjim školama. Le Bon je govorio “živimo u vreme kada umesto svesne delatnosti jedinke dolazi nesvesna delatnost mase”. Nesvesna masa je u vreme zatvorenih medija idealna ciljna grupa za modeliranje. Do juče, ko nije glasao za Nikolića bio je protiv Srbije, danas, ko glasa za Nikolića protiv je Srbije. Medijska mašina modeluje ciljnu grupu i pretvara je u instrument protiv demokratije, kaže Božo Prelević, advokat i nekadašnji ministar policije u prelaznoj vladi iz 2000. godine

ubijali su u ime države, prodavali drogu i na kraju stekli još veću moć.

Meni je veoma zanimljiva premijerova izjava da ne može da se izbori sa huliganima. Ona je zapravo priznanje da postoje grupe koje su van zakona. Pogledajte samo krivična dela za koja nikad nisu procesuirani. Dakle, ista šema kao i devedesetih godina.

Podsetiću da je Zorana Đinđića ubio visoki službenik policije. Vi u presudi imate laž da ga je ubio zemunski klan. Kakav zemunski klan. Zvezdan Jovanović je major Udbe, Legija je potpukovnik. Njima su pomogli još neki ljudi koji se uopšte ne navode u optužnici. Ta presuda je inače velika bruka.

Danas ponovo ojačavaju kriminalni klanovi. Svako ko misli da može da ih kontroliše, taj je blesav. Kako je suzbijen kriminal kad se premijeru desilo da mu se u blizini porodične kuće nađe onoliko oružja.

Da li vas je iznenadilo zapošljavanje Vacića za savetnika u Kancelariji za Kosovo i Metohiju?

Nije me uopšte iznenadilo. Ja sam gledao raznorazne zagovornike nekakvih „patri-

otskih ideja“. „Patriote“ kojima su pluća plava od busanja u grudi. U finalu Kosovo će postati nezavisno za sve, osim za nas. Kada smo upravljali Kosovom, nismo obezbedili vladavinu prava već vladavinu sile i doveli zemlju u današnju situaciju. Znam to dobro. Sudio sam kao pomoć kosovskom pravosuđu. Isto sada radimo sa Sandžakom. Svako ko ima bliske kontakte sa Sandžakom zna kakvo se zlo tamo sprema, dok se Srbija češlja ispred TV-a. Sve su prepustili mafiji. Ima nekoliko časnih primera kao što su viši tužilac, načelnik policije i jedan broj službenika. Slutim opet će biti priče o nepravdi, svetskim zaverama i ostalim glupostima. Sada tamo skoro da nema države. Šverc donosi milione. Milionima se kupuju stranke, mediji i na kraju zemlja. Kažu, stalno je Srbija na ispitu. Pa naravno kada je ponavljač.

Ovde se često funkcija vidi kao moć, a ne kao odgovornost. Suštinski, odgovornosti za političku katastrofu jedne nacije nema. Ni lustraciju nismo mogli da sprovedemo. Toliko smo korumpirani i jadni. Kad sam došao na mesto ministra policije mnogi su mi govorili da sam dobio najbolju po-

Božo Prelević

ziciju zato što upravljam sa 65.000 ljudi pod oružjem. Moja dva prethodnika su se ubila. Ja sam razmišljao o odgovornosti, a oni samo o moći. To je suštinska razlika u shvatanju vlasti.

Ako nema vladavine prava i institucija, onaj fini svet koji bi morao da čini elitu ove zemlje neće da participira u politici. Zato je, na primer, u jednom velikom mestu u Vojvodini funkcioner vodeće stranke bokser, a u drugom krijumčar cigareta, u trećem narko-diler nepoznat policiji. Kakva je to zemlja iz koje pametni beže?

Matematička gimnazija mislim da je eksces. U njoj rade neki entuzijasti kojima ne znam tačno ni kakvu zahvalnost Srbija može da oda. To je fantastičan proizvod, ali za inostranstvo. Oni nemaju gde da se zaposle u Srbiji, osim u stranim informatičkim kompanijama. To smo mi našoj deci uradili! Kako se zove biće koje jede budućnost sopstvene dece? Ljudi koji vuku napred, koji imaju stav, ali i dobru ideju su opasni za lidere, njima su potrebni čelavci, pinkovci, odnosno škart. Što reče aforističar: „Izvoz mozgova ne ugrožava našu privredu, njima su potrebne sirovine.“ Srbija je došla u situaciju da joj je najugroženiji normalan svet. Kad bismo mi izvozili domaće političare, oni bi nam ih ekspresno vratili. Naši političari nemaju ni bilo kakvo radno iskustvo i ne znaju da rade. Šta je bilo njihovo prethodno zaposlenje? U osamdeset odsto slučajeva - ništa!

Mislim da se i vama i meni može svašta desiti. Zapravo sam potpuno siguran. Baveći se ovim poslom, shvatio sam da je srećnik onaj ko uspe da uz pomoć policije nešto dokaže, ili da uz pomoć tužilaštva nešto utvrdi u pristojnom, razumnom roku. **Kada je ubijen vođa navijača Sale Mutavi, javnost je saznala da je osuđen na pet godina zatvora zbog prodaje droge, ali gle čuda, kaznu nije odslužio. „Politika“ je bila puna čitulja, a oglasili su se i neki političari.**

Političari su mu bili na sahrani. Kada je Čume nakon nekakvog trovanja završio na VMA, njega je posetilo četrnaest generala vojske i policije. Kakva je veza između generala i Čumeta i šta ih to povezuje? Onaj Čume je sada u zatvoru, zna li iko koliko još Srbija ima takvih?

Ovde se droga i dalje prodaje na veliko, a huligani vežbaju gađanje na državnim poligonima. Svake nedelje imamo po jedno ubistvo. Vlast se uvek dohvati statistike i tvrdi da je broj ubistava statistički manji. Neće biti. U odnosu na šta je manji?

Posle izjave da je premijer Vučić najugroženija ličnost u Srbiji, vas su na društvenim mrežama prozvali da pravite paralelu između Đinđića i Vučića.

Nisam na društvenim mrežama, ali sam čuo za to. Ogromna je razlika između Đinđića i Vučića. Zoran nije bio anđeo, on je imao svojih mana i svojih vrlina i imao je ogromnu energiju. Nažalost, nije shvatao koliko je važno pravosuđe. Više puta smo o tome razgovarali i svadali se zbog njegovih izbora sudija. Jureći da podigne ekonomiju, potpuno je zapustio pravo i bezbednost. Prepuštao ih je drugima.

Vučić je došao na vlast tvrdeći da će suzbiti kriminal i korupciju. Sad ne primećujem da nešto mnogo priča o tome. Mislim da je svima, pa i njemu, jasno da nije uradio ono što je obećao. Da jeste, da li bi mu se dešavalo da mu skandalozno padaju tenderi ako izvođač nije blizu vlasti. Kako je pao tender za Slaviju? Da li neko misli da smo svi blesavi pa ne znamo kako se to desilo i ko je bio drugi i kakvi su marifetluci u pitanju?

Ja nisam član bilo koje stranke, ali elementarno poštovanje nalaže da se kaže ko je šta uradio. Čini mi se da se oni boje izbora u Beogradu. Čak i priča o Savamali posle godinu dana tapka u mestu, pod uslovom da ne računamo optužbe gradonačelnikove bivše supruge koja se oglasila. Za nekoliko godina, mi ćemo videti šta je „Beograd na vodi“. Po meni, to će biti jedan od najvećih skandala u Srbiji, a možda i najveći. Na kraju će se grčevito držati vlasti zbog „Beograda na vodi“. Očigledno je da je malo šansi da u skorije vreme živimo u pristojnoj i bezbednoj zemlji.

Prvi put štrajkuje deo policije i vojske. Danas je situacija u policiji i tužilaštvu takva da većina ljudi kad bi imala gde da ode napustila bi službu. Al Džazira je imala emisiju o dvojici policajaca koji su suprotno zakonu poslali u Potočare. Oni su uhapšeni zbog toga što su napisali krivičnu prijavu protiv visokih funkcionera policije. Dakle, nije uhapšen onaj koji je iz-

vršio krivično delo, nego onaj ko je objavio prestup. Žandarmi i Andrej nisu jedina epizoda koju policija ne zaboravlja. To je sprovođenje zakona na nivou domišljatosti.

Da li je to jedan od razloga što se često menjaju odredbe Krivičnog zakona? Kome se pomaže, odnosno odmaže?

Mi ne možemo da dosegemo 1989. godinu, ne samo u ekonomiji, nego ni u pravu. Vrlo je zanimljivo da se za ministra pravde već nekoliko puta biraju izuzetno mladi ljudi. Ako negde treba iskustvo, onda je to u pravosuđu, baš kao i u diplomatiji. Ne može osoba koja ima 29 ili 33 godine da reformiše pravosuđe, jer o njemu ne zna ništa. Evo još jednog pitanja - kako se postaje sudija Ustavnog suda? Što se ne daju njihove biografije? To je poigravanje sa najznačajnijom sudskom instancom u Srbiji. Znači, nisu ti ljudi postavljeni da sude po Ustavu. Oni vrlo dobro znaju kako su i od koga dovedeni, tako mogu i da budu sklonjeni.

Hoćete da kažete da namerno tako biraju kadrove?

Tačno. Takav kadar je njima neophodan da bi donosio odluke da je ustavno smanjivati penzije. Kod takvog kadra će zastarevati krivična gonjenja korisnih partijskih sponzora, ili istraga o bivšem ministru finansija. S druge strane ćete tužiti ljude, držati njihove dosijee u fiokama, učutkivati, predstavljati opozicione stranke potpunim kriminalcima.

Da li nas kao društvo polako, ali sigurno, ubija elementarno odsustvo vladavine prava?

Do pojave Slobodana Miloševića mi smo imali kakav-takav sistem i nekakvu vladavinu prava u okviru socijalističke ideologije. On je zatekao institucije koje su se još držale i funkcionisale po inerciji na osnovu prethodnog vremena, iako su već bile primetne kadrovske greške. Dolaskom socijalista i kvazidemokrata 90-ih kreće potpuna entropija institucija. Jedan sistem se ruši, drugi se ne uspostavlja, a vladavina prava se ubija.

U vreme sankcija počinje crni period bogaćenja švercera koji će kasnije, u toku privatizacije, postati vlasnici fabrika i dželatari socijalnih prava i zaposlenih. Sahranijena je kompletna naša industrija, a dobar deo nje je imao relativno prihvatljivu tehnologiju.

To su bili prvi znaci da Srbija gubi prosvetčenu elitu. Rada se neka nova koju čine ljudi sa naslovnih strana šund novina. Ono što je bilo gore, potonulo je, ono odozdo izronilo je. Većina njih nije išla u školu i zbog toga su imali komplekse. Zato su i otvarali nekakve fakultete na kojima nikada nisu učili koliko je važna vladavina prava. Od običnog polupismenog švercera i dilera radali su se vlasnici diploma, vlasnici kapitala, odnosno sponzori partije na vlasti. Ako su znali da ubiju konkurente, znali su i ekonomiju. Uskoro ćemo biti paori na sopstvenoj zemlji, jer smo prodali državnu imovinu za tepsiju pite najgorima od nas, čast izuzecima. I Dobrica Ćosić u svojoj poslednjoj knjizi izriče definiciju propasti Srbije i kaže da je naš najveći problem odsustvo vladavine prava.

Da li je Ćosić shvatio ili priznao šta je bio problem? Kako ste vi razumeli njegovu definiciju naše propasti?

On se u nekim svojim prethodnim knjigama bavio ratovima, ali i sukobima na političkoj sceni. Mislim da je kao bivši predsednik i svedok funkcionisanja prethodne vlasti, ali i višestranačja, kao pametan čovek morao doći do zaključka da je vladavina prava nešto što se u Srbiji uopšte ne spominje.

Da je bilo vladavine prava, da li bi se Jugoslavija raspala u tako krvavim ratovima?

Da su u bivšoj Jugoslaviji tužioci radili svoj posao, ta zemlja se verovatno ne bi raspala, ili bar ne na takav način, a većina lidera bi bila u zatvoru ili u ludnici. Jugoslavija se raspala jer su svi lideri činili teška krivična dela suprotna Ustavu i zakonima. Pravni sistem je bio nem jer je nacion bio iznad profesije. Sila je pobedila pravo. Pogledajte šta se i danas prvo menja kad se promeni vlast. Menja se načelnik BIA, direktor RTS-a, guverner i tužilac za borbu protiv organizovanog kriminala. Do perfekcije je dovedena jedna metastaza koja nikakve veze nema sa vladavinom prava.

Znate, ne može svako da gradi u Beogradu. Ako proverite ko danas ima monopol, najveći deo njih je sa siromašnog ugnjetavanog Kosova, što je dosta neobično. Samo ne znam da li ima iko da im kaže šta Beograđani misle o njima. Nema mafije bez politike.

Svaka vlast je imala svoje moćnike i miljenike.

Donekle! Velika je razlika u periodu do 2000. i posle 2000. Jednima je Srbija na srcu, drugima na duši. Jedni su od dobre zemlje napravili zgariste, a drugi su pokušali da naprave dom. Jedni su stvarali mafiju, druge je mafija i još poneko, ubila. Tajkuni sa smenom vlasti promene dres, pređu u druge stranke i postanu ponovo miljenici ili, što je još zanimljivije, a video sam svojim očima, finansiraju i poziciju i opoziciju za koju procene da postoje šanse da može doći na vlast. Tako obezbeđuju za sebe bliskost i monopol.

Vladavinu prava čine međunarodne konvencije, Ustav i zakoni koji podjednako važe za sve. Pošto toga kod nas nema, dešavaju nam se Savamale, Lončari, ubistvo premijera...

Ko je do sada odgovarao za loše vođenje države? Sa ove istorijske distance kako ocenjujete ulogu DOS-a?

Napravljen je pomak, ali nedovoljan da bismo značajno promenili poraženu Srbiju. Najveći nedostatak je bio na polju prava i institucija. Većina lidera osamnaest stranka DOS-a je tragično prošla. Đinđić je ubijen, Mile Isakov se vrlo brzo povukao iz politike, Koštunica je sa velikim razočaranjem otišao. Kad pogledam Velju Ilića, ne verujem da je on životno uspeo. Čeda Jovanović, nekad simpatičan i hrabar momak koji je imao jednu jaknu i dvoje patika, sada se dovodi u vezu sa Šilerovom i postavlja se pitanje kako se obogatio. Batić je umro, Čović je pod optužnicom da je na Kosovu nešto napravio, a da nikad čak ni veštak nije izašao na lice mesta i utvrdio šta je to napravljeno i kako su se ljudi usedeli u stanove. Petnaest godina optuživati a ništa ne utvrđivati, jednostavno nije normalno. Ko je danas Žarko Korać, kakav je uspeh napravila Vesna Pešić? Jedino je Mladen Dinkić postao neko. Eno opet se greje blizu vlasti. Kad pogledate političku situaciju zaključićete da, kako bi narod rekao, pošten čovek nema za koga da glasa.

Ima li?

Ne znam da li je pametno partijama na vlasti da ubijaju parlamentarni život Srbije i višestranačje. A oni ga ubijaju tako što kontrolišu medije, parlament, tužilaštvo, policiju... Neće se sa druge strane, kad ovi

dojade, a dojadiće, pojaviti univerzitetski profesori, nego će se pojaviti ulica. Gore će ova vlast proći od onih koji će ih naslediti.

Delujete da ste se iznervirali. Jednom ste izjavili da morate mnogo da se iznervirate da biste ušli u politiku.

Nije svako za politiku. Danas biti u politici znači da ste spremni da ponižavate, povređujete, blatite neke druge ljude, pa čak i ubijate. To je jedna Čankova rečenica koju sam ja dobro zapamtio. Ukoliko ste u Srbiji u politici, to podrazumeva i da optužujete čoveka za koga znate da nije kriv.

Ko je nama, vama, kriv?

Za stanje u Srbiji može da bude kriva jedino elita. Srpska elita koja je bila generacijski šikanirana, ubijana, maltretirana, progonjena putem medija, policije, državne bezbednosti, prislušivana itd.

Napravite paralelu sa nekim događajima iz naše dalje prošlosti. Hiljadu i trista kaplara je veliki broj visokoškolaca Srbije, poslatih da izginu u Prvom svetskom ratu. Kroz istoriju političari su skupljali decu sa visokih škola i slali da jure Nemce koji se povlače sa Sremskog fronta. Poginuli su skoro svi. Zatim Informbiro i tako redom. Nekoliko decenija kasnije Milošević kaže studentima, „pa šta je bre, vas ima pet posto!“ Uvek su naše vlasti htele da imaju do pet, šest odsto intelektualaca. Nije ovde lako biti elita. S druge strane, beogradska elita se radije selila u inostranstvo. U Beču ili u Italiji možete da upoznate čoveka koji će vam reći „moj čukundeda i moj deda i moj otac su grofovi, naše bogatstvo se uvećalo“, a kad uđete u genezu srpske porodice, shvatite da su dedu ubili oni, tatu ovi, a od mame uzeli sve. Naša istorija je istorija zatiranja pameti.

Mislim da ovo ponižavanje ne može da traje dugo, bez obzira na to ko će dobiti izbore. Ne kažem da su svi njihovi potezi loši, ima i dobrih, ali njihovi kadrovi i ovo što rade institucijama je poprilično loše, Srbija će debelo da plati ovo vežbanje. U Beogradu svi znaju da nikad nije bilo teže. Više skoro ništa ne može da se zaradi. Plate novinara, radnika, doktora, učitelja... su ponižavajuće. Nažalost, fale respektabilni ljudi koji bi skupili pedesetak pametnih glava i napravili organizaciju s porukom „nećemo ovo da trpimo“.

Telekom je naš strateški resurs, treba odustati od prodaje

Branko Kovačević, dekan Elektrotehničkog fakulteta, predsednik Akademije inženjerskih nauka Srbije, kaže da bi šteta od prodaje Telekoma bila neprocenjiva. Ako ga država proda, nerealno je očekivati da će Srbija moći da utiče na cene, kvalitet usluga, ali i na bezbednost i zaštitu podataka građana. Ne vidi ni ekonomski interes jer bi strani operater brinuo samo o profitu, koji se ne bi zadržavao u zemlji. U analizi AINS-a, koju je potpisao Branko Kovačević, ocenjeno je i da će prilikom prodaje Telekoma doći do velikih otpuštanja u samoj kompaniji.

“Pri prodaji telekomunikacionih operatora u regionu, obično je otpušteno 50 odsto zaposlenih. U matičnom Telekomu radi 9.088 zaposlenih, od toga oko 3.000 inženjera, uglavnom elektroinženjera i mašinskih inženjera, i 4.500 tehničara. U kompanijama koje Telekom poseduje radi još 4.150 zaposlenih. Takođe će veliki broj inženjera i tehničara koji rade za dobavljače i podizvođače Telekoma gubiti poslove koje će novi vlasnik prebacivati u inostranstvo”, piše u analizi AINS-a. Takođe se navodi da strani kupac “može nesmetano izvlačiti novac iz Telekoma kroz inostrane podizvođače i dobavljače, da bi smanjio izdatke za porez”

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Maj
2015.

Podeljeni su stavovi o tome da li treba prodati Telekom. Spadate u one koji misle da je reč o profitabilnom preduzeću i da koliko god država dobije novca za tu kompaniju, šteta će biti neuporedivo veća. Koji su vaši glavni argumenti?

Prvi argument je to što Telekom državu ništa ne košta, naprotiv, on puni budžet. Suma koju će uplatiti u budžet Srbije

biće veća nego što je skupljeno para od solidarnog poreza i smanjenja plata i penzija.

To je i preduzeće koje zapošljava vrlo mlade talentovane ljude i tako rešava problem nezaposlenosti i velikog odliva mozgova. Moram da podsetim da smo sve starija nacija, pa se postavlja pitanje ko će raditi u privredi naše zemlje ako svi odu. Treći, ništa manje važan argu-

Branko Kovačević

ment je to što je država sa tako moćnim operaterom od strateškog značaja u mogućnosti da planira obrazovanje kroz školovanje kadrova za određene struke. Da biste iškolovali dobrog inženjera, treba ulagati minimum deset godina. To nema cenu. Takođe, svima je jasno da je strani operater zainteresovan samo za ostvarivanje profita, koji sigurno neće ostaviti u Srbiji. Njih ne zanima ulaganje u našu nauku i razvoj. Kad imate svoju kompaniju, onda možete da učestvujete u razvojnim poslovima i da budete ravnopravni partner, u suprotnom ste u kolonijalnoj poziciji.

Vaša struka se protivi prodaji, ekonomisti različito gledaju na to pitanje, jedni su za, drugi protiv.

Ekonomska logika je: kupi jeftino, prodaj skupo. Telekom je veći provajder, ima veće tržište i broj pretplatnika nego Vip i Telenor zajedno. On je investirao veliki novac u svoju opremu. Primera radi, za 600 miliona evra je kupljena mobilna telefonija Republike Srpske, a Telekom je prisutan i u Crnoj Gori.

Ipak, cena Telekoma pada. Zagovornici prodaje upozoravaju da će se taj trend nastaviti i da će biti sve teže postići dobru ponudu.

Roba vredi onoliko za koliko je prodate. Tržište određuje njenu cenu. Ljudi mogu da izgube pola svoje imovine za jedan dan, što pomalo liči na kockanje. Koliko je meni poznato, cena Telekoma jeste vrlo niska, ali je na primer niska i cena nafte i to su svetski trendovi i političke igre u koje se ne bih mešao. Ono što mene brine, jeste opasnost da ćemo dobiti još nižu cenu nego kada je prethodna vlada pokušala da proda Telekom, pa je tada srećom odustala, jer je shvatila da ga ne treba dati budzašto.

Kako komentarišete nedavnu izjavu premijera da "oni koji govore o Telekomu kao srebrnini koju ne treba prodavati, u suštini nemaju pojma o čemu pričaju"?

Ne bih previše da komentarišem tu izjavu i ne znam ko savetuje premijera, verovatno neko od ekonomista. Potrebno je pogledati realne cifre i godi-

šnji izveštaj o poslovanju. Mi bismo od prodaje možda dobili milijardu i dvesta miliona evra. To je suma koju Telekom može da zaradi i uplati državi za manje od dve godine. Inače, ako bih morao da biram i razmišljam sa stručnog aspekta, eventualno bih prodao mobilnu telefoniju. Internet i fiksnu telefoniju nikad. Infrastruktura se ne sme dirati zato što je ona nacionalno dobro. Kada odlučite da date infrastrukturu, gubite neke važne funkcije države, kao što su sigurnost i bezbednost građana. Posebno je pitanje javne uprave, vojske, policije... Ugrožavate ceo sistem, što nijedna ozbiljna zemlja ne radi.

Više puta ste ponovili da Telekom zapošljava mlade stručnjake. Međutim, poznato je da kompanija ima višak kadrova, pre svega jer su zapošljavani partijski ljudi. Koliko i ta činjenica utiče na razvoj, profit i konkurentnost?

U pravu ste, ali zapošljavanje partijskih kadrova nije specijalnost Telekoma, nego nažalost celog društva. To su nestručni ljudi koji se često nalaze na mestima za koja nemaju kvalifikacije i na poslovima koji nisu predviđeni ni sistematizacijom. Odgovornost je na onima koji su u državnom vrhu i koji tolerišu takve stvari. Partijski ljudi svakako koštaju Telekom jer dobijaju platu, ali ponavljam, to ne važi samo za Telekom.

Država se nikad nije odrekla takvog udomljavanja svojih ljudi. Naprotiv, svi znamo da su im oni potrebni kao podrška i za politiku koju vode, pa i za svake buduće izbore. Da li je onda to dobar pokazatelj da je država loš gazda?

Tačno je da smo društvo sa visokim stepenom korupcije i da se ne ponašamo domaćinski, ali nije tačno da smo nestručni. Naši inženjeri rade i u Telenoru i u Vipu, a potiču iz iste škole. Sve je stvar sistema i organizacije. Dokle god politika upravlja preduzećima, ona će zapošljavati svoje kadrove. Menadžment na Zapadu ne interesuje ko mu je gazda, da li je to država ili privatnik i mora da posluje pod jednakim zakonskim uslo-

vima. Gazda vodi računa o investicijama, ali se ne meša u stručnu i kadrovsku politiku. Ovde kod nas se vlasnik pita za sve. Znači, nije problem u struci, nego u politici.

Ipak, priznajete da veliki broj stručnjaka ne uspevate da zadržite. Svakodnevno pišete preporuke svojim studentima koji odlaze u inostranstvo.

U principu, svako bi ostao ovde da može da živi od svog rada. Primanja su u inostranstvu sigurno mnogo veća, mada i kod nas ima firmi koje daju zapadne plate. Danas je tržište globalno, što znači da i iz Srbije može da se komunicira i posluje sa celim svetom. Verujem i da nije sve u novcu, vi ljudima morate da omogućite da reše neke egzistencijalne probleme, ali i da žive u uređenom sistemu. Ne opredeljuje se čovek tek tako da ode, jer onda ostavlja porodicu, prijatelje, socijalni život... Utoliko pre bi trebalo raditi na tome da ih zadržimo.

Predviđate da će veliki broj ljudi ostati bez posla ukoliko Telekom bude prodat?

Iskustvo govori šta će biti. Navešću vam samo jedan primer. Često sam boravio u Hrvatskoj. Kada je Dojče telekom kupio njihovu kompaniju, otpustio je polovinu zaposlenih. Verujem da će se kod nas dogoditi sličan scenario. Mi imamo trinaest hiljada zaposlenih i mislim da će se taj broj svesti na četiri, pet hiljada ljudi. Budući vlasnik više ništa neće ulagati i investirati, već će se brinuti samo o profitu. Kada se iz Telekoma, odnosno države izvuče dovoljno novca, imaćemo situaciju kao sa Ju-Es stilom. Slovenci nisu prodali svog operatera. Podsetiću vas i da je Dojče telekom državna firma, to je nemački penzioni fond čiji su vlasnici nemački penzioneri, koji svake godine dobijaju dividende i najveći deo profita odlazi njima. Neće oni ostavljati novac srpskim penzionerima i lečiti našu decu.

Da li je poznata imovinska karta Telekoma i šta je sve u njegovom vlasništvu?

Sve je to državno, ali je veliko pitanje gde i šta država hoće da upiše. Slično je i sa EPS-om: da li će država da kaže da je Đerdap EPS-ov ili van njega. Da li će da kaže brana i put su državni, a generatori i turbine su u vlasništvu kompanije. Zato ponavljam, infrastruktura se ne prodaje, jer je ona veoma dobar mehanizam za punjenje budžeta. Pogledajte Veliku Britaniju - dva posto u njihov budžet unosi jedan engleski aerodrom kao što je Hitrou, zbog toga što njenim građanima svaki dan avioni preleću iznad glave.

Da li se Akademija inženjerskih nauka Srbije, čiji ste vi predsednik, kasno oglasila sa starim stavom da Telekom ne treba prodavati?

Mislim da nismo zakasnili i sve što radimo, radimo javno. Posle objavljivanja prvog otvorenog pisma upućenog premijeru, stručnoj javnosti i građanima, pozvao me je ministar Sertić. Predložio je da organizujemo zajedničku tribinu na kojoj bi učestvovali predstavnici Ministarstva privrede i članovi Akademije inženjerskih nauka. Svečana sala Građevinskog fakulteta je bila puna. Došli su i ljudi iz sindikata Telekoma i ekonomisti. Nažalost, ministar je zbog obaveza bio sprečen da dođe, ali je umesto njega govorio državni sekretar. Razmenili smo mišljenja, mi pre svega sa stanovišta struke. Rekli smo svoj stav koji nikad nismo krili.

Povodom privatizacije Telekoma oglasila se i članica Saveta za borbu protiv korupcije Jelisaveta Vasilović, koja kaže da se prema Zakonu o privatizaciji javno dobro, kakvo je mreža telekomunikacija, ne sme privatizovati ili otuđiti.

Kao inženjeri ne možemo da se bavimo pravnom problematikom, ali se ona nikako ne sme zanemariti, naprotiv. Na to pitanje je više puta upozoravala i Akademija.

Jedna od članica AINS-a mi je rekla da misli da je bitka verovatno izgubljena, ali da se vredi boriti bar zbog istorije koja će se pisati.

Rekao bih da bitka nije izgubljena. Verujem da će nam ponovo biti ponuđena

sramotno niska cena, koju država neće prihvatiti.

Sve je više peticija protiv prodaje. Jednu od njih pokrenule su i vaše kolege, među kojima je veliki broj onih koji odavno ne žive u Srbiji.

Ono što pomalo iznenađuje jeste da se naši ljudi koji žive na Zapadu najviše protive prodaji Telekoma, što možda deluje i kao neka anomalija. Mi imamo i Klub bivših studenata Elektrotehničkog fakulteta u kome su predstavnici brojnih generacija. Među njima su inženjeri koji su otišli iz zemlje sredinom prošlog veka, posle Drugog svetskog rata. Samo u Americi ima ih pedesetak, zatim u Švajcarskoj, Engleskoj...

Vi razvoj domaće ekonomije i industrije vezujete i za Telekom.

Upravo tako. Njihov razvoj i konkurentnost na tržištu se ne može očekivati bez kompanija poput Telekoma ili recimo EPS-a. Tu vidim šansu i za mala i srednja preduzeća koja bi opsluživala velike sisteme. Poslednji je trenutak da se započne proces reindustrijalizacije koja bi omogućila otvaranje novih radnih mesta u industriji od 1991. godine do danas. I dalje smo na granici recesije. Bruto nacionalni dohodak bi morao da bude oko četiri-pet odsto, da bismo se za sledećih 15-20 godina vratili na nivo devedesetih. To ne može da se uradi bez domaćih firmi.

Podsetiću i na sledeće činjenice: prvo je deset godina sankcijama i izolacijom ubijana privreda, kriminalizovano je društvo, a s korupcijom se ni do danas nismo izborili. Dogodila nam se i privatizacija koja je u većini slučajeva bila pljačkaška. Nastavilo se sa zaduživanjima i nepovoljnim kreditima. Strani investitori su dobijali i dobijaju subvencije.

Da li to znači da mislite da bi prednost morali da dobiju domaći investitori?

Da. Mi stalno gojimo debele guske, a našim ljudima, tu ne mislim na tajkune već na one koji bi da žive od svog rada, stavlja se omča oko vrata. Njih država

ne pušta da zarade. Oni plaćaju visoke kamate, za njih važe drugi uslovi poslovanja, pa se zato mnoga mala i srednja preduzeća gase. Većito smo na pola puta, tranzicija kod nas traje godinama, a sve što počnemo nemamo strpljenja da završimo do kraja.

Da li sumnjate da bi novac od privatizacije Telekoma mogao biti potrošen za otplatu dugova i punjenje budžeta?

Praksa nam daje za pravo da sumnjamo gde će otići pare ako se proda Telekom. Osim što su godinama firme kod nas prodavane jeftino, a ljudi gubili posao, pare od privatizacije nisu pametno ulagane. Koliko ja znam, privatizacija služi da nešto poboljšate, a ne da pogoršate. Nikako ne želim da ulazim u pitanje društveno-političkog uređenja i da li smo bili jednopartijska ili višepartijska država, ali tvrdim da smo imali tržišnu i zdravu ekonomiju. Svoje proizvode smo prodavali ravnopravno sa vodećim zemljama. Jedini smo van zapadnog bloka vladali najboljom tehnologijom. Izvoz je bio 70-80 odsto naše proizvodnje. Dok smo vladali modernom tehnologijom, bili smo konkurencija modernom zapadnom tržištu. Ne spominjem današnje velike azijske „džinove“ kao što su Kina i Južna Koreja, oni tada nisu postojali.

Ali situacija se izmenila, šanse su propuštene i važe neka nova pravila u novom rasporedu snaga, odnosno konkurencije.

Niko nam ne brani da primenimo kineski model. Kina je svoje studente školovala na najboljim svetskim školama, ali ih je vratila i dala im plate i bolje uslove rada nego što bi imali u Americi. Tako se ova zemlja uzdigla i to samo za četvrt veka. Mi još uvek izvozimo našu pamet koju ovde školujemo i ne stvaramo uslove za njihov povratak. Zbog mnogih pogrešnih koraka sada možemo samo da se prisećamo kako smo nekada bili ekonomija sa dvocifrenim rastom bruto nacionalnog dohotka i jednocifrenom nezaposlenošću. Nažalost, situacija je sada obrnuta.

Mi smo uvedeni u kolektivnu depresiju

Tekst:
Biljana Stepanović

Novembar
2014.

Kao građanki predstavlja mi problem što imam utisak kao da smo konstantno u vanrednom stanju. Svakog jutra, uz kafu, treba da uključim Pink da vidim kome smo danas "objavili rat"... Kad pogledam unazad, naš ceh je ovakav - red ratova, hapšenja, etničke i svake druge mržnje, onda red licemerja od demokratije, slobode i izgradnje sistema uz propratnu apatiju, pa sad red konstantnog vanrednog stanja, autocenzure, besparice i depresije... i prođe život, kaže Danica Vučenić, dobitnica ovogodišnje prestižne novinarske nagrade "Dušan Bogavac"

Ove godine dobila si nagradu „Dušan Bogavac“. Da ti sad ne postavljam ono čuveno pitanje – šta ti nagrada znači.

Mislim da nikada nisam imala ovako ambivalentna osećanja prema nečemu. S jedne strane odavno me nije nešto tako obradovalo kao vest o nagradi, koju mi je preneo Vukašin Obradović. Na drugoj strani, ne mogu a da istovremeno ne osećam u najmanju ruku zebnju prema činjenici da je „konkurencija“ u medijima sve manja. U atmosferi u kojoj posle 24 godine nestaje kao gumicom da je obrišana emisija *Utisak nedelje*, u situaciji kada nekoliko emisija gradske televizije više nema, u okolnostima straha koji proizvodi autocenzuru ne možete a da ne pomislite - a kome će sledeće godine dodeliti nagradu. Ko će preostati. Nedavno je profesorka Fakulteta političkih nauka Snježana Milivojević napisala da su mediji u Srbiji preživeli diktaturu, ali da demokratiju neće. Ali da ne budem skroz mračna, jer nagrađivanje je valjda pozitivno, nagrada „Dušan Bogavac“ je specifična i po tome što je reč o pravoj novinarskoj nagradi, u žiriju su kolege i u

tom kontekstu ona za mene ima posebnu težinu.

U demokratiji kojoj prisustvujemo, SNS stalno proizvodi neku napetost, premijer svakodnevno, a ponekad i dva puta dnevno, izlazi da nas o nečemu dramatičnom obavesti, ili da nešto prokomentariše. Kad uopšte stigne da radi?

Kao prvo – premijer je postao premijer jer smo ga mi tamo „zaposlili“. On je konkurisao za taj posao. Prema tome, na njemu je ili da radi, ili da da otkaz. Niti njega neko tera da ustaje u pola pet, niti da radi pedeset sati dnevno. To je njegova lična odluka, i nas o tome ne treba da obaveštava. Uostalom, neka radi i sat vremena dnevno ako je efekat tog rada dobar, ako nije može i da ne spava uopšte. Ja sam, na primer, radila 2004. emisiju *Kažiprst* na B92. Ustajala sam svakog jutra u 4 i 15. Ne pamtim da sam ikad bila umornija, hodala sam spavajući. I šta je trebalo – da svakog jutra pred intervju kažem: dobro jutro, ja sam ustala u 4 i 15 iako mi radno vreme počinje u osam. Nije mi jasno zašto, ali umesto da dobijamo poruke koje nas motivišu, kon-

Danica Vučenić

stantno slušamo kako će sve da nas boli. Nekako kao da nam vlast poručuje kako je život teško breme koje se svalilo na njihova i naša ramena, da se mi kroz život probijamo pod težinom tog bremena i da je život zato jedna nevesela pojava i da je valjda jedina radost u tome što prolazi, pa ćemo se jednog dana i spasti.

Aleksandar Vučić je dvadeset godina svog života potrošio boreći se za vlast. I sad kad je tu vlast dobio, umesto da u njoj uživa, kao što na primer predsednik Nikolić očigledno uživa, ili da radi kao državni službenik, što predsednik vlade suštinski i jeste, mi svakog dana gledamo njegovo kukanje, plakanje, prenemaganje, potpuno suprotno od naše patrijarhalne mačo kulture koja voli jakog vođu. A opet je popularan.

I to je deo naše kulture. Imaš recimo takvih roditelja koji vaspitavaju decu na sličan način – ja se žrtvujem za tebe, ja se zbog tebe mučim, ja sam te rodio, ja ću te i ubiti, i on nama tu poruku šalje – ja se ovoliko žrtvujem da bi vama bilo bolje. Šta još mislim da nije dobro – to je počelo još u vreme Tadića – oni su bili opeglani i upakovani u roze papir sa mašnicom najmoćnije marketinške agencije, a unutra je bio gnoj. I onda je posledica bila apatija, čiji je efekat bio isto tako nekreativan kao i sad. A mi smo sad depresivni. Prvo, nema novca, nema posla... a nema ni kritičke javnosti, nema nade. Koja vrsta kreacije može da se rodi iz depresije? I još se ujutru probudiš i čuješ poruku sa nacionalnih frekvencija kako se jedan čovek muči i žrtvuje za nas... a oko nas sve neke zavere i ludila... a mi nezahvalni, neradnici i razmaženi... I tako od ponedeljka do nedelje.

To pod uslovom da ti stvarno poveruješ u tu priču, pa se ubaciš u to raspoloženje...

Ja govorim o atmosferi.

Ali opet, neko može da podlegne, a neko da kaže – neću više da slušam tu priču.

Pa svejedno. Efekat je isti. Umesto da se bavimo svojim poslom i svojim životima, mi se bavimo premijerom. Neko mi je

pre neki dan rekao kako je jedina tema u privatnim razgovorima šta radi premijer, šta je rekao, šta bi mogao da radi, ko ga voli a ko ne. Koliko puta godišnje Šveda ni ili Švajcarci pomenu svog premijera? Da li to znači da smo obavešteniji? Ne, to znači da živimo u nesrećnom društvu u kome je važnije šta ti radi premijer nego šta ti radi muž.

I kad tome još dodamo negativnu selekciju, da je partijska pripadnost jedini kriterijum za uspeh...

Mislim da je to isto bilo i ranije, nego je ova partija toliko moćna i brojčano nadmoćna, da je to sada vidljivije. Demokratska stranka, koliko god je i ona bila moćna, ipak je bila u koaliciji, pritiskana od partnera i kontrolisana na neki način. Drugo, tad je ipak bilo neke kritičke javnosti, ne mnogo, ali je ipak bilo.

Pa dobro, ali u vreme Miloševića poznavala sam mnoge direktore društvenih preduzeća i to su ipak bili stručni ljudi, a sada mi se čini da od svih referenci imaju samo partijsku knjižicu. Da li je moguće da regresiramo u odnosu na Miloševićovo vreme?

Pa da, ali da ne zaboravimo da je Milošević nasledio neki prethodni, koliko-toliko uređen sistem. Tamo su, uprkos partijskoj pripadnosti, ipak bili neki ozbiljni ljudi. Stručnjaci, profesori pravih fakulteta, što god mi o njima mislili ideološki. Onda su došle devedesete i urušavanje sistema. Taj 5. oktobar je bila samo smena vlasti, ne i samog sistema. Đinđić je probao da ga promeni, ubili su ga i mi smo onda regresirali. Već godinama je jedina dilema mladih da li da odu iz zemlje ili da se učlane u političku stranku na vlasti. Na kraju, pogledajte koji su ključni zahtevi studentskih protesta.

Da, mladi ljudi treba da se „bore za ideale“, a oni se bore za to da oni koji su upisali fakultet 2006. još imaju neka prava. Umesto da već budu ispisani sa fakulteta, jer ne mogu da ga završe.

Studente je zahvatio nihilizam, tako mi je rekao jedan student, moj gost u emisiji. Ja mu verujem. Uprkos tome, pitam se

kako je moguće da je ključ studentskih prava i zahteva šest rokova. Ne mislim da studenti treba da se bore za ideale u smislu prošlog veka. Ovo su digitalne generacije... Međutim, ako dvadesetogodišnjaci nisu osjetljivi na obaranje sajtova i privođenje tviteraša, na činjenicu da su im roditelji i rođaci bez posla i plata, na to da im je budućnost biro za zapošljavanje, a jesu samo na broj rokova, kao roditelji smo u nečemu pogrešili. To hoću da kažem.

O tome se i radi – mi smo ih vaspitali da kupuju diplome, mi smo u tome saučestvovali i dali novac, nisu se ti fakulteti sami stvorili. Ako su i naša deca došla do ovog stadijuma, ko je onda taj na Vučićevom mestu ko bi mogao da nas izvuče? Kad smo izgleda opšte uzevši dobili ono na čemu smo radili.

Svako na kraju dobije ili ono što zaslužuje ili ono na čemu je, kako kažeš, radio. Uzmimo na primer medije. Svaka vlast na planeti Zemlji pokušava da pritiska medije, mimo sistema. Onoliko koliko mediji to dozvole. Mediji nisu bili solidarni pre tri ili četiri ili pet ili više godina. Ovo sada je samo posledica prvog pristajanja na gušenje, na cenzuru, na ostajanje bez posla. Nismo imali hrabrosti ni u vreme Tadića da se borimo ne za svoja prava, već za javni interes. Bili smo kukavice tada, ostali smo to isto i sada, i tačka.

Na ukidanje emisija se odgovara argumentom tržišta – narod ne gleda, ne sluša, pa se privatnom mediju ne isplati da pušta ono što narod neće.

Nije tačno. Ovde nema tržišta. Jer da ima, ne bi bilo toliko nacionalnih frekvencija, nego bi se gasile one televizije koje ne mogu da opstanu. Drugo, postavljam pitanje zašto jedna televizija ukida emisiju koja je bila ne samo stvar prestiža, već je donosila i novac. Verovatno zato što biznismen koji je vlasnik procenjuje kako će mu u biznisu biti lagodnije i bolje ako nema svake nedelje problem sa tamo nekom emisijom i tamo nekom novinarom, pa makar ona bila i Olja Bečković.

Predsednik vlade se zgrozio na optužbe da je on tu nešto umešao prste,

ako na to ciljaš. Koji ti je dokaz ili argument da jeste?

Ali nije to pitanje dokaza. Mi smo celu priču o medijima sveli na to da li je neko nekog zvao ili nije zvao telefonom. Ja, na primer, spadam u one novinare koje nikad niko nije zvao, osim jednom jedne pi-arke. Njoj sam odgovorila da primedbe može da mi daje moj urednik, a ona može da komunicira sa njim. Međutim, nije stvar u tome da li me neko zove. To je samo onaj najbrutalniji pritisak, onako seljački. Ti imaš atmosferu u zemlji u kojoj se ljudi plaše da ne ostanu bez posla, jer sad više nemaju ni alternativu. Za vreme ove vlasti, za razliku od Slobe koji je napadao grupe – strane plaćenike, domaće izdajnike i slične – ovde te izvlače kao pojedinca, kao ime i prezime i provlače te kroz toplog zeca, kroz tabloide. Svako se plaši da se njegovo ime ne pojavi u nekom od tabloida ako kaže nešto protiv vlasti. U Miloševićevo vreme je bio manji strah upravo zato što on nije išao na pojedince, nego na grupe. Sloba je bio iznad, prosto je sa faraonske pozicije ignorisao nas "bube" koje se tamo dole koprcamo.

Ali da ne zaboravimo da su u njegovo vreme opozicioni mediji imali podršku Zapada, i finansijsku. Sad je nemamo, pa valjda ljudi imaju i autocenzuru, a učili smo na fakultetu da je ona i opasnija od cenzure.

Pa da, ali ta autocenzura je posledica. To je lični doživljaj onoga u čemu ti živiš i radiš. Zašto bi se bilo ko samospustavao, autocenzurisao, samokažnjavao bez razloga? Neko se autocenzuriše, neko više, neko se povuče... Nije pitanje slobode izražavanja problem samo novinara. To je problem celog društva. Svi građani bi trebalo da postavljaju pitanje zašto su loše informisani, kada je reč o osnovnom pravu, na kraju i ustavnom. Mi više ne informišemo građane. Oni su bombardovani propagandom. I tako imate vrzino kolo - građani ne znaju šta se stvarno dešava jer mi ne radimo svoj posao iz straha da ćemo bez njega da ostanemo.

Ali ako je čovek doslovno okupiran time da deci kupi patike i večeru, on

nema kapaciteta da razmišlja o slobodi medija.

Da, ali je problem u tome što ga ja ne informišem da neće moći ni da kupi patike i večeru, nego ga lažem da mu je mnogo bolje nego što on misli i oseća. Dakle, ja ne radim u javnom interesu, nego radim u interesu vlasti. I novinari većine medija su postali društveno-politički radnici, jer rade u interesu političke elite, a ne javnosti. Vučić ne razume, a to nije razumeo ni Tadić, da novinari i vlast, i novinari i opozicija, nisu na istoj strani. Novinari su deo svoje publike, kojoj se političari udvaraju, jer ta publika ima i glasačko pravo. Naš novinarski posao je da sve političare pitamo ono što bi pitala naša publika. Nismo mi tu da građanima i građankama saopštavamo ono što bi želela vlast ili opozicija. Naš je posao da zadovoljimo potrebe i očekivanja svoje publike, i to je to.....

Ali to je posledica obrnute percepcije celog društva – da vlast vlada svima nama, umesto da je vlast naš servis koji smo izabrali da o našem trošku radi u našem interesu. A mi da ih propitujemo da li to dobro rade.

Tačno, ali hoću da kažem nešto drugo. Novinarstvo je jedna prilično naporna, često nevesela i psihološki veoma stresna profesija. Uz to i nije nešto na ceni, a i ne možete u njoj da zaradite bogzna šta. Danas živimo u svetu u kome uživo gledamo kako novinarima odsecaju glave. Pitam se da li je strah te naše kolege odveo na ta mesta, ili hrabrost? Stvar je jednostavna – da li hoćeš ili nećeš. Ako nemamo dovoljno integriteta, profesionalne hrabrosti pa i čestitosti da budemo novinari, ako nam se ta profesija ne sviđa – onda treba da radimo neki drugi posao. I sada da se vratim na tvoje pitanje. Tačno, ovde se sve obrnulo. Umesto da mi pitamo predstavnike vlasti kao servis građana, oni propituju nas, razume se, povišenim tonom. Kakvo onda poštovanje te publike zaslužujemo?

To o čemu govoriš bio bi prototip novinara kako smo učili u školi. Ali u ta vremena nije, na primer, postojao teror tabloida. I nisu detalji iz istraga

puštani u tabloide, koji su onda glumili „istraživačko novinarstvo“.

Tabloidi postoje svuda na svetu. Međutim, tamo su oni zabavni, jer se uglavnom bave estradom, glumcima, muzičkim zvezdama... A postoje i sudovi, pa tabloidi tamo završe ako ih neko tuži. I tako to ide u krug. Ovde su tabloidi nešto sasvim drugo. Više je nego apsurdno, ali ovde da bismo razumeli šta se dešava na političkoj sceni, ko je prijatelj a ko neprijatelj, moramo čitati i tabloide. Pa ne zovu ih džaba službenim glasnicima. Međutim, ima tu još nešto. Ja mislim da novinari i urednici tzv. ozbiljnih medija ne rade isti posao kao novinari i urednici tabloida. Hoću da kažem da posao u tabloidima nije novinarstvo, to je nešto drugo, ne znam šta, ali novinarstvo nije. Jer u novinarstvu poštujuete principe i kodeks, tako da meni nije jasno zašto novinari ulaze u polemiku o profesiji sa ljudima koji rade u tabloidima ili su njihovi vlasnici. To su dve potpuno različite profesije, pa mi nije jasno o čemu uopšte razgovaraju. Recimo, hirurk i pravnik su dve profesije i svaka ima svoja pravila i kodeks i principe. Tako da hirurk može da debatuje o medicini sa internistom, ali ne sa pravnikom.

A kako ti procenjuješ da će da se završi ova stalna proizvodnja afera, saponica, obračuna, koliko dugo je moguće zamajavati ljude? To valjda jednog dana ima svoj kraj, kad ljudi ipak pogledaju u svoju kuću i svoj novčanik, koliko god živeli bez informacija.

Mislim, jako dugo. Dno ne postoji, niko ne zna gde je dno.

Možda dok sadašnja vlast ne izgubi podršku Zapada?

A zašto da je izgubi? Ja ne vidim zašto Zapad ne bi podržavao ovu vlast. Pogleda neki Obamin saradnik gde je ta Srbija, pa dok nas nađe na mapi, pa pita je l' ima tamo rata? Nema rata, odlično. Što, hoće možda da se potrese zbog stanja u medijima u Srbiji? Pa neće. Hoće li da se potrese Angela Merkel? Pored Ukrajine, Rusije i privrednog rasta u Nemačkoj, šta misliš, koliko je zanima unutrašnja priča u Srbiji?

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Decembar
2016.

Da li je usvajanje kodeksa jedna vrsta reakcije na plagijate i kršenje nekih osnovnih načela na univerzitetima, koji duže vreme pobuđuju interesovanje javnosti?

Osnove za kodeks o akademskom integritetu se ne bave samo pitanjima plagijata. Kodeks ima mnogo širi obuhvat i jasno definiše šta je akademski integritet – osnova na kojoj počivaju očuvanje dostojanstva profesije, unapređivanje moralnih vrednosti, zaštita vrednosti znanja i podizanje svesti o odgovornosti svih članova akademske zajednice, kako nastavnika i saradnika, tako i studenata.

Iako je najveću pažnju javnosti privlačila tema plagijata, postoje i brojna druga ponašanja koja bi morala da budu stavljena pod posebnu lupu akademske javnosti. To su odnos između kolega i odnos nastavnika prema studentu i obratno, zatim samostalnost u akademskom i naučnom radu, predstavljanje vlastitih rezultata uz sposobnost realnog sagledavanja sebe samog, vlastitog znanja i tih rezultata, nedopuštenost

Nacionalni savet za visoko obrazovanje je usvojio Osnove za kodeks o akademskom integritetu. U njima su navedeni brojni slučajevi narušavanja akademskog integriteta, ali su izdvojena četiri osnovna vida kršenja akademske etike: plagijati, autoplagijati, lažno autorstvo i krivotvorenje rezultata istraživačkog rada. Ovi prestupi su izdvojeni da bi se za njihovo ustanovljavanje i sankcionisanje na etičkom terenu propisale jedinstvene procedure na svim visokoškolskim ustanovama, kaže u razgovoru za “Novu ekonomiju” prof. dr Dejan Popović, predsednik Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje

korišćenja nedozvoljenih sredstava za polaganje ispita, sprečavanje sukoba interesa i dr.

Napominjem da ovaj dokument nije nastao tako što su članovi Nacionalnog saveta izmišljali norme. On je naslonjen na dobru praksu sa vodećih univerziteta, od Beogradskog, koji spada među vrhunskih jedan i po odsto univerziteta u svetu, pa do Oksforda, na kome je pitanje kodeksa decenijama razrađivano, iako su etički principi na kojima se zasniva ugrađeni u temelje tog univerziteta već vekovima.

Želeo bih da naglasim da postupanje po kodeksu akademskog integriteta nikako ne znači isključivanje drugih vidova odgovornosti. Akademska zajednica ne raspravlja o tome da li je neko počinio krivično delo povrede autorskih prava, ili da li postoje razlozi da pred parničnim sudom odgovara za naknadu štete autoru kojeg je plagirao. To su procesi kojima treba da se bave državni organi.

Dakle, poštovanje kodeksa je podjednako obavezujuće i za nastavnike i za studente?

To su norme koje se na etičkom planu odnose na celokupnu akademsku zajednicu. Pri svakoj visokoškolskoj ustanovi biće osnovana etička komisija i njoj će se ukazivati na eventualne slučajeve plagijata i drugih oblika neakademskog ponašanja. Ukoliko utvrdi da postoje ozbiljni elementi za dalji postupak, a po pribavljenom izjašnjenju lice na koje je pala sumnja, etička komisija će od fakulteta tražiti da formira stručnu komisiju sastavljenu od dva profesora iz odgovarajuće naučne oblasti iz reda tog fakulteta (koji ne mogu biti oni koji su učestvovali u komisiji za odbranu doktorske disertacije ili bili mentor kandidatu), te od jednog člana koga imenuje univerzitet i jednog člana koga imenuje Nacionalni savet za visoko obrazovanje. Na taj način ćemo pokušati da se suprotstavimo praksi da stručna komisija zapravo ne rešava problem ili ga na neadekvatan način tretira. Takvih slučajeva je do sada bilo i mi želimo da ih sprečimo.

Koji je dalji postupak?

Ako je reč o doktoratu, sledi oduzimanje akademskog naziva doktora nauka, od-

Dejan Popović

nosno oduzimanje nastavničkog zvanja u koje je neko izabran na bazi ranije plagiranog rada ili krivotvorenih rezultata naučnoistraživačkog rada, o čemu se u momentu izbora nije znalo, ali je naknadno utvrđeno.

Kodeks se bavi i pitanjem manjih propusta. Šta se pod njima podrazumeva?

Manji propust je ako je neko nemarno izostavio da u par rečenica u većem tekstu navede autora, ukoliko je propustio da stavi znake navoda, ali je pomenuo na drugom mestu autora čiju misao uzima i sl. Onda će se izricati blaže mere tipa opomene, javne opomene i javne osude.

Da li ste predvideli rokove u kojima mora da se reaguje? Skloni smo prolongiranjima i odlaganjima rešavanja problema?

U pravu ste što se tiče izrečene konstatacije. Zato je Nacionalni savet propisao rokove, koji treba da obezbede da se odluka donese u razumnom periodu – ni prebrzo, ali ni s odugovlačenjem. Treba imati u vidu da su predviđene sankcije i za one koji lažno optužuju za plagijat i druge povrede akademskog integriteta i na taj način šikaniraju svoje kolege, što je, inače, prilično česta praksa. Protiv njih će etička komisija takođe pokretati postupak za osudu takvog ponašanja.

Da li to znači da Savet postaje jači nego što je do sada bio i da želi više da se angažuje?

Podsetiću da je Nacionalni savet telo koje vodi računa o politici akademskog integriteta, jer je zakonom obavezan da prati razvoj visokog obrazovanja i njegovu usklađenost s evropskim i međunarodnim standardima. Nacionalni savet nema bilo kakvih pretenzija da jača svoju ulogu van okvira koje je postavio zakon, a naša snaga je u javnosti rada. Savet obaveštava javnost o dešavanjima na terenu zaštite akademskog integriteta, a ona neka sudi.

Ovde se ne otvara samo pitanje kodeksa, već i nekih zakonskih odredaba. Da li se on može primenivati retroaktivno? Javnost još nije dobila odgovor na pitanja o lažnim diplo-

mama i plagijatima, izgleda da je posebno osetljiva na političare među koje je ušla moda da se okite zvanjem doktora.

Problem je širi i ne odnosi se samo na političare, ali se o njima najviše govori u javnosti. Brojni su slučajevi kršenja akademskog integriteta, naročito u pojedinim manje afirmisanim visokoškolskim ustanovama. Istine radi, i u onim najuglednijim imate slučajeve koji su prijavljivani i koji nikad do kraja nisu procesuirani.

Da se vratim na vaše pitanje. Po prirodi stvari, plagijati se otkrivaju naknadno. Zato se ne može abolirati neko ko je tek sada otkriven. Dakle, svi oni slučajevi koji budu izlazili na površinu biće na odgovarajući način tretirani kroz kodeks. Ne postoje prepreke da se postupak ne odvija po novom procesnom pravilu, koje treba da obezbedi određenu efikasnost u samom postupku. Znalo se i ranije šta je kršenje etičkih standarda. Jedino se oni postupci utvrđivanja plagijata koji su pravosnažno okončani ne bi mogli ponovo procesuirati.

Za osnov kodeksa poslužili su dokumenti ne samo našeg univerziteta, već i svetski uglednih, poput Oksforda. Tamo su pravila vrlo jasna, precizna, neki bi rekli rigorozna. Kojim tempom bi mogla da budu prihvaćena u našoj sredini?

Mi sad govorimo o tome da li jedna norma koja decenijama, možda i vekovima, funkcioniše na vodećim evropskim ili američkim univerzitetima može da se primeni u našem okruženju. Ja sam četrdeset tri godine na Univerzitetu. Od kada sam postao asistent pa do danas, vodi se računa da se izbegnu kršenja akademske etike, znala su se osnovna etička pravila, ali nam ponekad nedostaje odlučnosti da se postupak dovede do kraja. Ono što nama zapravo nedostaje jeste da obezbedimo adekvatnu primenu normi. Zatim, neophodni su kolegijalna kritika i ozbiljna rasprava između pripadnika akademske zajednice o tome kakav je kvalitet naučnih radova. Te stvari treba izvući iz senke u kojoj se nalaze i prebaciti na teren javne debate.

Kad smo kod debate, odnosno dijaloga, ministar prosvete je izjavio da je Savet zaobišao Ministarstvo prilikom donošenja kodeksa. Da li je bilo konsultacija između članova Saveta i predstavnika Ministarstva?

Tu ministrovu izjavu zaista nisam registrovao. Znam, međutim, da je Nacionalni savet odlučio da donese ovakve Osnove za kodeks o akademskom integritetu na sednici održanoj 22. juna ove godine, u prisustvu tadašnjeg ministra, državnog sekretara i pomoćnika ministra. Usvojio ih je 24. oktobra, na sednici kojoj je prisustvovao sadašnji pomoćnik ministra. Napomenuo bih da ovde nije reč o nekom propisu koji izlazi izvan nadležnosti Nacionalnog saveta, utvrđenih u zakonu, već o etičkom kodeksu koji uređuje najvažnija pitanja integriteta akademske zajednice. Mi se trudimo da imamo dobru komunikaciju sa Ministarstvom i zajednički ulažemo napor da se stanje u visokom obrazovanju popravi, posebno u domenima gde je zakon predvideo da Nacionalni savet daje mišljenje Ministarstvu o određenom pitanju. Ta dobra saradnja ogleda se i u učešću članova Saveta u pripremi nacrtanog Zakona o visokom obrazovanju.

Da li kupovine ispita i diploma ima više na privatnim ili državnim fakultetima ili ta podela po osnovu vlasništva nije dobra, s obzirom na to da smo svedoci afera nezavisno od toga čiji su fakulteti?

To što ste rekli upravo potvrđuje moju tezu da se podela na dobre i loše ne podudara sa podelom na državne i privatne fakultete. I u jednom i u drugom sektoru možete naći primere kršenja normi o akademskom integritetu.

Krenimo od drastičnog primera sa državnog fakulteta – ne nazire se kraj aferi „Index“.

Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu je drastičan primer kako ne funkcionišu osnovni principi akademskog integriteta. Istovremeno, to je svedočanstvo o neefikasnosti našeg pravosuđa, koje nije u stanju već deset godina da okonča prvostepenu fazu postupka. U Zagrebu je šest meseci nakon kragujevačkog

slučaja isti fenomen zabeležen na nekim hrvatskim fakultetima. Tamo su ljudi već poodavno odslužili svoju kaznu zatvora. Kod nas ni prvostepena presuda nije doneta. No, da se ne bi stekao utisak da kao primer uzimamo samo jedan državni fakultet, navešću i dramatičan primer da je na jednom privatnom pravnom fakultetu u jednoj godini stečeno preko 130 doktorata, dok je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu od 1905. godine do danas odbranjeno oko 950 doktorskih disertacija.

Kao što ste napomenuli, različiti su primeri i ima ih svuda. Trenutno je aktuelan Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru. Šta su bili razlozi za odbijanje davanja akreditacije?

U pitanju je postupak koji traje i ne nameravam da ga komentarišem. Nacionalni savet je organ koji odlučuje u drugom stepenu po žalbama na odluke Komisije za akreditaciju. To je, istovremeno, institucija na čelu srpskog sistema visokog obrazovanja, koju čine najistaknutiji predstavnici akademske zajednice u Srbiji, izabrani od strane Narodne skupštine, a na predlog Konferencije univerziteta. Među njima su i predsednik SANU, još tri akademika, raniji rektori i prorektori vodećih univerziteta. Mislim da svi učesnici u ovom postupku akreditacije treba da pokažu visok stepen odgovornosti i da daju primer kako se treba ponašati u ovakvim situacijama. Svako od involviranih treba da izabere pravu meru svoga reagovanja.

Mislim da bismo morali da otvorimo i pitanje zapošljavanja ljudi koji su stekli sumnjive diplome. Izgleda da su svi u problemu, univerzitet, studenti, njihovi roditelji, društvo...

Nažalost, u Srbiji je i dalje najveći poslodavac javni sektor. U privatnom se uglavnom gleda na kvalitet studijskog programa i na bazi toga se odlučuje da li će neka diploma biti na pravi način vrednovana ili neće. Pravi privatni poslodavci umeju da prepoznaju koja od diploma vredi. To se uostalom može videti kroz neke novinske oglase, u kojima se ističe da će biti uzeti u obzir za zapošljavanje samo kandidati sa diplomama određenih fakulteta.

Kada je javni sektor u pitanju, još uvek postoji problem što je značajan broj onih koji se zapošljavaju po političkim kriterijumima, tako da diploma ponekad nije previše važna, osim za određivanje visine plate, odnosno koeficijenta. Drugim rečima, često nije presudan kvalitet koji stoji iza stečene diplome.

Od suštinskog je značaja da se u Srbiji afirmiše privatni sektor, jer od njegove snage zavisi prosperitet države. Naravno da se i u njemu, i ranije i sada, mogu naći preduzetnici koji su povezani sa političkim strankama, pod čijim uticajem se zapošljavaju ljudi mimo profesionalnih kriterijuma. Zato ja ni privatni sektor ne bih glorifikovao. Ali, u krajnjem slučaju, poslodavac će prijem lošeg kandidata u radni odnos osetiti u svom rezultatu poslovanja.

Često nam se čini da su vremena koja su prošla bolja nego trenutak u kome živimo. A možda je to samo privid i žal za periodom kad smo bili mladi. Međutim, stiže se utisak da nestaje bunt mladosti koji je za nju karakterističan i da se studenti oglašavaju uglavnom kad je reč o produžavanju rokova za studije.

Kao što ste rekli u svom pitanju, bili smo mladi pa nam se mnogo toga činilo lepšim. U davanju ovog odgovora, rizikujem da delujem nostalgичno i da se prisećam davnih vremena. Konstatovaću da su studenti uvek imali jednu vrstu buntovnog odnosa prema društvenom životu, od '68. godine kada su u Parizu izašli na ulice sa parolom "Budimo realni, tržište nemoguće" i naših demonstracija iste godine. Imali smo u Beogradu brojne proteste tokom devedesetih i dve hiljadite godine. Umesto okrenutosti ka socijalnim pitanjima, danas se, međutim, ta vrsta bunta prevashodno okreće ka režimu studiranja.

Donekle razumem kada studenti ukazuju na to da bolonjski proces nije na svim fakultetima adekvatno realizovan i da su zbog toga opterećenja koja imaju prevelika. Ipak, ponekad mislim da postoji i linija manjeg otpora, odnosno pokušaj da se dobiju određene privilegije. Studiranje bez ograničenja trajanja, moguć-

nost upisa u naredne godine sa velikim brojem prenetih ispita, a sve o trošku budžeta, to su prakse koje se ni u jednoj evropskoj državi ne mogu naći. Izlazeći u susret zahtevima da studiranje može trajati decenijama, izlažemo se riziku da naš univerzitet postane "univerzitet trećeg doba". Iz ugla Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, veliki broj studenata se odgovorno odnosi prema svojim dužnostima i ne priključuju se sličnim inicijativama.

Dodao bih da je ponekad bunt i politički motivisan od strane marginalnih grupa koje se nalaze na ekstremima političkog spektra; suština takvih zahteva je populistička i svodi se na to da se obaveze redukuju. Pritom se zaboravlja da svaki student ima mogućnost studiranja o trošku budžeta ukoliko ispunjava uslove, pa svako ko ostvari 48 bodova može da se kvalifikuje da bude budžetski student.

Da li u svakodnevnom radu sa studentima primećujete njihovu zabrinutost zbog sveprisutnog partijskog zapošljavanja, da će se oni nakon studija naći pred dilemom da li da uzmu stranačku knjižicu ma šta o toj politici mislili?

Nažalost, to nije problem karakterističan samo za ovo vreme. Toga je bilo i u komunizmu i u periodu uvođenja višestranačja tokom devedesetih i u prvoj deceniji 21. veka. Članstvo u stranci predstavljalo je i predstavlja značajnu olakšicu na putu ka dobijanju posla. Uzrok je u političkoj nezrelosti našeg društva, ali, ponoviću, i u činjenici da je javni sektor i dalje dominantan poslodavac. U meri u kojoj privatni sektor bude jačao, to pitanje će postajati sve manje bitno. Šta god političari budu govorili i kakva god obećanja budu davali, dokle god imamo nerazvijeno tržište rada, mi ćemo imati ove forme zapošljavanja.

Samo nekom vrstom pritisaka koji dolazi od strane studenata i šire javnosti stvari se mogu menjati. Naravno, pritisak bi morao biti adresovan ka pravim društvenim temama i da se čuva zamki populizma ili politizacije.

Politički kolumnista u Srbiji, kaže novinar Dragoljub Petrović, ima privilegiju da u tekstu od prije pet godina samo promijeni imena glavnih likova i da opet sve ostane - isto. Da li baš sve? “Ima razlike, u pravu ste” – odgovara jedan od najnagrađivanijih srpskih novinara. “Evo, recimo, kada ode sa vlasti, predsednik Vlade Srbije, Aleksandar Vučić, za razliku od svojih prethodnika, neće moći da kaže – posle mene potop. Zašto neće? Zato što smo u međuvremenu svi ozbiljno – potonuli.” Dragoljub Petrović tvrdi da je vrijeme u kome živimo idealno za kolumniste kakav je on, a to što piše svrstava u žanr satirične kolumne. “Satirom se nikada nisam bavio u smislu pisanja o nekakvim N. N. licima; umesto toga, pisao sam o konkretnim događajima, konkretnim pojavama i konkretnim ljudima. Kada je o mojim ‘junacima’ reč, moram da dodam - nikada ništa lično!”

Tekst:
Tamara Nikčević

Jun
2014.

Vaši „junaci” to tako i razumiju?

Nažalost, neretko shvate kao ličnu uvredu... Dok sam radio u *Kuriru*, napisao sam, recimo, kako bi bilo dobro da sve sledbenike Vojislava Šešelja prebacimo u Amsterdam. Međutim, ubrzo sam video da je moja šala shvaćena na pogrešan način: umesto u one čuvene amsterdamske bordel-izloge u koje sam imao želju da ih smestim, radikalni su moju aluziju razumeli kao nameru da ih pošaljemo u Hag.

Nečista savjest ili...

Verovatno... Sa druge strane, pogrešnom tumačenju onoga što pišem doprinosi, priznajem, i moj donekle specifičan smisao za humor.

U kom smislu je vaš humor specifičan?

U smislu da, umesto satire, moja šala ponekad ume da pređe u – satiranje... S vremena na vreme čujem da neko

od političara protestuje, da se žali zbog onoga što sam o njima napisao.

Ko protestuje?

Nedavno je, recimo, protestovala Jasminka Stojanov koja je, u vreme dok je na vlasti bila Demokratska stranka, važila za ženu zaduženu da u ime Borisa Tadića disciplinuje beogradske medije. Reč je o famoznoj Džesi, sećate se, koja je jednom, sa neke konferencije za novinare DS-a, prilično brutalno izbacila novinare opskurne televizije za koju nikada nisam imao simpatija. Međutim, kako je preterala u procesu deratizacije – jer gospođa je upravo na taj način tretirala medije u Srbiji - u *Danasu* sam napisao tekst rekavši kako je „Boris Tadić onda na novinare poslao Džesi”. Urednik *Danasa*, Zoran Panović, kasnije mi je rekao da je gospođa Stojanov protestovala zbog toga što sam o njoj govorio „kao o kučetu”.

Dragoljub Petrović

Naravno, bilo bi zanimljivo videti šta se sa pomenutom gospođom dogodilo posle postizbornog sunovrata Borisa Tadića i Demokratske stranke.

Promijenila je stranu?

Naravno. I ne samo to: za sledećeg „gospodara” nastavila je da radi isto što i za Borisa Tadića. Naime, nedavno se ponovo javila jednom od urednika *Danasa* kako bi protestovala zbog toga što sam u nekoj kolumni „preterao” pišući o Tomislavu Nikoliću. Hoću da kažem da je, dosledno sledeći „duh vremena”, famozna Džesi – kao „profesionalac”, je li – zajedno sa Tadićevim drugom iz razreda, Srđanom Šaperom, odmah promenila dres i postala deo tima Gorana Veselinovića, kuma Aleksandra Vučića koji je, navodno, kao nova zvezda marketinga u Srbiji, preuzeo sve poslove Dragana Đilasa. Uzgred, verujem da se sećate šta je i o Džesi i o Šaperu nedavno govorio Aleksandar Vučić.

Osim gospođe Stojanov, ko je još protestovao?

Kao opozicionar, to je najčešće činio Aleksandar Vučić. Doduše, nije pozivao mene; intervenisao je uglavnom kod glavnog urednika. U *Kuriru* sam, recimo, bio napisao da su, u vreme NATO-intervencije na SRJ 1999, Vučić i njegov partijski šef, Tomislav Nikolić, dobili „dva mala četvorosobna stana”.

„Moj stan nije četvorosoban!” – bunio se Aleksandar Vučić. „Trosoban je! Toma je dobio četvorosoban...”

Zbog čega se ovaj čovek buni, pitao sam se. Šta demantuje?! To da sam pogrešio za sobu ili hodnik?!

Otkako je na vlasti, ti Vučićevi pozivi su, moram da kažem – prestali.

Jeste li nekada imali problema sa urednicima zbog onoga što ste napisali?

Nisam. U *Kuriru* sam, recimo, imao zaista veliku slobodu, s obzirom na to da je Raja Rodić – u to vreme vlasnik novina – bio prilično živopisan tip koji mi je dozvoljavao da pišem o svemu. U to vre-

me, *Kurir* je snažno podržavao Srpsku radikalnu stranku, dok sam ja, kako je Vučić govorio na svojim konferencijama za novinare, bio „blizak Demokratskoj stranci”.

Jeste li? Kao kolumnisti, radikali/naprednjaci su vam, čini mi se, nekako uvijek bili naročita inspiracija.

U pravu ste. Iskreno, u neku ruku sam se obradovao kada su došli na vlast zbog toga što, mislio sam, o njima kao najjačima mogu da pišem bez ikakvih ograničenja. Jer, znate i sami: nije isto pisati o nekome ko je na vlasti, ko je jak kao Aleksandar Vučić i nekome ko je, kao Demokratska stranka danas, gotovo u procesu nestajanja. Pristojan čovek sebi ne može da dozvoli da cipelari onoga ko je pao. Zato danas tako retko pišem o DS-u.

Sa druge strane, kada me pitate zašto su mi radikali/naprednjaci tolika inspiracija... Pripadam generaciji koja je gotovo celu svoju mladost provela na demonstracijama: što kao student, što kao izveštac za novine sa lica mesta. Devedesetih sam čak ušao u Srpski pokret obnove, u to vreme jedinu radikalnu opoziciju Slobodanu Miloševiću...

Odatle nadimak – Draža?

Ne, ne... Zovem se Dragoljub i drugi su mi dali nadimak – Draža. Moj otac je bio glumac i njegov najbolji prijatelj, moj kršteni kum, je Dragan Nikolić; verujem da me po njemu u kući i danas zovu – Gaga. Kada sam počeo da se bavim novinarstvom, naravno, potpisivao sam se punim imenom i prezimenom; došavši u *Danas*, poslušao sam savet Zorana Panovića koji je tražio da u naslovu moje kolumne stoji to – Draža.

Dakle, nije riječ o „ideološkom nadimku”?

Nije.

Prekinula sam vas: zašto su vam radikali/naprednjaci uvijek bili toliko zanimljivi?

Kažem vam: ta „ljubav” je počela devedesetih, u vreme kada su oni bili na

jednoj, a mi, „normalni” ljudi, na drugoj strani. Sa njima u istom rovu su bili i socijalisti Slobodana Miloševića, ali su me ludostima i cirkusom koji su pravili gde god da su se pojavili, radikali Vojislava Šešelja neuporedivo više inspirisali.

Jesu li se u međuvremenu promijenile pozicije: da li su ljudi izašli iz rovova u kojima su bili ukopani devedesetih?

Vučićevi naprednjaci su se, tvrde, u međuvremenu „reformisali”; postali su progresivni, šta znam... Aleksandar Vučić kaže da su 2008. konačno shvatili da je pao Berlinski zid, što je jedino pokajanje koje je, za politiku koju je vodio devedesetih i iza koje su – i u zemlji i van nje – ostale brojne žrtve, izrekao aktuelni premijer Srbije.

Pitate jesu li ljudi izašli iz rovova... U međuvremenu su se takozvane Prva i Druga Srbija iznivelisale i osnovno pitanje je koliko je žrtava stradalo dok Prva Srbija, makar deklarativno, nije preuzela ideologiju Druge.

I da se još jednom vratim na „inspiraciju”: vaše čitaoce bih morao da podsetim da sam od kraja devedesetih do sredine dvehiljaditih radio u *Glasi javnosti*, ali i drugim novinama koje su na svojim leđima osetile „demokraciju” i „tolerantnost” ministra informisanja Slobodana Miloševića, Aleksandra Vučića, u čije vreme su zabranjivani mediji; novinarima je suđeno, ubijani su, pa je, valjda, prirodan i moj animozitet i otpor prema takvom sistemu i takvim ljudima.

Vidjeli ste da, sudeći po nedavnoj posjeti premijera Vučića Bosni i Hercegovini, podsjećanje na devedesete i nije naročito popularno; ni u Srbiji, a bogami ni u takozvanom regionu.

Zaprepastila me je ta perverzija... Jednaest godina Vojislav Šešelj sedi u Hagu i, iako nikada nisam bio sklon njegovoj politici – daleko od toga! – moram da kažem da danas, na neki način, osećam izvesne simpatije prema čoveku koji je,

za razliku od svojih nekadašnjih sledbenika, očito bio spreman da se i lično žrtvuje za određenu ideju. Ma kakva ona inače bila. Sa druge strane, pogledajte šta radi Aleksandar Vučić! Na YouTube-u imate snimak iz 1995. gde, u Skupštini Srbije, taj čovek preti: „Za jednog Srbina stotinu muslimana!”

I onda ćete, kao Boris Tadić – suosnivač Srpske napredne stranke – da nam solite pamet pričama o tome kako je dobro što se Vučić promenio, što je napravio *civilizacijski* iskorak. Da, ali su iza tog „civilizacijskog iskoraka” ostale žrtve.

Koje su zaboravile i Sarajlije, budući da su nedavno, bez riječi protesta, prihvatile i onu perverznu igru-poklon iz ruku čovjeka koji je, tokom troipogodišnje sramne opsade Sarajeva, išao u ekskurzijske posjete tom gradu; bivajući, naravno, kao i u slučaju Zorana Đinđića, uvijek i dosledno na strani – dželata; nikada na strani žrtve.

Najveći apsurd i cinizam te posete Sarajevu leži upravo u tome o čemu govorite. Doduše, znate i sami: inteligencija, moral i osećaj za meru su neretko obrnuto proporcionalni. Hoću da kažem da nije nepoznato da je nesumnjivo inteligentni premijer Srbije pasionirani čitalac novina koji uvek osluškuje ono što se „narodu” sviđa, što je popularno, što bi moglo da ostavi utisak... Otuda ta neukusna šala: poklon „bejbi-term” sarajevskom porodilištu.

Sa druge strane, ovde bi se, pored etičkog, moglo postaviti i praktično pitanje: odakle nekome ko, kako sam tvrdi, nema ništa od imovine, novac da poklanja tako skupe poklone?! Od čega premijer živi, ako „iz svog džepa” može da plati koktel za onolike goste okupljene na prijemu nakon formiranja Vlade?!

Čovjek očito zna sa novcem, zna da prištedi... Zar to nije odlična preporuka za premijera?

Da, da, jeste... Ista „preporuka” bi mogla da važi i za predsjednika Republike:

ti silni hektari zemlje, kuća u Bajčetini, kredit za stan od dve stotine kvadratnih metara... Odakle?! Razumem da ljudi dobiju nasledstvo ali, pravo da vam kažem, ovi naši mi baš i ne deluju kao plemstvo, ili naslednici Rokfelera.

Rekli ste da ste uvijek, gdje god da ste radili, uspijevali da se izborite za status novinara koji o svemu može slobodno da piše. Kako ste uspijevali?

Tako što sam uvek pisao onako kako sam mislim da bi novinar trebalo da piše: ne vodeći računa o kome je reč i kritikujući sve one koji su kritiku zaslužili; ukazujući na problem, na društvenu anomaliju...

Vlasnik *Kurira*, Raja Rodić, kao „narodski čovek”, najviše je voleo da mu, kada dođe u kafanu, neko kaže – e, dobar je onaj tvoj.

„Volim te što umeš da zavučesh ovim našim političarima” – pohvalio me je jednom.

Tada sam shvatio da je suština onoga što se od mene traži da – zavučem. I, eto, od tada – zavlačim. Bez cenzure.

Koja je, kažu, danas jača nego ikada. Je li?

Mislim da je priča o cenzuri i autocenzuri dosta isforsirana. Jer, u kome god mediju da radite, morate znati šta je uređivačka politika. Dakle, u neki od postojećih tabloida nikada nećete ići ako želite da na bilo koji način dovedete u pitanje opštepoznatu istinu, a to je da je premijer Srbije najmarljiviji, najbolji, najpametniji, najposobniji, najbolji srpski političar ikada; istovremeno, ako pišete za *Danas*, podrazumeva se da znate da, recimo, nećete moći da objavite afirmativan tekst o Ratku Mladiću. Hoću da kažem da svaki čovek radi u određenim okvirima i da sam odlučuje o tome da li će da ih prihvati.

Sa druge strane, imate novinare koji, dok pišu tekst, često misle o tome hoće li se tekst svideti uredniku i vlasniku novina. Zvuči paradoksalno, ali u Srbiji danas imate mnogo više privatnih medija

čija je uređivačka politika prorežimska. Pogledajte Pink: režimskija od svih, televizija Željka Mitrovića Aleksandra Vučića prati bukvalno u stopu; *Teška reč* je praktično privatna emisija sa kliznim terminom koja se emituje onda kada u *Utisku nedelje* gostuje neko ko bi mogao da iznervira premijera Srbije. Uostalom, *Teška reč* se tako i reklamira: „Emisija posle koje ćete zaboraviti Utisak!”

Istovremeno, moram da kažem da je svako Vučićevo gostovanje u *Teškoj reči* i te kako inspirativno za pisanje kolumne.

Kada ste počeli da pišete kolumne?

Negde 2005. Pre toga sam pisao reportaže, radio intervju... Kolumnu volim i zbog drugačije forme, tog „ja” u centru koje, na neki način, novinaru daje slobodu da iskaže subjektivni stav o temi o kojoj piše.

U vreme kada sam počinjao da se bavim novinarstvom, sećam se da mi se sviđalo kako pišu, recimo, Slaviša Lekić, Perica Vučinić, Petar Luković... Voleo sam i Aleksandra Tijanića, naravno. Ipak, mislim da su na mene kao kolumnistu najviše uticali Petar Luković i Slaviša Lekić.

Zašto – Žvaka u pepeljari?

U *Glasi javnosti* je moja kolumna imala naslov Čekajući fajront; u *Kuriru* – Srbija do Tokija. Kada sam prešao u *Danas*, Zoran Panović mi je rekao da sam dam naziv svojoj kolumni. Budući da je bilo prilično čudno da kolumnista *Kurira* prelazi u *Danas*, pretpostavio sam da ću se u novoj sredini osećati kao strano telo; kao nešto što iritira sve: i tradicionalne čitaoce *Danasa* i starosedeoce. Otuda – Žvaka u pepeljari: ona sve nervira

I, jeste li ih nervirali?

Iako sam nekoliko budućih danasovaca upoznao dok sam radio u *Našoj Borbi*, u početku je prema meni u novoj redakciji postojalo izvesno podozrenje. Kasnije se promenilo... Ipak, ostala je Žvaka u pepeljari.

„Nabolji ti je naziv kolumne!” – kažu mi ponekad prijatelji. „Ostalo je tu i tamo”. Ne bih se baš zakleo da greše.

Svako uzme slobode koliko mu je potrebno

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Decembar
2016.

Dragoljub Žarković je u novinarstvu više od četiri decenije. U "Vremenu" je od osnivanja, već 27 godina. Preživeo je dakle i Miloševića i sve posle njega, a sada se trudi da "preživi" i Vučića. Zato je odličan svedok i kritičar novinarske profesije kojom se celog života bavi. Govori o stanju u medijima i o tome zašto nekim kolegama samo klimne glavom u prolazu

Srbija je pogoršala poziciju na rang-listi međunarodne organizacije Reporteri bez granica o slobodi medija za 2016. i sa 59. pala na 66. mesto. U izveštaju se navodi da je „sloboda medija u Srbiji od 2014. godine i dolaska na vlast Aleksandra Vučića u opadanju“. Na tom spisku se nalazi i „Vreme“ kao medij pod posebnim pritiskom. Kako komentarišete tu ocenu?

To što se nalazimo na njihovom spisku, meni uopšte nije drago. Pravo da vam kažem, niko me nije pitao da li se osećam ugroženim i da li ja na taj način procenjujem situaciju u „Vremenu“. Zamislite, umesto ozbiljnom unutrašnjom analizom, oni vas nekakvom spoljnom ocenom proglašavaju za antirežimski medij. Napravili su nam i velike probleme kod oglašivača od kojih treba živeti. Mi smo oduvek bili opozicione novine. U najkraćem, uopšte nisam oduševljen kuknjavom i histeričnim povocima kako su mediji u Srbiji ugroženi i da im se guše slobode. Svako uzme slobode onoliko

koliko mu je potrebno i svako se ponaša u granicama svojih mogućnosti.

Slobode nikad dovoljno, niti će je biti. Nije nama prvi put da smo pod pritiskom vlasti. Razlika je samo u tome što su ovi koji sada vladaju neartikulisani, neobrazovaniji i ciničniji na neki način. Gledam Vučića kako vredi novinare na konferencijama za štampu i tretira ih kao ljude koji su tu zalutali. Ako je novinarima za utehu, on se tako ponaša i prema ministrima na sednicama Vlade i u javnom govoru.

Vučić je sav u marketingu i potpuno je posvećen medijskom upravljanju. Verujem da niko bolje od njega ne zna sve šerove i rejtinge u Srbiji. Njemu mnogo toga čovek može da zameri, ali ne i sposobnost učenja. Vrlo je vešto savladao posao odnosa sa javnošću i postao najbolji PR stručnjak za samog sebe i svoju vlast.

Dakle, evidentno je da su mediji pod pritiskom koji će na svačija vrata da zakuca, nekom ranije, a nekom kasnije. Nama se to dogodilo već 2013. godine.

U roku od sedam dana ukinuto nam je osam ugovora sa javnim preduzećima i Skupštinom grada Beograda. Reč je o ugovorima o obligacionim odnosima u kojima je naznačeno da smo radili određene usluge poput oglašavanja ili PR akcija.

Da se vratimo na ono što ste nazvali medijskom kuknjavom. Srbija je najslabije bila pozicionirana 2010, kada se našla na 85. mestu. Te godine Reporteri bez granica pišu da je rad novinara sve teži zbog "kontrole medija preko budžeta za reklamiranje i dosluha sveta politike i pravosuđa". Ne znam šta ste tada mislili, ali iz ove perspektive, kakav je vaš stav?

To je najpre bila posledica skandaloznog Zakona o informisanju koji je donet 2009. godine. Zakon je bio antievropski i retroaktivan i proglašen je neustavnim. Sprega između politike i krupnih privrednih krugova je uvek postojala i postojaće, samo je pitanje da li mediji mogu da se odupru i obavljaju svoj

Dragoljub Žarković

posao kontrolora javnih poslova. Kad je reč o zakonima, preturio sam preko glave jedno pet zakona o informisanju i nikad ih nisam pročitao. U našem znanju postoji zakon profesije, kodeks časti i odgovornost za javnu reč. Njih ko poštuje, nijedan drugi zakon koji je nametnut spolja ili donet skupštinskom većinom, ne može da ga ugrozi. Bio sam u komisiji za izradu medijske strategije koja se donosila pred kraj vlasti Borisa Tadića. Bilo mi je dosta mučno i već tada sam video da smo mi skloni prepisivanju raznih zakona koji se nabacuju lopatama. Ne možeš ostaviti čitave gradove bez elementarnih lokalnih informacija koje komercijalne medije uopšte ne zanimaju. I to je bila jedna velika greška i sada vidimo šta se dogodilo sa lokalnim medijima. Oni su ubijeni i satrti. Njih su kupili Vučićevi, to jest SNS-ovi favoriti.

Da li je Medijska strategija donekle otvorila prostor za stvaranje medija ovakvih kakvi jesu?

Osnovno načelo Medijske strategije je bilo da se država povuče iz svih medija. Tad je doneta odluka da se država povuče iz Tanjuga, posebno pod pritiskom dve privatne agencije. Lično mislim da je to bila greška i da projektno finansiranje ne može da nadoknadi nedostatak sistemskog održavanja rada medija. Nekad smo imali odlične lokalne medije. Neki od njih se još uvek drže, na primer „Vranjske novine“ i „Južne vesti“. Setite se „Pančevca“, jednog od sigurno najuglednijih naših nedeljnika koji je preuzeo neki auto-prevoznik i napravio krpnu od novina. Ukupna medijska scena je potpuno devastirana. Oba novinarska udruženja su nikakva. Slušam novoizabranog predsednika UNS-a Vladimira Radomirovića koji tvrdi da stanje u medijima nije dobro, ali da je bilo gore u vreme Borisa Tadića. Moram da kažem da je to bilo vreme kad je čovek mogao da se izbori za elementarne principe i časno poslovanje. Sve do 2008. godine i svetske ekonomske krize, koja je i nama opalila šamarčinu, iako je Đelić tvrdio da je kriza naša velika šansa, čovek je mogao da poveruje da se od ovog posla ne-

što može i zaraditi. Tada su se odjednom pojavila tri operatera mobilne telefonije koji su vodili žestoku bitku, banke su se takmičile da privuku klijente, pokrenuto je kartičarstvo koje je pozivalo građane da uzmu baš njihovu karticu. Ljudi su prvi put došli do malo para i počeli da obnavljaju belu tehniku. Otvorilo se tržište automobila, raznih osiguravajućih društava i investicionih fondova. Počela je da oživljava privredna aktivnost. „Vreme“ je bilo prinuđeno da ublaži pritisak oglasa jer su oni počeli da ugrožavaju novine. S početkom krize i broj oglasa je počeo drastično da se smanjuje.

I onda?

Onda je došao Vučić. Znači besparica plus politički pritisak koji podrazumeva da određene novine nisu poželjne da se u njima oglašavate. Ko veruje da štampari mediji mogu da žive od prodaje, u velikoj je zabludi. U svetu se prodaja i tretira kao ogroman trošak. Od oglašavanja se živi. Mi smo 2006. i 2007. godine imali gotovo idealan odnos između prihoda od prodaje i marketinga, od kog se dobijalo 40 odsto novca. Novine nisu gubile od sadržaja, ali su imale jako utemeljenje. Sad je taj odnos 95 prema 5, ali ni tih pet procenata ne čine komercijalni oglasi, već se mi dovijamo u smislu organizovanja raznih tribina, smišljamo poslove koji nam oduzimaju i ljude, vreme i prostor u novinama. Danas je iz dva razloga veoma teško dobiti pravi komercijalni oglas. Kao prvo, nema šta da se oglašava, a drugo, ljudi paze gde će se oglasiti. U tom smislu situacija jeste očajna, ali propasti nećemo kao što nismo ni za ovih 27 godina. Plate kasne, ali smo na to navikli, neće niko da ide iz „Vremena“, a neki novi hoće da dođu. Upravlјati besparicom je najteži posao na svetu.

Zbog čega hoće da dođu?

Valјda ljudi imaju osećaj da kod nas mogu da rade svoj posao.

Da li se smanjuje broj novinara koji hoće da rade svoj posao?

Ja sam svojevremeno predavao i na Fakultetu političkih nauka. Stekao sam dobar uvid u to kako mladi ljudi zami-

šljaju novinarstvo. Sedamdeset odsto njih misli da je novinarstvo biti prezen-ter vesti na televiziji, deset odsto bi da odmah postane Teofil Pančić i piše kolumne, nekih pet-šest odsto hoće da se bavi kulturom, kao da u kulturi ima hleba, ali vole to, i to je lepo. Od tridesetak studenata, samo jedan kaže da želi da prati ekonomiju, pravosuđe ili Skupštinu. Svi beže od tih tema. Ekonomija je verovatno najživlja oblast praćenja, življa je i od politike, non-stop se nešto menja. I ono što je najinteresantnije, to je da mora da se uči svaki dan. Moram da priznam da slabo poznajem sadašnje glavne urednike. Ne vidim iza njih neki profesionalni rad i ozbiljno stasavanje. Oni su se okrenuli satiri i bledom humoru, što je korisno ali nije produktivno, ili su poslušnici koji reže na kolege, dobre običaje i ukupnu javnost.

Istine radi, ima i dobrih znakova, primjećujem neke kolegice i kolege koji se ozbiljno hvataju ukoštac i rade po osnovnim pravilima ovog posla.

Kako objašnjavate to da vam kolege često postavljaju pitanja o cenzuri i autocenzuri? Čovek je slobodan ili nije.

Ili si rođen za ovaj posao, ili pristaješ da ga radiš pod lakšim, odnosno težim uslovima, da trpiš šikaniranje i ko zna šta još. Ovde je problem što nema javne demonstracije novinarske solidarnosti, iako udruženja pokušavaju nešto da odglume. Nikad je nije ni bilo previše, to znam jer sam u ovom poslu preko četrdeset godina. Sad je baš zavlādala neka apatija.

Da li ćemo se složiti da u ovoj zemlji ima novinara koji profesionalno rade svoj posao, ali nisu medijski ekspozirani i zbog njih kolege ni prstom nisu mrdnule kad su gubili posao? Ima i onih koji su, poput premijera, doživeli prosvetljenje. Dakle, malo solidarnosti i mnogo presvlačenja dresova.

Nekim kolegama prema kojima sam počeo da gajim duboko prezrenje klimnem glavom kad prodem pored njih, jer ne mogu da se pravim da ih ne pozna-

jem. Izbegavam naše krugove. Postao sam mrzovoljan i džangrizav prema profesiji. Ja sam se malo zatvorio u svoj eko-sistem koji čine tri sfere. To je redakcija „Vremena“ u kojoj se osećam dobro i kod nas vlada visok stepen solidarnosti i kolegijalnosti. Drugi je porodica gde gledam da očistim posao pre nego što dođem kući i treći je kafana Kalenić u kojoj ljudi sa kojima se viđam znaju da sa mnom nema razgovora o politici, a posebno ne o novinarstvu. Možemo da pričamo o tenisu i kujanju....

Da li je reč o umoru, ili o gorčini?

Pomešana su osećanja jer se nataložila jedna iscrpljujuća borba. Svaki dan treba misliti o tome kako će zaposleni i honorarci u „Vremenu“, ali i njihove porodice, da prežive, kako će da se osećaju ili da se leče kad su bolesni. Rukovodeći sloj u svim našim strankama su ljudi koji nikad nisu proveli nijednu besanu noć razmišljajući kako da obezbede plate za svoje radnike. Nisu ni imali radnike, jer ništa nisu radili. Da im daš da vode kokošinjac, pogubili bi kokoške. Oni zaista ne dele brigu sa običnim svetom, kao što to ne čine i neke medijske kompanije koje su naslonjene na jake sisteme. Mi kad jednom ne bismo plati porez, na vrata bi nam došlo pet inspektora da nas zatvori. Pogledajte šta se dešava sa „Novostima“ i koliko je njima narastao dug. Vučić je rekao da ni sam Bog ne zna kako može da se reši pitanje „Novosti“ i „Politike“.

I Tanjuga.

Možda iz mene progovara nasleđe i vaspitanje, ali ja mislim da država treba da ima Agenciju. Komercijalne novinske agencije nisu bogomdane. Neku vesticu iz Pirota nema više ko da plasira. Verujem da se može naći model privatnog javnog finansiranja sa jasnom obavezom da Tanjug pokriva sve. Ja se sećam kad sam bio urednik u dnevnom novinama, a i danas važi isto pravilo, najkvalitetniju najavu događaja je slao Tanjug jer je imao dopisnike svuda po svetu, ali i u gotovo svakom selu. Nisam pristalica da ubijemo Tanjug. Treba naći model da on opstane, a marifetluka kojeg ima

tamo, možete naći u većini firmi koje su pod državnom kontrolom.

Delite li mišljenje da su se mediji podelili na one koji viču „ua Vučiću“ i druge čija je parola „ura Vučiću“?

Meni jako smeta svaka generalizacija. Ne možeš sve bacati u isti koš. To vredi one novinare koji izginu radeći. Postalo je kao „in“ vikati „Vučiću p....u“. To je dosta besmisleno sa stanovišta novinarskog posla. Mnogi su takođe pobrkali Tviter koji je čisto privatna stvar i svoju javnu funkciju, tako da nije jasno da li govore u funkciji tviteraša ili novinara. Ja lično mislim da vlast treba kritikovati, posebno ovu, ali ne volim paušalne ocene. Život pruža dovoljno dokaza za ozbiljne analize i komentare. Dođe mi da ubijem onoga ko me nazove kolumnistom. Umem ja da napišem kolumnu i da se našalim razbibrige radi. Međutim, ja sam komentator koji piše o stvarnosti. Da bih napisao komentar kako bog zapoveda moram da prekopam bazu podataka, da pratim šta se dešava, da uložim ozbiljan trud...

Da li vas nalјuti i kad vam kažu da ste opozicionar ili da zastupate neku stranku?

Tek to mi je besmisleno. Mogu da se zakunem da nisam član nijedne stranke ili pokreta. „Vreme“ je 27 godina u opoziciji. Nismo mi bili nežni prema Borisu Tadiću, posebno prema njegovoj vladi. Neki od njegovih ministara nisu govorili sa mnom godinama jer su bili ljuti. Svojevremeno sam napisao da je najveću brigu o radnicima imao Dragan Šutanovac jer je u svom kaficu zaposlio tri radnika. Zbog toga nije hteo da mi se javi na ulici. Međutim, život i politika su nas pomirili.

A kad vas prozivaju zbog Miškovića kao glavnog finansijera?

Meni je više muka od te priče i objašnjavanja. Sve piše u APR-u. Nikada nisam krio da sam sa Miškovićem prijatelj i da nam je Delta agrar jamac za kredit koji još uvek otplaćujemo. Zahvaljujući kreditu „Vreme“ je sada stopostotno u rukama ljudi koji su zaposleni u nedeljniku, ili su radili u njemu.

Hoćete da kažete da zbog te pomoći niste bili u poziciji da o njemu pišete bez preterane kritike?

Mi poštujemo to što nam je pomogao, ali se on nikada nije mešao u uređivačku politiku. U svetu nijedan medij neće da napadne glavne oglašivače dok ne sazri duboko uverenje da postoji ozbiljan javni interes za tako nešto. U slučaju prećutkivanja ili zataškavanja, bio bi kompromitovan i sam medij.

Da li i vas poput nekih kolega iznenađuje što Zapad previše ne interesuje medijska situacija u Srbiji? Neki prosto vape za većom podrškom.

Uvek treba pomoć Zapada. Zapad je najveći donator ove države. Vučić pola projekata održava zahvaljujući evropskim fondovima i parama. Otud i ta njihova bahatost da kažu da će Vlada EPS-u dati 250 miliona evra. Koja Vlada, daćemo mi građani Srbije! Ja sam siguran da Vučić zna da se u zapadnim medijima pomalo formira druga klima i da počinje pritisak na tamošnje vlasti da povedu računa o njegovom načinu vladanja i rada. To deluje sporo, ali dobri znaci da se nešto menja su vrlo konkretni. Evropska komisija prvi put daje paket dosta velike dugoročne pomoći od dve do četiri godine. I Amerikanci se vraćaju sa svojim fondovima i sve zajedno bi trebalo da ojača medije u Srbiji.

U kojoj meri ovakva pomoć uslovlјava medije da igraju po njihovim pravilima?

U Srbiji većina ljudi ne zna da stranci ne pišu projekte. Na primer, u ovom trenutku kod nas u redakciji petoro mladih i talentovanih ljudi pišu veliki projekt za Evropsku uniju. Bave se pitanjem solidarnosti i koja su evropska zakonodavna rešenja za pomoć deci, starima i nemoćnim kategorijama. S obzirom na to da smo društvo s niskim stepenom solidarnosti, verujem da je to dragoce- na tema. Upravo takvi poslovi stvaraju kvalifikovaniju medijsku sliku. Tema nije komercijalna i ne donosi direktan profit, ali učvršćuje kvalitet novina.

Profesor Filološkog fakulteta u Beogradu, bivši jugoslovenski i srpski ambasador u Londonu Vladeta Janković svojevremeno je govorio da elita, kada nastupi kriza, “ne bi smela da se zatvara u sebe, da se zgraža i samosažaljeva”. Umjesto toga, “ako je zaista elita kao što joj ime kaže, ona je odabrana da bi otvorila oči ljudima i pomogla im da se orijentišu... Dok stvari ovako stoje, Vučić i njegovi doktori nauka mogu biti blaženo mirni”. Predsjednik Aleksandar Vučić zaista je u tom smislu miran. Blaženo miran. Svjestan je, naime, da je mali broj onih srpskih intelektualaca, akademika, umjetnika, profesora univerziteta i novinara koji se danas usuđuju da kažu - neću da ćutim!

Jedan od onih koji ima hrabrosti da javno govori i da kritikuje pojedine poteze ove vlasti, akademik SANU i profesor Saobraćajnog fakulteta u Beogradu dr Dušan Teodorović, kaže da ni sam ne nalazi odgovor na pitanja – zašto intelektualci ćute.

“Deo mladih, hrabrih ljudi odavno je napustio zemlju, a upravo bi oni mogli biti snaga koja bi bila u stanju da popravi društvo”, objašnjava profesor Teodorović. “Pored toga, ljudi shvataju da nemaju podršku Zapada, koji zatvara oči pred sve većim kršenjem gotovo svih demokratskih tekovina. Možda to uzrokuje evidentni defetizam o kojem govorim”

Profesor Žarko Korać tvrdi da se, iako nezadovoljni i bijesni, građani plaše predsjednika Aleksandra Vučića. “Miloševića su voleli, Vučića se plaše”, kaže profesor Korać. Čega se plaše?

Pre svega, reč je o egzistencijalnom strahu, naročito izraženom kod starijih ljudi, koji se plaše da bi i od lošeg moglo doći

gore. Pored toga, ljudi su svesni da je ova vlast spremna da učini šta joj padne na pamet, što ih dodatno onespokojava. Primer je Savamala: možete da porušite deo grada, da uhapsite i vezujete slučajne prolaznike, svedoke tog nedela, da im nezakonito oduzimate mobilne telefone, da suspendujete pravni sistem zemlje i – nikome ništa! Ili, ako ste deo vlasti,

Dušan Teodorović

Tekst:
Tamara Nikčević

Decembar
2017.

nemate obavezu da položite račune oko kupovine stana; imate pravo da faslifikujete diplome, da plagirate naučne radove, da radite što vam je volja, svesni da Tužilaštvo, koje je možda najvažnija poluga demokratskog društva, neće reagovati. Sve institucije, uključujući i Tužilaštvo, Vučić je stavio pod svoju kontrolu, ostavljajući na taj način građanina potpuno nezaštićenog. E, toga se ljudi boje! Najzad, ne zaboravite da je veliki broj ucenjenih, koji pristaju na to da budu ponižavani. Živimo u sistemu neslobode, u kojem režim iz dana u dan postaje sve gori. Zato i sumnjam da će Vučić sa vlasti sići mirnim putem.

Nego?

Verujem da je Vučić spreman da uradi sve kako bi ostao na vlasti – od izborne krađe do, ako to bude neophodno, odbrane sopstvene vlasti vojnim i policijskim aparatom. On je čovek ubeden u svoju mesijansku ulogu; narcisoidan, sujetan i potpuno nespreman na bilo kakve kompromise.

Svojevremeno se govorilo da Slobodan Milošević vlast neće predati mirnim putem...

Pa i nije je predao! Milošević je bio nateran da javno prizna pobjedu Vojislava Koštunice i da preda vlast. Pre toga je pokušao da falsifikuje izbore i da nije bilo 5. oktobra, možda bi još vladao ovom zemljom.

Iako često javno kritikujete predsjednika Vučića, do sada niste dobijali prijatnije kakve je, recimo, dobio Dragan Đilas?

Nisam. Očito je procenjeno da ne predstavljam neku ozbiljniju pretnju po Vučićev režim. Međutim, budući da sam javnu prepoznatljivost stekao kao njegov oštar kritičar, verujem da bih se sa Vučićem, ako bih pristao da mu poljubim skute, mogao lako dogovoriti o funkciji koju želim. Isto važi i za ostale ljude.

Žašto to mislite?

Vučić je veoma vešt kada je reč o pridobijanju i potkupljivanju ljudi. Uostalom, pogledajte koliko je samo konvertita u njegovom okruženju. Ministar Goran Knežević je, na primer, bio predsednik Demokratske stranke Vojvodine; gradski menadžer Goran Vesić bio je šef kabineta Zorana Đinđića; ministarka Zorana Mihaj-

lović savetnica u G17 kod Miroljuba Labusa; notorni Nebojša Krstić, kao kapitalni primerak “preletača”, do juče je savetovao predsednika Borisa Tadića... Kakav je to uopšte svet?! Vučić u dobroj meri i opstaje na vlasti zahvaljujući upravo takvim ljudima, koji su, naročito Nebojša Krstić, članovi neregistrovane stranke.

Koje stranke?

Mogli bismo je nazvati Oportunističkom partijom Srbije, čiji su članovi trenutno žestoki Vučićevi vojnici. Kažem “trenutno”, zato što verujem da bi ti ljudi, ukoliko bi se sutra na mestu Aleksandra Vučića pojavila neka druga ličnost, novom vođi prišli bez mnogo promišljanja. Ova struktura nešto je najstrašniji što Vučićev režim održava na vlasti. Reč je o svetu bez ideologije, bez uverenja, bez morala, bez političkog programa koji bi, takođe, bez dileme bio spreman da iz deklarativno evropske opcije ode u nacionalističku, samo ako bi im se garantovalo da će zadržati status i privilegije. U tom smislu je njihov interes da Vučić ostane na vlasti veći čak i od samih članova Srpske napredne stranke. Zato ga tako žestoko i brane.

Šta je sa opozicijom? Kako tumačite njihov nizak rejting u ispitivanjima javnog mnjenja?

Bez obzira na neobično tanke niti, neophodno bi bilo po svaku cenu povezati demokratske opozicione snage u Srbiji. Ako bismo analizirali stavove Demokratske stranke, Pokreta slobodnih građana, Nove stranke, Socijaldemokratske stranke, Ne davimo Beograd i Dosta je bilo, videli bismo da im je zajedničko građansko-demokratsko opredeljenje. Među svim tim strankama i pokretima, dakle, suštinski nema velikih mimoilaženja i programskih razlika. Niko od njih nije šešeljevac, ultranacionalista i sl. Najzad, ako pogledate samu strukturu ovih partija i pokreta, shvatićete da je veliki broj njih nekada pripadao Demokratskoj stranci. U tom smislu, logično bi bilo zapitati se – zašto ti ljudi ponovo ne bi mogli stati u jednu kolonu. Tim pre što pred sobom imaju veliki cilj – rušenje režima Aleksandra Vučića.

Možda i opozicija boluje od istih bolesti od kojih, kako ste kazali, boluje

i predsjednik Vučić: narcisoidnost, egocentričnost, sujeta? Bliski ste bili i pokretu Dosta je bilo i Slobodnim građanima...

Prvo, moram da kažem da nikada nisam bio član DJB, iako mi je Saša Radulović ponudio funkciju predsednika Političkog saveta. Tu funkciju nisam prihvatio. Kada je reč o Pokretu slobodnih građana, kao jedan od njegovih osnivača, praktično dve nedelje nakon registracije, taj sam pokret napustio.

Pitali ste o bolestima od kojih boluju lideri opozicije... Pre direktnog odgovora na vaše pitanje, moram da kažem da verujem da je Aleksandar Vučić svakako jedinstvena ličnost na našoj političkoj sceni i, iskreno, teško da bih mogao da nađem lidera stranke ili pokreta koji je u toj meri i po svaku cenu želi svu vlast u svojim rukama. Sa druge strane, mogu da razumem želju svakog političara da bude lider; istovremeno, veoma je važno imati sposobnost da saslušate drugog.

Čini mi se da je polako bleдела ideja “jedan od nas” i sve više se pretvarala u “jedan”, rekli ste nakon napuštanja Pokreta slobodnih građana.

Da, tačno, to sam rekao. To mislim i sada. Čak sam još više ubeden. Iskreno, voleo bih da nisam u pravu.

Osnovna ideja Pokreta slobodnih građana bila je “jedan od nas”, što znači da su i neki drugi članovi mogli biti predsednički kandidati i prvi među jednakima u pokretu. Izabrali smo na početku Sašu Jankovića, sa kojim se nisam razišao zbog suštinski drugačijih ideoloških ili političkih stavova, nego zato što nisam bio saglasan sa konkretnim načinima kako od tačke A stići do tačke B. Drugim rečima, imali smo različit pogled na aktivnosti, put i metod dolaska do određenog cilja. Uvek sam za radikalniji otpor Vučićevom režimu i najširu moguću saradnju među opozicionim strankama i pokretima. Na kraju, kada sam shvatio da u pokretu prevladavaju stavovi različiti od onih koje sam predlagao, posle dve nedelje sam se mirno sklonio, bez teških reči.

Nekoliko puta pominjemo pokrete... Zašto pokret, a ne stranka? Zar se ukidanjem stanaka suštinski ne ukida politički sistem?

Verovatno se ukida. Iz iskustva mogu da kažem da nisam video neku ozbiljniju razliku između stranke i pokreta. Uostalom, da li se bilo koji od postojećih pokreta ponaša drugačije od, recimo, Demokratske stranke ili Nove stranke Zorana Živkovića? Ne. Doduše, u tehničkom smislu, pokret je kudikamo lakše registrovati.

Nedavno je obilježeno sto dana Vlade, premijerka je, kaže, zadovoljna. Šta vi vidite kao pozitivan rezultat ove vlade?

Nema ga! Baš kao što sam kao građanin ove zemlje nesrećan zbog toga što je Aleksandar Vučić predsednik, u istoj meri sam nesrećan i zbog toga što je Ana Brnabić premijerka. Iako nisam znao ko je Ana Brnabić, odnedavno pažljivo slušam to što govori, gledam šta radi i shvatam da je reč o izuzetno nekompetentnoj ličnosti. Gospođa Brnabić je, na primer, više puta grešila u elementarnom procentnom računu, često davala neodmerene izjave i pokazivala da je beskompromisni Vučićev vojnici, bespogovorni poslušnik.

Zar ne mislite da ju je upravo to i preporučilo za mjesto premijera?

Naravno, imate pravo. Ipak, ne razumem zašto ljudi sebe dovode u takve situacije. Sećate se da su se nedavno u Rumuniji sreli premijeri Bugarske, Rumunije i Grčke i da je, umesto Ane Brnabić, tom sastanku prisustvovao predsednik Srbije Aleksandar Vučić? To javno ponižavanje ljudi, to je... Ne razumem, kažem vam. Zato Anu Brnabić doživljavam u najboljem slučaju kao Vučićevog šefa kabineta, koji na dnevnom nivou izvršava sve njegove naloge.

Ali, kada već govorimo o uspesima, pogledajte, molim vas, sastav Vlade, pogledajte ministre. Počev od šefa diplomatije Ivica Dačića, koji se ponaša kao estradna zvezda.

“Pevao sam i pevaću”, odgovorio je u autorskom tekstu za tabloid Alo šef srpske diplomatije.

Srbin sam po nacionalnosti, ali sam istovremeno i čovek jasne građanske ori-

jentacije. Zašto vam ovo govorim? Kada je Dačić nedavno predsedniku Erdoganu na turskom jeziku otpevao *Osman-agu*, osetio sam se nacionalno poniženim. Dačićevo ponašanje bruka je i srpske države i srpske nacije i građana Srbije.

Vladu Ane Brnabić neprekidno kompromituju i ministar prosvete Mladen Šarčević, ministar policije dr Nebojša Stefanović, ministar odbrane Aleksandar Vulin... Tu se, dakle, ne zna ko je od koga gori. Ako su ministri vojske neke zemlje, žene obično ne nose vojne uniforme. Vulin se, vidite, u toj uniformi svakodnevno šepuri, iz čega bismo možda mogli da zaključimo da je taj čovek frustriran činjenicom da nije služio vojni rok, da nije nosio uniformu kada je za to bilo vreme. Sada se očito igra vojske, uživljava se u ulogu. Ali, možda bi nam o tome više mogao reći profesor Žarko Korać – to je njegov “resor”.

Nažalost, ovo nije jedini problem koji javnost ima sa Vulinom.

Šta još zamjerate ministru Vulinu?

Gde je Vulin diplomirao, znate li? Po jednim izvorima, diplomu je navodno dobio u Novom Sadu, na tamošnjem Pravnom fakultetu; međutim, mora da se proveriti i Beograd, ali i Kosovska Mitrovica i Kragujevac. Siguran sam da bi zanimljivo bilo istražiti Vulinov prelazak iz Kosovske Mitrovice u Kragujevac, nakon čega bismo možda saznali gde je Vulin polagao kolokvijume, kod koga je slušao predavanja, kada je i gde položio određene ispite... Najzad, moralo bi se proveriti da li Vulin ima status diplomiranog pravnika, ili samo diplomu prvog stepena. Sve su to važne stvari.

Za koga su važne? Mislite da bi bilo kakav novi skandal mogao nanijeti štetu ugledu preuglednog ministra Vulina?

Ne bi, imate pravo. Vulin je paradigma Vučićevog režima ogrezlog u krivičnim delima i nemoralu. Uveren sam da će svi ti ljudi kad-tad odgovarati i za sva nepočinstva – od lažnih diploma i stanova, do svega ostalog. Siguran sam da će doći vreme da se ova vlast promeni na izborima, pa će neki računi morati da se podnesu.

Kada očekujete parlamentarne izbore? Predsjednik Vučić poručuje da neće raspisivati nove vanredne parlamentarne izbore.

Vučić je govorio i da se neće kandidovati za predsednika Srbije, pa... Reč je o čoveku koji neistine izgovara na dnevnom nivou. Baš zato i verujem da će, zajedno sa beogradskim, biti raspisani i parlamentarni izbori, a sve sa ciljem da Vučić u istom paketu provuče i promenu Ustava. Ne znam šta je sve Vučić obećao Zapadu kada je reč o Kosovu, ali je svakako nešto obećao.

To niste uspjeli da saznate tokom prve faze “unutrašnjeg dijaloga” o Kosovu?

Koje prve faze?! Naravno da nije bilo ni prve, ni druge faze dijaloga. Umesto toga smo, kao i obično, imali monolog. Vučić već ima gotovo rešenje za Kosovo: sam će doneti tu odluku, ali su mu potrebni statisti da bi imao i opravdanje. Drago mi je što su Srpska akademija nauka i umetnosti i Srpska pravoslavna crkva ovoga puta odlučile da ostanu po strani, što nisu u tome učestvovala.

Da li bi SANU i SPC trebalo da učestvuju u pisanju Strategije o očuvanju srpskog naroda, koju su najavili predsjednik Vučić i Milorad Dodik?

Ne bi. Pre svega, ne razumem od koga to Vučić brani srpski narod? Da li građanima Srbije, na primer, neko zabranjuje da pišu ćirilicom? Ne. Ja, na primer, uvek pišem ćirilicom. Ipak, prošetajte Beogradom i pogledajte natpise firmi – svi su na latinici. Drugo, uzimajući u obzir ono što se događalo devedesetih, deklaracija o kojoj me pitate mogla bi samo da izazove novo poduzorenje u regionu. U tom dokumentu mogle bi biti napisane i najčednije stvari, ali ako postoji mogućnost da to može izazvati negativne reakcije naših suseda u smislu tumačenja Strategije kao akta velikosrpskog nacionalizma, voleo bih da Srbija ovoga puta pokuša da zaobiđe to minsko polje. Ako želimo dobro i srpskom narodu i građanima Srbije, moramo ići drugim putem, graditi istinski dobre odnose sa susedima. Lično ne verujem da deklaracija koju Vučić najavljuje vodi bilo čemu dobrom.

Lov u mutljagu je najsladi

Tekst:
Vesna Vujić

Maj
2017.

U izbornoj kampanji ste se sa grupom profesora beogradskog Filozofskog fakulteta ogradili od podrške dekana premijeru Aleksandru Vučiću kao kandidatu za predsednika Srbije? Da li je danas Filozofski fakultet više uporište sistema nego izvor novih ideja i inicijator rasprava o društvenim kretanjima kod nas i u svetu?

Ne mislim da je Filozofski uporište sistema, taman posla! Zato smo se i pobunili, jer je potpis dekana stvorio taj utisak. Zato su skupljači 600 potpisa podrške Vučiću i išli na dekane i ostale rukovodeće ljude, jer se tako stiče utisak da su za tog predsedničkog kandidata čitave institucije. To je manipulacija. Mi smo za svega dan i po, a da bismo stigli pre izborne tišine, skupili 150 potpisa ljudi koji su se ogradili od takve podrške, i to u jednoj specifičnoj instituciji kao što je fakultet, gde nema zajedničkih prostora, kancelarija, zajedničkog radnog vremena. Mislim da

“Apsolutno bih voleo da ostanem i da živim u Srbiji. Međutim, u njoj nemate sigurnost da po završenim studijama, ovde ili u inostranstvu, možete da se zaposlite i primenite svoje znanje.” Većina mladih ljudi koje poznajem iz Centra za talente ili Petnice, koji idu na takmičenja i pobeđuju, oni koji uče i koji bi svojim znanjem mogli da doprinesu promeni sadašnjeg stanja u nauci i obrazovanju, namerava da ode iz zemlje

je to baš bio znak da se Fakultet dobro drži. Kad kažem dobro drži, mislim na to da je to njegova funkcija u društvu – on mora da bude kritičan. Inače nije Filozofski fakultet.

Utisak je, ipak, da Beogradski univerzitet već dugo ne ukazuje na pravce mogućeg društvenog i naučnog razvoja zajednice? Zašto je to tako?

Zato što se često na rukovodećim mestima nalaze partijski ljudi, koji su sve postigli zahvaljujući partiji. Zato Univerzitet nije odlučan u odbrani vrednosti, pa čak ni kada su plagijati u pitanju. Dakle, on ne brani ni elementarne vrednosti autentičnosti naučnog rada. Mislim da se niže ne može pasti. E, onda je i dalje sve tako – kako bi mogli da se suprotstave nečemu drugom, ako ne mogu ovome što je osnovno pitanje odbrane sopstvenog autoriteta?

Ko je onda elita u Srbiji, koliko je odgovorna za opšte stanje duha naroda?

Elita se nije bitno menjala od preprošlog režima. Srpska akademija nauka se nije mnogo promenila od sedamdesetih godina prošlog veka, taj isti duh je očuvan. Slično je i u drugim institucijama. Elitu smatram najodgovornijom. Ona treba da zna šta hoće i gde bi to krenula. A ona je ta koja čuva nacionalistički program, koji nam ne da da mrdnemo. Taj program formulisan je tako negde u drugoj polovini sedamdesetih, razgoropadio se tokom osamdesetih, onda je na njemu napravljen rat. Od kraja rata mi se i dalje na tom kljusetu od programa vučemo i nikako da s njega sidemo. Još uvek je tu Republika Srpska i sever Kosova, kao preostale nade za državno proširenje. Dok je tako, u Srbiji ništa neće krenuti nabolje, jer to nikoga neće ni zanimati. A taj program napravila je elita i ona ga održava.

Mladi ljudi, uglavnom studenti, masovno su na ulici sa zahtevima za smene u institucijama koje su u suštini zapreka slobodi govora i demo-

Dubravka Stojanović

kratiji. Zašto je važno da oni uspeju u svojim zahtevima?

Važno je da društvo gura državu da bude bolja. To je uvek zadatak društva, tako se pokazuje da je društvo politički zrelo. Kod nas to nije slučaj, to se kod nas desi svakih ko zna koliko godina. Poslednji put 2000. godine, pre toga 1996/97, ali to je bilo pre 20 godina. Društvo to mora sistematski da radi, jer svaka država - a naša posebno - ima želju da smakne sve stegne i da se ponaša kao raspušteno dete. Zato društvo mora stalno da bude na oprezu i da je podseća gde joj je mesto. Pogledajte Francusku. Kako nešto država smisli „protiv društva“, odmah u Parizu imate stotine hiljada ljudi i skoro generalni štrajk. I država onda ne sme ništa. Ne bi ni naša da je društvo agilnije. Zato je ovaj protest strašno važan, kao buđenje.

Za sada se ne zna ko je organizator protesta. Mogu li mladi ljudi biti izmanipulisani, od čega to zavisi?

Ja ne razumem ovaj protest, prestarela sam za ovo. Ja to bez neke organizacije ne mogu da zamislim, pa ni bez ideološke platforme. Al' to je stvar njihove generacije, valjda znaju šta rade? Možda je ovako manipulacija teža nego ako postoji vodstvo? Možda su u pravu? U svakom slučaju, želim im sve najbolje, jer su neohodni i ovom društvu i ovoj državi. **Kakve bi mogle da budu posledice neuspeha njihovog protesta?**

Posledice neuspeha bile bi ogromne. Često se setim fascinantnog pokreta za zaštitu parka u Istanbulu pre nekoliko godina. Trajao je mesecima, stotine hiljada ljudi je učestvovalo, borilo se. Porazeni su i sad imaju ovakvog Erdogana koji je pohapsio desetine hiljada ljudi i otpustio još mnogo više.

Kakva je razlika između protesta 1996/97. i ovih danas? Kako vidite nemoć opozicionih stranaka da svojim političkim delovanjem podrže zahteve demonstranata i uopšte, da stanu na put autoritarnoj vlasti?

Opozicione stranke, od kad su nastale 1990, nisu imale jasan profil. One su bile više-manje na istom programu kao

i režimi, al' su tražile nečeg više, a nečeg drugog malo manje. To nije program. Nastale su uglavnom na nacionalističkom programu, kakav je bio i vladajući. I od tada one traže svoje mesto, kojeg nema. Nema ga jer vlast ima uvek bolje argumente, silu, ako ništa drugo. Milošević je na kraju jedva pao, posle četiri izgubljena rata, sankcija, hiperinflacije i bombardovanja. Pa šta više reći? Slabost opozicije je u tome što nikada nije bila autentična u programskom smislu i zato za njeno postojanje nema previše razloga. Zato se gasi, a vladajuća stranka usisava ceo politički prostor, jer nudi sve odjednom – Evropu i Rusiju, demokratiju i vođu, napredovanje i nazadovanje...

U kojoj meri su takvo političko stanje i događaji u novoj srpskoj istoriji uslovljeni nasleđem iz prošlosti, koliko su duboki koreni?

U potpunosti. Ukorenjeni su u tradiciju naše političke kulture, u odnosu na koju nije došlo do diskontinuiteta. Nismo izašli iz osnovne, davno, u 19. veku postavljene matrice. Ona podrazumeva, pre svega, partijsku državu i vođu. To je napravljeno u vreme radikala Nikole Pašića i nije napredovalo ni za milimetar. Partija je sve, preko nje ljudi ostvaruju socijalnu mobilnost, ona korumpira društvo. Zato ono truli i nema snage, prožeto je interesima koji nisu zdravi, koji kočuju svaki razvoj. Politika ne služi za rešavanje političkih i društvenih problema, nego za nadgornjavanje učesnika i proizvodnju magle u kojoj se onda ne vidi šta je važno. Stalna proizvodnja afere je tipična za takvu politiku, jer vas izludi i više ne vidite kakve su vam škole, bolnice, putevi... To je stalno stvaranje neke iluzije, pa vam prođu decenije dok to ne shvatite. A kad shvatite, onda dižete revolucije ili ubijate vladare, što onda stvori nove „prvorborce“ i opet ustoliči „oslobodioce“... I tako stalno.

Ipak, Srbija je u prošlosti bila u prilici da kao država napravi zaokret ka demokratskom društvu, ali te prilike nije iskoristila. Zašto nije bilo snage?

Bilo je mnogo takvih prilika. Bilo je to i u vreme kneza Mihaila Obrenovića koji je pravio modernu Srbiju. Ali, ubili su ga. Bilo je tako i u nekim kasnijim prilikama tokom 19. veka, kada su naprednjaci hteli pravnu, evropsku državu, ali njih je oduvao populizam radikala. Bilo je tih šansi, ali su sve situacije pokazivale da nije moglo to da prođe. To ruši klijentelističke veze, razara postojeće okove u koje su mnogi ugrađeni.

Da li je zbog toga ubijen i premijer Zoran Đinđić?

Naravno. Uvek ponavljam ono što je rekao moj kolega Nikola Samardžić – ubistvo Đinđića je „Ubistvo u Orijent ekspresu“. Mnogi su imali interesa da svoj nož u njega zabodu, ako znate tu priču. A većini njih motiv je upravo bio taj – da se ništa ne promeni, jer je to njihov interes. Đinđić je bio najozbiljnija pretnja, a onda bi mnogi izgubili svoje pozicije, pozicije koje ubijaju Srbiju.

Kako to da kao društvo nismo u stanju da učimo na istorijskim greškama, kao da u Srbiji ne može da dođe do društvene evolucije, zašto nijedna generacija ne može da prođe bez rata?

Nema istrajnog rada na vrednostima oko kojih je društvo postiglo konsenzus. Nikada nije postignut konsenzus ni oko čega. I onda tumarate kao društvo, a mnogima je to čista korist. Ako tako postavite stvari, onda nema nikakvog učenja, a kamoli učenja na istorijskim greškama. Onda nema evolucije, već samo revolucije, samo pokušaja da se preskoče epohe, jer kao toliko kasnimo da nemamo vremena da krenemo iz početka. Ali tako je od 19. veka. Umesto da se jednom selo, da se podvukla crta i da smo videli gde smo i šta možemo? Uvek bez plana, cilja... Ali kažem opet, to nije iracionalno. Naprotiv. To je vrlo racionalno za interese vladajućih elita, lov u mutljagu je najsladi.

To je razlog i što Srbija ide iz jednog u drugi autokratski režim?

Oni se samo nadovezuju jedan na drugi. Matrica je uvek ista, ideologije mogu da idu od krajnje levih do krajnje desnih,

kao što smo videli. To uopšte nije pitanje političkih ideja, nego samog sistema. A on reprodukuje autoritarne režime. U njima pluralizam i sloboda nisu predviđeni.

Da li se i za noviju srpsku istoriju može reći da je u pozadini kroji „crna ruka“?

Nje uvek ima. Između ostalog zato što je ona ta koja je neophodna za prevrate kojima počinje većina naših režima. Te grupe postoje u okvirima vojske i policije i one su uvek imale važnu političku ulogu. Najstrašniji noviji primer je svakako JSO. Ona je pomogla 5. oktobra, ali onda kada nešto nije bila zadovoljna, odlučila je da ubije Đinđića. To je ta neuhvatljiva moć, koja pomaže autoritarnim režimima da se održavaju.

Šta je tačno u mišljenju da je podanički duh naroda u 21. veku i dalje posledica nasleđa vekova pod turskim carstvom? Ili je to danas, ipak, traženje alibija?

To je alibi. Mnogima koji su bili pod Turcima je krenulo – Grci se nikada na tako nešto ne žale, pa ni Bugari. Kipar da ne pominjem, itd. Zaboravljamo da smo imali dva veka vremena da sve to ispravimo, od Prvog srpskog ustanka. Nije to, nego je činjenica da društvo nema snage. Nije nezavisno od države, svi hoće da žive od državne plate, a time su automatski i zavisni od nje. Zato i govorimo o našem društvu kao o društvu zavisnika i zato je te mreže i veze teško prekinuti. Ne daju se.

A kolika je i u čemu odgovornost Srpske pravoslavne crkve za zdravlje duha naroda?

Bila je velika tokom osamdesetih i devedesetih. Sad se srećom manje čuje. Ali to je jedna od najkonzervativnijih crkava u pravoslavnom svetu, pa su njeni stavovi takvi u svakom pitanju. I ona je čuvar nacionalističkog programa i ona je među elitama u kojima se ništa nije promenilo. Evo, samo ta stvar s kalendarom vam je dovoljna! Svi pravoslavci na Balkanu promenili su kalendar i uzeli ovaj gregorijanski, koji je tačniji. Naša crkva je grešku u kalen-

daru proglasila za svoj identitet. Onda, dakle, ništa.

Kada je reč o međunarodnim odnosima Srbije, da li je preuveličan utisak da se i danas na Balkanu, pre svega u Srbiji, lome koplja između Rusije i Amerike, odnosno Zapadne Evrope?

Nije preuveličano. Rusija je u velikoj ekspanziji, pokušava da zaceli kompleks nastao porazom u Hladnom ratu. Balkan je jedan od prostora gde ona može da ostvaruje svoje interese, a taj interes nisu evropske integracije Balkana. I jasno je da se zato lome koplja.

Kako vidite snagu ruskog uticaja u Srbiji u novije vreme?

On je veoma jak. Pogledajte samo na smartfonima aplikacije naših informativnih kuća „Blica“, „B92“ ... uvek ima makar jedan podatak o nekoj čudesnoj ruskoj pojavi, nekom oružju kakvo niko nema, uspesima koje niko ranije nije postigao. To je tipična propaganda, koja je svuda.

Ima li sreće za državu u takvom međunarodnom položaju, da li je i šta tačno u političkim komentarima da je Srbija zanimljiva za Zapad samo dok je interesantna Rusima?

Naravno da nije. Za Evropu je od ključnog značaja da na Balkanu bude mir, a takva stabilnost je moguća samo u procesu evropskih integracija. Sve drugo otvara prostor za sukobe interesa velikih sila, i to ne samo Rusije, već i Turske. A čim je takvo stanje, nema sreće. Sirija je najbolji primer.

Građani koji podržavaju Srbiju na putu u Evropu, uglavnom kao razloge ističu demokratske vrednosti i ekonomsku stabilnost razvijenih država. Zašto je Evropi, pak, danas bitnije da ističe Vučića, autokratskog lidera, kao faktor koji obezbeđuje stabilnost, od poštovanja ljudskih prava i jačanja institucija demokratskog društva?

To je ta katastrofalna politika velikih sila koje misle da će tako doći do stabilnosti. To je i Milošević bio jedno vreme, svega jedno godinu dana pre bombardovanja.

Evropa danas očito ima dosta posla u vlastitoj kući, na koji način vidite buduće mesto Srbije u zajednici evropskih država posle Bregzita?

Zavisi da li će Evropa umeti da izađe iz ove krize. Do sada su je krize činile jačom. Bregzit treba shvatiti kao prednost, jer je Britanija stalno kočila integracije. Zato ovo može biti dobro i za Evropu i za Srbiju. Ako budu umele s tim nešto da urade.

Sve novonastale balkanske države, takođe, žele da se pridruže evropskoj zajednici. Međutim, aktuelni međusobni odnosi u regionu toliko su pogoršani da neki upozoravaju na novo „bure baruta“. Ima li razloga za strah?

Uvek ima razloga za strah. Vladajuće elite nemaju šta da daju svojim građanima osim nacionalizma. Zato je on uvek tu, kao najsigurniji alat svih vlasti. Srećom, još smo svi pod prismotrom, negde su još prisutne i strane vojske, pa je to neka nada da baš neće planuti tek tako.

Kako vi razumete to što je posle izbora Vučića za predsednika Srbije najavljeno da će među prvima u zvaničnu posetu doći turski predsednik Redžep Tajip Erdogan?

Bojim se da shvatim to što taj podatak govori.

Imajući u vidu domaće političke prilike, kako vidite budućnost Srbije?

Ne vidim budućnost, ja sam tu „zadužena za prošlost“. A, ako nju dobro razumemo, onda nam i budućnost može biti jasnija. Ovako ostaje u teškoj magli.

Bar do ovog protesta studenata, građanima Srbije kao da je lakše da žive u toj magli, pa često može da se čuje „mene politika ne zanima“?

Oni me užasavaju. Nedavno sam srela studenta koji se žalio na stanje u Domu zdravlja. U drugoj rečenici je izgovorio i to čuveno da ga politika ne zanima. Poludela sam, stvarno. Pa, kažem mu ja, zar ne vidite direktnu vezu između Doma zdravlja i politike? Ili cene ulja? Ili toga što nemate posao? Eto, to je ta nezrelost društva, koje i ne razume šta znače vrednosti, šta znači politika.

Milošević nije ovoliko podelio narod

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Septembar
2016.

Zbog čega ste odustali od tužbe?

U jednom trenutku se zaista rodila ideja da ih tužimo. Tužba je trebalo da bude znak otpora prema jednom bezobraznom činu. Nakon konsultacija sa advokatima i međusobnih razgovora zaključili smo da ona zapravo ne bi imala smisla. Velike su šanse da bi bila odbačena kao netačna, neprecizna, lažna... To nam nikako ne bi odgovaralo jer smo mi zapravo želeli da pokažemo do koje mere vlast vara građane tvrdeći da su u galeriji izložene laži o njima. U svakoj normalnoj državi mogli bismo da ih tužimo za elementarno kršenje autorskih prava. Jedan iskusan advokat mi je rekao da ćemo verovatno naići na nekog „samostalnog sudiju“ koji će nam reći da se bavimo glupostima. Tako bi naša osnovna ideja izgubila, dali bismo im opet loptu na volej, što nismo hteli. Dovoljno se oni brukaju i bez nas. Shvatili smo da bi se opet pokazalo nešto što svi već znamo, a to je da je srpsko pravosuđe nikakvo. Izložba sama po sebi vrlo precizno i jasno govori o stanju društva u kome živimo.

Kad građanin izrazi sumnju u pravosuđe, onda to znači da sumnja u ceo sistem i institucije.

Naravno. U jednom trenutku smo se zajedno čudili kako nam je uopšte palo na pamet da ih tužimo. Svako od nas živi u nekom svom svetu i očigledno se povremeno zanesemo u želji da verujemo da nam nije tako loše. Valjda sve u želji da verujemo da postoji pristojnije pravosuđe, obrazovanje, kultura, informisanje. Onda se trgnete i shvatite da živite u ogromnoj

Kod nas se već duže vreme vodi polemika o cenzuri i autocenzuri, o tome da li u Srbiji može slobodno da se piše i govori, ili se svaka kritika vlasti tretira kao neprijateljski akt. Ovaj spor je ponovo aktuelizovala sama vlast, otvaranjem izložbe “Necenzurisane laži”. Zajedno sa kolegom Koraksom, karikaturista “Politike” Dušan Petričić je najavio da će tužiti SNS jer su izložili njegove radove a da nisu za to tražili saglasnost

laži. Svakodnevno bauljate i čekate kada će se srušiti kula od karata.

Kada je reč o cenzuri i odnosu prema medijima, neko bi vam rekao da je ova vlast samo nastavila tamo gde je prethodna stala. Da su „oni“ kao i „ovi“ sve držali u svojim rukama kroz prikriveno vlasništvo i razne političke uticaje. Šta biste im odgovorili?

Svaka se vlast nastavlja na onu prethodnu. Moje mišljenje je da se ova vlast više nadovezuje na Miloševićevu nego na DS-ovu. Nema sumnje da su demokrate svašta radile s medijima, kulturom, obrazovanjem, privatizacijama, korupcijom. Činjenica je da je prevaranata koji vode Srbiju uvek bilo. Nije nam prvi put da imamo prevaranta na čelu države. Svi prevaranti na vlasti smatraju da vladaju imbecilnim narodom i da mogu da mu rade šta hoće. Ja sam duboko ubeden da je Milošević mislio da su Srbi jedan glup narod i da njime može da manipuliše. On je to i radio, ali se istovremeno trudio da ne bude previše očigledno. Verovatno zato nije bio mnogo prisutan u medijima.

Naš sadašnji vladar je shvatio da je stanje svesti i duha naroda takvo da može da priča i radi šta hoće, a da će taj isti narod da mu kliče i glasa za njega. Gledajući ga povremeno na konferencijama za novinare, ne mogu da se otmem utisku da on oseća jedno ogromno unutrašnje zadovoljstvo što se prema okruženju odnosi kao prema imbecilima, a sredina na to ne reaguje.

Zar to nije sramota i novinara i onih koji ga okružuju? Uglavnom čute i snishodljivo se ponašaju.

Ovakva vlast nije pala s Marsa, ona je nastala iz društvenog miljea. Meni je neverovatna brzina kojom se medijska vojska, pre nego što je Vučić i došao na vlast, prestrojila, postrojila i potpuno mu predala informisanje. Još iz vremena kada je bio ministar, Vučić je najavljivao da bi mogao biti neprijatan vladar koji će umeti da izađe na kraj s medijima. Brzina kojom su se urednici i novinari predali je zastrašujuća. To jasno pokazuje u kakvoj sredini živimo. U svakom slučaju, meni nije lakše što mu se očigledno može da se tako ponaša. Počinjem da verujem da je sebi dao u zadatak da pokaže Srbima kakvi su zapravo. Samo je pitanje trenutka i vremena kada će taj isti narod izaći iz svoje čaure i shvatiti šta se dešava.

Ne mogu mu ništa novinari, saradnici, ministri. Dok se on izdire na članove Vlade, oni ponizno čute. Pitam se od kog su materijala pravljene kad trpe tu vrstu poniženja, zarad vlasti i materijalnih i drugih privilegija. To je ono što sadašnju vlast čini drugačijom od svih prethodnih. Ja ne mrzim nikoga, ali se gadim tolike količine snishodljivosti.

On je ponizio i sebe. Poznato je šta mislim o radikalima. Međutim, duboko sam ubeden da je potpuno nemoralno da pretrčite s jedne na drugu stranu i tvrdite da vi zapravo nikad niste bili s njima, odnosno da ste godinama bili u teškoj zabludi.

Odnosno, postanete najveći Evropejac, a prethodno ste proglašavali za izdajnike sve koji su se zalagali za ulazak u EU.

Dušan Petričić

To je za mene još jedna vrsta duboke shizofrenije koja je skoro neobjašnjiva. Duboko sam ubeden da ovaj „veliki“ broj glasača koji su takode pretrčali iz SRS u SNS niti veruje u Evropsku uniju, niti želi da ude u nju. Vođa im sada govori da nema druge alternative osim EU. Potpisujem da njegovi birači ne veruju u to.

Postoje samo dve mogućnosti: ili su oni toliko sludeni da ne vide i ne čuju šta im se govori, ili negde duboko u sebi pretpostavljaju da je on tako veliki igrač da sve druge zamajava i da će samo u jednom trenutku reći „ništa nam ne možete, nećemo u Evropu, idemo na drugu stranu“.

Zar ne mislite da je upravo Evropska unija pomogla njegov dolazak na vlast?

Sasvim sigurno su Evropska unija, Amerika i kompletan Zapad pripomogli. Ja sam u to vreme bio u Kanadi i slušao sam priče kako Nikolić i Vučić ne izlaze iz zapadnih ambasada i to dve godine pre nego što su došli na vlast.

Da li su zapravo samo oni mogli na ovaj način da reše pitanje Kosova?

Lično nemam ništa protiv rešavanja pitanja Kosova. Ono je odavno izgubljeno. Međutim i dalje tvrdim da će Vučić tražiti svaku moguću situaciju da prevari i Evropu i Ameriku. Ne verujem da je Zapad navian kao naš narod, ali mislim da trenutno ozbiljno učestvuje u velikoj prevari. Šta god bilo u pitanju, sve ćemo mi na kraju platiti.

Svidelo se to nekome ili ne, SNS je dobio najveću podršku.

Ne mislim da je dobio toliku podršku kako se predstavlja, ali je sasvim sigurno da je reč o većini. Svetislav Basara je pokušavajući da nađe odgovor na isto pitanje, nedavno napisao da je Srbija jedna velika tajna. Verovatno je problem u tome što smo naučili da živimo jadno, bedno i sirotinjski u banana državi. Tuga su naše prljave kuće, prljave ulice, prljavi parkovi, prljavi WC-i. Mi smo u stanju da nazovemo napretkom to što smo sa čučavca prešli na neke engleske WC-e, ali će oni i dalje, da izvinite, ostati zasrani – jer niko neće da ih pere. Kada ste naučeni da tako živite, onda vam nije problem ni da pristanete na svakojaka poniženja.

Trenutno čitam jednu zanimljivu knjigu Edena fon Horvata „Omladina bez Boga“.

Autor piše o životu nemačke omladine pred sam početak Drugog svetskog rata. Reč je zapravo o mladim ljudima koji su rođeni i odrastali u toj zemlji posle Prvog svetskog rata. Kao što znamo, Nemačka je rat izgubila i bila izuzetno ponižena od strane zapadnih sila. Tadašnji mladi Nemci su odrastali u obeznađenoj i obezglavljenoj državi, koja je bila bez ideje i vere u bilo šta. To je i bio razlog što su postali lak i jednostavan materijal za strašne manipulacije koje su završile fašizmom.

Uz mladost obično ide i bunt. Njega nema.

Nema bunta. Ni Nemci se nisu bunili dok im nisu došli manipulatori Hitler i Gebels, koji su ih usmerili kuda da krenu. Ovde se trenutno bune navijači koji se međusobno tuku ili tuku policiju. Oni su vojska koja se rodila u vreme Miloševićeve vladavine i u međuvremenu odrasla. Rasli su na laži, prevarama, nemaštini. Zato se veoma bojim šta će biti sutra.

Zbog čega vlast koja trenutno ima većinsku podršku iskazuje ovoliko osetljivost na bilo koju vrstu kritike?

Verovatno je objašnjenje u tome što zapravo vrlo dobro znaju da nemaju toliku podršku naroda koliku tvrde da imaju. Suština njihove politike je da uvek postave pitanje „A vi, šta ste vi radili?“. Zbog čega je premijer u predizbornoj kampanji izbegavao da stane pred kamere i uđe u debatu sa svojim neistomišljenicima? Mi još nismo dobili odgovor na pitanja šta je bilo sa fantomkama, Savamalom, helikopterom. Čim pitate, krenu da napadaju. To je dovoljan znak da nemaju nijedan suvisli odgovor.

O tim pitanjima na koja nema odgovora nešto kasnije, ali kako u svemu ovome vidite opoziciju?

Svi znamo da nemamo opoziciju i meni je to odavno bilo jasno. Posle propasti Jugoslavije, pojedini ljudi su se raspodelili na različite strane po različitim partijama. Tada je još bilo moguće prepoznati neke ideološke razlike. Sada ih više nema. Ja sam veliki kritičar i Demokratske stranke, o čemu govore i moje karikature. Za mene su oni najveći krivci za sve što se sada događa, to jest što su ovi došli na vlast. Imali su svoj mandat od osam godina i mogli su mnogo toga da urade.

Boris Tadić će između ostalog ostati upamćen po tome što je napustio stranku pred izbore.

Katastrofalan i nedopustiv Tadićev potez. Ali, na stranu sve to, mislim da je Demokratska stranka daleko iskrenije želela da ide ka Evropi i Evropskoj uniji nego što to sada tvrdi da želi Srpska napredna stranka na čelu sa Vučićem. DS je bio neuporedivo civilizovaniji. Evo samo jednog primera: u vreme Miloševića svi smo bili svedoci neviđenih mafijaških obračuna i svakodnevnih ubijanja na ulicama. Gledali smo tuče navijača i pretnje mašinkama i bombama. Vladala je totalna nesigurnost. Kad je DS došao na vlast, takvi događaji su svedeni na minimum. Sada ponovo imamo obračune raznih mafijaških grupa. Razmislite o tome.

Govorili ste o pitanjima na koja javnost još nije dobila odgovor. Jedno od njih je šta stoji u ugovoru o „Beogradu na vodi“ ili ko je odgovoran za dešavanja u Hercegovskoj, ko su ljudi s fantomkama.... Odlazite na proteste. Šta vam zapravo više smeta – „Beograd na vodi“, način kako se rušilo noću u glavnom gradu, ili jednostavno želite da protestujete protiv vlasti?

Sve je deo iste priče. Projekat „Beograd na vodi“ od početka bezočno guraju uprkos velikom otporu stručnog, pametnog i normalnog sveta. Nijednog trenutka nisu pokazali da bar malo uvažavaju mišljenje profesije, već permanentno govore o nekim milijardama koje će navodno biti uložene u njihov projekat. To što se desilo u Savamali je samo logična posledica jednog agresivnog ponašanja vlasti. Ljude nazivaju plaćenicima i državnim neprijateljima. Zanimljivo je da se bez obzira ne proteste i dalje izvlače. Beskrupulozno se prave ljudi.

Dokle će ovako biti, ne znam. Ali, ništa ne traje unedogled. U jednom trenutku će najbliži premijerovi ljudi i oni koji ga podržavaju postati njegovi najveći neprijatelji, što takode loše govori i o Srbima i o Srbiji. **Kako odgovarate na optužbe da je reč o političkom, a ne o građanskom protestu i da iza svega stoji Soroš, strane službe i ambasade?**

Jednostavno od toga dobijem koprivnjaču. Pa naravno da je reč i o političkom protestu. A što ne bi bio? U čemu je problem?

Zar pristojan svet ne sme da se pobuni protiv pljačke i rasturanja institucija? Za mene je bio poražavajući podatak, koji sam nedavno pročitao, da se samo tri odsto srpske populacije redovno informiše. Kako onda bilo šta može da se menja u ovoj sredini? Ni u vreme Miloševića srpski narod nije ovoliko bio podeljen.

Možda je delimično problem u zamoru materijala?

Sasvim sigurno da ima i toga. Razgovarao sam sa svojim prijateljima kad sam se vratio iz Kanade. Oni su me podsećali da sam imao mogućnost da odem iz Srbije u vreme kad su oni izlazili na ulice po suncu, kiši i snegu, kad su lupali u šerpe i lonce, protestovali i bunili se. Tačno. Ali ja stalno ponavljam da čovek ne sme da se preda. Možda sam naivan, bez obzira na moje godine, ali verujem da ljudi ne mogu da se pravdaju time da su već nešto radili, da su imali Peti oktobar, da su pokazali da žele promene, da su ih demokrate razočarale i da više nemaju snage.

Šta to znači, da treba da propadnemo svi zajedno? Ne! Mora da se ima snage.

Da li je vi lično imate?

Meni se čini da imam snage. Između ostalog i zbog svoje četvoro dece i šestoro unučadi. Mnogo je ljudi koji takode imaju decu i upravo zbog toga bi morali da razmišljaju šta će im ostaviti iza sebe. Ne mogu se samo pravdati da nije trenutak i da će izgubiti posao i ostati na ulici.

Za osnovnu egzistenciju se uvek može zaraditi. Zar nije iznad svega pitanje kako ćete jednog dana pogledati decu u oči?

Voleo bih da, kao o zasebnoj temi, nekom drugom prilikom razgovaramo o tome kako lažovi i hohštapleri gledaju u oči svojoj deci. To mi nikad neće biti jasno.

Dogovoreno. Biće mi veliko zadovoljstvo. Vratimo se onda na temu i pitanje za šta se vi zapravo borite.

Ja zaista duboko verujem u slobodu i demokratiju i mislim da se za njih stalno i iznova treba boriti. Nikada za slobodu i demokratiju bitka nije zauvek dobijena.

Kako da se borimo za demokratiju ako pre toga nismo izgradili sistem? Pitanje demokratije i u svetu je na staklenim nogama.

Zaista je veliko pitanje šta se i u svetu podrazumeva pod demokratijom. Ja kad govorim o demokratiji, zapravo mislim na jednakost ljudi,

pravo i pravdu. Naravno, da bi te vrednosti opstale, mora da postoji sistem.

Jednom ste izjavili da su karikaturisti ćutljiv svet, ali da iz dugog ćutanja uvek izleti glasnjija i oštija poruka. Da li vam je važnije da vaše karikature iznerviraju vlast, ili da podstaknu kod građana određena razmišljanja?

Ja bih najviše voleo kada bi to što mi karikaturisti crtamo imalo nekog ozbiljnijeg efekta, odnosno kada bi otvorilo oči narodu kome se obraćamo. Nažalost, to se nikad nije dogodilo. Decenijama sam karikaturista i primećujem da karikatura ne može da menja društvo. Pre bih rekao da karikatura pomaže da se gorke i teške situacije lakše prebrode uz osmeh i humor, makar on bio i ciničan. Moja je želja da iz dana u dan makar po jedan čitalac postaje svestan šta nam vlast radi. Pa polako, posle izvesnog vremena biće nas sve više. **Ko danas čini kulturnu elitu Srbije? Da li vas je iznenadilo postavljanje Ivana Tasovaca za ministra kulture, mislim pre svega na njegovu odluku da se prihvati te funkcije.**

Naravno da jeste. Svaka vlast računa da će iz takozvane elite uspeti da privuče bar jednu, dve ličnosti koje će im dati kredibilitet. Kao dobronameran čovek želeo sam da verujem da Tasovac ima ideju šta će uraditi.

Da ste vi pozvani, da li biste se prihvatili tog ili sličnog posla?

Ja nikad ne bih prihvatio, ali to je pitanje ljudskog materijala. Moje vrednosti su potpuno drugačije od njegovih. Ipak, uvažavam činjenicu da nismo svi isti i da politika nije vođenje obdaništa. Mislio sam da on možda želi da se izbori za novu, velepnu zgradu Filharmonije i da zbog toga pristaje da na neki način žrtvuje i svoja načela. Taj potez bi, po meni, onda imao bar nekog minimalnog smisla.

Umesto toga, okačeni su satovi na zgrade muzeja koji su svoje otkucali, ali muzeji i dalje ne rade.

Kao inteligentan čovek pokušao je prvih godinu dana da eskivira javnost i da previše ne učestvuje u svom poslu. Posle je sve nekako krenulo nizbrdo i videli smo kako je istrčao svoju trku.

Da li je mnogo ljudi iz sveta kulture koji su spremni da žrtvuju svoje principe i načela?

Na sreću ne. Prebrojite, tu su Miki Manojlović, Bule Gončić, Jadranka Jovanović i još nekoliko. Dakle njih desetak, petnaest. Da li ih ima na manje vidljivom nivou – sigurno da ih ima. Znae, uvek i svuda imate ljude koji iz različitih razloga pristaju da pljunu na sebe i sopstveni moral. Međutim, u odnosu na ukupan broj vrhunskih umetnika, nema mnogo onih koji su se priklonili vlasti. To saznanje me teši.

Premijer često izražava ljutnju što nema podršku tog dela javnosti

Uvek se zapitam zašto ga to ljuti. Ako je pametan morao bi da shvati da ne može prema građanskoj i intelektualnoj eliti da se ponaša kao prema imbecilima i polupismenom svetu. Takav metod može da primenjuje kod onog dela naroda koji ga svesrdno podržava i pristaje da bude omalovažen.

Verujem da preispitujete sebe, odnosno svoje stavove, ali je jasno da precizno sagledavate realnost. To se između ostalog vidi i u vašoj knjizi „Dijagnoza“, koja je podeljena na dva dela, „Oni“ i „Mi“. Svakodnevno odlikavate materijalno i duhovno siromaštvo našeg društva. Da li vam se dogodilo da ste shvatili da ste bili u nekoj zabludi?

Jedan jedini put sam se iznenadio i shvatio da sam bio u zabludi kada se raspala Jugoslavija, to jest kada se pojavio Milošević. U samom početku nisam ni bio svestan šta nam se dešava. Još pamtim jutro kada sam pomislio da nešto ozbiljno nije u redu. Nisam ni svario svoje saznanje, a Jugoslavija se raspala za nedelju dana sa sve vadenjem očiju, klanjem, bacanjem leševa niz reke. Brzina kojom se dogodilo vraćanje balkanske civilizacije u XIX vek je bila zastrašujuća. Nakon toga, više me ništa ne može iznenaditi. Od tada sam naučio da analitički posmatram svet. Zato već sad mogu da tvrdim da, za razliku od demokrata, ova vlast nikad neće demokratskim putem sići sa svog trona.

Počeli smo ovaj razgovor pričom o cenzuri, da li ste je vi nekad doživeli? Godinama radite za Politiku.

Ne. Zapravo jedan jedini put, u vreme Dragana Bujoševića. Nećete verovati, ali u pitanju je bila karikatura Tome Nikolića. Mislio je da sam baš preterao. Možda je čak i bio u pravu.

Zaboravili smo na intelektualno ponašanje

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Januar / Februar
2017.

Mislim da je građanima, posebno razvijenijih demokratija, dosta da ih tretiraju samo kao publiku, potrošače ili glasače, a da se važne odluke donose u njihovo ime, ali mimo njih. Takav sistem je podložan različitim patologijama kakve vidimo širom sveta, ali i kod nas. Na demokratskoj pozornici gledamo scene koje su daleko od običnog građanina, ali često i od zdravog razuma. Kako je jedan autor još pre Drugog svetskog rata konstatovao: “Javnost stiže na sredinu trećeg čina i napušta predstavu pre spuštanja zavese, ostajući onoliko dugo koliko je verovatno potrebno da odluči ko je heroj, a ko negativan lik u predstavi”, kaže **Đorđe Pavićević**, profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i čovek koji je osnovao Debatni klub u Srbiji

Zbog čega se kod nas, ali i svuda u svetu, progresivno urušava poverenje građana u njihove vlade, političke partije i izborne sisteme?

Mnogo teško pitanje. Deo odgovora je u načinu na koji su demokratije funkcionisale u prethodnih stotinak godina, posebno poslednjih nekoliko decenija. Politika je zarobljena unutar velikih, da upotrebim izraz često navođenog autora Maksa Vebera, “političkih pogona”, partija i medija, koji funkcionišu po korporativnim pravilima. Svaki pokušaj da politika izađe iz ovog okvira etiketira se kao populizam. Neki autori takvo stanje nazivaju postdemokratijom, jer postoje demokratske institucije, ali su one uzurpirane, disciplinovane i kontrolisane tako da ishodi uvek idu naruku određenim grupama, pre svega onima koje raspolažu resursima. Upravljanje

ekonomskom krizom nakon 2008. godine i politika “privatizacije dobiti i socijalizacije dugova” ogolili su ove mehanizme odlučivanja. Deo problema je što se “sve to” i dalje naziva demokratijom i pretenjuje na demokratsku legitimnost.

Za koga biste onda rekli da najviše manipuliše građanima i stvara iluziju da se oni zaista nešto pitaju?

Radi se o dve iluzije. Najpre, reč je o ideji da se pobedom na izborima stvari mogu relativno lako menjati. To je ideja koju je Marks imao kada je pisao *Manifest komunističke partije*, ali ju je ubrzo napustio. Prema ovoj predstavi, u načelu, svako može formirati partiju, učestvovati na izborima pod fer uslovima i sprovesti svoju politiku kada pobedi. Žrtve ove iluzije bile su mnoge levičarske partije na Zapadu, ali i mnoge reformističke partije koje su iskreno zastupale svoja

Đorđe Pavićević

uverenja. Kada su pobedile, shvatile su da to nije dovoljno da bi se sprovodila politika sa kojom su pobedili.

Drugu iluziju stvaraju mediji. To je "dogma o informisanom građaninu" koji može doneti racionalan retrospektivni sud o tome kako je radila vlada i iskazati ga na izborima. Bez obzira na to što je verovatno tačno da ne možete varati sve ljude sve vreme, ako kontrolišete medije možete varati dovoljan broj ljudi dovoljno vremena dok ne dobijete izbore. Vlade su u privilegovanoj poziciji da unovče ovu "premiju vlasti".

Ko su danas izabrani (elita) koji kroje standarde i daju sebi pravo na monopol da određuju sistem vrednosti, da utiču na donošenje ili nedonošenje važnih odluka za društvo?

Fascinantna je ta intelektualna arogancija mnogih koji sebe ubrajaju u elitu, od estradnih zvezda, preko političara do profesora i akademika, koji pretenduju na mesto "krojača kape" za druge. Svuda možete čuti ili pročitati kako bi ljudi trebalo da žive, za šta bi trebalo da se žrtvuju, šta i koga da poštuju, koliko dece treba da imaju, kako da ih vaspitaju, itd. Lakoća sa kojom se daju takvi saveti i preporuke da se oni pretvore u zakone i politike, govori o nepoštovanju koje deo elite, onaj koji voli da se samolegitimiše kao elita, ima prema racionalnosti običnog čoveka i njegovoj sposobnosti da donosi odluke. Ovi ljudi očigledno sebe razumeju kao elitu u normativnom smislu reči, a ono što kažu legitimišu na različite načine: učenošću, načitanošću, popularnošću, uspehom na takmičenjima (izborima), institucionalnom pozicijom, bogatstvom.

Problem je što nijedna od ovih "legitimacija" ne daje posebnu težinu nečijoj reči u javnosti. To opterećuje javnu komunikaciju. Srbiji, na primer, nedostaje otvorenih javnih foruma gde se mogu čuti različiti glasovi, ne samo glasovi elite. Oni koji sebe smatraju elitom ne priznaju demokratsku legitimaciju, ne u smislu glasanja, nego u smislu slobodnog preispitivanja njihovih uverenja i stavova i zatvaraju se u različite klubove, govore

u kontrolisanom okruženju, a običnom svetu se obraćaju samo kao publici. Mediji olakšavaju ovu poziciju, vi nešto pričate, drugi slušaju. Zbog ovoga je uloga medija i novinarstva kritična, oni mogu otvoriti ili zatvoriti kritičku raspravu.

Da li je korporativna elita, odnosno novac, uspeła da učutka deo intelektualne elite?

Pojam elita je ambivalentan. S jedne strane on je sociološki i odnosi se na one koji su najviše rangirani u određenoj oblasti delovanja, tako da postoje razne elite: intelektualna, kulturna, politička, ekonomska, sportska itd. S druge strane, pojam elite je normativan i odnosi se na grupe ljudi koji imaju posebno mesto i čija reč ima veću javnu težinu, jer elita bolje zna i više može. Takva elita bi trebalo da bude opštedruštvena elita. U ovom smislu često se govori o pravoj ili lažnoj eliti.

Postavlja se onda pitanje čija reč ima veću javnu težinu i zašto?

Tradicionalno, na to mesto su pretendovale intelektualne elite, još od davnih vremena formiranja klubova i društava učenih, preteča današnjih akademija u Evropi, kao i širenja ideje republike učenih u osamnaestom veku. Danas je to mesto dovedeno u pitanje i smatra se da su i intelektualne elite, slično kao druge, podložne korupciji i slabostima u rasuđivanju o javnim stvarima.

Pored toga, mesto intelektualne elite ostaje simbolički važno mesto, posebno u manjim društvima. Nije čudno što se mnogi interesi, ekonomski i politički pre svih, prepliću u borbi za to mesto. U Srbiji je to rezultiralo pomamom za diplomama, intelektualnim rekvizitima koji daju dodatni legitimitet učesniku u raspravi. U toj igri, iz različitih razloga, učestvuje deo obrazovanog sveta. Zgodno je biti blizu centara odlučivanja i izvora finansiranja. Zbog toga, ono što nazivamo intelektualnom elitom, u svetu i u Srbiji, ne govori samo u svoje ime. Problem je što se ta igra ne igra prema pravilima "republike učenih", nego prema korporativnim pravilima.

Kako gledate na očigledne saveze među elitama koje su međusobno često duboko podeljene?

Ono što se ovde naziva savezom elita obično su prosti interesni savezi u cilju dobijanja i očuvanja neke pogodnosti između različitih elitnih klubova. Partijska demokratija donela je sa sobom konkurenciju i takmičenje među elitama za zauzimanje praznog mesta elite koja će donositi odluke i raspolagati javnim resursima. Zbog toga su se učeni, bogati i ambiciozni interesno udruživali, često nevezano za uverenja. Ovi savezi su se ponekad institucionalizovali u klubove, lobi grupe ili partije, ali ponekad ostaju na nivou ad hoc grupa okupljenih oko jednog cilja. To je način da se u sistemu nađe prečica za ostvarenje ciljeva, jedna od opcija koja je otvorena u sistemu, a elite postaju oni koji to umeju najbolje da koriste.

Problem ovog takmičarskog modela elitizma jeste što oni koji postaju elite žele i dodatnu legitimaciju, socijalno priznanje da su elite, ne samo legitimaciju činjenicom da su pobedili u nekakvoj igri: zbog toga su važne diplome i druge insignije elitizma koje daju kulturnu i intelektualnu legitimaciju elitama, a intelektualce i umetnike uključuju u članstvo u klubu.

Zbog čega ni na Zapadu, ni u Srbiji najvažniji intelektualci nisu u političkom vrhu?

To je samo delimično tačno. Tačno je da su u demokratijama retki veliki političari koji su istovremeno priznati intelektualci. Ima izuzetaka, ali to nije pravilo. Posao političara je drugačiji i zahteva druge sposobnosti, pre svega one vezane za svakodnevno donošenje odluka i komunikaciju sa javnošću. Ipak, veliki broj značajnih intelektualaca jeste u drugim redovima ili okolo vodećih političara. Oni su savetnici, eksperti, osmišljavaju politike i kampanje itd. To je udobnija pozicija koja podrazumeva manje odgovornosti i duže trajanje.

Intelektualna elita se kod nas sve češće proziva da nije dovoljno glasna. Čutanje je nespojivo i sa akademskom slobodom i sa pravom univerzitetskog

nastavnika da predaje onako kako misli. Kakvim kriterijumima se vi vodite u odnosu na studente koje obrazujete?

Nemam značajno iskustvo sa uplitanjem u akademske slobode na univerzitetu u smislu da se nešto sme ili ne sme predavati. Na nekim fakultetima je bilo pojava da se uklone ili marginalizuju nastavnici koji nisu po želji akademske većine, koja u nekim slučajevima koincidira sa političkom većinom. Veći problem je što su skorašnji slučajevi, poput neresenih slučajeva plagijata, predatorskih časopisa u kojima se objavljuje, radova koji se prodaju preko interneta ili bubica za polaganje ispita, narušile akademske standarde. Meni je važno, a to se trudim i da prenesem kao poruku, akademsko poštenje. Da pošteno zastupate ono što mislite, poštujuete tuđe mišljenje i da uvažavate snagu argumenta više od snage autoriteta. Sve drugo jeste samoreklamiranje ili zaklanjanje iza autoriteta. Ne bih voleo da me studenti poštuju zato što imam titulu ili zato što njihova ocena zavisi od mene.

Kako vam izgleda naš obrazovni sistem i gde se nalazi u odnosu na Evropu?

Zavisi šta i sa kim poredite. Ako se poredite sa najboljima, ne izgleda svetlo. Ali u odnosu na evropski prosek slika je nešto drugačija. Ne bih rekao da je naš obrazovni sistem toliko loš koliko je žrtva statusa obrazovanja u društvu. Čitav obrazovni sistem nalazi se u čudnoj poziciji, s jedne strane znanje se ne percipira kao važan kriterijum za pravljanje socijalnog položaja, s druge strane diplome su i dalje važne i postoji pojačana potreba za njima.

Da li možete da zamislite trenutak kada se najtalentovaniji koji su otišli u svet, vraćaju u Srbiju, kao što su se na primer vraćali „francuski đaci“ da bi pomogli svojoj zemlji.

Situacija je tada bila drugačija. Pre svega, često se radilo o državnim stipendistima. Država je prepoznavala potrebu za obrazovanom elitom koja će raditi u državnoj birokratiji. Ipak, nije teško

zamisliti takvu situaciju u budućnosti. Veliki broj tih ljudi bi to i želeo, ako ne da se vrati, onda da ima bliže veze sa zemljom. Možemo svi da se spakujemo ako ne verujemo da Srbija može biti država u kojoj ljudi imaju fer šanse da pronađu svoje mesto ili ostvare svoje ciljeve. Ono što najviše smeta ostvarenju tih ciljeva jeste sistem političko-policijsko-partijskog zapošljavanja, napredovanja i bogaćenja. Druga važna prepreka jeste samolegitimišuća i poluestradna elita koja stalno nameće standarde, traži lojalnost, generiše očekivanja. Mnogi pametni ljudi to neće da trpe, ali neće ni da troše vreme i život boreći se protiv toga.

Pojedini studenti vas zovu da se pozdrave pre nego što odu iz zemlje. Koliko su to mučne situacije i za vas, a pre svega za njih, njihovu porodicu, prijatelje?

To su prilično traumatična iskustva za sve. Malo ljudi razmišlja o tome koliko su teške odluke, posebno u nekim godinama, da napustite sve i da započnete život iz početka. Retko kada je to prijatno iskustvo. Morali bismo mnogo više da razmišljamo o tome šta je to u ovom društvu što tera ljude da dignu ruke od svega i da naprosto odu. Ovo je već drugi talas takvih migracija u veoma kratkom vremenskom periodu. Ovde, naravno, ne mislim na one koji idu da se školuju, bez ideje da li će se vratiti ili ne.

Svet se menja i mi zajedno sa njim. Da li možete da naslutite kojim putem se krećemo?

Uh! Ceo svet je u previranju! Statistike o nejednakostima, siromaštvu, broju raseljenih lica, dece koja umiru od neizlečivih bolesti ili neuhranjenosti, ekološkom stanju planete itd. stvaraju katastrofičnu sliku. Teško je predvideti kako će se svi ti problemi odraziti na globalnu političku sliku sveta. Veliki problem je što će to zavisiti od poteza političkih lidera koji su selektovani u sistemu u kome rešenje ovih problema nije prioritet, nego su to nacionalne kapitalističke ekonomije. Ovaj sistem je jednom doveo do velikog rata, da li će reakcija ovog puta biti pametnija, niko ne može da kaže.

Premijer je (p)ostao jedina institucija u državi

Sudeći po posljednjem istraživanju javnog mnjenja koje je, početkom septembra, sprovela agencija Faktor plus, Vlada Srbije trenutno je institucija od najvećeg povjerenja – popularnija čak od crkve, vojske i predsjednika republike – dok je premijer Aleksandar Vučić političar kome građani ubjedljivo najviše vjeruju. Glavni i odgovorni urednik *Nove srpske političke misli*, Đorđe Vukadinović, rezultate navedenog istraživanja uzima sa ozbiljnom dozom rezerve i upozorava na činjenicu da u društvima u kojima nije zagarantovana sloboda mišljenja i izražavanja, u kojima je mnogo cenzure i mnogo straha, građani i mediji teško iznose stavove koji se eventualno ne bi dopali vlastima.

“Naravno, to ne znači da sumnjam u to da premijer Aleksandar Vučić - posredno i Vlada Srbije – u ovom momentu uživa veliko poverenje”, kaže Đorđe Vukadinović. “Samo podsećam da se, ne slučajno, upravo u autoritarnim režimima – da ne govorim o diktaturama ili totalitarnim sistemima – istraživanja javnog mnjenja retko rade i da se dobijeni rezultati nikada ne doživljavaju kao preterano validni”

Tekst:
Tamara Nikčević

Septembar
2016.

Hoćete da kažete da je sistem vladanja premijera Vučića - autoritaran?

U Srbiji danas lako možete pronaći elemente i autoritarnog i totalitarnog i diktatorskog; ipak, možda bi sultanizam bila najprimerenija definicija Vučićevog načina vladavine. Preciznije, kombinacija plebiscitarne diktature i sultanizma. U takvim sistemima, ovakva istraživanja su, kažem, prilično problematična; kao što je problematično ili gotovo nemoguće i slobodno novinarstvo.

Često govorite o slobodi medija... Kako to da premijer Vučić u intervjuima ponavlja da je baš on najkritikovanija ličnost u Srbiji?

Nema sumnje da bi svaka objektivna, čak i površna analiza potvrdila da u Srbiji danas nema mnogo prostora za slobodno izražavanje, pa je pitanje da li zaista i zbog čega premijer to interpretira na način koji navodite.

Zbog čega to čini, šta mislite?

lako će možda zvučati cinično i grubo, moram da kažem da bih više voleo kada bi premijer to činio namerno i smišljeno. Ipak, bojim se da Vučić zaista iskreno veruje u to što kaže, čime potvrđuje ne samo svoju apsolutnu intoleranciju na kritiku, nego i svoju dramatično iskripljenu percepciju stvarnosti, koja može imati veoma negativne posledice i po

Đorđe Vukadinović

njega i po društvo u celini. Toj iskrivljenoj interpretaciji doprinosi i namera Vučićevih medijskih zastupnika da svaku kritiku, karikaturu, satiru ili čak podsmevanje na račun predsednika Vlade, koje se pojavi na društvenim mrežama ili na nekom sajtu, predstave kao kritiku main stream medija. Što, naravno, nije tačno, budući da je na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću praktično ukinut prostor za bilo kakvu kritičku reč. Slično je i u dnevnim novinama.

A Politika?

Politika je poseban slučaj. Naime, u *Politici* je kritika svedena na tekstove nekoliko autora objavljenih u rubrici Pogledi, koju ljudi doživljavaju kao neku vrstu tribine, u međuvremenu razvodnjelog medijskog Hyde Park-a...

Zašto – razvodnjenog?

Zato što je broj od nekadašnjih šest ili sedam redovnih autora povećan na čak četrdeset ili pedeset. Pored toga, sam naziv rubrike Pogledi sugerise da je reč o ličnom stavu od koga je uredništvo distancirano. Najzad, u analizi ne smemo zaboraviti da je *Politika*, iako najozbiljniji, tradicionalno ipak provladin list, ali ni nesumnjivu veštinu balansiranja glavne urednice. No, šta je sa ostalim medijima? Osim nedeljnika *Vreme*, nekoliko kolumnista i karikaturista, emisija Zorana Kesića i Olje Bečković, te sajtova *Nove srpske političke misli* i *Peščanika*, vi danas praktično nemate nijedan slobodan medij, niti grupu istinski kritički nastrojenu prema režimu. U takvoj atmosferi nerealno je očekivati da bi takozvani običan građanin imao hrabrosti da, učestvujući u telefonskoj anketi, kaže ono što zaista misli. Što, ponavljam, ne znači da Vučić nije popularan.

Otkud premijeru Aleksandru Vučiću tolika popularnost?... Krajem osamdesetih, Slobodana Miloševića podržala je, recimo, većina nacionalnih institucija – od Srpske pravoslavne crkve i Srpske akademije nauka i umetnosti do Udruženja književnika i vojske; u tom smislu, zar premijer Vučić nije jedini srpski političar u posljednjih četvrt vijeka koji, uprkos

izostanku direktne podrške institucija o kojima govorim, ima tako visok rejting?

Jeste. Podatak da je vlada Aleksandra Vučića danas najpopularnija institucija u Srbiji – osim valjda u Severnoj Koreji, sličan primer teško da ćete negde pronaći, pogotovo ne u Evropi – možda bi valjalo posmatrati i kroz činjenicu da je ugled i autoritet gotovo svih institucija u proteklom periodu konstantno urušavan. Tako je Vučić (p)ostao jedina institucija u državi. On je Vlada i njen jedini ministar. Ostali su tek premijerovi pomoćnici, sekretari i i zamjenici.

Kada govorimo o stepenu devastacije institucija, ilustrativan primer je SPC, tradicionalno institucije od najvećeg poverenja, koju su, bez sumnje, u proteklom periodu potresale unutrašnje afere i skandali, ali je, isto tako, ona često bila meta sistematskih i organizovanih napada. Pokušavajući da skrši otpor Briselskom sporazumu, Vučić je pokrenuo dosta oštru medijsku kampanju protiv SPC, što je bila direktna poruka ne samo SPC i ostalim institucijama, nego i pojedincima u smislu – evo, vidite šta vam se može dogoditi ako mi se suprotstavljate. I poruka je shvaćena. Vučić, dakle, Srbijom danas ne vlada toliko zahvaljujući tajnim službama...

Nego?

Nego zahvaljujući apsolutnoj kontroli medija. Mediji su Vučićeva glavna batina i poluga moći; ostalo, uključujući policiju, tajne službe i materijalne resurse, tek su pomoćni instrumenti. U tom smislu, svaki pojedinac ili institucija lako se može naći na meti bezobzirne kampanje – vrste medijskog linča – zbog čega se onda sve dodatno urušava i devalvira. Kao što se seje strah. Zato je svaka priča o slobodi medija i izražavanja u današnjoj Srbiji apsolutno besmislena.

Kada govorite o rijetkim kritikama na račun premijera, jasno vam je da, recimo, liberalni intelektualci premijeru Vučiću tolerišu ono što, na primjer, “patriotska” javnost i institucije nikada ne bi. Šta je onda zajednička tačka kritika koje dolaze

sa ta dva različita politička i ideološka pola?

Deo javnosti Vučiću je zaista spreman da progleda kroz prste zbog toga što ga, u smislu prozapadne i politike prema Kosovu, na neki način doživljava kao uspešnog, efikasnog i popularnog Čedomira Jovanovića. Što je donekle razumljivo, budući da je Vučić zaista uradio dobar deo onoga što se možda očekivalo da učini predsednik Liberalno-demokratske partije. Krugovi o kojima govorimo nemaju ništa protiv načina na koji je premijer “prišrafio” crkvu, kako je sredio situaciju na Kosovu, marginalizovao “patriotsku” opoziciju i nacionalne institucije, iako im se baš ne sviđaju ni metodi ni način na koji Vučić tu politiku sprovodi. Uostalom, zar se taj deo liberalne Srbije uredno ne skandalizuje kada vidi kako, recimo, izgledaju lokalni izbori u Odžacima, Zaječaru ili Majdanpeku, iako ih, istovremeno, mnogo ne brine možda čak i brutalnija organizacija izbora na severu Kosova?! Mislim na specijalce, žandarmeriju, nameštene incidente, građane koji se u kolonama prinudno privode na glasanje i slično. To doživljavam kao licemerje zarad “višeg interesa”.

Šta je sa dijelom intelektualne scene koju nazivate patriotskom?

Deo tih ljudi premijeru takođe gleda kroz prste zbog kombinacije straha i interesa, ali bar delom i zbog nade da je Vučić i dalje onaj “njihov Aca” koji u srpskoj Skupštini svojim političkim protivnicima preti robijaškom košuljom, koji preko table sa imenom Zorana Đinđića lepi fotografije Ratka Mladića i koji kliče velikoj Srbiji. Veruju da je reč o nekoj Vučićevoj prolaznoj fazi nakon koje će se on vratiti staroj radikalnoj i kvazipatriotskoj retorici.

Po mom mišljenju, i ovi “desni”, kao i oni “levi” greše i udaraju u prazno.

Zašto?

Zato što u Vučiću žele da vide nešto što on nije, a ne ono što on zapravo jeste – čovek bez političkog lica, potencijalno veći drugosrbijanac od Vesne Pešić i veći radikal od Vojislava Šešelja. A to šta će

biti zavisi ne samo od procene trenutne situacije, nego i od njegovog ličnog hira, subjektivnog i iracionalnog momenta i voluntarizma. Ovde se, dakle, vraćamo na priču o sultanizmu: sultan se ujutro probudi i, u zavisnosti od toga na koju nogu je ustao, donese odluku koga će toga dana da pomiluje, a koga da pogubi.

Kojoj grupi kritičara vi pripadate? Imam utisak da vas “patriotski blok” i dalje doživljava kao svoga, a da vas, istovremeno, toleriše onaj dio druge Srbije koga je, do prije samo dvije ili tri godine, skandalizovao svaki vaš javni nastup ili tekst?

Za razliku od obe pomenute grupe, u svojim kritikama pokušavam da idem na suštinu, na celinu politike sa kojom se ne slažem, ne na njene pojedinačne i površne manifestacije. Hoću da kažem da se više bavim nekompetentnošću, metodologijom i tehnologijom vladanja Aleksandra Vučića, a manje time da li je on, recimo, danas napao Ruse ili Amerikance, ili je pak najbliži nemačkim interesima. Možda bi se jednoga dana u tom pravcu, odnosno na toj liniji mogao artikulirati smislen i racionalan politički otpor postojećoj vlasti. Sve ostalo je jalov posao.

Kažete da premijer Vučić, u zavisnosti od trenutnog političkog interesa, lako može postati veći drugosrbijanac od Vesne Pešić; ali, kako to doživljava njegovo biračko tijelo?

Poznato je da je obrazovni nivo glasača Srpske napredne stranke izuzetno nizak; kao što su, s tim u vezi, izuzetne njihova podložnost medijskoj manipulaciji, sklonost autoritarnim rešenjima i autoritarnom načinu vladanja. U tom smislu, na Vučićev rejting ne utiče mnogo to što je kritikovan, ili čak izvrgnut ruglu, na Facebooku, Twitteru ili na pojedinim sajtovima. Naprosto, njegovi glasači u najvećoj meri ne koriste – ili makar ne dovoljno – internet.

Drugi deo Vučićevih glasača predstavljaju građani koji su u dobroj meri s pravom frustrirani, deprimirani i razočarani svim onim što se u proteklom peri-

odu ovde događalo. Ti ljudi veoma dobro znaju ko je za to odgovoran, ko je omogućio da danas svu vlast u Srbiji dobiju ovakav Vučić i ovakav SNS. Ipak, važno je reći da, kada pogledate ozbiljna istraživanja, lako dođete do zaključka da se, uprkos naduvanim rejtingima, Vučićevo biračko telo u protekom periodu nije značajno povećalo; da je reč o manje-više istim onim biračima – nešto više od milion i sedam stotina hiljada – koji su na predsedničkim izborima i 2012. i 2008. glasali za Tomislava Nikolića.

Da li je premijer Vučić u međuvremenu “oteo” to biračko tijelo predsjedniku Tomislavu Nikoliću?

Nije oteo, preuzeo ih je. Ali je Nikoliću oteo vlast. Svojom inertnošću, pasivnošću i neodlučnošću, Vučiću je to omogućio sam predsednik Srbije... U svakom slučaju, zahvaljujući upravo takvom biračkim telu, Vučić danas sprovodi politiku koja u Srbiji nikada nije mogla da dobije više od 200.000 glasova, a koju su nekada zagovarali Vesna Pešić, Nenad Prokić i Čedomir Jovanović. Po mom sudu, reč je o uspešnom spoju radikalne metodologije i drugosrbijanske ideologije.

Šta podrazumijevate pod radikalnom metodologijom?

Podrazumevam brutalnost prema protivnicima, koja ide u kombinaciji sa javnim pretnjama i nerealnim obećanjima. Oni koji su pripremali Vučićevu kampanju s pravom su prepoznali da u tom starom radikalnom biračkom telu dominantan faktor više nije nacionalizam, patriotizam ili ksenofobija, već lična i socijalna frustracija. To biračko telo želelo je manje pravdu a više osvetu, što im je Vučić svesrdno pružio; pre svega onom karikaturnom kampanjom borbe protiv korupcije, hapšenjem Miroslava Miškovića, tabloidnim razvlašćenjem i političkih protivnika i poslovnih ljudi... Njegovi birači su to doživeli kao neku vrstu satisfakcije, kao dokaz da, eto, “i bogati plaću”, pa su im manje teško padali prazni frižideri, smanjene i obezvređene plate i penzije. U očima te socijalne strukture, Vučić je dočekan kao osvete-

nik koji će, u njihovo ime, vratiti milo za drago svima onima koji su je dotle doveli. U tom smislu, umesto Amerikanaca i Zapada, Vučić je kao predmet mržnje tom sloju uspeo da podmetne “tajkune” i “žute”. Oni ostali, malo razočarani “svojim” prethodnim vlastima, povukli su se u apstinenciju, što ne znači da se ne bi ponovo politički aktivirali ako bi se ovde pojavila ozbiljnija politička alternativa.

Ima li nade da se ona pojavi? Ima li Srbija opoziciju?

Realno govoreći, postojeće opozicione stranke teško mogu biti zamajac nekog ozbiljnijeg političkog otpora, budući da je reč o pukim frakcijama Demokratske stranke. Koje su, pritom, ne samo posvađane, nego i gotovo kolektivno kompromitovane. Sve i da nema ovakve medijske kontrole i ovako neobražovanog biračkog tela, nezamislivo je da bi, na primer, neki veoma veliki broj građana mogao glasati za stranku koja je za godinu i po dana čak tri puta promenila svog lidera.

Na drugoj, takozvanoj patriotskoj strani, stanje je još i gore, razbijenost veća, a ambivalentnost prema Vučiću i SNS-u još izraženija. U tom smislu, bojim se da će u narednom periodu i jedni i drugi udarati u prazno, upravo zbog te fluidne prirode politike Vučića koji, ponavljam, prema potrebi i proceni, lako može biti i veći patriota od Vojislava Koštunice i veći drugosrbijanac od Čedomira Jovanovića.

To znači da je premijer Vučić veoma sposoban političar?

Vučić jeste vešt političar, ali je veoma loš državnik. Ipak, teško da će iz te nesporne veštine manipulacije u smislu igranja na strah, razlike i slabosti svojih protivnika – psihološke, moralne ili političke, svejedno – na kraju izaći bilo šta dobro po njega, po državu, ili po srpsko društvo. Zato je, umesto kritikovanja pojedinosti, ukazivanje na celinu i suštinu Vučićeve pogubne politike možda jedini način da se u skorijoj budućnosti artikuliraju neka vrsta građanskog i političkog otpora aktuelnoj vlasti.

Opet govorimo o zaverama, uvek je drugi kriv

Tekst:
Tamara Nikčević

Mart
2014.

Kada je 1987. godine beogradski književnik Filip David predložen za Andrićevu nagradu, neki od članova žirija govorili su - neka mu je da Izrael! Međutim, podsjećanjem na intervju Ive Andrića “Večernjim novostima”, u kome jugoslovenski nobelovac, na pitanje novinara koje pisce voli, odgovara: “Volim Kiša, Kovača i Davida, a najviše Davida”, Mirko Kovač je ostatku žirija iznio argument koji je bio neoboriv.

Tako je Filip David 1987. dobio Andrićevu nagradu.

“Andrićeva pohvala je neutralisala svu neprijatnost potezanja mog nacionalnog identiteta kao argumenta ‘protiv’. A i godila je, priznajem” – kaže Filip David. “Inače, Ivu Andrića nikada nisam upoznao, ali sam ga, kao i moja književna generacija – Danilo Kiš, Borislav Pekić, Mirko Kovač – i cenio i voleo kao pisca. Bio je jedan od naših uzora”

Pored Ive Andrića, ko su bili vaši književni uzori?

Miroslav Krleža, recimo... Kiš je, inače, pisao pod uticajem francuske nove proze; Pekić je voleo Tomasa Mana, Mirko Kovač Viliijama Foknera, ja Franca Kafku.

Nekako se dogodilo da smo 1964. sva četvorica svoje prve knjige objavili u beogradskoj Prosveti. Pre toga se nisamo poznavali. Doduše, saradivali smo u *Vidicima*, čiji je urednik, Danilo Kiš, u jednom od brojeva objavio odlomak iz Kovačevog romana *Gubilište*, moju priču i prozu Adama Petrovića...

Zapravo – Borislava Pekića?

Da, bio je to Pekićev pseudonim... Oko *Gubilišta* se u međuvremenu podigla velika galama, što nas je dodatno zbližilo; postali smo književna grupa.

„Nas četvorica smo poslednji dinosaurusi jednog načina shvatanja književnosti” – rekao mi je Mirko Kovač.

Kako ste shvatali književnost?

Duboko smo verovali da se literaturom i umetnošću može menjati svet. A tadašnja književnost, izložbe, filmovi, crni talas u kulturi - sve je to zaista menjalo jugoslovensku stvarnost i proširivalo prostor slobode. Danilo Kiš je čak u jednom eseju napisao da je ondašnja cenzura zapravo bila dobra jer je terala

Filip David

pisce da smišljaju nove načine kako bi rekli ono što žele. Danas se često citira i Živojin Pavlović, reditelj koji je zbog svojih filmova tih godina imao dosta problema i koji u svojim *Dnevnicima* kaže da je Titovo vreme bilo „Periklovo doba jugoslovenske kulture“. Što je tačno. Jer ta država je, uprkos svemu, finansirala i crni talas i crni film; u Jugoslaviji ste imali nekoliko velikih izdavačkih kuća, ozbiljnih književnih časopisa; postojala je umetnička kritika.

Kako je književnost izgubila značaj i uticaj koji je nekada imala?

Po mom mišljenju, na to su pre svega uticale nove tehnologije, kompjuteri... Umesto za dve ili tri godine, kako je to nekada bilo, današnji pisci svoje romane napišu za dva, tri meseca. Čuo sam da je na ovogodišnjem konkursu za *Ninovu* nagradu prijavljeno čak 180 romana iz Srbije. A u Jugoslaviji ste na istom konkursu imali njih svega četrdesetak!

Pored toga, u svetu koji je u međuvremenu postao velika brbljaonica, pisci se sve više okreću takozvanoj blogerskoj književnosti, internetu. Ipak, moram da kažem da u Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj, u Crnoj Gori, pa i ovde pojedinim književnicima polazi za rukom da održe nivo; oni su garancija da literatura neće propasti. Primećujem i da, u umetničkom smislu, na te ljude veliki uticaj imaju Kiš, Pečić i Kovač. Čim čujem da neko od njih pomene moje prijatelje, odmah znam da misli dobro, da misli na pravi način.

Mirko Kovač je otišao nedavno; nedostaje vam?

Mnogo. Mirko Kovač je bio moj poslednji veliki pravi prijatelj...

Danilo Kiš je otišao prvi, 1989. u Parizu; Bora Pečić 1992. u Londonu, Kovač prošle godine u Zagrebu. Nijedan u Beogradu.

I svi su otišli - razočarani.

Sa Borom Pečićem sam krajem osamdesetih imao mali nesporez. Naime, u jednom intervjuu sam rekao da zločinci, kada dođu na vlast, sve kriminalizuju. Kao bivši osuđenik iz ondašnjeg jednopartijskog sistema, Pečić je dubo-

ko verovao u demokratiju. Ubrzo mi je i odgovorio.

Gdje?

U listu *Demokratija*.

„Moj dobar prijatelj i dobar pisac“ – rekao je, ne spominjući mi ime - „ne razume šta je demokratija: u demokratiji i zločinci mogu da dođu na vlast“.

Nakon toga se nismo videli dve ili tri godine. Pečić je živio u Londonu...

A onda smo se jedne noći sreli u Zvezdara teatru.

„Fićo“ – rekao je Bora Pečić, grleći me. „Bio si u pravu: zločinci su došli na vlast“. Nisam ni znao da je već bio teško bolestan.

A Kiš... Kiš je još sedamdesetih napisao kako je nacionalizam ideologija kiča i banalnosti, ideologija totalitarizma. Isto je mislio i Kovač.

Mirko Kovač je Beograd napustio 1990. I nikada se nije vratio.

Zbog svojih radikalno antimiloševićevskih i antiratnih stavova, Mirko Kovač se ovde u jednom momentu našao na spisku za likvidaciju. Ubrzo je doneo odluku da sa svojim suprugom, slikarkom Bobom Matić, napusti Beograd. Tako su, u jednom danu, Mirko i Boba praktično izgubili sve: dom, grad, domovinu... Mnogo godina kasnije, Kovač mi je priznao da je u to vreme intenzivno razmišljao o samoubistvu.

Svoje beogradske dane Kovač je opisao i u poslednjoj, testamentarnoj knjizi, *Vrijeme koje se udaljava*. A to je priča o Beogradu.

Od 1992. do 1995. dopisivali ste se sa Mirkom Kovačem; tako je nastala vaša Knjiga pisama. Šta se sve od tada promijenilo?

Mnogo šta. Samo je kulturni model ostao isti.

U knjizi koju pominjete Kovač i ja govorimo i o vladajućem kulturnom modelu. Taj pojam sam, inače, preuzeo od Danijela Goldhagena, iz njegove knjige *Hitle- rovi dobrovoljni dželat*, u kojoj tvrdi da kulturni model Nemačke tridesetih godina prošloga veka zapravo nije stvorio Adolf Hitler; na njemu je, kroz nemačku nauku, kulturu, umetnost, javno mišlje-

nje, socijalnu politiku, rađeno prethodnih 150 godina. Tako je, na primer, nastao i kulturni model antisemitizma.

U svakom slučaju, kada govorimo o kulturnom modelu, govorimo o ukupnom načinu mišljenja društva.

Kažete da je u Srbiji zadržan kulturni model devedesetih?

Naravno. Jer, čim u našem društvu dođe do bilo kakvog konflikta – socijalnog, političkog, ekonomskog, kulturnog – postaje jasno da je reč o kulturnom modelu iz vremena Slobodana Miloševića. Ponovo se govori o zaverama, o tome da su nezavisni mediji i opozicione stranke izdajnici i plaćenici, da predstavnici neke druge etničke grupe ili manjine Srbima žele zlo, da Srbija kao akter nije odgovorna, da je uvek neko drugi kriv... Najzad, zar specijalni tužilac Vladimir Vukčević nije nedavno priznao da Beogradom i dalje slobodno šeta tri stotine potencijalnih ratnih zločinaca? Jeste. E, suočavanje sa tom činjenicom, sa zločinima koje je devedesetih počinio režim Slobodana Miloševića – i u Srbiji i van nje – uslov je za promenu kulturnog modela.

Sa druge stane, ako pogledate ekonomske reforme na koje se danas svi pozivaju, izuzev prihvatanja takozvanog neoliberalnog koncepta - što je, inače, kod nas postao sinonim za užasnu pljačku - vi zapravo nemate ništa. Tajkuni su zgrabili ogromnu novac, dok je najveći broj građana osiromašen. Istovremeno, stvorena je kategorija takozvanih suvišnih ljudi.

Ko su ti suvišni ljudi?

Pored nezaposlenih mladih ljudi, suvišne čine stariji od pedeset godina koji, izgubivši posao, više nemaju kud. A takvih je mnogo. Čini mi se da nijedna ozbiljna država na svetu ne bi smela bilo kojoj skupini svojih građana da kaže - ne interesujete nas; sprovodimo ono što se od nas zahteva; snadite se.

Kažu da se svojevremeno u Meksiku, u vreme velike krize, govorilo kako tamošnja vlada ima dva načina da se izvuče iz problema: jedan je da građani krenu da rade, a drugi da Bogorodica siđe sa

neba i napravi čudo. Naravno, prvi je bio nemoguć; drugi - sasvim realan. U Srbiji se danas događa slična stvar, samo što je ulogu Bogorodice - spasioca preuzeo šejik iz Abu Dabija.

Šejik Muhamed bin Zajed kao - Deus ex machina?!

Tako je. Naš šejik silazi sa neba, daje ogromne beskamratne kredite, otkupljuje poljoprivredna zemljišta... Nevolja je samo što se šejik Muhamed ponaša isto i u ostalim jugoslovenskim državama. I svi odjednom počinju da veruju u isto čudo, u istog spasioca sa punim koferima novca sa kojim ne zna šta bi drugo osim da ga tako, iz čistog milosrđa, poklanja osiromašenim i očajnim građanima zemalja nastalim razbijanjem Jugoslavije.

Sve me to, moram priznati, podseća na film *Američke varalice* - ovogodišnji kandidat za Oskara - u kome dva prevaranta iznajmljuju lažnog šejika iz Abu Dabija koji, baš kao i ovaj naš, ide oko i obećava novac. Naravno, prevara se na kraju otkriva, s tim što u nju u međuvremenu upadaju i neki američki senatori. Hoću da kažem da ta vrsta obmane očito prolazi svuda gde ima lakomisljenih i očajnih ljudi.

Uzgred, ne zaboravite da šejik Muhamed nije naš jedini spasilac...

Nego?

Spasilac je i u EU. Doduše, ne u smislu promene kulturnog modela o kojoj sam govorio, nego pre kao neko ko će Srbiji finansijski pomoći da se izvadi iz nagomilanih problema i nedaća u koje je, vodeći svoje sulude ratove devedesetih, sama upala. Iako Aleksandar Vučić sve češće govori o „promeni svesti“...

Kako vam to zvuči?

Većinu stvari o kojima Vučić govori trebalo bi prihvatiti; nevolja je što je danas malo kome jasno šta se tačno krije iza Vučićeve teze o „promeni svesti“. Jer, oprostite, devedesetih je taj čovek bio ministar informisanja u zemlji u kojoj su mediji kažnjavani, gašeni; u kojoj su novinari zatvarani, ubijani... U redu, ljudi se menjaju i prvi sam spreman da

prihvatim svaku pozitivnu promenu; međutim, zar kao dokaz te promene, za početak, ne biste morali da pošaljete duboko izvinjenje svima onima koje ste ugrozili svojim političkim i javnim delovanjem?!

Kao nosilac „pogrešnih krvnih zrnaca“, devedesetih sam bio jedan od onih koji je otpušten sa RTS-a i izbačen na ulicu. Veoma dobro se sećam da je upravo Aleksandar Vučić, zajedno sa svojim šefom, Vojislavom Šešeljem, organizovao hajku protiv nas, pravio spiskove nepodobnih... Zbog takvog progona nismo ispaštali samo mi, nego i naše porodice.

Uzgred, taj Šešeljev i Vučićev juriš podržao je i Miodrag Perišić.

Potpredsednik Demokratske stranke i tadašnji ministar informisanja u Vladi Milana Panića?

I potpredsednik PEN kluba, čiji sam bio član.

Sve u svemu, od Aleksandra Vučića nikada nije stiglo iskreno izvinjenje za progon i hajku koju smo pretrpeli. Kao ni za mnoge druge užasne postupke koji su vodili u ratove i sukobe. I zbog kojih su padale glave.

Bez obzira na izostanak takvog izvinjenja, gotovo sve stranke u Srbiji - uključujući i vašu Liberalno-demokratsku partiju - danas stoje u redu i čekaju koga će od njih Aleksandar Vučić pozvati u novu vladu. Kako to tumačite?

Nerado govorim o svom odnosu prema Liberalno-demokratskoj partiji... Iako nikada nisam bio član te stranke, jedno vreme sam sedeo u Političkom savetu; budući da nisam bio zadovoljan politikom koja je, po mom sudu, razbijala osnovni programski koncept LDP-a, iz njega sam izašao još pre prethodnih izbora. Danas imam utisak da je LDP partija koja je sama sebi dovoljna. I to je njihovo pravo. Kao što je moje pravo da tu politiku ne podržim.

Sa druge strane, mislim da je ogroman problem Srbije to što nema ni opoziciju, ni kredibilnu intelektualnu javnost. I ta priča o drugoj Srbiji...

Postoji li uopšte druga Srbija?

Kao politički program, druga Srbija nikada nije postojala. Doduše, devedesetih je osnovan Beogradski krug u koji je tada ušlo tri stotine vrednih i sposobnih ljudi spremnih da se suprotstave Miloševićevom nasilju i ratovima. Kao odgovor na Memorandum SANU, imali smo ideju da napišemo antimemorandum. Međutim, kako se sve završilo na ideji, druga Srbija je ostala ono što je jednom rekao Radomir Konstantinović: Srbija koja se ne miri sa zločinom. I ništa više!

Kada je 5. oktobra 2000. Slobodan Milošević svrgnut sa vlasti, Beogradski krug je i formalno prestao da postoji. U međuvremenu su, kao što znate, intelektualci okupljeni oko Beogradskog kruga odlazili na različite političke strane, prilazili raznim opcijama... Uprkos svemu, danas sa žaljenjem konstatujem da u Srbiji više nemate organizaciju koja bi okupljala intelektualce sličnih političkih i civilizacijskih stavova.

Zašto je nema?

Zato što je padom Miloševića postalo jasno da problem nije bio samo u jednom čoveku; problem je u kulturnom modelu koji je, kažem, ostao nepromenjen. Uostalom, o ratovima devedesetih, o počinjenim zločinima, odavno ne postoji saglasnost čak ni među intelektualcima koji su bili okupljeni oko Beogradskog kruga.

Kada o tome razmišljam, često se setim bajke koju sam čitao kada sam bio dete. Sećate se priče o Snežnoj kraljici? Njeno ogledalo se razbilo u paramparčad, komadići se rasuli na sve strane... U našem slučaju, u jugoslovenskoj krvavoj bajci, to su bili komadići zla koje je posejano širom naše zajedničke domovine. I koje, nažalost, još nije uništeno.

Deo tog zla je 1990. udarilo mog prijatelja, Mirka Kovača, u beogradskom Domu omladine; zato je napustio Beograd. Pre njega, na drugi način, udarilo je i Boru Pečića. Mnogo ranije - Danila Kiša. Zato su svi, kažem, sa ovoga sveta otišli razočarani. A takvi smo, bojim se, manje-više i mi koji smo ostali.

Diktatori u pokušaju

Povodom 131. godišnjice osnivanja, u somborskom Narodnom pozorištu je krajem novembra premijerno izveden komad Milutina Bojića "Gospođa Olga", u režiji Gorčina Stojanovića. Ova Bojićeva drama, nastala prije više od stotinu godina, u našim pozorištima je veoma rijetko izvođena; ipak, Gorčin Stojanović je "Gospođu Olgu" želio da postavi na scenu zbog toga što taj komad "vivisecira građansku situaciju, pre svega etičku, ali i ekonomsku". Naravno, to nije jedini motiv.

Iako napisana nekoliko godina ranije, "Gospođa Olga" je prvi put trebalo da bude izvedena 1914, i to na sceni beogradskog Narodnog pozorišta; u međuvremenu je, nažalost, izbio Prvi svetski rat... – objašnjava Gorčin Stojanović. "Zanimljivo, *Gospođa Olga* je nominalno komedija. Doduše, budući da autor ima prilično pesimističan odnos prema ljudskoj prirodi, rekao bih da je Bojićeva drama komedija taman onoliko koliko i čuveno delo Dantea Aligijerija"

Tekst:
Tamara Nikčević

Decembar
2013.

Ili, recimo, Čehovljevi „Galeb“?

Tako je... Milutin Bojić je, inače, umro veoma mlad, sa svega dvadeset i šest godina. Između svoje devetnaeste i dvadeset i treće pisao je poeziju koja je bila žestoka, sva usmerena na puteno, na erotsko; na tamne strane ljudskog bića; na onaj mračni predmet želje... Nekoliko pesama koje su tematsko ogledalo scena iz komada dramaturški sam uvezao u predstavu.

Uzged, od trenutka kada sam ga prvi put pročitao, razmišljao sam o tome da taj, kako bi rekao moj profesor Jovan Hristić, najbolji srpski građanski komad postavim na scenu.

Šta vas je toliko privuklo?

Bojićev strindbergovski uvid u ljudsku prirodu, ibzenovsko seciranje dramske situacije kao slike društvenog poretk-

ka, čehovljevska ironija i Frojdovo - u trenutku nastanka komada novo i savremeno - tumačenje ljudske psihe. U tom smislu, Bojićev stil je jednako odmaknut kako od dučićevsko-rakićevskog često kičastog sentimenta, tako i od onoga što se u našoj književnosti najkraće naziva narodnjaštvom. Isidora Sekulić bi stil Milutina Bojića nazvala beogradskim...

Istražujući na koji način greh očeve strasti prema drugoj ženi - taj dvadesetogodišnji život u laži - utiče na sledeću generaciju, Bojić u „Gospođi Olgi“ u centar interesovanja stavlja sukob između roditelja i dece. Komad se završava „očajnim kompromisom“ u kome se roditeljska matrica ponavlja, samo u gore obliku. Što je, uzged, veoma aktuelno.

Šta je aktuelno?

To ponavljanje matrice, ali na gori, lošiji način: sa manje empatije, manje solidarnosti prema patnji drugoga, manje ljubavi... Evo, pogledajte: ljudi koji danas imaju tridesetak, trideset i pet godina, kudikamo su beskrupulozniji, besprizorniji, neosetljiviji od svojih roditelja, ta „najedena“ generacija koja nije zapamtila Drugi svetski rat i koja je u suštini živela po onoj čuvenoj replici Abdulaha Sidrana - Svakoga dana u svakom pogledu sve više napredujem. Pa, ti su ljudi shvatili da se ovde nešto rđavo događa tek kada im je na glavu pala prva bomba! Za razliku, kažem, od moje generacije koja je rasla u drugačijim okolnostima.

U kakvim je okolnostima rasla vaša generacija?

Gorčin Stojanović

Veoma dobro pamtim da se od moje dvanaeste godine, dakle od 1978, uvek govorilo o krizi. U Jugoslaviji je tih godina donošen prvi Program ekonomske stabilizacije, a onda su stigli razne milke planinc, mikulići, zamrznute plate, tačkice, depoziti za izlazak iz zemlje, redukcije struje, par-nepar sistem... Na kraju i - ratovi. Hoću da kažem da, za razliku od prethodne generacije čije je odrastanje obeležilo verovanje u obećani imetak, deca koja su rasla u stalnoj pretnji nemaštinom navukla su na sebe neku vrstu oklopa koji ipak nije uspeo da ih zaštititi od beskrupuloznosti, moralne neispravnosti i dovođenja u pitanje elementarnih etičkih principa. Otuda sve ono što se danas događa: neko će bez problema da ukrade, neko da ubije, a neko, pak, samo da poželi ženu bližnjeg svog. Tako su ljudi jedni drugima postali – vukovi.

I to je posledica društveno-istorijskih okolnosti, tranzicije, promjene političkog sistema ili...?

Svega što ste nabrojali, ali i činjenice da se u međuvremenu promenio i „duhovni sistem“. I to u pravcu daljeg okoštavanja mekog etičkog tkiva. Sve se to oslonilo na matricu o kojoj govorim: naprosto, stavljena je tačka na dotadašnji život u „velikoj laži“.

Jugoslavija je bila ta „velika laž“?

Kao političko-društveni projekat, a ne kao kulturna činjenica ili logičan istorijski proizvod, Jugoslavija je zapravo bila velika laž sazdana na tuđem novcu; „meka šapa“ Titovog liberalnog komunizma. I tu se vraćamo na „Gospođu Olgu“: dvadeset godina jedna porodica živi u laži; dvadeset godina otac spava sa drugom ženom koja ga – što njegova familija veoma dobro zna – na određeni način izdržava. Tako otac, od navodno velikog pravnika i advokata, postaje – ništa! Ali, za to nije kriva „prokleta Jerina“; kriv je očev način života, njegova, kako to kaže gospođa Olga, slabotinja. Sledeća generacija te porodice - sin, lezilebović koji se od novca očeve ljubavnice školuje po Evropi – biće, misli čitalac, isto što i njegov otac. E, neće.

Biće mnogo gori. Zašto? Zato što kod nas proces emancipacije ne ukida patrijarhalno u modelu ponašanja porodice, društva, pa čak i pojedinca. I mi to, kažem, živimo i danas.

Gdje to prepoznajete?

U tome što vi, recimo, možete biti moderni koliko hoćete, možete prihvatiti čak i to da vam se ćerka javno, na televiziji, skine gola; istovremeno, uvek ćete biti protiv Prajda. Ali, da se razumemo: nije reč o licemerju koje postoji u svakom društvu, ne; reč je, kako to kaže istoričarka Dubravka Stojanović, o dubokom paralelnom procesu istovremene potrebe za modernizacijom i tvrdoglavog ostajanja u patrijarhalnoj matrici; o paradoksalnom zanemarivanju sopstvene tradicije uz istovremeno pozivanje na nju. I taj se proces u Srbiji ponavlja. Naročito u srpskoj politici i u srpskom društvu. Uostalom, zar gotovo svaki naš političar nije istovremeno i nacionalista i demokrata? Jeste. Lično, dugo sam mislio da je, recimo, Boris Tadić demokrata koji namerno pokušava da se predstavi kao nacionalista.

Međutim?

Shvatio sam da grešim. I to onoga momenta kada sam, kao Tadićevo naličje, na vlasti video Aleksandra Vučića. Koji, iako ozbiljan šovinista, duboko veruje da je demokrata. Ako tome dodate još i mesijanski kompleks koji je prvog potpredsednika vlade duboko zahvatio, doći ćete do zaključka da vreme u kome živimo najviše podseća na dolazak Slobodana Miloševića na vlast. U kom smislu? Pa, u tom što Milošević nije „zli čika“, nacionalista koji je odlučio da od ove zemlje napravi srbistan, da istrebi sve Hrvate, muslimane, naročito Albance, ne; on je to preuzeo od autentičnih nacionalista, sve jednako verujući u titoizam. Rečju, Milošević je proizvod amalgama tolerancije i netrpeljivosti, tog paralelnog procesa zbog koga ova zemlja poslednjih četvrt veka više liči na Srbiju od pre stotinu, nego na onu od pre trideset godina. I Milovan Vitezović nije u pravu: ovde se nije dogodio narod...

Šta se dogodilo?

Dogodio se vođa... Bojim se da ovaj novi nije veliki kapacitet za bilo šta. Baš kao i Milošević, mali socijalistički aparatčik koji je iza sebe imao mentora.

Miloševićev mentor je bio Ivan Stambolić?

Naravno. Novom vođi - Vojislav Šešelj... Ali, kao što je Milošević bio mali igrač koji se našao u velikoj utakmici, tako je i novi vođa mali igrač; s tom razlikom što čak ni utakmica koju igra nije velika. Naprosto, Miloševićovo vreme je bilo vreme temeljne promene svetskog poretka; pored toga, Milošević je uz sebe imao SANU, vojsku, *Politiku*, Crvenu zvezdu, Srpsku pravoslavnu crkvu. Osim opravdanog osećanja naroda da ovde nešto krupno ne valja, koga ima novi vođa?

Ne mislite da suviše potcenjujete Aleksandra Vučića?

Moguće. A možda je to samo moja bojazan zasnovana na iskustvu. Ali, o kome ovde govorimo? O nekadašnjem uredniku „Radikalskih talasa“ i „Velike Srbije“; sejaču mržnje kome je govor bio prepun uvredljivih reči i kvalifikacija; čoveku koji još uvek ne može da se oslobodi ciničnog tona, nasledenog od Vojislava Šešelja? Iza svega toga stoji mala, sitna, neznatna misao; nikako ono što je, recimo, stajalo iza Zorana Đinđića. Ili čak iza Vojislava Koštunice. Hoću da kažem da izuzev isprazne šešeljevštine, primirenog šovinizma i providne demagogije, iza najnovijeg srpskog vožda ne stoji – ništa!

I, kada govorimo o sličnostima... Verovatno se sećate da je, pojavivši se na javnoj sceni, Milošević reformisao dotadašnji politički govor prepun floskula iz samoupravnog socijalizma: počeo je da govori jasno i jednostavno. E, sada, i ovaj novi je savetovan da se reformiše.

Kako? Govori tiho, jedva ga čujemo?

Naravno. Očito, neko mu je savetovao da svoj nastup umiri, da uvek deluje zabrinuto, da je na ivici suza, uvek u dubokom pathosu... Sve ovo ne govorim napamet: preživeli sam dvojicu diktatora – Tita i Slobodana Miloševića; preživeli valjda i ovoga. S tim što ovaj nije dikta-

tor; budući da za tako nešto nema kapacitet, samo je – kandidat za diktatora. Pored toga, vožd je uvek svojevrsno platno na koje svi danas projektuju svoje želje, potrebe, frustracije, političke ili društvene namere. Najzad, zasluge za taj najnoviji uspon na srpskoj političkoj sceni ne nosi protagonist, nego sklop događaja.

Kakav sklop?

Upravo je veliki pad Demokratske stranke pobedu Srpske napredne stranke učinio mnogo većom nego što ona to objektivno jeste. Na sve to dolazi mesijanski kompleks koji je, ne zaboravite, dvosmerna ulica: kao što u jednu ličnost učitavate svoje frustracije, tako ta ličnost počinje da veruje da je zaista predodređena za dati cilj. Ako još pročita nešto malo Maksa Vebera - izgleda samo slavni esej „Politika kao poziv“ - i kaže: evo, to sam ja, onda to postaje ozbiljan problem. I tu se vraćamo na priču o kapacitetu, o formatu: u Srbiji niko nikada nije propao zato što ga je neko namerno sputavao.

Nego?

Propao je zato što, naprosto, nije talentovan. Ili nije dovoljno talentovan, nego je reč o daru u nagoveštaju. Uostalom, u uslovima duhovne bede, nemaštine i odsustva sistema, nije lako ni zbiljskom talentu. Što je u umetnosti vidljivije nego u drugim oblastima. Naročito onda kada, s vremena na vreme, talentovani umetnici iznenada požele i društvenu moć: recimo, izložbu na nekom reprezentativnijem mestu, komad na sceni većoj od one na kojoj se tog trenutka igra. Pritom, zaboravljaju da je mesto na kome su do tada izlagali, svirali, pevali ili glumili zapravo njihova mera. Dakle, niko im ništa nije oduzeo, ukrao, uskratilo. U tom smislu, vi nekoga možete naduvati, postaviti ga na scenu, dati mu četiri glavne uloge; međutim, uskoro će se videti da taj to naprosto ne zna da radi. I, za razliku od politike ili neke slične delatnosti, u umetnosti, baš kao i u fudbalu, čovek se, ako je o talentu reč, nema iza čega sakriti.

Iza čega političari kriju svoje, kako ste rekli, male kapacitete, male formate?

Iza raznih stvari. Iako je to, kažem, uzaludan posao: jednom će se videti; otkriće se... Uzgred, primetio sam da se naši političari veoma plaše pozorišta; kulture i umetnosti, uopšte. Pa, pogledajte samo njihov odnos prema kulturi, te bedne budžete, nameru – doduše, veoma uspešno sprovedenu – da sve dosadašnje ministre kulture svedu na nivo manekena vlasti.

Mislite da će i ministar Ivan Tasovac biti sveden na isti nivo?

Zašto mislite da bi sa Tasovcem moglo biti drugačije? Naprosto, takav je sistem: u ovoj zemlji ministar kulture nema svoj budžet, nema novac. Koji je, pitaćete, onda bio Tasovčev interes da prihvati funkciju ministra. Iskreno, ne znam. A šta je bio njihov motiv da ga izaberu? Pretpostavljam to što ljudi koji su mu ponudili posao gledaju televiziju, a Tasovac je jedini čovek iz kulture koga „znaju sa televizije“, za koga su čuli. Eto, zato se tu, izuzev rijalitija oko izbora direktora javnih institucija, zapravo ništa ne događa.

Rekoste da se političari plaše pozorišta; zašto, šta mislite?

Zato što je pozorište građanska institucija i ono, kako kaže Šiler, počinje tamo gde prestaje sud... Evo, reditelj Egon Savin u JDP-u upravo priprema komad „Unosno mesto“, Ostrovske, u kome imate rečenicu, parafrazirajući: Živim za dan kada će korupcionaša biti strah ne suda, nego javnog mnjenja. E, o tome je reč: pozorište je, dakle, ustanova građanske emancipacije, koje u rdavim rukama postaje ustanova nečega drugog.

Čega?

Promocije nacionalizma, na primer. Otuda 1983, te ključne godine u bivšoj Jugoslaviji, onoliko redovi za karte pred JDP-om za predstavu „Kolubarska bitka“. I, šta se, u međuvremenu, promenilo?... Gledajući Beograd iz svog vinograda na Banovom brdu, glavni junak „Gospođe Olge“ kaže: „Ono tamo se vidi Beograd: velika palanka u koju su na seljačke nerve nasadena čudovišta degenerisanih lutaka“. To je rečenica Milutina Bojića, rođenog Beogradanina. Kao rođeni Sarajlija, ne bih bilo šta niti da dodajem, niti da oduzimam.

Tekst:
Nenad Milosavljević

Jul / Avgust
2014.

Malo ko je mogao da pretpostavi da autsajder bez dinara budžeta i sa potpuno gerilskom kampanjom može da napravi bilo kakav rezultat na izborima. Najmanje je to očekivao Mladan Dinkić, a verovatno mu ni dan-danas nije jasno kako je neko tamo spadalo, poznato pod imenom Igor Brakus, uspeo da ga do nogu potuče na lokalnim izborima u Beogradu. Recept je, ipak, sasvim jednostavan: samo biti iskren

Nedavno si promenio kuću za koju radiš. Kako ti je na laguni?

Ja sam stalno zaposlen u „Pozorištu mladih“ Novi Sad, a što se Lagune tiče, to je jedan mlad, perspektivan, lokalni radio. Još nije veliki, ali nije ni mali i jednog dana biće jako zanimljivo pogledati liste slušanosti radijskih programa, jer me Laguna u ovom trenutku podseća na ono što je u određenim trenucima bio Radio B92. Postoji čak i emisija koja se bavi novijim rokom. Reč je o emisiji "Generator" kolege Brace Sekulića, koja se bavi muzikom koju inače nemate gde ni da čujete ni da vidite. To je ono što, uz brojne autore kao što su Inspektor Blaža, Mirjana Bobić Mojsilović, Vanja Bulić, Dejan Cukić, čini Lagunu nečim što nije isključivo vezano za rejtinge, šerove, već ima nešto i u ponudi. Zbog toga sam i prihvatio poziv Lagune gde radim jednom nedeljno u okviru "veselog petka" od dva do četiri. Dakle – Brakus od dva do četiri.

Da li si zadovoljan?

Nekako mi se čini da sam se vratio na sopstveni početak i to mi se dopada. Kada sam dao otkaz na B92, ja nisam

imao ništa drugo. Nisam imao ni ušteđevinu, ali jednostavno sam se poveo instinktom da tamo više ne treba da ostanem, naročito ne po svaku cenu.

Od tog trenutka se osećam kao Aleksandar Berček u "Dečku koji obećava". Kao da me je neko mlatnuo veslom u glavu. vratile su mi se energija, entuzijizam i borba, za koje sam mislio da sam izgubio. Imam milion stvari koje sada radim i to me prilično ispunjava. Mnogo sam zadovoljniji nego poslednjih nekoliko godina koje sam proveo na Radiju B92.

Šta je za tebe danas profesionalni izazov, s obzirom na to da imaš vrlo zavidnu karijeru iza sebe?

U planu je televizijska emisija za RTV, koja bi trebalo da bude mešavina Live At Daryl's House i Džulsa Holanda, gde bih ja bio domaćin, imao rezident bend, dolazili bi gosti, nešto pričali sa mnom, a potom i sami uzimali učešće u muzičkom programu. veliki sam entuzijasta, jer tako nečega u globalu nema kod nas, osim bisera zabavnog programa kao što su emisije "24 minuta sa Zoranom Kesićem" i "Državni posao". Osim toga,

nema zabavne emisije a da to valja, da je normalnog kulturnog modela i da se tu svira neka pop-rock muzika. Emisija koju planiramo bi to imala i radni naziv joj je „Brakus“. Trebalo bi da promoviše kvalitetnu muziku sa domaćih i stranih prostora. Od Stivija Vondera preko Rollingstonsa, do domaćih poput Zemlja gruva.

Misliš li da rock muzika može da vrati neke pozicije koje je ranije imala i da se revitalizuje?

Mislim da može ukoliko joj se pruži prilika. Nedavno sam bio u žiriju "Belgrade demo festa" za 2014. godinu. Učestvovalo je 11 demo bendova i ja ne znam koji je bio bolji od kojeg. Mi moramo da imamo alternativnu scenu. U nekim evropskim gradovima se za alternativnu scenu izdvaja od 30 do 50 odsto budžeta, a ovde kod nas ne znam da li se za takve stvari izdvaja jedan odsto sredstava. Sigurno postoji ciljna grupa koja bi slušala te mlade bendove, ali oni to rade unutar svoja četiri zida. Zašto? Postoji vrlo mali broj emisija koje se time bave. Mora se promeniti kulturni model, jer je

Igor Brakus

sve otišlo do đavola. Tokom šezdesetih, sedamdesetih i osamdesetih, situacija je bila relativno normalna, devedesetih jesu postojali kvalitetni rock bendovi, ali je veći problem bila inauguracija novog kulturnog modela koji nas je doterao dovde gde smo danas, a to je totalno dno kulture. Čast izuzecima koji uvek postoje, ali generalno za kulturnu scenu ne da nemam reči hvale, već ne znam kako bi ona mogla da se pomeri sa mrtve tačke. **Kandidovao si se na prethodnim izborima. Šta nam možeš reći o tom iskustvu? Vredi li se kandidovati i zašto?**

Ja sam pristalica teorije da uvek treba izaći na glasanje i dati nekome glas. Protivnik sam filozofije belih listića. Treba povećati broj ljudi koji izlaze na izbore i smanjiti procenat pobednicima. Ako ne znaš kako da obesmisliš izbore, uradi ono što sam ja uradio. Ako skupimo 700 ljudi koji će osnovati udruženje građana koje će izaći na izbore, desiće se to da na izborima bude 700 mogućnosti za koje možeš da glasaš na gomili papira koje prevrćeš. I to je pametniji način obesmišljavanja političkog života ovakvog kakav je danas u Srbiji, nego da ne uradiš ništa. Ja sam eto pokušao. Jednog jutra sam se probudio i shvatio da ne može više ovako.

Politika je čudna stvar, jesi li na tom polju naišao na podršku prijatelja?

Pričao sam sa prijateljima i njihova mišljenja su se poklopila sa mojim. Pristali su da nešto uradimo, da napravimo pokret. Inače su to ljudi koji imaju ozbiljne poslove i imaju svoje živote, ali su hteli da pokušaju. Ja inače vrlo brzo odustajem od bilo čega, poznat sam po tome. U Francuskoj zbog toga oslobađaju vojske. Imam nestabilan karakter, priznajem, ali ako me ljudi oko mene teraju da nešto do kraja izvedem, ja ću to da uradim. Ovi ljudi su me terali. Nekoliko puta sam bio na pragu da odustanem od svega kada sam saznao da ne možemo kao udruženje građana da izađemo na izbore, već moramo kao grupa građana. Imao sam 48 sati da na-

pravim grupu građana, kako bih uopšte mogao da izađem na izbore. Užasavam se birokratije, ali ta ideja da pokušamo da kažemo nešto na montipajtonovski način, bez ikakvog uloženog novca, bez trunke marketinga, osim na društvenim mrežama, pokretala nas je. Hteli smo da uradimo nešto što bi nas učinilo zadovoljnim i uspeli smo. Ja u životu nisam mogao da pomislim da bih mogao da pređem 0,5 odsto. Mi smo dobili oko 1,5, što je oko 12.000 glasova i to je apsolutno najbolji rezultat nekoga ko uopšte nije bio pominjan u istraživanjima. "Tukli" smo Mladana Dinkića, koji ima ozbiljnu partiju.

Da, bili ste bolji od Dinkića na lokalu. Šta nam to govori o tebi, šta o Dinkiću, a šta o domaćoj politici?

Meni se nekoliko ljudi javilo i reklo mi da sam grobar URS-a i da sam uništio Dinkića. Za mene su, pretpostavljam, glasali razočarani glasači DS-a, LDP-a i URS-a. To što su se oni razočarali u te partije nije moj problem, niti je moja krivica. Da su oni radili kako treba, ovi ljudi bi glasali za njih. Očigledno tu nešto nije bilo u redu i onda su ti ljudi glasali za mene. Ukoliko nastavimo nešto da radimo, mislim da ćemo u budućnosti imati duplo više glasova i to je nešto što me pokreće da nešto radim sa našim pokretom i dalje. U većini evropskih parlamenata postoji bar jedan građanski pokret koji učestvuje u radu i postavlja pitanja koja možda niko drugi ne bi. To je ono što smo i mi pokušali da uradimo. Imali smo izuzetne rezultate u srcu Beograda, u opštinama Savski venac, Vračar, Stari grad, gde smo imali oko tri odsto.

Šta ti misliš, ima li u Srbiji cenzure? Neki tvrde da je ima, ali premijer to vrlo odlučno negira. Kome da verujemo?

Ja zaista mislim da premijer Vučić ne naređuje da se nešto cenzuriše. Ovaj narod je ceo svoj životni vek proveo u autocenzuri. Određeni ljudi donose odluke kako bi zaštitili premijera od nečega što bi neko rekao i mislim da na tom planu postoji ozbiljna autocenzura. Ona

je mnogo opasnija od cenzure, jer si tu jednostavno nemoćan. Kod cenzure znaš da neko naređuje, neko je diktator i jednostavno ti ne dozvoljava da nešto radiš. Autocenzura se svodi na odluku pojedinca da li će nešto da ukine, zabrani i slično, što je poprilično loše, jer gomila ljudi ima mogućnost da nešto učini nedostupnim, za razliku od diktature gde to čini jedan čovek. Ovako se sve svodi na ličnu procenu, pri čemu ne mora da znači da će ti ljudi pravilno proceniti šta treba da autocenzurišu. Tako dolazimo do besmislenih stvari, kao što je bio problem sa „Mentalnim razgibanjem“ na B92, pa onda to skidanje raznih stvari sa interneta. Nemam neki utisak da se neko time značajno bavi u vladajućim strukturama. Sigurno je da oni imaju gomilu botova koji nešto pišu, ali da skidaju sajtove... Opet, ta priča ima i drugu stranu. Uvek će da postoji neko ko će poželeti da optuži režim da uvođi cenzuru. Pretpostavljam da ne treba sve gledati jednostrano. To sve kada se spoji, dobijemo jedno bezumno stanje u zemlji Srbiji, gde meni aposlutno ništa nije jasno.

Jeste zbunjujuće, ali ima li to možda i nekih dobrih strana?

Sve je to materijal za inspiraciju, jer se ovde u toku jednog dana desi više stvari nego u Švajcarskoj za 20 godina. Mi smo najbolji po humoru. Jedno vreme je bio iščezao, ali je slučaj Feketić sve vratio u normalu. Obračun humorom sa svakodnevicom koja nas okružuje je nešto što dobro radimo i jako mi je drago što ponovo krećemo u tom pravcu. Čini mi se da će humor biti dosta prisutan u daljem periodu Aleksandra Vučića i ljudi oko njega.

Sledeća velika tema koja se nametnula jeste plagirani doktorat ministra policije Nebojše Stefanovića. posle toga se otvorilo i pitanje doktorata rektora Megatrenda Miće Jovanovića. Kako gledaš na ovu aferu?

Meni je, za početak, neverovatno da Mića Megatrend ima nekoliko rolsroj-seva, dva aviona, vilu u Kanu i ne znam šta još, a ja sam nedavno morao da

pozajmim novac da platim stanarinu. Ja to odmah stavim na lični plan. To ne mogu niti želim da shvatim. Čovek koji ima 27.000 studenata, koji prvu godinu upišu besplatno, a drugu, treću i četvrtu plaćaju po 1.500 evra, logično je da ima sve to što ima, ali je problem što je sve to neko morao da dozvoli. Zašto se sada odjednom izvukla priča o doktoratu, to je opet priča koja ima dve strane. Tu je napravljen spin, jer se sada mnogo manje priča o doktoratu Nebojše Stefanovića, a mnogo više o doktoratu Miće Megatrenda. Međutim, uopšteno, to se sve pojavilo nakon poplava. Odjednom, da li se neko više seća poplava i da li je to nekome više u bilo kom smislu interesantno? Šta se tu zapravo dogodilo, da li je neko kriv za to? Niko ostavku nije dao. U Japanu bi zbog ovako nečega bilo 15 harakirija.

Ponekad deluje da u Srbiji ima pre-više dešavanja, stalno se nešto zbiva. Imaš li problem sa tom dinamikom? Kako se nosiš sa tim?

Malo sam se umorio, vremenom. Više bih sada voleo da odem u Buljarice da se odmaram, nego da slušam sve ovo. Promenile su se mnoge okolnosti, ali je u suštini sve isto. Stvari se odvijaju po određenim šablonima i matricama. Skinuli smo Slobodana Miloševića. Onda je došla demokratska vlast, koja nije uradila apsolutno ništa. Unakazila je kulturu i obrazovanje. Onda dođu ovi koji takođe ništa neće uraditi. Kultura i obrazovanje su osnovni pokretači društva, pa tek onda ide nadgradnja, a ti vidiš da nijednu vlast uopšte nije briga ni za kulturu ni za obrazovanje.

Da li se to radi planski ili jednostavno smatraju da nije bitno?

Nisam siguran. Za devedesete bih mogao da kažem da je rađeno planski i da je to bio način da se narod prevaspita u pravcu turbo-folk kulture. Zašto se to nije promenilo u vreme demokratskog režima, to mi nikad neće biti jasno. Imam utisak da su to bili malo kulturniji i stručniji ljudi. Niko tu ništa neće promeniti jer niko nema petlju da menja stvari. U kulturi postoji mnogo zaposlenih, a ne

postoji razlog da tu budu uopšte. A to je samo kultura. Ja ne mogu da zamislim kako je u drugim sferama. Administracija će nas sve pojesti i ona nikad neće biti reformisana jer to nije u interesu bilo koga iz vladajućih režima, s obzirom na to da su to glasači vladajućih partija. Sve dok imamo takvu vrstu partijsko-birokratskog sistema, mi se 'leba nećemo najesti.

Koji su ti najživopisniji likovi na političkoj sceni? I zašto?

Izuzetno mi je bio interesantan Nebojša Bakarec, ali ne znam gde je nestao. Onako istetoviran svojevremeno se slikao za neke naslovnice i uvek mi je bio zanimljiv. I Aligrudić (Miloš, funkcioner DSS-a, prim. aut) je takođe zanimljiv. Kao da gledam njegovog oca, inače potpuno fenomenalnog glumca, koji u ovom slučaju priča besmislice. SNS ima puno kandidata, ali zadržaću se na premijeru. Moram da priznam da mi je bio daleko "simpaticniji" dok je bio u Srpskoj radikalnoj stranci. Ovo danas ja ne mogu da pojmem. Šta se dogodilo sa tim čovekom? Ti spojeni prsti, ti tikovi koje ima, šešeljevski maniri da pomeri naočare tokom govora... Čovek me jednostavno nervira! I ne znam koliko je to dobro, jer ako nervira mene kojeg mnogo toga ne dotiče, mogu da zamislim kako je ostalim ljudima. Ko mu je savetovao da se tako ponaša? Jer ako se nije tako ponašao, neko je morao da mu kaže da se tako ponaša. Sa saradnicima se ponaša kao sa malom decom. E, sad, ako on nikoga ne sluša u vezi s tim, ako ga niko ne savetuje, nego je on to sam smislio, onda smo u prilično teškom problemu.

Kakva nas budućnost čeka?

Razgovarao sam sa nekim ljudima čiji je identitet poznat državnoj bezbednosti i oni su mi rekli da je ceo ovaj scenario odavno smišljen i da je sledeće što nas očekuje, nakon nekoliko godina Vučićeve vladavine, povratak "demokratskih snaga" na vlast. A o svemu ovome što se sada dešava, pričali su mi ranije. I rekli su mi da će veoma visoku ulogu u Vladi imati Aleksandar Vulin.

Nemamo kud nego na Zapad

Tekst:
Antonela Riha

Novembar
2015.

Razgovor sa Ivanom Vejvodom prilika je da se na korak, dva izmaknemo iz dnevnih događaja i njihovih interpretacija koje čitamo u tiražnim tabloidima. Kao potpredsednik Nemačkog Maršalovog fonda poslednjih godina živi u Vašingtonu, vesti iz Srbije prati svakodnevno, ali sa distance koja daje drugačiji pogled na Evropu, Balkan i Srbiju. S druge strane, njegovo iskustvo iz devedesetih, kada je u Beogradu radio kao istraživač u Institutu za evropske studije, zatim bio među osnivačima “Beogradskog kruga”, bio izvršni direktor Fonda za otvoreno društvo, a potom Balkanskog fonda za demokratiju i savetnik premijeru Zoranu Đinđiću, nameće i pitanja dokle smo stigli danas i koliko su daleko ciljevi za koje se i on poslednje dve decenije zalaže. Razgovarali smo prilikom njegovog boravka u Srbiji, neposredno posle tihog obeležavanja petnaeste godišnjice 5. oktobra. Neki potpuno drugi političari vode Srbiju danas, trasom koja je utrta promenama iz 2000. godine

Kako SAD procenjuje današnju Srbiju, Vejvoda se osvrće na poslednje zvanične kontakte vrha vlasti Srbije i SAD.

„Premijer Vučić je dva puta posetio SAD, primljen je na visokom nivou, primili su ga i potpredsednik Bajden i državni sekretar Keri i ti sastanci su prošli čak iznad očekivanja. Imao je zapaženo predavanje, poslovne sastanke. Već je počela kriza sa izbeglicama i tokom posete i Srbija i sam premijer dobili su velike pohvale zbog odgovornog ponašanja u trenutku kada je Mađarska dizala zid od bodljikave žice. Videlo se da Srbija ima ulogu stabilizatora, da vodi uravnoteženu regionalnu politiku. Posle obeležavanja godišnjice u Srebrenici, gde je premijer pokazao nivo umerenosti u odnosu na sve ono što se dogodilo, bilateralnih odnosa sa Albanijom i nadasve

razgovora sa Prištinom, za SAD je važno da vide ozbiljnost namere da se ide napred i da se problemi rešavaju.

Postoji li nešto što je konkretan rezultat?

Rekao bih da je na političkom nivou EU ta koja ima glavnu ulogu za Srbiju, ali su SAD tu da pomognu i da budu prisutne da se pospeše neki procesi. Osim toga, mislim da je energetika veoma bitna. Činjenica da je Rusija odustala od Južnog toka bila je neka vrsta otrežnjenja u vrhu vlasti. Shvaćeno je da moramo da idemo na diversifikaciju i mislim da će SAD pomoći koliko je to moguće.

Na koji način?

Naravno da ne možemo da dobijemo naftovod ili gas iz Amerike, ali SAD će pomoći kroz izvoz tečnog gasa preko nekoliko luka u Evropi. Ja nisam ekspert za to, ali mislim da je važno imati u vidu tu

Ivan Vejvoda

podršku. Takođe, ima i raznih poslovnih kontakata, pre svega oko kompleksa u Boru gde su nađena neka nalazišta koja pojedine američke firme ozbiljno istražuju i gde potencijalno postoji investicija ukoliko se pokaže isplativost na duži rok. **Postoje li, i gde su, ekonomski interesi ili interesovanja SAD u regionu? Imamo različita iskustva sa američkim kompanijama.**

To nije nimalo laka tema, pre svega zato što smo mi ne samo mala zemlja, nego smo mi i mali region. Uključujući i Rumuniju i Bugarsku i Grčku, mi smo region od 50 miliona ljudi, što je danas zaista malo tržište. Mislim da mi pre svega treba da se okrenemo regionalnoj saradnji u privrednom i trgovinskom pogledu i evropskim investicijama za mala i srednja preduzeća, a američka preduzeća će gledati pre svega da li tu ima nekakvog dobitka ili nema.

Dodao bih još jednu stvar koja je bitna, a to je naše učešće u Partnerstvu za mir NATO-a. Činjenica je da smo ozbiljan član Partnerstva za mir i da, kao što je nedavno rekao naš ambasador pri NATO Udovički, imamo deset puta više aktivnosti sa NATO nego sa Rusijom. Činjenica o kojoj se mnogo ne govori jesu naše vežbe sa NATO ili saradnja sa Nacionalnom gardom Ohaja koja je naš partner u vojnoj saradnji, a veoma je bitna za SAD. **Koliko su SAD uopšte zainteresovane za Srbiju? Stiće se utisak da se njihova pažnja pomerila sa Balkana. U regionu su još uvek nerešena pitanja poput Kosova ili BiH koja politički stalno vri. Bavi li se Amerika time?**

Bavi se, da se izrazim kolokvijalno, deo odeljenja unutar ministarstva spoljnih poslova i ministarstva odbrane. Mali je broj ljudi koji se nama bave, upravo zbog toga što u poređenju sa drugim delovima sveta ovde vlada mir. Pomenuli ste BiH i Kosovo, međutim ne očekuju se neke veće turbulencije, više je reč o dovršavanju procesa reformi i stabilizacije. BiH je tu videna kao zemlja koja je na začelju i kojoj treba pomoći. Pozitivno se gleda na inicijative Štajnmajera i Hamonda, uviđa se kompleksnost BiH. Postoji utisak da se sa inicijativom kan-

celarke Merkel kroz tzv. Berlinski proces krenulo nabolje, sastanak u Beču u avgustu je to potvrdio i činjenica da lideri regiona rade zajedno na infrastrukturnim projektima se ocenjuje pozitivno.

Razgovaramo neposredno posle 5. oktobra, obeležavanje 15 godina od tog događaja je proteklo manje-više u tišini, pa i gorčini. Bili ste savetnik premijera Đinđića. Šta je ostalo od njegovih ideja, prepoznajemo li danas ono za šta smo se borili devedesetih?

Najjednostavnije rečeno, ostao je definitivno put ka Evropi. To pokazuje naša istorija, istorijat naših elita, istorija naše države i društva. Od 2000. do danas kroz izbore se pokazalo da je 60-65 odsto građana glasalo za taj evropski put. Kako je to izgledalo na nivou političkih koalicija, druga je tema. Koštuničina vlada je imala neke nedoumice, da ih ne ponavljamo, ali ne zaboravimo da je Studiju o izvodljivosti sa EU počela upravo ta vlada. Uvek smo išli u tom pravcu, nekad puževim hodom, a ova vlada je nastavila taj proces. Na petnaestu godišnjicu 5. oktobra mislim da je to ono ključno što je ostalo, ali mislim i da je to nešto što izvire iz ovog političkog tla, iz istorije. Ja uopšte ne vidim mogućnost da se mi okrenemo ka istoku. Tu mogu biti neki politički flertovi. Zavisimo energetski od Rusije, što je činjenica, moramo da imamo dobre odnose sa Rusijom u tom segmentu, ali u ovom kulturnom, političkom smislu mi nemamo kud nego na Zapad i to je okvir bez obzira na to ko je na vlasti.

Da li je paradoks da nas tim pravcem vode predsednik Nikolić i premijer Vučić koji su devedesetih zastupali potpuno suprotnu politiku?

To je paradoks i to je politika ili paradoks politike. Možete da budete zaista na strani zla kao što su oni bili devedesetih, podržavajući rat i jednu neprihvatljivu političku poziciju po svim demokratskim vrednostima i da se onda preobratite. Čini mi se da su shvatili da je jedina mogućnost da dođu na vlast i dobiju većinu da budu proevropski orijentisani, i to su uradili.

Hoćete da kažete da u politici više ne postoji ideja, ideologija?

Mogli bismo ogoljeno to tako da kažemo, ali rekao bih, ipak, da nije to baš bez ikakvog sadržaja, jer je sama Evropa taj sadržaj. Ako idete tim putem, onda morate prigriliti te vrednosti. Da li to radite iskreno ili neiskreno, koliko je to instrumentalizacija nekakve ideje – na kraju da biste se održali na vlasti morate građanima nešto da date. Mislim da su svi političari i oni koji učestvuju u političkom životu tokom svih ovih godina nešto naučili – šta je Milošević radio i kako je završio, kako je Đinđić radio, Koštunica, zatim Tadić i mislim da je premijer Vučić vrlo pažljivo posmatrao kako je politiku vodila vlast koja je bila neposredno pre njega. Da ne bi ponovio iste greške.

Mislite da ne ponavlja?

Upravo tako i to je ta bitna razlika. Mnogo je naučeno u tome kako se ophoditi sa svetom, šta se svetu govori, šta mu se obećava, šta se i kako ispunjava i tu vidim razliku. Mislim da je premijer Vučić shvatio da ono što kaže mora i da obavi, ukoliko očekuje da poverenje raste između EU i Srbije ili SAD i Srbije.

Najavljeno je da će do kraja godine biti otvorena prva poglavlja u pregovorima sa EU. U Srbiji je utisak da je za Brisel najbitnija tema Kosovo, dok su nama ovde mnogo važniji nezavisno pravosuđe, borba protiv korupcije, slobodni mediji. Kako objašnjavate tu razliku u prioritetima?

Za Evropu je bitno i jedno i drugo. Posle iskustva sa Rumunijom i Bugarskom, gde često čujem kako priznaju da su ih primili pre nego što su one zaista bile spremne za pridruženje, uslovi za Hrvatsku su već bili mnogo stroži. Druga lekcija nakon Rumunije i Bugarske je lekcija o Kipru. Godinama slušamo od EU da neće biti novog Kipra u Evropi, što znači da neće biti primljena nijedna zemlja koja ulazi sa nerešenim teritorijalnim pitanjima. To je apsolutno alfa i omega i zato je Kosovo toliko bitno. Zato stalno pominju primer dve Nemačke, zato što su dve Nemačke bez obzira na to što se nisu priznavale, postigle potpuni nivo bilateralnih odnosa. Istočna Nemačka je postala članica UN i svih drugih međunarodnih institucija, a da su

se istovremeno dogovorile da se neće međusobno priznati. Mislim da je to pravać u kome se sada kreću pregovori.

Sve češće se u Srbiji postavljaju pitanja i od ljudi koji su zagovornici pridruživanja, šta će nam EU u kojoj postoji Orban koji podiže bodljikave žice, kuda zapravo ide Evropa, gde su te osnovne vrednosti na kojima je nastala?

U anketama javnog mnjenja počela je da pada ta oduševljenost Evropom sa 70, 75% a sada se kreće negde oko 50% pa i ispod. Ja to zovem zdravom podrškom upravo zbog ovog što ste rekli. Ljudi prate vesti, zahvaljujući gastarbajterskom fenomenu mi imamo rođake i prijatelje po celoj Evropi, ljudi imaju neposredan uvid u krizu koja se danas zbiva. Dolazi do takozvane renacionalizacija politike, zemlje se okreću sebi zbog ekonomske krize, rastu populističke stranke i leve i desne. Činjenica da i dalje imamo plus-minus 40% podrške EU govori da bez obzira na krizu, tiha većina bi u trenutku kada bi danas bila pozvana na referendum rekla: idemo u EU jer uprkos svemu ipak je možda bolje biti tamo sa tih pola milijarde ljudi, nego da ostanemo izolovano ostrvo. Kad pominjete Mađarsku, bio sam nedavno na jednom skupu u Briselu gde se govorilo o spoljnopoličkoj i bezbednosnoj strategiji EU i gde su neki ljudi upravo to rekli, ako je činjenica da delimo te neke evropske vrednosti – koje su to vrednosti?

A ja bih dodala, od Srbije se očekuje da u pregovorima dostignemo neke standarde, a gledamo kako se u zemljama EU ti isti standardi krše...

To je politika. Činjenica da Mađarska ostaje pridružena sankcijama prema Rusiji je bitna i dopušta se ono što je, po meni, kao nekom ko veruje duboko u demokratske vrednosti i vladavinu prava, neprihvatljivo. Ipak verujem da će Evropa naći rešenje, ona je uvek u krizama nalazila rešenja, a ovo je svakako najveća kriza posle situacije sa Grčkom. Izbeglička kriza je mnogo veća, jer se odnosi na mnoge tekovine, pre svega na slobodu kretanja, na pravi-

la spoljne granične kontrole EU, sve je to pod znakom pitanja. Ono što bih da istaknem jeste samit u Luksemburgu, gde se govorilo o merama za rešavanje krize i gde su zemlje zapadnog Balkana de fakto tretirane kao članice EU jer bez našeg punopravnog učešća u rešavanju izbegličke krize praktično nema rešenja. Tu je potpredsednik Vlade Ivica Dačić dobro rekao, izbeglice u Srbiju dolaze iz EU, iz Grčke, pa preko nas opet odlaze u zemlje EU i mi moramo sedeti za istim stolom.

Kako SAD posmatra Evropu i aktuelnu krizu?

Sa velikom zabrinutošću zato što je Evropa bila, jeste i biće glavni partner Amerike u svemu. Proces postizanja Transatlantskog trgovinskog dogovora i investicionog partnerstva je ključan. On ide teško iz mnogo razloga. Postoje posledice otkrivanja američkog špijuneranija u Evropi simbolizovane kroz „mobilni telefon Angele Merkel“, gubitak poverenja u mnogim oblastima, rastući antiamerikanizam, u Nemačkoj posebno, zatim antiglobalizam, strah da je to transatlantsko trgovinsko i investiciono partnerstvo nešto što će služiti američkim kompanijama. Mnogo je otvorenih pitanja, ali obe strane shvataju da u svetu gde Azija i pre svega Kina rastu privredno i vojno, jer u Kineskom južnom moru gde je tajvanski prolaz, prolazi 50% svetske trgovine, neophodne su saradnja i stabilnost. Evropa je za SAD užasno bitna, rekao bih čak i više nego pre ekonomske krize. Ona je bila velika tema u poslednjim američkim predsedničkim izborima, jer se nije znalo da li će da propadne ekonomski, što bi imalo ogromne reperkusije. Navešću samo jednu činjenicu: Holandija investira više u SAD nego što SAD investiraju u Kinu. Te brojke su ogromne. Evropa i SAD svaka ponaosob imaju privrede koje su vredne 17 bilijardi dolara. Rusija, na primer, ima ekonomiju od 3 i po. Naravno, sva su predviđanja da će Azija sve više da raste, ali za našeg života, ako smem tako da kažem, transatlantsko partnerstvo je i dalje najjače i Amerika ne može bez Evrope.

Afere zastarevaju u predistražnom postupku

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Novembar
2016.

Jelisaveta Vasilić, članica Saveta za borbu protiv korupcije, radila je više od 30 godina kao sudija. Najveći deo karijere posvetila je privrednom pravu. Veruje da neće biti sudskog epiloga za 24 sporne privatizacije. Kaže da je priča o tim predmetima iskorišćena u vreme kada je borba protiv korupcije bila deo predizborne krilatice. Inače, Savet je od Tužilaštva obavešten da je većina predmeta još u predistražnom postupku koji, podsetimo, traje više od šest godina. "Pošto je očigledno da će za Tužilaštvo predistražni postupak trajati do zastarelosti krivičnog gonjenja, onda možemo već sada da zaključimo da nijedan predmet neće biti procesuiran, kao što se ne procesuiraju ni afere 'Indeks', 'Pahomije', afera sa gospodom Milošević", kaže Jelisaveta Vasilić

Ako već imamo tako loša iskustva sa privatizacijom, otkud da se i dalje donose zakoni koji omogućavaju da se slične ili gore privatizacije dešavaju pred našim očima?

Pitanje kvaliteta zakona sa aspekta korupcije je nažalost neiscrpno. Od svog osnivanja Savet traži da blagovremeno dobija nacрте zakona kako bi mogao da stavi primedbe i tako otkloni njihovu moguću koruptivnost. Skoro sve vlade su obećavale dostavu nacрта pre nego što počne javna rasprava, ali ta obećanja nisu ispunjena. Pošto se zakoni po pravilu donese po hitnom postupku, čak 72 odsto, mi često ne stižemo da damo

bilo kakve sugestije. Dakle, gotovo svi zakoni imaju koruptivne odredbe i zbog toga smatramo da bi zaista bilo potrebno da nam se na vreme dostavljaju da bi se bar donekle otklonilo postojanje loših odredaba.

Kada govorimo o uticaju Saveta na pisanje zakona, u planu su izmene i dopune Zakona o stečaju. Da li ste imali uvid u Nacrt i ako jeste, koje su primedbe Saveta?

Savet još nije detaljno razmatrao taj nacrt, međutim uočeno je da su njime izvršeni ozbiljna promena i poboljšanje položaja obezbeđenih – razlučnih poverilaca. Ostale promene su uglavnom

kozmetičke prirode. Tu mislim na pojašnjenje nejasnih odredaba, objašnjenje nekih problema za koje se daju rešenja koja mogu da pomognu u praksi, kao i na neznatno sniženje rokova za stečajne radnje. Svaka promena u odnosu na različite načine namirenja jedne grupe poverilaca je veoma ozbiljna! Savet će detaljno analizirati dati predlog, uz oprez da li se ovim promenama održava ravnoteža u odnosu na namirenje drugih poverilaca. Dozvoliti obezbeđenom poveriocu da samostalno prodaje hipotekarnu nepokretnost van stečaja, može dovesti do toga da ostali poverioci ostvare manji procenat naplate.

Jelisaveta Vasilić

Poznat nam je i problem nenaplativih kredita. Mi nismo protiv iznalaženja rešenja za taj problem, ali jesmo protiv da se jedna grupa privileguje na štetu druge. Naše primedbe će biti dostavljene Ministarstvu finansija sa kojim Savet mora da radi na Zakonu o stečaju, u skladu sa Akcionim planom.

Zbog čega stečajni postupci traju godinama?

Statistika dužine trajanja stečaja je veoma nepovoljna. Preko osam odsto stečajnih postupaka traje više od pet godina, a 70 odsto duže od tri godine. Kada se imaju u vidu ovi podaci, postaje jasno da su ogromna sredstva izvan privredne delatnosti zarobljena u stečaju.

Mislim da postupci mogu mnogo kraće da traju. Kada sam bila angažovana sa dvojicom kolega iz SAD na izradi Nacrta zakona iz 2004. godine, mi smo bitno skratili rokove. Tada smo crtali šljafne na kojima smo obračunavali vreme potrebno za svaku stečajnu radnju. Na osnovu takvog računa došli smo do podatka da stečajni postupak ne bi smeo da traje duže od jedne i po dve godine!

Da li su onda opravdane sumnje da stečajnim upravicima odgovara prolongiranje rokova jer oni za vreme postupka primaju platu iz stečajne mase?

Sigurno je da na dužinu trajanja stečajnog postupka utiču i stečajni upravnici, naročito oni koji rade više postupaka u isto vreme. Naravno, Savet to smatra nedozvoljenim, naročito jer ima upravnika sa liste licenciranih aktivnih upravnika koji nisu imenovani ni u jednom predmetu.

Poverioci su često izigrani jer dužnik ode u fiktivno bankrotstvo i otvori novu firmu, a poverioci nemaju od koga da naplate potraživanja. Količina je odgovornost stečajnih sudija što nakon nekoliko godina kupca više niko ne može da nađe ili neće da traži?

Namerno izazivanje bankrotstva je krivično delo, međutim u ovoj krizi u kojoj

se godinama nalazimo, veoma je teško dokazati nameru za izazivanje stečaja. Na pitanje da li je sudija kriv što se zbog dugog stečaja ne mogu prodati nepokretnosti, nije lako odgovoriti. Postoje standardi za prodaju imovine kojih moraju svi da se pridržavaju, jer prodaja pre svega zavisi od tržišta, a ne od sudije. O šteti bi se moglo govoriti samo ako su određeni učesnici u postupku stečaja namerno izazivali nemogućnost prodaje, a mislim da je to nedokazivo. Naravno, u slučaju da su se svi pridržavali odredaba zakona i standarda.

Zbog čega se privredni sporovi ne rešavaju brže?

Privredni sporovi bi trebalo da se brže rešavaju, ali ako se oni uporede sa sporovima u redovnim sudovima, onda se dolazi do zaključka da je privredno sudstvo po kvalitetu i kvantitetu u vrhu pravosuđa. To naravno ne znači da ne treba voditi računa o suđenju u razumnom roku.

Znam da ste, između ostalog, sudili bankarske sporove i da ste često pisali o kreditima u francima. Koji je vaš komentar na donete presude o poništaju ugovora?

Mediji su senzacionalistički objavili donošenje presude o poništaju ugovora, međutim za stručnjake to nije bilo iznenađenje. Ugovor o kreditu u kome banke i stručne organizacije ozbiljno zaštite visinu svog potraživanja obračunom uz pomoć određene valute, a pritom ne predvide nijednu zaštitnu klauzulu za korisnika kredita - mora da se poništi. On više nije ugovor o kreditu.

Ne znam šta je bio tužbeni zahtev, ali ova presuda o poništaju ugovora nije rešila odnos među strankama. Posledica raskida je restitucija, odnosno na koji način će se restitucija obračunati: da li u dinarima ili u konverziji primljenog iznosa u evrima. Smatram da je pravično da se krediti u francima izjednače sa kreditima u evrima, koji su sigurnija valuta. Takva restitucija bi ispravila grešku ugovora od početka i dovela do stanja ekvi-

valentnosti, odnosno ravnopravnosti svih korisnika kredita, što je obligaciono načelo za svaki ugovor.

Savet godinama govori o političkom uticaju na pravosuđe. Da li je on posebno vidljiv u velikim privrednim sporovima koji su uglavnom nastali iz korupcije?

Zaista smo nebrojeno puta upozoravali i pisali u svojim referatima o političkom uticaju na pravosuđe, o kršenju pretpostavke nevinosti od strane političara, o zaplašenosti sudija... Nažalost, ništa se do danas nije promenilo, nemam ništa novo da kažem.

U svojim referatima pisali ste i o notarima. Vi ste tri i po decenije bili sudija koji se bavio privrednim pravom. Zato mislim da najbolje možete da ocenite zašto se država odlučila da uvede notare u naš sistem?

U našem izveštaju smo ukazali na probleme koji su nastali zbog nepotpunih i loših propisa o notarima. Podsetiću i da smo upozoravali na način polaganja ispita za notare i njihov izbor. Zato je možda suvišno da ponavljam kako je bio osnovan štrajk advokata koji je trajao četiri meseca.

Glavni rezultat štrajka je da notari u budžet moraju da daju 30 odsto od svoje zarade.

Da. Moram da kažem da je notarijat samo još jedan dokaz da vlast nije zainteresovana da naplati prenošenje ustupanja svoje nadležnosti, tako da kod nas država ima pravo na 30 odsto profita koje ostvaruju notari. Taj procenat u Francuskoj je 80 odsto.

Izvršitelji i dalje imaju potpuni moponol. U pretposlednjem izveštaju ste pisali o brojnim preduzećima koja su bez tendera pojedincima dala veliki broj predmeta. To je omogućilo da jedan izvršitelj unapred zaradi stotine hiljada evra i da se bogati na račun građana, a da državi ništa ne plaća.

S obzirom na to da posao dobijaju od javnih preduzeća, izvršitelji su kod nas privilegovana grupa ljudi koji su izuzeti

iz obaveza javnih nabavki. Očigledno je da je država na njih prenela deo svojih ovlašćenja. Oni naplaćuju navodna potraživanja iako nikakve usluge nisu izvršili. Omogućena im je i besplatna reklama, jer nema dana da sa neke televizije „ne iskoči“ neka direktorka koja objašnjava da su samo javni izvršitelji sposobni da efikasno sprovedu izvršenje, da su oni čudotvorci i da su sudovi neefikasni.

O radu izvršitelja nije potrebno mnogo govoriti, dovoljno je da se kaže da oni ne kontrolišu osnovanost izvršenja, da agresivno pokušavaju da naplate potraživanje i da tamo gde potraživanja nema, odnosno nema dokaza, putem telefona uznemiravaju građane uporno tražeći neka plaćanja.

Postoje i kancelarije izvršitelja koje bukvalno nemaju nijedan predmet.

Zato što nemaju „svoje“ direktore u određenim javnim preduzećima.

Dokle će se ovde stvari završavati “u četiri oka“?

Savet ne može uticati na transparentnost rada državnih organa, iz čega proizlazi da ste u pravu da se mnogi poslovi završavaju “u četiri oka“. Tražili smo ugovore o Smederevu, o Ear Srbija, o Beogradu na vodi, Zastavi iz Kragujevaca, ali bez uspeha. I ako se nešto dobije, to je uvek polovično. Dobijemo jedan ugovor, ali ne i ostalih šest, pa je nemoguće utvrditi šta su ugovorne odredbe.

Dva dana nakon parlamentarnih izbora, Vlada je donela Uredbu o kancelarijskom poslovanju, koja za osetljive podatke sa ograničenjem distribucije, uvodi novu oznaku “službeno“.

Netransparentnost je za Savet veliki problem i zato smo predlagali da se smanje “tajne“ u poslovanju Vlade. Međutim, ne samo da nije smanjena tajnost, nego je Uredbom uvedena nova vrsta tajnosti koja se označava kao “službeno“, što nije regulisano nijednim zakonom.

Smatramo da u trošenju državnih sredstava i prodaji imovine ništa ne može da bude tajna za građane.

Puno ste kritika izneli na račun stanja u državi i u pravosuđu, a predstavnici vlasti bi vam odmah odgovorili da je dokaz da idemo napred - otvaranje poglavlja 23.

Tačno je da je otvoreno poglavlje 23, ali i da vlast to doživljava kao svoju pobjedu. I mi u Savetu smo zadovoljni zbog njegovog otvaranja, ali to ne znači da mislimo da je urađena reforma pravosuđa i da je stanje u njemu dobro. Zato ćemo i dalje analizirati situaciju i raditi izveštaje svake dve godine.

Savet nikada nije nailazio na razumevanje i podršku vlasti za ono što radi. Nedavno ste prozvani i od jedne opozicione stranke, tačnije od Čedomira Jovanovića, lidera LDP. Rekao je da Savet čine “marksisti koji su bili protiv privatizacije“.

Nikada sebe, Vericu Barać, ali ni bivše i sadašnje članove Saveta nisam doživljavala kao marksiste koji zastupaju određenu ideologiju. Tačno je da je Savet bio protiv privatizacije, ali onakve kako ju je video Čedomir Jovanović.

On je negirao da o Savetu iznosi takvo mišljenje jer je pomenut u izveštajima o 24 sporne privatizacije, na kojima insistira i EU, a među kojima se pominju i nelegalnosti u privatizaciji Veterinarskog zavoda.

Podsetiću da je Čedomir Jovanović bio veoma uključen u privatizaciju ispred Vlade Srbije, kao član tenderske komisije. Samim tim je učestvovao u skoro svakoj većoj privatizaciji. Savet je u početku tražio da se napravi strategija kojom bi se odvojila društva koja treba odmah privatizovati; zatim ona koja ne vode razvoju privrede; preduzeća koja ne treba privatizovati odmah nego postupno, zavisno od toga koje koristi zajednica ima od njih i na kraju firme koje se neće prodavati, već će se u njih uložiti sredstva radi poboljšanja i razvoja privrednog stanja. To nije urađeno i počela je haotična privatizacija u kojoj je učestvovao i Jovanović.

Svima je poznato da je privreda uništena, enormno je povećan broj nezaposle-

nih, nestale su firme koje su mogle biti zamajac u našem ekonomskom razvoju. Sada smo srećni kada se otvore nove krojačke radionice sa 500 radnika. Prema tome, tačno je da Savet nije bio za privatizaciju bez sistema i reda.

Prethodni ministar pravde je poručio da “ne može i neće da komentariše pojedinačne, selektivno birane sudske postupke i odluke iz izveštaja Saveta, jer smatra da to ne doprinosi jačanju nezavisnosti sudstva, već je naprotiv urušava“. Da li vas obeshrabruje što vlast najčešće kritikuje izveštaje, a sudeći po odnosu prema Savetu, izgleda da je vaš uticaj mnogo manji nego što bi se očekivalo?

Mi smo telo Vlade Srbije koje ne donosi nikakve odluke, već samo upozorava vlast na određeno ponašanje, to jest na zakonske odredbe. Imamo savetodavnu ulogu. Sigurno je da mi ne možemo da urušimo nezavisnost pravosuđa, već da to mogu da učine oni koji su na vrhu i koji kod zaposlenih u pravosuđu izazivaju strah za egzistenciju.

Isto su se ponašali i njihovi prethodnici. Savet bi se iznenadio kada bi vlast nekada pročitala naše predloge, posebno u domenu stanja u pravosuđu. Plašimo se da ministri pravde možda ne bi mogli da razumeju naše primedbe, s obzirom na svoje oskudne si-vije.

Vi lično ste uvek otvoreni za razgovor. Rekla bih da ste trenutno najglasniji u Savetu. Imate li podršku ostalih članova? Da li vam se mišljenja ponekad razilaze?

Savet radi kao tim i među nama nema najglasnijih i najkritičnijih. Svaki referat se analizira od svih članova i onaj referat koji prođe našu zajedničku kontrolu, objavljuje se. Među nama nema jednodumlja i mislim da je to znak da je reč o ljudima koji imaju svoj integritet, zvanje i znanje.

Koliko se Savet sačuvala od politizacije?

Ako bude politizacije, ja više neću biti član Saveta.

Jugoslavija je bila EU pre EU!

Krajem prošle godine, beogradsko Omladinsko pozorište Dadov obilježilo je pedeset i pet godina postojanja. Tim povodom, reditelj Kokan Mladenović je sa grupom mladih glumaca-amatera na scenu Dadova postavio svoju autorsku predstavu "Slučajevi - Lost in Serbia".

"Kakvu budućnost mladima može da ponudi društvo koje ni samo ne može da prevaziđe infantilni period sopstvenog razvitka? Kakav primer im mogu dati obezglavljeni roditelji koji su u stalnoj jurnjavi između ambicija i opstanka? Kakvo obrazovanje mogu dobiti od učitelja i profesora zarobljenih između mitomanskih i nostalgičnih slika prošlosti i nejasnih i apokaliptičnih slika budućnosti? Na kakav to duhovni i etički princip upućuju tradicionalne verske zajednice koje okreću glavu od zločina, koristoljublja i mržnje u svojim redovima", pita se reditelj Kokan Mladenović i zaključuje da nije čudno to što se današnja generacija mladih ljudi u Srbiji osjeća tako loše i izgubljeno

Tekst:

Tamara Nikčević

Februar
2014.

U čemu je razlika između izgubljenosti vaše generacije i one o kojoj govorite?

Razlika je ogromna! Mi smo ipak odrastali u zemlji sa jasno postavljenim sistemom vrednosti, kolektivnim idealom pod kojim se podrazumevalo zajedništvo, bratstvo-jedinstvo, poštenje, pravda, jugoslovenstvo. Naša generacija je imala cilj da završi školu, da se obrazuje, da se nečim bavi; današnja shvata da ih pamet, obrazovanje i etičnost neminovno vode na dno društvene lestvice. U toj opštoj megatrendizaciji društva, fakultetske diplome se dobijaju na način neuporedivo lakši od nekadašnjeg. Uostalom, pitajte predsednika

Republike!... Za razliku od nas, današnji mladići i devojke pred sobom imaju dve mogućnosti: ili da pristanu na ponuđeni nakaradni sistem vrednosti – dakle, da postanu loši ljudi kako bi uspeali u životu – ili da odu iz zemlje da bi se koliko-toliko sačuvali.

Uzged, primetio sam da ta generacija malo zna o Jugoslaviji, zemlji u kojoj su živeli njihovi roditelji.

Zašto?

Zato što je ceo sistem napravljen kako se ne bi saznalo da se u Jugoslaviji – toj navodnoj tamnici naroda – nekada lepo i mirno živelo. Generacije su decenijama učene da su Hrvati „ustaše“, muslimani „balije“ i „Turci“, Albanci „ubice“, „zlotvo-

ri“ i „Šiptari“; trovani su lažima o drugim narodima, drugim religijama, manjinskim grupama. Ta deca su, naprosto, naučena da mrze!

U vašoj predstavi se „mrzim“ ponavlja kao refren.

Ta reč je postala refren i naših i njihovih života. Škole koje ta deca pohađaju odavno su postale fabrike mržnje. Kao i mediji koji, recimo, vašim i mojim novcem finansiraju istorijske falsifikate Radoša Bajića.

I, kada smo već kod Ravne gore, u predstavi *Lost in Serbia* glumci izgovaraju originalan tekst zakletve četničkog vojvode, Tomislava Nikolića, koji se, pre nego što je po stare dane prihvatio

Kokan Mladenović

evropske vrednosti i završio fakultet, zakleo da će se zalagati za stvaranje velike srpske države na Balkanu. Ta zemlja – čije je granice crtao zajedno sa svojim stranačkim šefom, Vojislavom Šešeljem i aktuelnim prvim potpredsednikom Vlade, Aleksandrom Vučićem – obuhvatila bi sve „srpske teritorije“. Da, ali čija su deca za to ginula?!

Novinar Vremena, Stojan Cerović, ljude o kojima govorite nazvao je „dobrovoljnim davaocima tuđe krvi“.

Oni to i jesu... Kada sam glumcima u predstavi *Lost in Serbia* rekao da naprave spisak javnih ličnosti čiji je uticaj na društvo loš i poguban...

Glumci su pravili spisak?

Jesu. U tom smislu, moji saradnici i ja smo bili puki medijatori.

Sećam se da je, kada smo se dotakli uloge Srpske pravoslavne crkve, dečak od sedamnaest godina doslovno pobesneo.

„Kako patrijarha nije sramota da, komentarišući gej populaciju, kaže - čega se pametan stidi budala se ponosi?!“ – pitao je. „Istovremeno, patrijarh čuti i o Pahomiju i o Kačavendi i o Peranoviću koji ljude ubija lopatama. Kakvo je to licemerje!“

Šta ste mu odgovorili?

Rekao sam da ćemo njegovo pitanje uneti u predstavu; pored toga, složio sam se da postupci vladika i sveštenika SPC radikalno demantuju sve ono što patrijarh javno izgovori. Moram da priznam da mi je od svega bilo najteže da odgovorim na pitanje zašto institucija kakva je SPC, uprkos brojnim skandalima, i dalje uživa toliku popularnost među građanima ove zemlje; odakle joj ta nekontrolisana moć; zašto je čovek koji pošteno zarađuje novac dužan da izdržava sveštenstvo SPC? A da pritom – kao ja, recimo – još i nije vernik.

Niste vjernik; vi ste – komunisti?

Jesam.

Šta danas znači biti komunisti?

Znači imati imperativ zajedničkog dobra, truditi se da društvo u kome živite napravite boljim i poštenijim... Predstavu *Lost in Serbia* bi trebalo tumačiti kao radikalni poziv u tom smislu.

Kada sam pre nekoliko godina u Budimpešti, po Aristofanu, radio predstavu *Pravda*, vlast je preuzimala ekstremna desnica.

Govorite o vladi premijera Viktora Orbana?

Govorim. Zato je moja *Pravda* bila postavljena kao gromoglasni protest protiv desnice koja je, recimo, u to vreme predlagala podizanje spomenika fašisti Miklošu Hortiju. Desetak mađarskih novinara se kasnije pitalo odakle nekome ko dolazi iz Srbije pravo da Mađarima deli lekcije.

„Ideali, poštenje i pravda nemaju nacionalnost“ – odgovorio sam im. „Da sam živio sredinom tridesetih godina prošloga veka, sa zadovoljstvom bih učestvovao u Španskom građanskom ratu. Internacionalne brigade su jedan od najveličanstvenijih fenomena u istoriji čovečanstva: neki mladi, obrazovani ljudi iz celog sveta su došli u Španiju da ginu na tuđoj teritoriji kako bi pokušali da odbrane veliku ideju slobode i antifašizma! Pa, zar to nije dostojno divljenja?! Ko ih je pitao odakle dolaze, kojim jezikom govore? Niko! Ta jedinstvena ideja progresa - na sreću, uvek leva - nešto je u šta suštinski verujem“.

Diplomata i ambasador SFRJ, Ivo Vejvoda, u knjizi Zbogom XX stoljeće je novinaru Gojku Beriću ispričao kako je, kao i mnogi jugoslovenski studenti, sredinom tridesetih godina otišao da se bori u Španiju. U Albeceteu, gdje se nalazio centar internacionalnih brigada, tog prvog jutra, u trpezariji, neko je počeo da pjeva Internacionalu. Svi su skočili na noge.

„Pjevali smo na pedeset jezika, uzdignutih i stegnutih pesnica“, sjećao se Ivo Vejvoda.

Dao bog da nam deca više nikada ne ginu u ratovima, ali bi u današnjem svetu možda ipak bilo dobro imati ideju za koju bi vredelo poginuti. Mladi ljudi u Srbiji nemaju nikakve ideale, a kamoli tako veličanstvene kakvi su bili ovi o kojima govorimo. Umesto toga, žive u društvu koje je doživelo ne samo ekonomski, nego i težak i intelektualni i moralni sunovrat. Ova predstava upravo o tome i govori.

Koliko vam je bilo interesantno da radite sa mladim i neiskusnim glumcima?

Veoma. Uz sve svoje školske obaveze, ova deca su radila zažarenih očiju, posvećeno i do duboko u noć; učila su tekstove od danas za sutra, verujući da će to što rade promeniti svet. Doduše, u tim godinama morate verovati da će to što radite promeniti svet. Mi smo, noseći teret sopstvenih negativnih iskustava, u međuvremenu postali opori i cinični...

Toliko cinični da više ne vjerujete u to da umjetnost može da promijeni svijet?

Moram da kažem da, uprkos svemu, tu veru nikada nisam izgubio. Tokom rada na predstavi, bilo mi je važno da toj deci to i dokažem. Bez obzira na to što znam da teatar u Srbiji nikada nije bio gori.

U kom smislu?

U smislu da je naše pozorište demodirano, kukavičko i da sve manje zaslužuje da se nazove teatrom. Ako izuzmemo predstavu Olivera Frljića *Zoran Đinđić*, u Beogradu nemate angažovani teatar. Pored toga, na beogradskim scenama se lako može primetiti strahoviti zaokret udesno koji me neodoljivo podseća na atmosferu s kraja osamdesetih godina prošloga veka. Setite se *Valjevske bolnice*, *Kolubarske bitke*, *Solunci govore*... Danas se možemo pretvarati da sve to nije imalo udela u ratnim strahotama devedesetih; uzalud! A onda, uprkos svemu, dve decenije kasnije, isti stampedo šajkača, pušaka, nacionalnih

simbola... Što samo pokazuje mizernu svest pozorišnih ljudi u odnosu na poziciju i ulogu koju teatar ima. Uostalom, zar pozorište nije obično onakvo kakvo je vreme u kome živimo?!

Šta to znači?

Režiju sam studirao u vreme kada su upravnici beogradskih pozorišta bili Borka Pavićević, Jovan Ćirilov, Vida Ognjenović, Ljubomir Muci Draškić. Pogledajte ko im je danas na čelu i odmah će vam, verujem, biti neprijatno.

Je li vam danas žao zbog toga što ste kao upravnik Ateljea 212 pozvali Olivera Frljića da na scenu tog pozorišta postavi predstavu Zoran Đinđić?

Nije. Negde na polovini, Oliver Frljić me je pitao znam li šta će se dogoditi kada predstava izađe.

„Nastaće lom, a onda ću biti smenjen“, odgovorio sam.

Ipak, nisam imao dilemu, zato što sam znao da se neke stvari naprosto moraju reći naglas. Jer, zadatak umetnost je da saopšti istinu, ma koliko ona neprijatna bila. Nažalost, naš teatar i naše društvo, uostalom, za takvu istinu nisu bili spremni. Da jesu, ne bi deset godina nakon atentata, Zorana Đinđića, premijera-reformatora, upoređivali sa Aleksandrom Vučićem! Što je, po mom mišljenju, dokaz apsolutnog pomračenja svesti.

I, kada me pitate da li žalim... Mislim da je predstava *Zoran Đinđić* morala da se dogodi kako bismo mogli da nastavimo da se bavimo pozorištem. Taj komad je ogolio nešto što je suštinski problem naših glumačkih škola i beogradskog teatra uopšte.

Šta je to?

Nepostojanje društvene svesti umetnika. Pretvorili smo se u izvodače: dajte mi moju ulogu, moju komediju, moju dramu; dajte mi bilo šta gde ću uspeti da ne budem Ja kao društvenosvesno biće, kao Ja sa sopstvenim stavovima, Ja koji mora da razmišlja

o svetu koji ga okružuje; e, tek tada ću Ja moći da uradim svoj posao. Ali ne u smislu u kome je Oliver Frljić uradio *Zorana Đinđića*, komad koji istim žarom mrze i demokrate i naprednjaci i radikali.

Zašto ga mrze, šta mislite?

Zato što su demokrate veleizdale Đinđićevu ideološku platformu; ostali su manje-više bili saučesnici atentata od 12. marta 2003. I upravo je zbog toga količina neprijatnosti koja je kazana sa scene Ateljea 212 jednom za svagda morala da bude kažnjena. Zbog toga sam smenjen.

Kada je u novembru 2013. godine umro najveći jugoslovenski advokat, Srđa Popović, pomislila sam: pitanje takozvane političke pozadine ubistva Zorana Đinđića više nikada neće doći na dnevni red.

Pa i neće. Jer ovu zemlju vode ljudi koji su slavili Đinđićevo ubistvo. Ili ga najavljujivali po mitinzima, u medijima... Ovdje se vraćamo na ono o čemu govori moja nova predstava: do pedeset i pete godine života čovek može biti nakaradno biće koje učestvuje u paravojnim formacijama, koje, rugajući mu se, na mitinzima najavljuje smrt premijera, koje se ponaša primitivno; e, onda se odjednom promeni, nekako dobije fakultetsku diplomu i postane – predsednik Republike. Sve mu je oprošteno! A to je, bojim se, loš primer mladim ljudima koje bi, uprkos svemu, trebalo učiti da pristojan svet uvek oseća odgovornost prema sopstvenim postupcima, da ima moralne kočnice koje ga sprečavaju da čini slične svinjarije.

Na kraju predstave, budući tragično izgubljena u Srbiji, generacija o kojoj govorite odlučuje da napusti zemlju. I to na isti onaj način na koji ste i vi – doduše, u nešto zrelijim godinama – otišli. Morali ste da odete?

Morao. I ta emigrantska sezona je, ispostavilo se, bila najuspešnija u mojoj

pozorišnoj karijeri. Naime, kada sam otišao iz Ateljea 212, najpre sam sa sjajnim mađarskim ansamblom Ujvideki Sinhaz u Novom Sadu radio Operu *Ultima*, nastalu iz dve Bomaršeove komedije - *Seviljski berberin* i *Figarova ženidba*; u Sloveniji sam, u Kopru, radio Goldonija, *Slugu dvaju gospodara*; u Temišvaru, u njihovom nacionalnom tetaru - i to kao priču o Džulijanu Asanžu - Eshilovog *Okovanog Prometeja*; u Rijeci, u Hrvatskom narodnom kazalištu, po motivima Aleksandra Dime, predstavu *Tri mušketira*, za koje je songove napisao Predrag Lucić. Predrag je zapravo pisao o vremenu u kome je devalvirano sve ono što simbolizuju tri mušketira: čast, pravda, herojstvo; čak i romantična ljubav... Na kraju je, kao peta premijera u ovoj godini, došao Dadov i rad sa tom divnom decom.

I, kako vam je izgledalo to putovanje po Jugoslaviji?

Kao Jugosloven, na neki način sam srećan da sam poslednju godinu u stvari živio u Jugoslaviji, dokazujući sebi da ta država i dalje postoji. I to ne samo u smislu jedinstvenog kulturnog prostora, nego i emocionalno. Inače, uvek se nasmejem kada vidim koliko se nekadašnje jugoslovenske republike muče da uđu u EU. Čoveče, pomislim, pa Jugoslavija je, sa svim svojim nacionalnim, verskim, kulturnim različitostima zapravo bila EU pre EU! A mi smo i to uspeali da upropastimo!

Bilo kako bilo, izgleda da ću i sledeće godine živeti u Jugoslaviji: u Kruševcu ću raditi Nušićevog *Dr*, u Rijeci *Don Kihota*, nakon čega odlazim u Split, pa u Novi Sad, gde ću raditi najpre sa Mađarima, pa onda i sa Rumunima... Dakle, još jedna godina van Beograda, što mi kreativno izuzetno prija; istovremeno, čini me tužnim jer iznova i iznova bivam prinuđen da živim razdvojen od onih koji su mi najdraži.

U Srbiji vlada jednpartijski sistem

Tekst:
Miloš Obradović

Jun
2017.

Utisak je da su sve karte bačene na strane investicije, ali u svetskoj istoriji ne postoji slučaj zemlje koja se razvila na tuđoj akumulaciji. Strane investicije mogu da pomognu da se popune neke praznine u investicionom procesu i privrednoj strukturi, ali da igraju ključnu ulogu, to ne biva

Mi smo ušli faktički u jednpartijski sistem i nemamo probleme kakve su imale ranije koalicione vlade. Koalicione vlade su veoma neefikasne, može svako da ih uceni, zaustavi u bilo kojoj akciji. S druge strane, imamo situaciju da jaka ličnost počinje da deluje kao institucija, pa se čini kao da prestaje potreba za institucijama. Po tome ćemo donekle biti slični Rusiji, gde je Putin centralna tačka. Ali privredni razvoj Rusije je nezadovoljavajući upravo zato što nema institucija. Institucije uvek ograničavaju moć, a moćne ličnosti ne vole da im se moć ograničava.

Nedostatak institucija se vidi i po slučaju rušenja zgrada u Savamali, tu je i Beograd na vodi, neki aranžmani sa stranim investitorima, mnogo toga je urađeno da nije očigledno da je baš u skladu sa zakonom. To može jaka ličnost, ali to je atak na institucije, kaže za „Novu ekonomiju“ jedan od najstarijih i najpriznatijih ekonomista na našim prostorima, Ljubomir Madžar.

Kako vama izgleda, ko će imati faktičku vlast u rukama posle izbora, premijer ili predsednik?

Jedna od bitnih crta našeg političkog života je da moć ide sa ličnošću, a ne sa funkcijom ili položajem u državnoj hijerarhiji. To je bio slučaj sa Tadićem, to je na neki način slučaj i sa Nikolićem, jer da moć ide sa funkcijom, on bi bio najmoćniji čovek u državi, a ipak je bio u dubokoj senci premijera. Moja prognoza je da će se moć preseliti tamo gde će biti Vučić. To je uostalom deo naše tradicije još od Pašića.

Onaj ko je na čelu najveće partije, taj kontroliše Skupštinu. Nikolić je principijelno postupio kada je dao ostavku na mesto predsednika partije, ali ne i u svom političkom interesu, jer da nije dao ostavku, sada bi odnosi moći bili mnogo drugačiji.

Drugi izvor moći je stranačka infrastruktura i lokalni odbori, jer to omogućava mobilisanje biračkog tela za izbore. To

Ljubomir Madžar

su glavni razlozi zašto će od juna pred-sednik biti centralna tačka.

Kako ocenjujete pojave kada u nekoj privatnoj kompaniji dođe do problema, kao na primer u Goši, koji se rešavaju tako što premijer dođe da obećava novac iz budžeta za radnike? Kakvu to poruku šalje investitorima?

Zaprepastio sam se kad sam za to čuo. Ne mogu da zamislim koja bi pravna osnova bila za takav postupak. Lako je zamisliti da je to u suprotnosti sa zakonskom regulativom. U pravnom sistemu je nezamislivo da pojedinac, makar i predsednik vlade, ode i obeća tako nešto radnicima i to u privatnoj firmi, a ne bi smeo ni da je državna. To su znaci slabosti institucija u odnosu na ličnost koja donosi odluke ne obazirući se na vladavinu prava kao princip u civilizovanom društvu.

Ako, kao što ste rekli, izvršna vlast kontroliše zakonodavnu vlast, ostaje još treća grana, sudska vlast...

Koja je slabašna. Finansijski zavisi od odluka koje donosi neko drugi, čak i ako je formalno nezavisna. To je onda problem sistema u celini. Podela vlasti je važna stvar.

U prethodne tri godine Srbija je izašla iz recesije i uspostavila određenu stabilnost javnih finansija. Da li mislite da je taj posao gotov?

Odmah da kažem da mi imamo važnijih stvari od fiskalne konsolidacije, a to je pokretanje privrednog razvoja. Među ekonomistima postoji uverenje da nerazvijene zemlje, a Srbija je bez sumnje nerazvijena, treba da ostvare stopu rasta BDP-a najmanje pet, šest odsto godišnje da bi se otvorila neka nada da se razvijeni zemlje mogu pristići. Srbija nije stigla ni do tri odsto, a onih 2,7 odsto prošle godine je naširoko i nadaleko reklamirano kao neko veliko dostignuće. Ali to za Srbiju nije dovoljno, posebno što smo izgubili četvrt veka. Od 1989. godine Srbija u proseku gledano stagnira. Tek u prethodnih par godina je dostignut fizički obim proizvodnje iz 1989. godine.

S druge strane, nije jasno kako bi se taj rast mogao ostvariti. Utisak je da su sve karte bačene na strane investicije, ali u svetskoj istoriji ne postoji slučaj zemlje koja se razvila na tuđoj akumulaciji. Strane investicije mogu da pomognu da se popune neke praznine u investicionom procesu i privrednoj strukturi, ali da igraju ključnu ulogu, to ne biva. Naš problem je što je domaća akumulacija veoma niska. Mi smo zemlja sa jednom od najnižih stopa štednje u svetu.

Izjavili ste jednom prilikom da zbog toga nema nade da u skorijoj budućnosti izađemo na zelenu granu.

Neke moje računice pokazuju da se štednja kreće oko nule, u nekim godinama čak je bila negativna. Postoje procesne Svetske banke da je stopa štednje u Srbiji oko šest odsto godišnje, ali i to je jako malo. Recimo u Kini se stopa štednje približava nivou od 50 odsto. Računa se da bi stopa investicija trebalo da bude 25 odsto da bismo imali pristojan privredni rast, a jedina šansa za bolju budućnost na duži rok su visoke stope rasta. Pitanje je zašto je naša štednja tako niska. To ima veze sa istorijskim sećanjima našeg naroda. Za vreme Turaka najbolje je bilo da nemaš ništa, pa nemaju šta ni da ti uzmu. Onda smo imali socijalističku revoluciju, pa su najbolji i najimućniji seljaci lišeni zemlje i inventara. Mnogi kapitali su eksproprisani i dan-danas ne možemo da završimo tu restituciju. To je udar na stub civilizacije. U kolektivnom sećanju naroda mislim da je upisano - ono što potrošiš, niko ti ne može oduzeti.

Da se vratimo na fiskalnu konsolidaciju. Čini se da je Vlada tu zaista napravila rezultate, deficit je smanjen na 1,4 odsto BDP-a. Kako vi to vidite?

Konsolidacija izgleda mnogo lepše nego što u stvari jeste. To je zato što se stekao jedan broj vanrednih jednokratnih okolnosti koje su omogućile da u prošloj godini deficit bude daleko manji nego u prethodnoj. Iza toga stoji prodaja licence za mobilnu telefoniju, što je jednokratan priliv u budžetu. Zatim, budžet je naplatio

neka potraživanja koja su se akumulirala u prethodnim godinama. Naplaćene su prilične dividende javnih preduzeća, a ona su u veoma teškoj situaciji. Nedovoljno investiraju, često nisu likvidna dovoljno za normalno funkcionisanje. EPS daje neke dividende, a 30 godina nije izgrađen nijedan proizvodni kapacitet. Srbijagas je uvek u finansijskim teškoćama, pored ostalog i zbog ranijih niskih cena gasa, ali i zato što po toj niskoj ceni mnogi nisu plaćali račune, a oni su morali da ih snabdevaju.

Jedan od tih faktora je i oporavak poljoprivrede nakon prethodne loše godine. To su razlozi i što smo imali rast od 2,8 odsto koji je doveo do povećanja poreske osnovice i povećanja naplate poreza. Osim toga, u okruženju je bila dobra konjunktura. Zatim niska cena nafte, a posebno niske kamatne stope. Steklo se mnogo činilaca koji nisu trajni. Fiskalni savet je pravio računice i rekao da ako je 1,4 odsto budžetski deficit, onda je strukturni deficit, očišćen od privremenih uticaja, za jedan procentni poen veći. Sa deficitom od 2,7 odsto BDP-a, rast javnog duga u odnosu na BDP ne bi se zaustavio i krenuo da pada.

Javna i državna preduzeća su prepoznata kao jedan od najvećih problema, a opet je na njima najmanje urađeno. Zbog čega je toliko teško reformisati ih i napraviti od njih pristojne, uspešne kompanije? I da li je neko to uopšte pokušao do sada?

Mnogo je državnih preduzeća, od Bora pa nadalje, koja su apsolutno neodrživa i bez poslovne budućnosti. Subvencije koje idu na njihovo održavanje u životu idu i do tri odsto BDP-a. Dok se ta rak-rana ne izleči, ni javne finansije neće moći da ozdrave. Ovo što je do sada urađeno je niz lakših poteza. Tu je na delu nešto kao zakon opadajućih prinosa. U sređivanju javnih finansija ima veći broj koraka. Vlast je prvo lakše uradila. Veliki je znak pitanja nad fiskalnom politikom kako će se nastaviti konsolidacija kada treba udariti po javnim preduzećima. Kada je Bor u pitanju, cela istočna Srbija zavisi od tog preduzeća. Njegovo gaše-

nje bi značilo smrtni udarac velikom i još pograničnom kraju. To ima implikacije i van ekonomije.

Da li je iko ikad uopšte pokušao da reši taj problem javnih preduzeća?

Meni nije poznato. Dugo godina nije postojala svest koliki je to problem. Mislim da je Fiskalni savet otvorio oči našoj javnosti kad je reč o javnim preduzećima i ogromnom teretu za budžet, pa i celu privredu.

Najveća javna preduzeća posluju sa gubicima. Kad treba obezbediti tekuću likvidnost, ona se zadužuju, a niko im ne da kredit bez državne garancije. Pošto ne mogu da vraćaju kredite, onda njih vraća država koja je i garantovala.

Pored toga, ambijent je veoma nepovoljan. Kakvo god je preduzeće, ako treba da popravi performanse, teže je to uraditi u nezdravom ambijentu. Naš ambijent je nezdrav zato što vlada nelikvidnost. Uz to država nije uradila osnovni zadatak, a to je zaštita ugovora. U sređenoj državi kad sklopiš ugovor robu koju uzmeš moraš da platiš. Kod nas je teže naplatiti nego isporučiti robu. Javna preduzeća su prenatrpana partijski lojalnim, a ne baš kompetentnim kadrovima. Bez dobrih ljudi ne može se ozdraviti nijedno preduzeće i nijedna privreda. Ta javna preduzeća su pomalo podivljala, rade šta hoće, a Vlada ima mali kapacitet da ih kontroliše. To su krupne organizacije, a i sama Vlada je preko ministara na ovaj ili onaj način povezana sa tim preduzećima, pa nije jasno da li Vlada upravlja javnim preduzećima ili javna preduzeća pomalo upravljaju Vladom.

Najzad, to nije samo ekonomski, već ljudski, humanitarni, pa prema tome i politički problem. Tu rade ljudi koji imaju porodice, školuju decu, treba da žive. Nešto drastično uraditi sa tim preduzećima znači dovesti njihovu egzistenciju pod znak pitanja. Tu ima i dosta glasova, a nijedna vlast, barem u demokratskom sistemu u smislu da ima konkurencije na izborima, neće se odreći tih glasova. Ova vlast je za sada pokazala daleko veći stepen veštine oko kontrole i obrade biračkog tela. Uspeli su da done-

su neke nepopularne mere kao što su smanjenje plata i penzija, a da ne okrenje svoj politički kapital. Trebaće mnogo veštine, demagogije i populizma da se povuku neki teži potezi, a da se istovremeno sačuva vlast.

Privatizacija u Srbiji je počela još 1989. godine Zakonom o privatizaciji Ante Markovića. Da li vam deluje da smo pri kraju tranzicije?

Ako na tranziciju gledamo kao na prelaz iz kolektivno vlasničkog, socijalističkog samoupravnog sistema u sistem zasnovan na tržištu i dominantno privatnom vlasništvu, rekao bih da nismo pri kraju tranzicije zato što su najteži potezi za završetak tranzicije još pred nama. Ni ova vlast se nije usudila da preduzme teške korake koji će bez posla ostaviti desetine hiljada ljudi i njihove porodice. Koreni naše nevolje i trulosti dela privrede idu daleko u prošlost. Nijedna vlast nije sama isključivo kriva za to, pa se ne može ni tražiti od jedne vlasti da sama kusa čorbu koju nije zakuvala. Ali situacija postaje sve nepovoljnija i prostor za manevar je sve manji. Kada voda stigne do poda, onda će vlada koja se u tom trenutku nađe, morati da preduzima šta treba i to će je koštati vlasti. Tako je i ova konsolidacija bila iznuđena. Našli smo se na ivici bankrota. Ako imaš alternativu da biraš između bankrota, a bankrot je strašan, i smanjenja plata i penzija, ovo drugo je manje zlo.

Da li smatrate da bar imamo dobre zakone?

Naši zakoni nisu dobri. Oni su protivrečni između sebe i unutar sebe. To nije dobro za biznis jer ako se držiš jednog zakona, velika je verovatnoća da ćeš se ogrešiti o drugi zakon. Ako politika na tebe ne gleda blagonaklono, može te uvek uhvatiti u nekom zakonskom prekršaju i da te goni. Svaki zakon je praćen ogromnim brojem podzakonskih akata i mi tu nemamo dovoljan kapacitet da ih produkujemo u dovoljnom broju i dovoljnog kvaliteta. Zato postoje pravne praznine. U mnogim zakonima javlja se problem tumačenja. Pa jedno ministarstvo tumači zakon na jedan, a drugo ministarstvo

na drugi način. Koja je to neizvesnost! Ako išta privredu ubija to je neizvesnost. **Našoj vlasti su puna usta privlačenja investicija, privrednog rasta... Da li vam deluje da su zaista prijateljski nastrojeni ka privredi?**

Možda jedan od glavnih razloga zašto će Srbija teško izaći na zelenu granu i dostići neki veći privredni rast kojim bi sustigla razvijeni svet jeste odnos vlasti prema poslovnom svetu. Koliko sam ja mogao da primetim, sve uspešne države, naročito na Dalekom istoku, rasle su ne zato što su imale pametne vlade, nego što nisu ometali i progonili poslovne ljude. U Južnoj Koreji se vlada stavila u ulogu izvršnog odbora poslovnog kapitalističkog sveta, ali je pazila da ne bude instrumentalizovana, jer ni taj poslovni svet nisu anđeli i gledaju da iskoriste vladu da uklone konkurenciju. Vlade koje uspostave pravni poredak i jednaku primenu propisa za sve, a izgrade prijateljski odnos prema poslovnom svetu, to su uspešne vlade. A ovde se dešavalo da vlast postigne uspeh na izborima tako što udari po poslovnim ljudima. Poznat je slučaj Miškovića, prethodno Karića, pa Mileta Dragića. Gde se vlast tako ponaša prema privrednicima, tu budućnosti nema.

Domaći privrednici se žale da Vlada na strance gleda blagonaklono, dok njima dere kožu sa leđa.

Strani investitori imaju pomoć stranih vlada, pa i kad one ne intervenišu, sama činjenica da stoje iza tih kompanija menja odnos vlasti prema njima.

U ekonomskoj teoriji je poznato da nejednak tretman privrednih subjekata vodi u ekonomsku neefikasnost. To demotiviše. Ljudi su ogorčeni kad vide da stranci budu bolje tretirani nego oni. Stranac zaposli 100 ljudi i za svakog dobije 5.000-6.000 evra i onda pokupi domaćim firmama najbolje kadrove. Šteta je ogromna, ali je najveća šteta neprijateljski odnos prema poslovnom svetu. Što je najgore, iza toga je narod koji to podržava i voli. Nezaposleni, slabo plaćeni, nezadovoljni standardom, politički podržavaju one koji progone ljude koji jedini mogu da dovedu do boljitka.

Vučićev jezik je opasan

Tekst:
Tamara Nikčević

Januar / Februar
2017.

Iako predsjednički izbori u Srbiji još nisu ni raspisani, stotinu javnih ličnosti – profesora univerziteta, pisaca, reditelja, glumaca, novinara - početkom decembra potpisalo je javni apel u kojem se od zaštitnika građana Saše Jankovića traži da se, kao nestranačka ličnost, kandiduje na predstojećim izborima za predsjednika Republike. Jedan od potpisnika tog apela bio je reditelj i publicista Lazar Stojanović, koji je, kaže, “uzimajući u obzir činjenicu da u Srbiji postoji opasna nekoordinisanost opozicije, što onemogućava delotvornu političku borbu protiv režima Aleksandra Vučića”, u zaštitniku građana prepoznao ličnost koja bi postojeće stanje barem donekle mogla da popravi

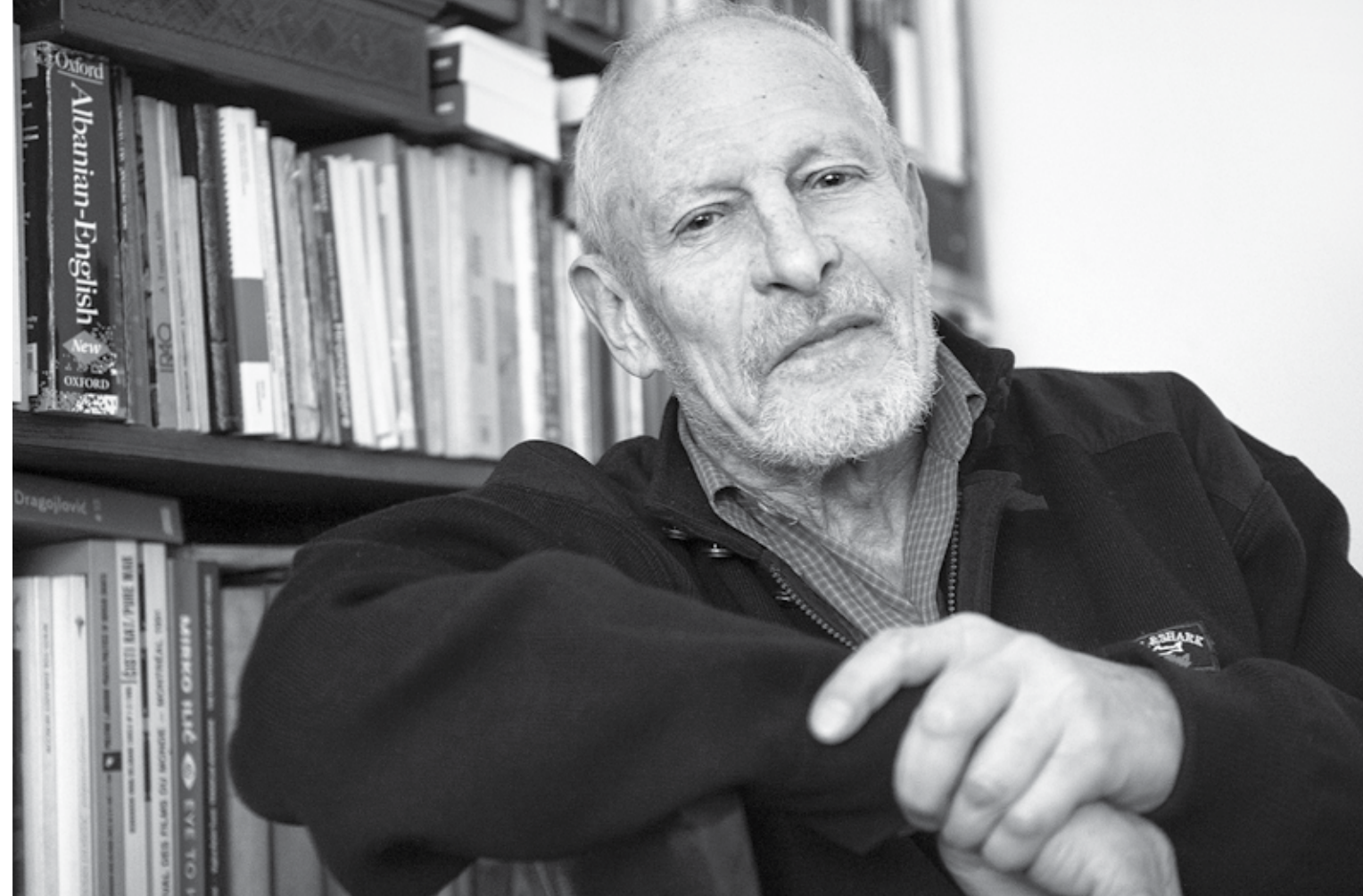
Može li se, gospodine Stojanoviću, ovdje išta popraviti ako već najmoćnija politička ličnost u državi, premijer Aleksandar Vučić, svoje političke protivnike naziva “neprijateljima države i naroda”?

Jezik kojim se Vučić obraća javnosti veoma je opasan. Da smo u Staljinovom SSSR-u, čovek kojeg bi na taj način etiketirala politički najmoćnija ličnost u državi sigurno bi bio ubijen. Iako živimo u miloševićevskom sistemu, premijer Vučić se za sada ipak zadržava na blaćenju političkih protivnika, na diskreditovanju njih lično, na hajci koju protiv njih sprovodi putem kontrolisanih medija. Zanimljivo je, međutim, da Vučić obično negira da je bilo kada i bilo gde bilo koga verbalno napao. Nikada o tim ljudima nisam rekao nijednu ružnu reč, tvrdi on, optužujući opoziciju da zapravo ona blati njega, da ga vređa, da ga mrzi i slično. Naravno, ovakav način ophođenja vidali

smo i vidamo u svim autoritarnim režimima.

U kojim?

U svernokorejskom, na primer. Pored toga, to je bila uobičajena retorika u Albaniji Envera Hodže, u Staljinovoj Rusiji, u Hitlerovoj Nemačkoj, gde je vlast svoje političke protivnike etiketirala, nazivala ih pogrdnim imenima, ne libeći se ni najbezočnijih kvalifikacija. Ne tako davno, sličnim načinom javne komunikacije ponosili su se i četnici Vojislava Šešelja. To je njihov rečnik. Kao što je to bio rečnik i režima Slobodana Miloševića, u čije je vreme *Politika* objavljivala čuvene Odjeke i reagovanja. E, iz tog miljea, iz takve uvredljive i slabo pismene a mnogo lažljive propaganda, izašao je i Aleksandar Vučić, u čijim se javnim nastupima primećuju izrazito velike oscilacije. Naime, tokom svojih čestih obraćanja novinarima, premijer je po pravilu prvih nekoliko minuta izrazito

Lazar Stojanović

miran, koncilijantan; govori upola glasa, deli komplimente, ponaša se kao ono dače iz prve klupe uvek spremno da da pravi odgovor na pravo pitanje. Međutim, ne lezi vraže: budući da mu je fitilj veoma kratak, premijera i najmanja novinarska opaska lako izbaci iz koloseka, što se najpre manifestuje upadljivim izlivom besa, da bi, nakon svega nekoliko sekundi, priča prešla u ličnu ravan. Tako "vi nećete naše čokoladice" prevedeno na Vučićev jezik znači ne puki napad na sve srpsko, nego je to zapravo napad na premijera lično. Navedeni model prisvajanja odijuma i pretnji usmerenih šire ili na nešto sasvim drugo, koji od Vučića čujemo ne ređe od dva puta nedeljno, odmah prihvataju njegovi savetnici, saradnici, prijatelji, botovi i trolovi, koji nastavljaju da razrađuju zadatu temu. Tako ispada da je incident sa Vučićevim bratom zapravo napad na premijera lično; kad padne helikopter, i to je upereno protiv Aleksandra Vučića; kada istražujete Savamalu, cilj te istrage je, naravno, rušenje premijera, a njegov lični tabloid provalio je i državni udar (ne kažem da je Vučić to poručio, ali nije ni kaznio, ni lično ukorio; upravo kao ni u slučaju Savamala).

Iako se, verujem, većina sa mnom ne bi saglasila, moram da kažem da u načinu na koji koristi medije Vučić pokazuje iznenađujuće slabo snalaženje.

Slabo snalaženje?!

Naravno. Na primer, kada god se pojavi na televiziji, posebno u intervjuima, Vučić, čak i kada mu voditelj naglasi da je došlo vreme da objavi emisiju, uvek ima da kaže još nešto što mora da iritira pre svega novinara i tehničko osoblje, ali i gledaoce. Zašto baš svaki put on ima potrebu da tih poslednjih nekoliko sekundi iskoristi da bi ponavljao kako nam ide odlično, kako je Srbija "lider u regionu", kako su nam privredni izgledi odlični?! Ako se već bavite medijima, morate znati da u javnim nastupima nikada ne smete biti neumesni, privatni, nametljivi ili dosadni. Inače propada sve ono što ste možda valjano pripremili da objavite.

Premijer je možda dosadan vama, ali, sudeći po rezultatima izbora, ne i većini građana.

Zar niste primetili da se sve više onih koji gledaju Vučićeve televizijske nastupe smeje, tvrdeći da je "premijer opet pao u amok"? To emocionalno raspadanje pred kamerama gledaocima ne može da prija; podseća ih na Vučićevu radikalsku prošlost, na vreme kada je vikao, pretio, vređao. A Aleksandar Vučić, koliko znam, svoju noviju političku karijeru gradi na tezi da je politika koju zastupa mnogo drugačija od one koju je zagovarao u vreme dok je bio desna ruka Vojislava Šešelja.

Naravno, dodatni problem je ako je takvo Vučićevo ponašanje smišljeno.

Da li je smišljeno?

Možda pogrešno tumačim njegov jezik tela, ali mi se čini da premijer u ta jaka ispoljavanja stavova i osećanja upada spontano. Ima stvari koje se ne mogu kontrolisati, znate... Drukčije to izgleda kad Vučić svoj nastup osmisli. Tada obično maše papirima, preti, glumi nadmenu strogost ili je upadljivo smiren, a sve to radi kao glumac koji pokazuje osećanje ne proizvedeći ga, te se vidi da je predstavu pažljivo pripremao. Međutim, u najvećem broju nastupa je sasvim dobar, ponekad bolji od mnogih. Na kraju, ne misli da su javni nastupi među najozbiljnijim problemima koje proizvodi njegova vlast,

Hoćete da kažete da je premijer Vučić loš glumac?

Kao glumac, Vučić je stvarno nevešt, mada mu je to manje važan nedostatak. Iako uglavnom nastoji da se drži autoritativno, čak majestetično, a kaluderski skromno, da se osmehuje, da se rukuje sa stiskom kako se to od njega očekuje, više je nego vidljivo da često ne vlada vlastitim telom.

Kao glumac koji na sceni ne zna šta bi sa rukama?

To jeste veliki Vučićev problem: nespretn je; nije siguran šta će u kojem momentu da urade njegove ruke i noge. Što ponekad proizvodi komičan efekat. Kada svemu dodate neprimerenu reto-

riku, iznošenje u javnost ličnih strahova i problema, slika koju dobijamo mora izazvati zabrinutost dobronamernih.

Potpisujući apel o kojem smo govorili, jeste li razmišljali o tome da li će i opozicione stranke podržati Sašu Jankovića kao predsedničkog kandidata?

Ovdašnja javnost često upada u zamku i, ne ispitujući opcije koje ona nudi, opoziciju ocenjuje isključivo u odnosu na to kako se ona na duži rok odnosi prema vlasti. Sa druge strane, u svetu se odavno ljudi okupljaju oko jasno definisanih ciljeva, ne pitajući jedni druge za ideologiju. Tako u antiglobalističkim demonstracijama, na primer, u protestima protiv američke berze ili u antiratnim demonstracijama često učestvuju pripadnici i radikalne levice i radikalne desnice koji se, umesto da usklađuju vlastita ideološka opredeljenja, pre svega trude da ostvare ono što su prethodno definisali kao zajednički interes. Kod nas je taj model poslednji put primenio pokret Ne davimo Beograd, što je, videli smo, veoma zbunilo aktuelnu vlast.

Budući da nije pokazivao političke ambicije, Saša Janković do sada gotovo da i nije bio meta Vučićeve političke propagande. Zaštitnik građana je, koliko se sećam, tek nedavno postao "neprijatelj države i naroda".

Ne sjećate se da je Saša Janković u kontrolisanim medijima mjesecima prikazivan kao saučesnik u ubistvu?

Sećam se. Međutim, sve te besmislene optužbe nisu bile političke i nisu se "zalepile". Naprotiv: medijska hajka dovela je do toga da je zaštitnik građana postao prepoznatljiv ne samo u Beogradu, nego i u celoj Srbiji.

Zbog čega ta hajka nije uspjela?

Zbog toga što se publika tabloida, iako zastrašujuće većinska, manje-više ne menja. Drugim rečima, priča o Saši Jankoviću kao predsedničkom kandidatu je nadtabloidna; namenjena je nekoj drugoj publici, nekom drugom svetu, ljudima koji čitaju sadržajnija štiva. Najzad, kasno je da tabloidi krenu da od Janko-

vića prave "špijuna Zapada", kako su to činili sa Zoranom Đinđićem.

Prihvati li kandidaturu, može li Saša Janković biti izabran za predsednika Srbije, šta mislite?

Ne može. Ipak, politički je veoma važno da na predsedničke izbore 2017. opozicija izađe sa jednim kandidatom i da tako odmeri i objavi svoju političku snagu. Uveren sam da ona nije mala.

Da li u tu opoziciju ubrajate i stranku Čedomira Jovanovića? Pitam zato što ste doskoro bili član Političkog saveta Liberalno-demokratske partije.

Odavno nisam član Političkog saveta LDP-a, ali sam njihov prijatelj.

Zašto ste napustili Politički savet LDP-a?

Zato što sam se protivio relativizovanju strategije saradnje sa vladom Aleksandra Vučića. Kada je unutar Političkog saveta LDP-a prevladalo mišljenje da bi sa premijerom Srbije vredelo pregovarati, razgovarati, dogovarati bilo šta, iz tog sam se tela prijateljski povukao. Podržavam i njihov program i njihove akcije, jer na političkoj mapi Srbije LDP ima jedinstvenu poziciju, koja ovde nije popularna, te se to pokazuje i kao faktor ograničenja rasta te stranke. Tu pre svega mislim na stav LDP-a o nezavisnosti Kosova, kao i na tezu da su našoj zemlji neophodne bezbednosne garancije koje bi, na ovaj ili na onaj način, Srbija mogla da potraži pod kišobranom NATO.

Kako tumačite to što je Čedomir Jovanović u Skupštini Srbije premijeru Vučiću čestitao na predlogu budžeta?

Ne pridajem tome nikakav naročit značaj. **Šta mislite o Vuku Jeremiću kao predsedničkom kandidatu? Mediji tvrde da Jeremića podržava Boris Tadić, koji je, prije samo godinu dana, svog bivšeg učenika i šefa srpske diplomatije svrstao među nacionaliste i šoviniste.**

Već sam davno i javno rekao da su Vuk Jeremić i Ivica Dačić dva najopasnija čoveka po demokratiju i proevropsko usmerenje Srbije. Opasniji od Šešelja i Nikolića.

Zašto baš njih dvojica?

Zato što su za političke pozicije koje su imali, za političke agende koje su zastupali (i lokalno i međunarodno), kao i za upravljanje značajnim sektorima politike Srbije - naročito kada je reč o spoljnoj politici, podršku dobijali van ove zemlje. U pogledu te svoje vezanosti za Moskvu, Dačić i Jeremić u Srbiji nisu usamljeni: iste "mentore", naime, ima i predsednik Tomislav Nikolić i mnogi drugi u ovdašnjoj vlasti i javnom službama. Međutim, politički kapaciteti, lukavost, ambicija, energija i životna dob pomenute dvojice daju im veliku prednost nad Tomislavom Nikolićem. U tom smislu, kad procenjujem opasnost po demokratiju u Srbiji, najveću pripisujem Dačiću i Jeremiću.

Vjerujete li istraživanjima koja pokazuju da bi Vuk Jeremić u drugom krugu predsedničkih izbora mogao poraziti predsednika Tomislava Nikolića?

To je moguće. S druge strane, poseta šefa ruske diplomatije Sergeja Lavrova mogla bi da znači da će Rusija ipak podržati Tomislava Nikolića. U tom slučaju Jeremić ne bi dobio. Možda će taj, verovatno presudni stav Kremља, biti jasniji posle najavljene posete predsednika Medvedeva Beogradu.

Koliko je realno da se na predsedničkim izborima 2017. kandiduje Aleksandar Vučić, šta mislite?

Mislim da bi to moglo imati neprijatne posledice po samog Vučića. Jasno je da bi u tom slučaju Vučić verovatno bio izabran za predsednika Srbije, čime bi se vlast i moć iz Vlade automatski preselili na Andrićev venac. Međutim, iskustvo koje imamo pokazuje da u Srbiji taj model nikada nije bio preterano popularan. Uostalom, zar sličnu formulu nisu primenjivali i Slobodan Milošević i Boris Tadić? Kao i Vladimir Putin. Za razliku od njih koji su se selili sa jedne funkcije na drugu, Staljin je, na primer, uvek bio generalni sekretar KP SSSR-a. Ali se u Rusiji znalo ko je gazda. Pitanje je da li bi Vučić ostao neprikosnoveni vladar ako bi i Vladu i stranku prepustio drugome.

Ima li Aleksandar Vučić uopšte u bilo koga toliko poverjenja?

Ako pratimo njegove javne nastupe, stiće se jak utisak da Vučić nema nekog političkog gurua ili nadarenog partnera u vladanju kojem veruje do kraja. Ali ima nešto drugo - malu, čvrstu grupu partijskih sledbenika, čiji je deo u Vladi, a drugi deo u vladajućoj Srpskoj naprednoj stranci i u parlamentu. Mislim da tom "tvrdom jezgrom" sada pripadaju Nebojša Stefanović, Nikola Selaković, Zorana Mihajlović, Bratislav Gašić i Andrej Vučić. Recimo, Aleksandar Martinović, Jorgovanka Tabaković i dvadesetak drugih mogli bi da budu neki sledeći krug poverenja. Iz Vučićeve stranke, oko Nikolića se formirala grupa političara koji su često konkurentski postavljeni prema premijeru, mada mu uvek izražavaju bezrezervnu odanost. Sve u svemu, reč je o ljudima spremnim da, sve dok to ima ikakvog političkog smisla, za Vučića skoče u vodu i u vatru.

Mislite da predsednik Tomislav Nikolić svojevremeno u SNS nije imao sebi odane ljude?

Nikolić je takve uglavnom učinio svojim savetnicima. Pritom, Nikolić ima ono što Vučić nema.

Šta?

Dobre odnose sa Vladimirom Putinom, sa vojskom, sa partijarhom, sa crkvom, sa nacionalističkim krugovima. Njegov kapital političkih odnosa slab je u veza-

Kako je, šta mislite, premijer Vučić uspio da unutar stranke napravi tu grupu fanatično odanih sledbenika?

Tako što je svakoga od njih lično napravio. On ih je stvorio. Setite se Nebojše Stefanovića. Ko je on? Šta je taj čovek pre dolaska na vlast uopšte radio? Ili, uzmite ministarku Zoranu Mihajlović, koja je u SNS došla iz drugačijeg miljea, iz G17 plus. Deluje, a i slovi kao stručnjak za energetiku. Teško da bi bilo ko osim izuzuzetno odane osobe prihvatio ono što je prihvatila ministarka Mihajlović: pod pritiskom Moskve, mesto ministra energetike je, bez protesta, zamenila resorom saobraćaja. To može da učini samo neko ko je vodi bespogovorno odan.

Vučić ne prestaje da glumi samog sebe

Tekst:
Tamara Nikčević

Maj
2016.

Početak aprila 2016, u organizaciji Odbora za visoko obrazovanje SANU, u Beogradu je održan okrugli sto na kojem su akademici, univerzitetski profesori, dekani, rektori i prorektori razgovarali o tome da li se i koliko na univerzitetima u Srbiji poštuje kodeks profesionalne etike.

“Neetičko ponašanje i studenata i profesora na srpskim univerzitetima masovna je pojava, uz zloupotrebe na ispitima, plagiranje diplomskih i master radova i doktorskih disertacija, kao i plaćanje za njihovu izradu. Za sve to vreme akademska zajednica ćuti, a pravosuđe ne presuđuje”, zaključeno je na skupu.

Akademik SANU i veliki srpski pisac Ljubomir Simović kaže da je bilo krajnje vrijeme da se o problemu lažnih diploma i doktorata konačno progovori.

“Bilo je vreme da se ta tema otvori, i to upravo tako otvoreno, i sa takvom oštrinom, kako se govorilo za okruglim stolom u organizaciji Odbora za visoko obrazovanje SANU. Tim pre što ni akademska zajednica ni pravosuđe na to prethodno nisu reagovali na pravi način”, kaže akademik Simović. “Kada kažem da nisu reagovali na pravi način, mislim na poništavanje kupljenih diploma, na oduzimanje doktorskih titula do kojih se došlo prepisivanjem tuđih radova. Mislim čak i na krivično gonjenje.

Visoke škole, fakulteti, univerziteti, odjednom su kod nas počeli da niču na sve strane. Naravno, ne sa namerom da se od Lapova napravi Harvard, nego da se zarade pare. Profesor Ljubiša Rajić je u svoje vreme upozoravao da mi nemamo dovoljno nastavnog kadra za tolike visoke škole. Sećam se i da je jedna od njih, preko oglasa u ‘Politici’, nastavnička mesta nudila studentima koji su tek diplomirali, a u obzir da zasednu za katedru dolazili su čak i oni koji su se tek nalazili pred diplomskim ispitom.

Akademik Dušan Teodorović, predsednik pomenutog Akademijinog Odbora, nedavno je rekao da na našim privatnim fakultetima predaju ‘kvazidoktori nauka’, i da se na tim fakultetima ‘navodno obrazuje, još gori kadar, tragičan i polupismen’.

A treba samo da vidite, kaže on, koliko knjiga čini univerzitetske biblioteke tih navodnih univerziteta. Toliko ih je malo da sve stanu u jedan deo vitrine

Ljubomir Simović

Akademik Teodorović je, u intervjuu „Vremenu“, nedavno pominjao i doktorsku disertaciju gradonačelnika Beograda Siniše Malog, nazvavši je “strašnim plagijatom”.

U pomenutom intervjuu on ukazuje i na činjenicu da je gradonačelnik Beograda, koji je po struci ekonomista, dobio doktorat iz tehničkih nauka! On otkriva da je u komisiji koja mu je na osnovu takve disertacije dodelila titulu doktora nauka, bilo troje ljudi “čije su reference katastrofalne, u suštini nikakve”.

To su teške optužbe, koje valjda nigde u svetu ne bi prošle bez ikakvih posledica. Nigde osim kod nas.

Zašto je to tako?

Akademik Teodorović kaže da, ako se, na primer, traži diplomirani ekonomista, privatne kompanije uzimaju kandidate sa Ekonomskog fakulteta u Beogradu, dok se u državnoj upravi i ministarstvima, preko rođaćkih i partijskih veza, zapošljavaju ljudi sa privatnih fakulteta, koji su, kako ocenjuje, “nikakav kadar”. I zato nam je državna uprava, zaključuje on, takva kava je. Nikakva!

Prateći sve ovo što se događa sa prodajom i kupovinom diploma, sa sumnjivom proizvodnjom profesora i dotora nauka, nisam mogao a da se ne setim da se u Servantsovom “Don Kihotu” pojavljuje i jedan seoski paroh, “koji je bio učen čovek i dobio je stepen doktorski u Siguensi”. Naš prvi prevodilac “Don Kihota”, Đorđe Popović Daničar, čitaocu daje sledeće objašnjenje: “U ono vreme bilo je u Španjolskoj malih univerziteta, koji su za novce ma kakvoj budali davali stepen doktorstva. Siguensa je bila na glasu, da doktorstvo daje i margarcu za dva dublona”.

Bojim se da je Srbija prepuna doktora iz Siguense.

Kada je troje srpskih naučnika iz Velike Britanije dokazalo da je i doktorska teza dr Nebojše Stefanovića čist plagijat, izuzev nekoliko univerzitetskih profesora, stručna javnost je uglavnom ćutala. Doduše, ta je javnost bila neuporedivo glasnija kada je kritikovala Beograd na vodi...

Beograd na vodi je posebna priča! Pratim i skupljam sve informacije, sve tekstove

o tom projektu, upoznat sam sa obiljem argumenata koje protiv njega iznose ne samo arhitekte i urbanisti, nego i ekonomisti i pravnici. Pogledajte samo neke od novinskih naslova: “Fatalni investitorski urbanizam”, “Beograd u magli”, “Promašene investicije”, “Divlja gradnja”, “Legalizacija divlje gradnje”, “Carstvo lošeg ukusa”, “Dubai na Savi”, “Beograd na vodi promašaj”, “Šta je mutno u Beogradu na vodi”, “Grad kao plen”, “Beograd će uskoro biti saobraćajno paralizan”, “Infrastrukturu niko ne pominje”, “Sahrana žive profesije”, “Zašto saobraćajni stručnjaci ćute o Beogradu na vodi” i tako dalje. Sve lepše od lepšeg, sve gore od goreg. Arhitekte ovaj projekat ocenjuju kao pretnju identitetu Beograda, čak ga navode kao primer “urbicida”. Advokati upozoravaju da je Beograd na vodi neustavan, a ugovor o njegovoj izgradnji ocenjuju kao “temeljac na klizavom terenu” i kao “degradaciju prostora”. Transparentnost Srbija ukazuje na “osam spornih tačaka iz objavljenog ugovora” – a koliko bi se tek spornih tačaka otkrilo da je objavljen ceo ugovor?! Momčilo Grubač je u listu “Danas” čak u dva nastavka pisao i objašnjavao “kako su suspendovani zakoni” da bi se ovaj projekat usvojio. Akademija arhitekture Srbije nekoliko puta ponavlja zahtev da se raskine ugovor o izgradnji i da se ovaj projekat obustavi. A političari sve to ignorišu. Samo su mase naprednjaka pred Skupštinu izašle sa transparentima na kojima je pisalo “Vučiću, sve ih uhapsi!”.

Koga?

Sve te arhitekte, pravnike, ekonomiste... Za to vreme, premijer i gradonačelnik Beograda, polažući kamen temeljac za kulu iz Dubaija, poziraju pred kamerama, sa lopatama u rukama.

Premijer je i inače veoma često pred kamerama...

Na srpskoj političkoj sceni, prepunoj aktera koji neprekidno menjaju uloge i kostime, teško bi bilo naći ličnost teatralniju od gospodina koga pominjete. On sve nas shvata kao publiku, pred kojom, tokom dvadeset i četiri časa, ne prestaje da glumi samoga sebe. I to na svim scenama, na svim TV kanalima, u svako doba dana i godine. On spasava zemlju, dovodi strane

investitore, preseca vrpce, otvara mostove i auto-puteve, otvara klanice, otvara robne kuće... Pritom je pristupačan i neposredan, rukuje se sa radnicima, novinarima se obraća po imenu, a ne propušta ni priliku da demonstrira i svoju familijarnost sa šefovima vlada i država. Mađarskog premijera, tako, oslovljava sa “Viktore”, dok o nemačkoj kancelarki govori kao o “Angeli”. Da ne govorim o neprekidnom pominjanju naših nemačkih, naših kineskih, naših arapskih i drugih prijatelja. Više nego ta predstava, mene, međutim, zanima njegova politika.

Kakva je to politika?

Bojim se da je ona prepuna kontradikcija, koje je teško pomiriti i složiti ih u jednu smislenu celinu. Glavni cilj njegove politike je ulazak Srbije u Evropsku uniju. Ali kako se sa tim može usaglasiti njegova koalicija sa Srpskom narodnom partijom Nenada Popovića, čiji je glavni cilj da se spreči da Srbija pristupi Evropskoj uniji? I da, nasuprot tome, uđe u uniju sa Rusijom?

Kako se može usaglasiti?

Nije teško setiti se da je Vučić, u aprilu 1999. godine, zajedno sa Šešeljem i Nikolićem, pred Skupštinom proslavljao pristupanje Jugoslavije (tj. onoga što je od nje ostalo) uniji Rusije i Belorusije, koje su u Skupštini izglasali prethodnog dana. Ako je sada u stvaranju koalicije između narodnjaka i naprednjaka proradila ta saglasnost, šta ostaje od glavnog cilja naprednjaka – priključenja Srbije Evropskoj uniji?

Takvih kontradikcija u Vučićevoj politici ima koliko hoćete, a ja ću se zadržati samo na jednoj. Vučić se u Srebrenici poklonio bošnjačkim žrtvama. A sećamo se da je on, dok je na politički teren izlazio u dresu sa Šešeljev likom, na Novom Beogradu, preko table “Bulevar Zorana Đinđića” lepio novo ime: “Bulevar Ratka Mladića”.

Ne znam kako sve to može da stane u jednu biografiju, pa makar ona bila i biografija jednog političara.

Čini mi se da ste jedan od rijetkih ljudi koji u javnim nastupima ne podilazi takozvanom običnom građaninu. “Ne zavisi sve samo od političara, zavisi i od birača”, rekli ste u jednom intervjuu. “Ne znam zašto pažljivije ne

prate šta političari govore i obećavaju”. Šta to građani nisu čuli a morali su? Ko je sve odgovoran za stanje u kojem se srpsko društvo danas nalazi?

Nije teško zaključiti da najveću odgovornost za ono što nam se događalo snose političari, u čijim rukama se nalazi sudbina zemlje. Međutim, kakav smo im mi bili korektiv? Da li u onome što nam se događa ima i naše krivice? Nije Dušan Otašević slučajno napravio onaj svoj objekat, “Amnezijator”, mašinu koja briše sećanje, koja briše veze između uzroka i posledica, i koja masovno proizvodi ono što se zove kratko pamćenje. Navešću samo jedan primer naše spremnosti da sve zaboravimo. Nikolić je 2007. godine izjavio da nema ništa protiv da Srbija postane ruska gubernija. To odsustvo osećanja za suverenitet zemlje, ta spremnost da se iz čista mira stupi u vazalni odnos sa drugom državom nisu bili smetnja našim biračima da čoveka kome bi, sudeći po onome što je izjavio, pristajao položaj gubernatora, izaberu za predsednika republike!

Da, nije im smetalo. Baš kao što im ne smeta ni to što se za izbore u Srbiji prijavilo nekoliko stranaka sa predznakom “ruska”, od kojih su prihvaćene dvije. Otkud to?

U “Danasu” od 1. marta ove godine pročitao sam sledeću vest: “SNP Nenada Popovića tvrdi da je velemaštor Anatolij Karpov podržao referendum protiv članstva Srbije u NATO”.

Prvo, na referendumu građani glasaju “za” ili “protiv” nečega. U informaciji koju sam vam pročitao nema alternative: moguć je samo referendum “protiv”.

Drugo, ne bi me začudilo ako bi neko, u svom rusofilskom žaru, predložio da se takav referendum ne održi u Srbiji, nego u Rusiji.

Ja ne verujem da u Srbiji postoji pаметan čovek koji ne uvažava rusku kulturu. I kome nije stalo da Srbija sa Rusijom održava najbolje moguće odnose. Ali ne mogu da sakrijem averziju prema servilnosti, i prema preterivanjima u servilnosti, kojima su skloni ne samo neki “navijači”, nego i neki političari. Kada čujem kako se neki od njih obraćaju “matuški Rusiji”,

“majci Rusiji”, ne mogu a da se ne zapitam: a šta im je onda Srbija?

“Razvilo se crno vreme opadanja,/ Nabujao šljam i razvrat i poroci, Podig'o se truli zadah propadanja,/ Umrli su svi heroji i proroci. Razvilo se crno vreme opadanja”.

Da kojim slučajem ne znamo ko je i kada napisao navedene stihove (Vladislav Petković Dis, 1910. godine), sigurna sam da bismo oboje pomislili da autor zapravo opisuje baš ove, naše dane. Da li se, gospodine Simoviću, na Balkanu u stvari ikada živjelo bolje?

Ratovi kroz koje smo prošli devedesetih godina završeni su, ali, gledajući kako među ovim novonastalim državicama – a to su, po mom mišljenju, države u invalidskim kolicima – stalno izbijaju nove napeitosti, novi sukobi, nove eskalacije mržnje, “pitam se” – ovo su Eliotove reči, od kojih se diže kosa na glavi – “da li se ijedan ozbiljan građanski rat ikada završi”.

Imate li utisak da se, uprkos stvarnosti, danas u Srbiji veoma rijetko i piše i igra satira?

Čast satire svojim sjajnim karikaturama danas spasava Koraks. U poslednje vreme, to uspešno radi i Dušan Petričić.

Šta vi trenutno radite? Znam da su knjiga vaših eseja o slikarima i vajarima “Čitanje slika”, kao i serijal nedavno emitovan na RTS-u, rađen po toj knjizi, bili veoma i čitani i gledani.

Knjigu eseja o slikarima i vajarima, “Čitanje slika”, dopunjavam novim tekstovima, za neko buduće, obimnije izdanje. Završio sam knjigu putopisa iz Kine i Rusije. Praktično je gotova knjiga “Žabe u redu pred potkivačnicom”, koja se nastavlja na niz knjiga – “Kovačnica na Čakovini”, “Galop na puževima”, “Novi galop na puževima”, “Guske u magli”, “Obećana zemlja”, “Titanik u akvarijumu” – u kojima sam pisao o onome što se u našoj zemlji događalo od 1981. godine, pa bukvalno sve do današnjeg dana.

Što je najvažnije, radim na novoj knjizi pesama “Riba sa dva repa”, kako se zove i jedna krčma koju sam smestio na ušće Save u Dunav, i u koju navraća veoma zanimljiv svet.

Populizam ponovo vlada Srbijom

Tekst:
Biljana Stepanović

Oktober
2015.

Ne postoji ništa drugo od čega bi ovih dana mogao da počne razgovor, osim izbegličke krize. Vidi li se kraj egzodusu i tragediji za mnoge koji su krenuli u obećanu zemlju Nemačku? Mnogi se pitaju kako su i zašto baš sada ovi ljudi ovako masovno krenuli, a rat u Siriji traje već četiri godine?

Mnogi su ovde skloni teoriji zavere, ali je to pitanje – zašto baš sada egzodus, razrađeno na raznim stranama. Ne treba gubiti iz vida da je Liban sa četiri miliona stanovnika primio dva miliona izbeglica, da je Turska primila dva miliona izbeglica, da je Jordan primio ogroman broj ljudi, čak se i Saudijska Arabija oglasila da je primila dva miliona ljudi, u šta ja pomalo sumnjam. Četiri godine se u životima tih ljudi ništa nije pomerilo. Pitanje je koliko su pomoć te države primile da bi izbeglima obezbedili adekvatne uslove. Sve vreme ne prestaje rat u Siriji i potpuno rasulo u bar još dve države. S druge strane, ako o Srbiji govorimo – nisu ti ljudi odjednom došli ovamo, taj proces traje. Broj izbeglica se vremenom omasovljavao. Tako da se zapravo moglo očekivati da će se ono što sada gledamo pre ili kasnije dogoditi.

Nije li manipulacija i sam naziv koji koristimo za ove ljude? Nije isto da li su migranti ili izbeglice, jer od toga zavisi njihov međunarodni tretman.

Miloš Teodorović, aktuelni šef dopisništva Radija Slobodna Evropa u Beogradu, jedan je od najboljih i uz to najnenametljivijih novinara sada već skoro srednje generacije. Za skoro sve što je uradio, dobio je neku nagradu. Nikada nije pripadao dežurnim analitičarima koji uvek imaju spremno prigodno mišljenje. Zato je i zanimljiv sagovornik. Mimo običaja i pravila profesije, razgovor je vođen na “ti”, jer bi persiranje među ljudima koji su godinama radili zajedno, delovalo neprirodno

Apsolutno, ja ih zovem izbeglicama jer oni to i jesu i to većim delom na način na koji su stotine hiljada ljudi i ovde bili izbeglice. Ali ovaj izbeglički talas će dugo trajati, i kada govorimo o njemu, ipak govorimo o dve grupe ljudi – jedni su oni koji beže iz bezbednosnih razloga i to su po definiciji izbeglice. A druga grupa su ekonomski migranti. I to je ono sa čim će se Zapad tek suočavati i što će odrediti njegovu budućnost. Konflikt između bogatog i siromašnog sveta. Biće to sve jači šamar za bogati svet, koji očigledno, uprkos onome što zagovara, nije našao prave načine za podsticanje razvoja siromašnog sveta. Nije našao rešenje za formiranje funkcionalnih država, nego ih je često svojim potezima gurao još dublje.

Postoji teorija da je Evropa jedna „stara bogata gospođa“ kojoj su prosto oslabili refleksi i nije u stanju da dobro i brzo reaguje. Dok drugi kažu da je Evropa ovim pokazala da ni sama ne poštuje vrednosti za koje se zalaže i da za to nema opravdanja.

Izbegavam metafore kao što je „stara gospođa“, „posle ovoga ništa neće biti isto“, „antička tragedija“ i tome slično. Stvari su daleko praktičnije. Ako govorimo o Evropskoj uniji, govorimo o 28 država koje ako bilo šta hoće da odluče, to moraju da urade na nivou stalnog dogovaranja. Što kaže Latinka Perović, Evropa treba da uči na primeru bivše Jugoslavije.

Pa dobro, bilo je dosta vremena i za taj dogovor. Rekli smo da ova kriza nije odjednom nastala.

Eskalacija krize o kojoj govoriš, posledica je nedostatka dogovora da se reši problem na izvoru. Sve je to igra moći. Sada je to najvećim delom rezultat nedostatka dogovora Vašingtona i Moskve o tome kako se treba izboriti sa Islamskom državom.

Sami Sirijci kažu da je prioritet da se zaustavi rat, pa će i oni moći da ostanu kod kuće. Pitanje je volje i interesa da se to uradi?

Ako treba nešto da naučimo iz sirijske tragedije, i čini mi se da o tome treba više razmišljati, jeste koliko su stvari povezane. Nije to istorijski novitet naravno – i Drugi svetski rat je, na primer, uveo stvari na globalnom nivou. Ali se, kada govorimo o poslednjim zbivanjima, o tome nije dovoljno razmišljalo. A došlo se u poziciju da za nas ovde, danas može biti bitnije ono što se dešava u Avganistanu, nego u susednoj Bosni i Hercegovini. Proces se ne smeju izolovano posmatrati, niko nije isključen i to treba imati u vidu.

Možemo li ipak reći da se Srbija u celoj ovoj situaciji do sada časno ponašala? Bez obzira na to da li ovu vlast podržavamo ili ne i šta god bili njeni motivi.

Ono što mene fascinira jeste što smo mi i sami iznenađeni što uglavnom pomažemo tim ljudima. To jeste takođe odraz

Miloš Teodorović

društvenog raspoloženja u kome prosto nismo naviknuti da istupimo pozitivno, iako bi na primer takav odnos prema izbeglicama trebalo da bude prirodna reakcija. No, setimo se da je to u direktnom sukobu sa onim što se događalo prethodnih godina. Nemojmo zaboraviti, mi nismo hteli izbeglice da primimo u razne kampove po Srbiji. Neke naše inostrane kolege su, sećam se, bile šokirane kada su videle u kakvim su uslovima bili ti ljudi u Subotici. Ovde se radi o jednom složenijem fenomenu, koji je opet odraz populizma koji sada vlada Srbijom. Naime, kad je politička elita poslala signal „prema izbeglicama treba biti pozitivan“ učinila je da javnost dominantno na taj način odgovori. I dobro, bolje je tako. Ali mislim da bi se trebalo više baviti onima koji profitiraju na tim izbeglicama, koji zarađuju na prevozu, prodaji hrane tim ljudima ...

Dakle, da je druga poruka poslata, smatraš da bismo se mi ponašali drugačije? Našim pojedinačnim i kolektivnim mozgom onda upravlja čista propaganda?

Realno bi odgovor bio - da. Evo šta se događa u Mađarskoj. Oni su uveli preke sudeve za ljude koji ilegalno pređu granicu, oni su doneli zakone koji podsećaju na nacističke. Ali šta je najstrašnije - našli su i sudije koji hoće po tome da sude. Kakav humanizam, kakav profesionalizam. Oni gore su odredili pravila i igranj. Svako od nas je na stalnom testu. Uvek je bilo ljudi koji nisu pristajali na pretnje, propagandu, ucene, ali uvek se nade masa koja će da odradi posao. Ja sam siguran da mi nismo ni bolji ni gori od drugih po tom pitanju. Ali, da - ubeden sam da su drugačije poruke dolazile sa vrha, i javnost bi se drugačije ponašala. Pogledaj po forumima - ima tu puno prigušenog ekstremizma i on takav, marginalan, treba i da ostane.

Da li onda možemo da zaključimo samo jednu stvar - niko nije samostalan u odlučivanju, ni pojedinci ni države? Zašto, da to nije tako, Mađarska nije jednostavno pustila te ljude da idu dalje, osim ako joj je naredeno da ih ne pusti, kako zna i ume? A ona ume ovako.

Rasprave šta raditi sa Orbanom ili šta se može uraditi u EU traju dosta dugo. Ali mehnizmi za zaštitu principa, među kojima su i neki od onih na kojima počiva EU i odnose se na ljudska prava, izgleda da nisu dovoljno jaki kada ste već članica EU. Evropska unija nije našla adekvatne mehanizme za dramatična kršenja ljudskih prava koja su se i pre ovoga dešavala, konkretno u Mađarskoj koju je odavno zahvatio talas antisemitizma, antiromskog raspoloženja... Pitanje pritiska na Mađarsku sada je još složenije zbog relacije koja je izgrađena između Orbana i Putina. Sve je izraslo u drugu vrstu pretnje, zbog koje će sad još teže pritisnuti Orbana. Mislim, uostalom, da mnogo toga o odnosima na visokim relacijama mi i ne znamo.

A kao posledica svega zaoštravaju se odnosi Hrvatske i Srbije, zapravo Srbija uprkos suzavcima na granici, žičanom zidu, održava bolje odnose sa Mađarskom nego sa Hrvatskom.

Zato što „naš“ nacionalizam, hoću reći njihov hrvatski i naš srpski, bolje prolazi. Pogotovo pred izbore, koji se posebno smeše u Hrvatskoj. Njih i nas preterano ne zanima što nacionalizam buja u Mađarskoj. Ovde kad zatreba, na obe strane, na nacionalizmu grabe poene. E sad, zanimljivo je koliko je daleko otišao Zoran Milanović, najstrašnije mi je ono o razlici između Srba u Hrvatskoj i Srba u Srbiji. Kao da nije svojim očima video šta se Tadiću dogodilo u manje dramatičnim, ali sličnim preizbornim prilikama ...

A da se mi vratimo na nas. Imamo mi i svojih procesa. Recimo, nešto što možemo nazvati totalnom smenom elita. Neki tvrde da se to događa u nestabilnim društvima i istim takvim demokratijama. Ali da li je nivo tih „elita“ morao da padne baš ovoliko, da u vrhu vlasti imamo neke totalno nekompetentne, pa i skoro nepismene ljude? I druge koji ponosno nose lažne diplome, pa čak i doktorate?

Stalno navodim primere te vrste u „Gafu nedelje“. Da uzmemo da je to smešno. Ako govorimo o Srbiji, mislim da je njen najveći problem izgubljeno vreme. Mi smo mnogo godina izgubili pod elitama

koje su vreme provele u rešavanju svog ličnog statusa, bez posebnog interesa za sudbinu društva. Država je uglavnom tako doživljavana. Malo ko je razmišljao o vrednostima, odgovornosti, već samo o tome koliko uzeti. Pritom, kad govorimo o korupciji, ona se u raspravama najviše vezuje za period od 2000. naovamo. A imali smo pre toga daleko obimnije i očiglednije pljačke tipa nestanka stare štednje, piramidalnih banaka, ali smo posle toga ušli u sistem očiglednijeg osiromašenja. Nije bilo rata da skreće pažnju. Taj proces je delom bio posledica tranzicije, ali sa druge strane činjenice da je formirana nova elita iz širokog ideološkog spektra, koja je gledala samo kako da reši svoja životna pitanja.

To je jedan biznismen opisao kao - stalno na vlast dolaze novi gladni.

To je tačno, ali postoji još jedan problem. Mi smo došli u jednu zaista paradoksalnu situaciju u kojoj svaka elita posle 2000. do sada nije bila načisto kakav odnos prema međunarodnoj zajednici da zauzme. A ova sadašnja vlast je taj model pronašla. Na čemu ovi sada grade svoj kredibilitet - pa na tome što rade ono što je trebalo da urade oni prethodni, a nisu uradili, sa obrazloženjem da sistem to ne bi podneo, da bi se pobunili građani. A ovi to, kao što vidimo, rade.

I što je najzabavnije, rade uz punu podršku upravo onih čijeg su se otpora prethodne vlasti plašile?

I sad je logično pitanje kako to uspevaju? Pa tako što nas očigledno mnogo dobro poznaju. I zato što oni zastupaju deo javnosti koji je većinski, koji je okrenut ka sebi i ka nekakvom nacionalnom biću i kad mu se to lepo spakuje u tu populističku formu, sve može da prođe. Može da prođe i Briselski sporazum i smanjenje plata i penzija. Dobili smo vlast koja je po stilu vladanja diktatorska, a po političkoj praksi krajnje populistička. Oni su u konstantnoj propagandi. Od tih talasa informacija kojima nas stalno zapljuskuju, mi ne možemo da razlučimo šta je tu istina, a šta je propaganda, demagogija, populizam, više se ništa ne razlikuje. Mora čovek da bude neka vrsta detektiva da bi razlučio gde prestaje taj po-

pulizam, a počinje politika u smislu opšteg interesa.

Koliki je procenat Srbije uopšte u stanju da prvo počne sa tom introspekcijom, da shvati šta uopšte misli o bilo čemu, pa onda da krene da razluči šta misli o porukama koje dobija od vlasti?

Čini mi se da se tokom vlasti naprednjaka pokazalo da su mnoge stvari za koje smo mislili da su preterivanje, u stvari istina. Koliko se, na primer, raspravljalo da li je turbo-folk bio koncept, projekat devedesetih godina, napravljen u političkim krugovima da bi se lakše vladalo. E sad je to očigledno. Sad imamo rijaliti programe na četiri od pet nacionalnih frekvencija, koji se prekidaju kad se javnost doseti da se na primer u Potočarima nešto dešava, pa kada maltene usred „Parova“ dolazi niko drugi nego ministar pravde. E taj koncept koji se obraća najneobrazovanijoj publici (bar se nadam da je tako, mada je i to upitno) koristi se za političku promociju. Dakle, radi se na projektu održavanja apsolutne osrednjosti.

To bi značilo da je svrha rijalitija da ti očajni ljudi, koji nemaju ni posla ni perspektive, gledaju kako postaje gori od njih, ljudi sa potpunog dna kojima će da se čude i da se smeju, pa da zaborave na svoj položaj?

Imamo istraživanja po kojima se od svih građana Evrope, u Srbiji najviše vremena provodi pred televizorom. Ništa to nije beznačajno. Pritom postoji nešto je posebno opasno. Stasala je generacija onih koji su sazreli na uzorima iz takvog sistema vrednosti. Oni koji su bili deca krajem devedesetih i početkom dvehiljaditih, sada su ljudi. Odrasli sa, pre svega iz medija, nametnutom idejom o bogatstvu, bleštavilu, koje se pritom rabi na krajnje primitivan način. Oni su sad u zrelih godinama i u stalnom konfliktu sa samima sobom. Zato što to doživljavaju kao životnu vrednost, koju klasičnim radom ne mogu sebi da obezbede. Put kojim bi to mogli dosegnuti sad oni vide u politici, jer se kriminal ipak nekako ne isplati (tu i tamo nekog uhapse). Takav odnos stvari stvara nepodnošljivu društvenu klimu za one koji imaju

ambiciju da onome čime se bave pristupe ozbiljno, da se posvete svojim profesijama i da od toga pristojno žive. Takvi prolaze najgore zato što shvataju da posvećenost i pristojnost ovde nisu na ceni. I njima je najgore, jer onome ko shvati kakvo je ovo društvo, ne može dobro biti.

„Teoretičari zavere“ kažu da smo sistematski uništavani i da to nije počelo od juče. Pre svega se sistematski urušava obrazovanje. Idemo izgleda ka trenutku kad se neće znati koja je prava, a koja lažna diploma. A ovoga puta primer daje sam vrh države.

I to je tačno, pa taman da dolazi od teoretičara zavere. Sumnjiva je diploma šefa policije, nešto ne štima sa diplomom gradonačelnika Beograda ...

I to doktorskom.

O da. Setimo se da je i diploma predsednika države bila pomalo sumnjiva. Kad bolje razmislim, na tom terenu je jedino primijer čist, što smo napamet naučili, često pominje „kad sam ja bio student“, pa „samo debele knjige sam čitao“. I može se reći da je to dokrajčilo poverenje i ugled obrazovanja, da ovima što dolaze danas znači samo diploma, a kako do nje, to nikog ne zanima. Ali, mora se i podvući da za inflaciju privatnih fakulteta, na primer, odgovornost ipak ne snose ovi koji sada vladaju. U prethodnom periodu se to dogodilo. I evo još jednog paradoksa. Ranije vlasti su dopustile da svako selo ima fakultet, a ovi što danas vladaju nekako su dobrim delom baš te fakultete završili.

Iz Srbije godinama traje egzodus pametnih ljudi, poznat kao odliv mozga. Ima li u ovom trenutku neko mlad, pametan, pošten i ambiciozan, neki argument da ovde ostane i da se nada da će tu svoju pamet i rad moći da iskoristi, a da se ne učlani u stranku?

Mogu samo da ponovim ono što sam malopre rekao. Onaj ko prozre ovo društvo, taj srećan ne može biti.

Kao što Nemcima treba sveža radna snaga, doduše za poslove nižeg ranga koje oni izbegavaju, postoje i mišljenja da će i Srbiji, sa ovim negativnim prirodnim priraštajem, za

dve-tri decenije biti potrebna radna snaga, uprkos tome što sad imamo 700-800 hiljada nezaposlenih. Da li smo spremni da se sa tim suočimo?

Pazi, toliko smo mi nenaučeni da o ozbiljnim stvarima strateški razmišljamo, da i meni na ovo pitanje skoro da je nemoguće da odgovorim. Ko uopšte može da zamisli šta će ovde biti za deset ili dvadeset godina. Ovde se upravo dvadeset pet godina živi od danas do sutra. Stegni zube, preguraj ovo sada, pa ćeš posle lako. A u politici i društvu uopšte, pa uostalom kao i u životu, sve je stvar procesa. S tim što u društvu procesi u koje ulazite često nadilaze trajanje ljudskog veka. U tom smislu za neku veliku promenu u srpskom društvu, promenu nabolje, naše generacije su izgubljene. Mi takvo skladao, prosperitetno, društvo zdrave srednje klase i solidnog standarda u Srbiji teško da ćemo videti. To se gradi dosta dugo. Uopšte je veoma teško biti optimista, ali ono što bi hranilo moj optimizam jeste ta ideja o promenama kroz procese. Doduše, trenutno me brine što ne vidim ko bi mogao da ih podstiče.

Nemamo ni opoziciju - da li je Vučić toliki majstor da ih ovako rasturi, ili su se sami srušili jer su i bili skloni padu?

Problem ove opozicije je očigledno u tome što je bila vlast. Da se menjaju koliko hoće, to ih stalno obara, Vučić to razume i na tome jaše. Ali, ne mislim da je opozicija ta koja je najodgovornija za reformu društva. Gde su intelektualci, ljudi od struke. Ko brani sistem, ko brani zakone u krajnjem slučaju. Ne treba nama opozicija da bismo razumeli da je pominjanje izbora dve godine pre roka, u trenutku kad je vlast funkcionalna, igranje sa državom. Igranje sa sistemom. Na primer to. Zašto čute ljudi koji razumeju? Ja imam tri objašnjenja. Prvo, vlast je pročistila medijski prostor od onog ko može da joj zasmeta, drugo, jer su mnogi prosto prezasićeni, muka im od svega (što nije opravdanje) i treće, a to je najčešće, zbog konformizma. Dok je tako, ozdravljenje ovog društva će biti bolnije od oboljenja. Ili i dalje obolevamo?

Ukinuli smo instituciju kičme

Tekst:
Nataša Stojanović

Septembar
2017.

Ovo je za "Novu ekonomiju" rekao Marko Šelić Marčelo, pisac, hip-hoper, aktivista i buntovnik s razlogom, koji ovih dana promovira roman *Higijena nesećanja*, drugi deo trilogije *Malterego*, objavljen u izdanju Lagune. I ovaj roman pripoveda o životu ljudi u okolnostima današnje Srbije, iako cilja i na daleko univerzalnije teme.

"Radnja zatiče glavnog junaka Lea u situaciji koja je meni, ali i ljudima oko mene, prilično bliska: onaj kad pregaži prag tridesete i obreteš se na granici između idealizma i nihilizma, kad si idealista i ne pristaješ da prestaneš, ali si dovoljno realista da si nihilista. Kad imaš 20 i nešto, još možeš da projektuješ svoje JA na horizont željene budućnosti, pa da kažeš sebi: dobro, sad nije baš najbolje, ali biće; moje je da dam sve od sebe i time doprinesem izgradnji tog i takvog futura. Ali sa više od trideset – to se ozbiljno obesmisli. Ljudima mojih godina sasvim je jasno da ovde nije tako ispalo i da su dobre šanse da tako nikad ne ispadne", priča Marčelo.

Srž romana je sukob glavnog junaka Lea, pozitivca i idealiste, i Janka Ža-

U današnjoj Srbiji građani se dele na podobne i nepodobne. Narod nema kičmu da ustane, ne sme ni da zucne, kamoli da se zaobiljno pobuni protiv onoga ko ga evidentno tlači. Mi smo nacija koja živi od mita o svojim slavnim dedovima, dok smo u aktuelnoj sadašnjosti najveće kukavice koje je svet ikad video. Nije bilo masovnog reagovanja na Savamalu, nije ni na aferu "helikopter", sve može, muk je jedini odgovor. Režim to zna, svakodnevno dokazuje i silno se zabavlja ciničarenjem. Na čelu sa Arhicinikom, čija se izuzetno ranjiva sujeta sveti svemu i svakome upravo ejakulacijom cinizma

gara, negativca koji, čini se, živi da dokazuje idealistima da su budale. Stiče se utisak da si opisivao život u Srbiji u kom idealisti i poštenu ljude poput tvog glavnog junaka propadaju, dok oni pokvareni i beskrupulozni doživljavaju uzlet.

Junaci trilogije *Malterego* jesu ljudi koji su počeli da ispadaju iz šina zato što su oduvek igrali po pravilima. Neki od njih padaju u ozbiljne moralne dileme. Drugi padaju u duboke depresije. Za razliku od njih, Janko Žagar se obogatio 90-ih, nesumnjivo je ratni profiter, a možda i ratni zločinac. On je čovek s mnogo novca, ali i čovek izuzetne inteligencije i širokog neformalnog obrazovanja, kojim počesto uspeva da prestigne one s formalnim. Tokom čitanja ovog prvog toma *Higijene nesećanja* prikrada nam se utisak da Žagar priprema nešto veliko, te da u izvesnom smislu regrutuje ljude za uloge u onome što je namerio da izvede. Sve to na stranu, hemija među ovim junacima, načini na koje jedan drugoga provociraju – jer, da, i Leo provocira njega činjenicom da je inherentni psiholog, čovek sposoban da zađe u zakulisje ličnosti, što je raskrinkavajuće – sve to ne

bi funkcionisalo da ova dva glasa ne postoje u svakome od nas. Ta raskrsnica u nama jeste najstarija bitka za koju svet zna i bez te mogućnosti da biramo, naše hrabrosti i kukavičluci ne bi imali nikakvog značaja.

Ono što pišeš u romanima je isto ono što često javno govoriš o životu u Srbiji. Više puta si rekao da je beskičmenjaštvo razlog zbog kog se ljudi ovde ne bune ni kada im se naruši osnovno dostojanstvo. Rekao si i da se iz istog razloga mladi ljudi masovno učlanjuju u političke partije. Ko je kriv za to?

Negde drugde, bilo bi sjajno što se mladi ljudi – ili, svejedno, oni stariji – učlanjuju u stranke rešeni da konstruktivno učestvuju u političkom životu zemlje. Ali u jednom do srži pokvarenom sistemu, partijama se ne pristupa iz takvih razloga. Onih koji pristupaju vođeni idealima, a verujem da takvih ima u svakoj političkoj organizaciji, em je malo, em se vrlo brzo razočaraju – pa onda ili batale i odu po svoju prvu paklicu antidepresiva, ili se puste nizvodno i iskvaru. To je onaj "bolji" od dva scenarija; gori i neporedivo češći jeste to da ih upravo po-

Marko Šelić Marčelo

kvarenjaštvo od starta i zaljubljenost u prečice opredeljuje da se uopšte učlane – ideali se ne spominju čak ni formalno, na delu je hipersvesnost da smo nepopravljivi i da nema smisla postavljati pitanje kako da se voda u bari pročisti, nego samo pitanje kako ne biti onaj ko se davi, već onaj ko pliva (bez obzira na to koga davi da bi plivao). U jednom tako osebičenom društvu demokratija i civilizovanost mogu jedino biti aljkavo izglumatane niskobudžetne farse – koje mediji reklamiraju kao gromoviti blok-baster što obara sve rekorde. Ko je kriv? Pa mi, naravno. Nije neistina da nam i drugi kopaju jamu, ali lopate serijski proizvodimo sami i dodajemo svakome takvom u ruke, jer nam raka nikad nije dovoljno duboka. Mi furamo patriotizam galamdžijskog tipa čije je naličje muk beskičmenjaka. I to je, što reče veliki pesnik, sav naš bol. Diktatori nikad ne jašu prelepe jednoroge, nego samo uboge kljusine koje se same podmetnu i onda žive od njegovog laskanja da su pegazi. To smo mi. Ljudi koji ne smeju ni da zucnu, a kamoli da zbage jahača s grbače.

Zašto je tako?

Zato što nisu devedesete, zato što nije rat, što nisu sankcije, što nema redova za osnovne životne potrepštine i što, na kraju krajeva, po nama ne padaju bombe. A izgleda da nam je jedino to prag tolerancije. I to je pogubna spoznaja. Mene boli što ovo govorim, ali kako nikoga ne jašem, ne bavim se laskanjem. Ne zanimaju me prividi i utehe, nego suštine i istine. Od onih koji vole naciju tako što joj podilaze, mene podilaze žmarci. Dosta mi je tog bedničkog baljezganja o izdajstvu – ne, drugari, JA volim ovu zemlju, a vi je izdajete i sahranjujete upravo time i tako.

Šta je dosad trebalo da natjera ljude da reaguju i štite svoja prava?

O, toliko toga. Na primer, Savamala. Ljudi pod fantomkama vezivali građane i uzimali mobilne vlasnicima objekata, kao i onima koji su se slučajno zatekli tu. Nakon toga su usledili protesti, na kojima se okupio nemali broj ljudi, ali ipak, čini se, nedovoljan za dvomilionski grad. Trebalo je da svi izađu na ulicu.

Umesto toga videli smo strah, ponegde i potpuno odsustvo empatije i svesti da je ta vrsta maltretiranja građana mogla da zadese bilo koga od nas. A nevolja sa strahom je u ovome: objektivno opravdani kukavičluk i dalje je kukavičluk, istorija će ga tako zapisati. Primer je i afera s helikopterom. Dozvoliti da režim mrtve heroje proglašuje alkoholičarima i da to ne izazove kolektivni gnev... to znači da smo roblje, i da sve može.

Pa može li?

Vlast dokazuje da može, i silno se zabavlja. Na čelu sa Arhcinikom, koji uživa upravo u tome dokle cinizam može da ode kad ljudi ukinu instituciju kičme. Nisam bezosećajan, vrlo dobro znam da su mnogi zaplašeni i ucenjeni. Ali ako svi (ili bar većina) ustanu i kažu "NE", onda će to biti "NE". Ovako, žalosno paradoksalno, borimo se da prehranimo decu danas, a time im popločavamo put u budućnost još goru od naše sadašnjosti. Pri čemu, izgleda, postoje deca prvog i deca drugog reda.

Na šta misliš kad to kažeš?

Navešću primer. Kada je predstava "Dr Nušić" Kokana Mladenovića okarakterisana kao problematična, jedna od režimskih pretnji, onako podmuklo iza zatvorenih vrata, bila je i da će gospodin Nedić, upravnik kruševačkog pozorišta, izgubiti posao. U toj odurnoj situaciji svi mi koji smo na ovoj predstavi radili, a najviše Kokan, morali smo pažljivo da odmeravamo kako postupiti da se spasu i predstava i radno mesto gospodina Nedića, čoveka koji ima porodicu. No, posle svega, saldo je taj da se predstava ne igra, a da je Nedić i dalje upravnik i da se potom u Kruševačkom pozorištu postavila sramna režimska izložba "Nencenzurisane laži". U isto vreme, Mladenović ne može da režira praktično nigde u sopstvenoj zemlji, a mi ne sviramo nigde u prečniku od 500 kilometara od BG-a. Samo se, to će reći, jedan od narečenih spasao, i to onaj koji je pristao na kompromise. Rečju, nisam roditelj i najdublje poštujem činjenicu da su moralne dileme neuporedivo dublje kada neko jeste, ali mora se reći: i Kokan je roditelj.

I Draža Petrović. I Kesić. I Olja Bečković. I mnogi drugi. Zar ljudi koji rizikuju sve zarad istine, manje vole svoje porodice? Zar se hoće reći da smo naprosto budale zbog svoje (valjda socijalno infantilne) privrženosti istini? Zar imaš prava da saučestvuješ u miniranju tuđe egzistencije zarad spasavanja svoje i da alibi nalaziš u nekakvom smušenom "jebiga"? I tako stižemo do građana prvog i drugog reda.

Ko su građani prvog i drugog reda?

Prva klupa – podobni; klečanje na kukuruza u čošku – nepodobni. Ako trpiš kazne što misliš drugačije, ako ti se zabranjuje da radiš, jasno je gde spadaš. A pravo na rad je jedno od osnovnih ljudskih prava. Kad dođe do toga da se jedna književna nagrada ukine samo da se ne dodeli Mladenoviću, da se Vasilu Hadžimanovu otkazuje angažman, da se Georgievu onemogućiti koncert, dok te politički (pre) podobni Lazar Ristovski časti epitetima iz birtije lišen ma i najudaljenije ideje o sramu – valjda se vredanje dodatno tarifira? – o kakvoj to zemlji pričamo? O kojoj godini, kom veku, kojoj demokratiji?

U gotovo svakom režimu ima podobnih i nepodobnih. U čemu je sada razlika?

Sad je to 3D projekcija – razlikuje se u Drastičnosti, Drskosti i Drčnosti.

Bio si i na protestima za Savamalu i na protestima Protiv diktature. Zašto su svi protesti u Srbiji propali?

Aktuelni predsednik pokazuje se najboljim poznavaoцем kolektivne psihologije ovdašnjice. On nas zna bolje nego mi sebe. Doduše, on sasvim izvesno ne može gledati proteste a da se ne nervira, ali ima tu drugu crtu ličnosti koja kaže: "Samo se smiri, nemoj prenaljiti, proći će." I prošlo je. Protesti su propali jer nisu bili dovoljno masovni. Sasvim sam siguran da ishod ne bi bio isti ni u očima EU ako je 200.000 ljudi na ulici, u mirnim ali upornim protestima. To se ne da ignorisati.

Kako je moguće da ljudi u 21. veku, usred Evrope, u eri interneta zabo-

rave da država postoji kako bi oni bolje živeli, te da vlast radi za njih?

Forenzičar bi u svom izveštaju kao uzrok za tu vrstu smrti naveo ubijenost u pojam. Naša radna mesta najdirektnije zavise od njih, a trebalo bi da njihova radna mesta najdirektnije zavise od nas. **Misliš li da su ljudi pali u tu totalnu apatiju jer vide da nemaju od koga van države da traže pomoć? EU, SAD i druge zapadne zemlje se očigledno prave da ne znaju šta se dešava. A to su iste one zemlje koje su 90-ih podržale narod na ulicama protiv manje-više aktera ove vlasti, dok sada tu vlast štite čak i kada su ugrožene neke osnovne ljudske i evropske vrednosti.**

Naravno. Pravila su ista unutra i spolja: bogovima si u milosti dok god si poslušan. Otuda imamo dobre rezultate u spoljnoj politici i bukvalno izivljavanje unutra. Avaj, bestidnih udvorica najčešće se i sami gospodari gade, pa budu odbačeni čim obave posao zbog kojeg su i angažovani. To nije pravda, to je logika. A ona je neuporedivo manje elastična.

Više puta si rekao da dok creva ne zakrče dovoljno jako, neće biti pravih protesta. Da li misliš da bi to uopšte moglo da se desi?

Pre ili kasnije. Mislim da imamo pomalo zakrivljenu predstavu o tome kako tačno svetske sile gledaju na male zemlje: da, sva je prilika da ništa ne biva mimo njihove volje, ali ta se volja kreira na osnovu stanja na terenu. Rečju, da imaš spomenutih 200.000 ljudi na ulicama, to baš ne bi odgovaralo osnovnoj tituli sadašnjeg predsednika, a to je "faktor stabilnosti" – možda bi pri takvom ispadanju iz stabilnosti svet pokušao da nađe sebi nekog novog sagovornika ovde. Ovako, pokazujemo da ćemo, šta god nam taj čovek i njegovi minions uradili, i dalje trpeti pognute glave i čekati da Vučić dosadi svetu, a ne nama.

Ko bi po tebi mogao da bude još neko s kim bi oni mogli da razgovaraju?

Osim Saše Jankovića, kojeg sam podržao na prethodnim izborima, ne mislim

da je Vuk Jeremić rđav sagovornik bilo kome – druga je stvar što se ideološki s njim ne slažem oko ovoga i onoga. Sa Boškom Obradovićem se oko mnogih stvari nikad ne bih složio, ali mi takođe deluje kao neko s kim se može vrlo pristojno polemisati – čemu se šešeljevska desnica nikad nije primakla. Uopšte, nije ni poenta da li se slažemo, nego da li s druge strane postoji civilizovano biće s kojim možeš da razgovaraš. Fali još akcije i ozbiljnosti, fali artikulacije i političarima i narodu da se maknemo s mrtve tačke, ali pojavljuju se lica koja mogu stati na čelo određenih opcija.

Šta misliš o stanju u medijima? Novinari čute, protesti su bili i praktično se ništa nije postiglo, botovi i stranački ljudi preko veze uzimaju posao novinarima, dobri novinari gube posao, sami odlaze ili su potpuno skrajnuti, dok njihov posao rade ljudi koji nemaju veze s novinarstvom.

Stanje u medijima neće se promeniti. Ništa se neće promeniti pod ovim režimom. Aleksandar Vučić je naprosto čovek koji najdublje prezire demokratiju, koji ne razlikuje pravdu od lične osvete niti sebe od države i koji je, kao takav, sasvim lišen moralnog potencijala da bude predsednik svih građana. Njegova vizija zemlje jeste povlašćena klasa stranačkih podanika i sirotinjska klasa koja radi za dvesta evra – i svi, SVI ostali apsolutno su suvišni i nepoželjni, smetaju rajskom vrtu. Podsetiću na izjavu jednog od studenata sa protesta protiv diktature, datu novinarima **Vremena**: "Bez obzira na bilo koju novostečenu titulu, Aleksandar Vučić je bio i ostao ministar informisanja." I toliko o medijima. Tako da će biti silna zabava videti šta biva s pritiskom Evrope da se baš to uredi. No, ne bi me čudilo da se i to obavi čisto kozmetički.

Ali on ne vlada sam.

Ako ne računamo belosvetske instrukcije, još kako vlada sam. Đuke, martinovići, vučićevi, vulini, brnabićeve i ristovski, sav taj lutkarski kabare služi jedino tome da naše poniženje bude potpuno.

Šta misliš o tome što pametni ljudi idu iz Srbije?

Mislim da su pametni. Razumem i svakoga ko odluči da ostane i da ne sedi skrštenih ruku. Jedino što ne razumem i ne podržavam jesu oni koji ostaju, a ne bore se. **Rekao si da nećeš dozvoliti da političari uzimaju tvoje pesme, a to se ipak desilo, SNS je na mitingu koristio tvoju pesmu, a i DS. Hteo si da tužiš SNS, ali je tužba bila skupa, pa si odustao.**

Ne bih dozvolio da sam bio pitan, ali nisam. Pa, ja ni Jankoviću nisam dao svoj rad, a dao sam mu svoje građansko poverenje. Angažovano stvaralaštvo ne drži stranu nikome; građanin to pak sme, ali je i tada dužan da zadrži kritički odnos i otklon, inače ništa nema smisla. A 30.000 za tužbu meni, bogme, zvuči mnogo. I SARS i ja javno smo kazali da želimo rešenje van suda, da bi tražena odšteta otišla u humanitarne svrhe – time bi političari poslali poruku da su odgovorni, a mi da su autorska prava važna. Ovako, javnosti je poslata poruka da su oni silnici i gamad, a autori nebitnici po kojima svaka šušta može da se pomokri.

Šta je tajna neuspеха opozicije?

Osim nedovoljne artikulisanosti i precizne ideologije, svakako medijska blokada. Ljudi po unutrašnjosti govore da nisu ni znali ko su protivkandidati, da ih nisu ni videli. Mada je daleko tragičniji njihov pozitivan utisak o onome kojeg jesu gledali, i to danonočno. Primititi da nešto u toj slici koju mediji plasiraju nije podudarno sa životom koji vidiš u svakodnevicima roditelja bi potrebu da se sam raspitaš koje su ostale opcije. Elem: ako vam je dobro, onda ništa.

Da li si nekad poželeo da odeš iz Srbije?

Znaš li ikoga ko nije? Naravno da jesam pomislio. Ali nisam otišao. Prelomilo je to što sam više vezan za ljude nego za životni standard koji mi ne bi nadoknadio što njih nema. Drugi je razlog taj što bi mi odlazak izgledao kao priznavanje poraza. Ako ništa drugo, vučićevskoj Srbiji makar tu malenu pobedu mogu i moram da uskratim.

Titani nacionalne kulture su socijalni slučajevi

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

April
2016.

Da li su se intelektualci ućutali? Da li mislite da imate neku vrstu moralne obaveze da javno govorite o svim društvenim problemima, odnosno, imate li razumevanje za pojedine vaše kolege koje kažu da im je dosta da pričaju iste priče koje nemaju odjeka?

Da, jesu, ućutali su. S obzirom na to da sam dugo prisutan u javnosti, nemam problem da otvoreno i iskreno odgovorim na svako vaše pitanje. Međutim, činjenica je da je vreme dosta zbunjujuće i da se čovek koji želi da bude iskren izlaže određenim rizicima. Verovatno su mnogi časni ljudi umorni, jer slična situacija traje više od četvrt veka. Ovo je trenutak u kome se ozbiljno radi na građenju kulta vođe ili, da budem precizan, taj kult je već uspostavljen.

S druge strane, ciljevi koji se u društvu sada barem nominalno proklamuju su u velikoj meri u harmoniji s onim što ja mislim i što sam zapravo od 2000. i očekivao od ljudi koji su izabrani da vode narod. Problem je što je realizacija tih ciljeva često groteskna i uvredljiva za sve koji misle svojom glavom i što uglavnom nismo sigurni da li će ono što je proklamovano biti i ostvareno. Mnoge stvari upućuju na to da neće...

Mileta Prodanović je slikar i pisac, profesor Fakulteta likovnih umetnosti u Beogradu. Jedan je od osnivača “Foruma pisaca” (1999. godine). Dobitnik je nekoliko nagrada iz oblasti književnosti i likovne umetnosti. Zastupljen je u nekoliko antologija novije srpske proze, između ostalih i u izboru “The Prince of Fire” – An Anthology of Contemporary Serbian Short Stories, University of Pittsburgh Press, 1998. Prevođen je na engleski, nemački, španski, poljski, bugarski i mađarski jezik

Da li pripadate onoj grupi ljudi koji veruju da Srbi vole svoje vođe? Mi smo kroz istoriju rado prihvatili taj kult. Zatim se idolopoklonstvo transformisalo u bes, pa čak i u mržnju.

U jednom kratkom periodu toga nije bilo, kad je premijer bio Zoran Đinđić i jedno kratko vreme kad je tu funkciju obavljao Zoran Živković. Tada sam verovao da idemo putem koji vodi u bolju budućnost. Sve pre i posle je bio populizam i prikrivena destrukcija.

Zanimljivo da smo već na samom početku razgovora skliznuli na teren politike.

Govoriti o kulturi, a ne i o politici, jednostavno je nemoguće. Ovde pre svega nedostaje želja, ali i stručnost da se izgrade ozbiljne institucije. Ako decenijama nismo u stanju sami to da učinimo, onda će neko spolja morati da nam nametne određena pravila i tada će se naša sredina uljuditi. Bolje bi, naravno, bilo da to radimo sami, ali... Voleo neko ili ne, to je jedan od razloga zbog kojih verujem da je dobro težiti ulasku u Evropsku uniju.

Vi ste godinu dana bili na čelu institucije koja se zove Nacionalni savet za kulturu. Savet je pisao, podnosio izveštaje....Trošili ste i vreme i pa-

met. Predlozi i ideje nisu usvajani. Zbog čega?

Tužna je činjenica da je vrlo malo naših sugestija prihvaćeno, što je postalo očigledno prilikom usvajanja novog Zakona o kulturi. Od 19 jasno formulisanih predloga, usvojena su dva i po.

Ni amandmani pojedinih političkih stranaka koje su želele da doprinesu da Zakon bude što bolji, nisu prošli. Da podsetim, usvojen je onaj koji se ticao priznanja u oblasti kulture i ja bih rekao da je to pre svega usvojeno zbog ozbiljnog pritiska cehovskih organizacija, a ne toliko zbog Nacionalnog saveta.

Mi smo radili veoma posvećeno i u skladu s idejom s kojom je Savet formiran još 2009. godine. Između ostalog, trebalo je da doprinesemo izradi Nacionalne strategije za kulturu koju, nažalost, još uvek nemamo. Podsetiću da Zakon obavezuje da ta Strategija postoji. Mnogo toga u kulturi je radeno stihijski baš zato što ne postoji pismeni dokument o cilju kome se teži.

Govorili ste da Savet čini grupa pristojnih ljudi. Pretpostavljam da su razočarani zbog ignorisanja njihovog rada.

Verujem da su veoma razočarani. Zapravo, sve je išlo ka tome da se Nacionalni

Mileta Prodanović

savet raspusti, odnosno da odumre. Poznato je da mi nismo imali ni prostoriju u kojoj bismo se sastajali. Iskreno govoreći nikada nije uspostavljena sinergija između nas i Ministarstva kulture.

Sada je došao kraj petogodišnjeg mandata ovog Saveta. Nadam se da će već krajem kalendarske godine na sceni biti potpuno novi Nacionalni savet koji će dobiti normalne uslove za rad i čije će ideje i predlozi biti uvažavani.

Ko je bacio „prve mačiče“? Kakvu ste imali komunikaciju s ministrom Tasovcem? Sećam se vaših izjava iz kojih se primećuje da ste polagali dosta nade u njega.

Mislim da je gotovo cela kulturna javnost polagala nadu u njega. Svi smo očekivali da je došao trenutak da se institucije kulture konačno upristoje, to je bila i njegova zamisao koju sam iskreno podržao.

Predajem studentima koji za vreme svojih studija nisu videli ozbiljan muzej, osim ako nisu otišli u Beč, ili u neki drugi evropski, odnosno svetski grad. Ipak, posle brojnih nesporazuma, na primer oko Muzeja savremene umetnosti, koji mi nisu u potpunosti jasni, sve se dovodi u pitanje. Naravno, on je i dobre stvari uradio, što se sada kad je krenula neka čaršijska lavina često previđa, i ko god da dođe na njegovo mesto morao bi da ih održi. Na prvom mestu doveo je na pristojan nivo transparentnost u oblasti međunarodne saradnje i većine konkursa.

Satovi su zaustavljeni. Da li su oni jedna vrsta simbola vremena u kome živimo? Društvo krene, pa stane.

Razgovarao sam sa ministrom Tasovcem još u vreme dok satovi nisu ugašeni. Koliko sam shvatio, motiv za njihovo postavljanje bio je da se ljudi koji rade u nadležnim ustanovama i muzejima trgnu, da ih satovi stalno opominju da se posao mora dovesti do kraja. Zato verujem da se on tada rukovodio dobrom logikom. Međutim, u kulturi postoji jedna bolna činjenica koja je nezavisna od Nacionalnog saveta i Ministarstva kulture i

mogla bi se opisati kao Pandorina kutija koju je malo ko spreman da otvori. Pre svega se odnosi na ljudske i stručne potencijale unutar samih institucija. Ti satovi su bili zbog njih...

Govorite o institucijama, priznaćete njih čine ljudi. Ako se sve svodi na opšte, kada ćemo stići do pojedinačnih odgovornosti?

Očekujem da javnost kad tad sazna šta se dogodilo i zbog čega su godinama propadali razni tenderi, ulagane i trošene pare, a da za to niko nije odgovarao. Od velikih nacionalnih institucija samo je jedna rekonstruisana do kraja i to je Narodna biblioteka Srbije. Tužna je činjenica da je dugogodišnji upravnik Sreten Ugričić, koji je u taj posao uložio ogromnu energiju i zdravlje – oteran. Uvaljan je u katran i perje zbog lične sujete narcisoidnog čoveka po imenu Boris Tadić. Medijska kampanja koja je tada vođena u štampi protiv Ugričića je prototip onoga što sada imamo svakodnevno u narednim tabloidima.

Bivša vlast u Beogradu pokušavala je da objasni građanima i upravi Narodne biblioteke Srbije da bi zidanje podzemne garaže u njihovom dvorištu bilo javni interes. Na sreću, nisu uspeli da ih ubede. Šta očekujete od ove vlasti?

Javnost nažalost ne zna da je mandat Sretene Ugričića velikim delom bio potrošen i na njegovu borbu sa ondašnjim gradskim vlastima oko te podzemne garaže. Mislim da bi rekonstrukcija mnogo brže bila završena da beogradski čelnici nisu želeli da otmu prostor važan za funkcionisanje i razvoj Biblioteke.

Očekujem da će i aktuelni upravnik, takođe odličan pisac, hteo ne hteo, morati da stupi u jednu vrstu sukoba ne bi li odbranio pravo svoje institucije na mesto koje mu pripada. Dakle, za depoe a ne za garaže.

Javnost je bila mnogo više zainteresovana za pitanje nacionalnih priznanja nego za probleme u ustanovama kulture, poput muzeja, pozorišta, Biblioteke....

Takozvane nacionalne penzije su sticajem okolnosti izbile u fokus interesovanja. Verovatno i zbog jakih pritisaka umetničkih udruženja. Ali i tu je presudila reč vođe. Da vođa nije dao zeleno svetlo i rekao da ne mogu biti ukinute, verovatno više ne bi bilo ni te promene u Zakonu.

Podsetiću vas da smo bili na korak do ukidanja priznanja. Pre nego što je premijer dao zeleno svetlo, ministar kulture se zalagao za njihovo ukidanje. Tada je govorio o „klanovsko-burazerskim odnosima zbog kojih bi bolji rezultati bili da su kao glavni kriterijum stavili biranje nacionalnih priznanja na tomboli“. Gde je tu logika?

Ja sam čovek hrišćanin i verujem u mogućnost pokajanja. Pred dobrim argumentima se može promeniti mišljenje i to nije sramota.

Samo je pitanje da li se mišljenje menja zato što čovek uvidi da je pogrešio, ili zbog toga što je tako rekao premijer.

Činjenica o kojoj je govorio i ministar Tasovac jeste da su pojedinci dobili ovo priznanje a da to ničim nisu zaslužili. Podsetiću da je prvih nekoliko ciklusa biranja sve bilo legeartis. Onda je u jednom momentu Vlada, odnosno kabinet Vojislava Koštunice na spisak ubacio neke ličnosti. Onog trenutka kada počnete da radite mimo komisije vi ste svaki naredni korak stavili pod sumnju i veliki znak pitanja. Taj trend se nastavio. Nacionalni savet je uvek govorio da nije priznanje u pitanju, već kriterijumi i odluka da se pod pritiscima ne popušta. Da li je neko osporavao sportska priznanja, a ona takođe postoje i prisutna su mnogo duže nego u kulturi? To samo govori o položaju kulture u našem društvu. Ljudi žive teško i kada čuju da neko treba da dobije četiri stotine evra preko svoje penzije, normalno da žele da znaju u čije ruke ide novac i da li je to zaslužno. Branimir Živojinović je čovek koji je preveo gotovo kompletnog Kafku i Tomasa Mana. On je otišao u penziju sa osam hi-

ljada dinara. Nažalost, preminuo je vrlo brzo pošto je dobio nacionalnu penziju. Znači, imate titane u svim oblastima kulture, mnogi od njih nisu toliko vidljivi javnosti, a sramota je da su neki u starosti postali socijalni slučajevi

Da li ovakve priče kod vas bude bes ili tugu?

Činjenica da je jedan od naših najvećih prevodilaca dvadesetog veka na takav način doživio svoje poslednje dane mene ispunjava besom. To su doživeli i neki glumci koji su bili simboli vremena mog detinjstva.

Ponovo se vraćamo na pitanje, ili možda dilemu s početka našeg razgovora, da li mislite da bi kulturna javnost morala da bude mnogo glasnija i da insistira na rešavanju problema o kojima govorite?

Živimo u nenormalnim okolnostima već nekoliko decenija i ja nikome ništa ne mogu da zamerim. Svi smo napravljeni od krvi i mesa. U normalnom društvu ulogu moje generacije bi preuzimali mlađi. Međutim, koliko vidim, oni su rezignirani. Verovatno i zbog toga što pred sobom imaju nas koji smo na svaki način pokušavali da promenimo stvari, ali su se naši veliki naponi obijali o još veći zid.

Zastrašujuće je koliko mladih odlazi. Zato su realne projekcije da će drastično opadati broj kvalitetnih i visokoobrazovanih ljudi. O tome je nedavno govorio i predsednik SANU. Njegove reči trebalo bi shvatiti vrlo ozbiljno.

Budući da sam sad i u Rektoratu Univerziteta umetnosti, još više osećam kako se država polako ali sigurno povlači iz visokog obrazovanja. Država ne uplaćuje fakultetu na kojem radim ni dovoljno za osnovne komunalije. Na čudan način su kod nas nastajali privatni univerziteti. Nikoga ne želim da potcenjujem, među njima ima i onih koji su izuzetno kvalitetni, ali su u ozbiljnoj manjini. Uglavnom je to „prelistaj pa zablistaj“.

Prava slika trenutnog stanja za mene je slogan jednog privatnog univerziteta koji je s pravom, ne tako davno, uzbur-

kao našu javnost. Poruka je glasila: "Šta ćeš ovde? Završi i – pali!"

Predsednik SANU Vladimir Kostić je takođe rekao da je Srbija ušla u jednu vrstu „uživanja u talogu u kojem smo se igrom okolnosti našli“. Zamerio je i što se estetika beznađa, prema njegovim rečima, neguje kroz medije i razgovore ozbiljnih ljudi. Da li se slažete s takvom ocenom?

Velikim delom bih se složio sa tim stavom.

Dobrih primera prakse ima. Međutim, mediji su u nedopustivoj meri tabloidizirani. Na naslovnim stranama su priče o krađama, a politička propaganda suptilno se kombinuje sa monstruoznim zločinima koji svaki dan izbijaju u prvi plan. Stvorena je slika da priča o jednom normalnom i uspešnom pojedincu u stvari ne bi nikog zainteresovala. Naša stvarnost postaje beskrajni rijaliti i kao da ne postoji prostor za poduhvate koji se odvijaju u nečijem ateljeu ili laboratoriji.

Slučajno ili namerno, glavna nam je tema duboki upliv politike u kulturu i to kroz neizgrađen sistem, dovode nje nestručnih kadrova...

Slažem se, tako vidim trenutno stanje.

Kako onda da očekujem da mi govorite o pozitivnim primerima? Govorili ste o ignorisanju Nacionalnog saveta od strane države, stalno podsećate javnost da smo poslednja zemlja u regionu po izdvajanju za kulturu. Trenutno smo i u izbornoj kampanji i pitanje je da li će se neko bar deklarativno setiti kulture.

Mislim da će opet biti procenjeno da priča o kulturi može da „smori“, kako bi rekli mladi, birače. Činjenica je da se u svakoj zemlji u okruženju više izdvaja za kulturu. Slovenija je i pre raspada Jugoslavije više izdvajala nego mi. Od 1990. godine izdvajanja za kulturu su tamo više puta uvećavana i zato su oni uspešli da kao vrlo mali narod sačuvaju svoj identitet u jednom velikom organizmu kakav je Evropa. Mi i kao jugoslovenska konfederacija nismo imali zajedničko ministarstvo za kulturu.

Identitet jednog naroda se može sačuvati i prepoznati samo i isključivo kroz kulturu.

Snažno podržavate ideju da Srbija uđe u Evropsku uniju. Zastupate stav da bi nas ulazak primorao da uredimo društvo. Međutim, naš put kao da nema kraja. Pitanje je i kakva će Evropa biti kada i ako nam danas vidite Evropu u kontekstu (ne)rešavanja izbegličke krize, jačanja desnice, velikih socijalnih razlika?

Snažno se opirem teorijama zavere. Međutim, kada sve to što ste pobrojali stavite na jedan širi plan, stiže se utisak da postoje neki spoljni činioци koji su potpuno spremni da rade na slabljenju Evrope.

Mi smo kao narod skloni olakoj generalizaciji i ja se svom silom trudim da je izbegnem. Na primer, duboko poštujem i cenim kulturu i tradiciju Bugarske i Rumunije. Te dve države su dale značajne velikane u umetnosti XX veka, velikane evropskog kalibra. Ali, stavite ruku na srce i recite iskreno da li su one institucionalno i na bilo koji drugi način bile spremne da uđu u EU. Srbija, ovakva kakva jeste, mnogo je zrelija za punopravno članstvo.

Razumem da ne verujete u teoriju zavere, ali kad govorite o spoljnim faktorima, da li mislite na Ameriku i Rusiju?

Da. Kao što mislim da je cela priča s izbeglicama vođena nekom tajnom rukom i to se u različitim oblicima ponavlja, počevši od ratova na Balkanu, pa do ove krize. Čini mi se da se Evropa gura u kritične situacije koje će za posledicu imati konstataciju da je nespremna za veće izazove, da je institucionalno haotična, da ne može da donosi brze i efikasne odluke i da je reč o velikom, tromom sistemu.

Ja, naprotiv, verujem da Evropa uz sve izazove i slabosti ostaje mesto prosperiteta u kome je najveća koncentracija kulture i značajnih umova.

Ko proda dušu, povratka mu nema

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Septembar
2017.x

Postoji jedno zlatno pravilo koje je toliko jednostavno da ga tek povremeno glasno izgovorim, a naučio sam ga od mudrih ljudi: “ne možeš da pišeš sve što misliš, ali moraš da pišeš ono što misliš”. Dakle, ako neko hoće da te gurne u novinarsku, moralnu ili privatnu kloaku, ćuti i izmakni se. Ja sam imao takvih trenutaka i godina

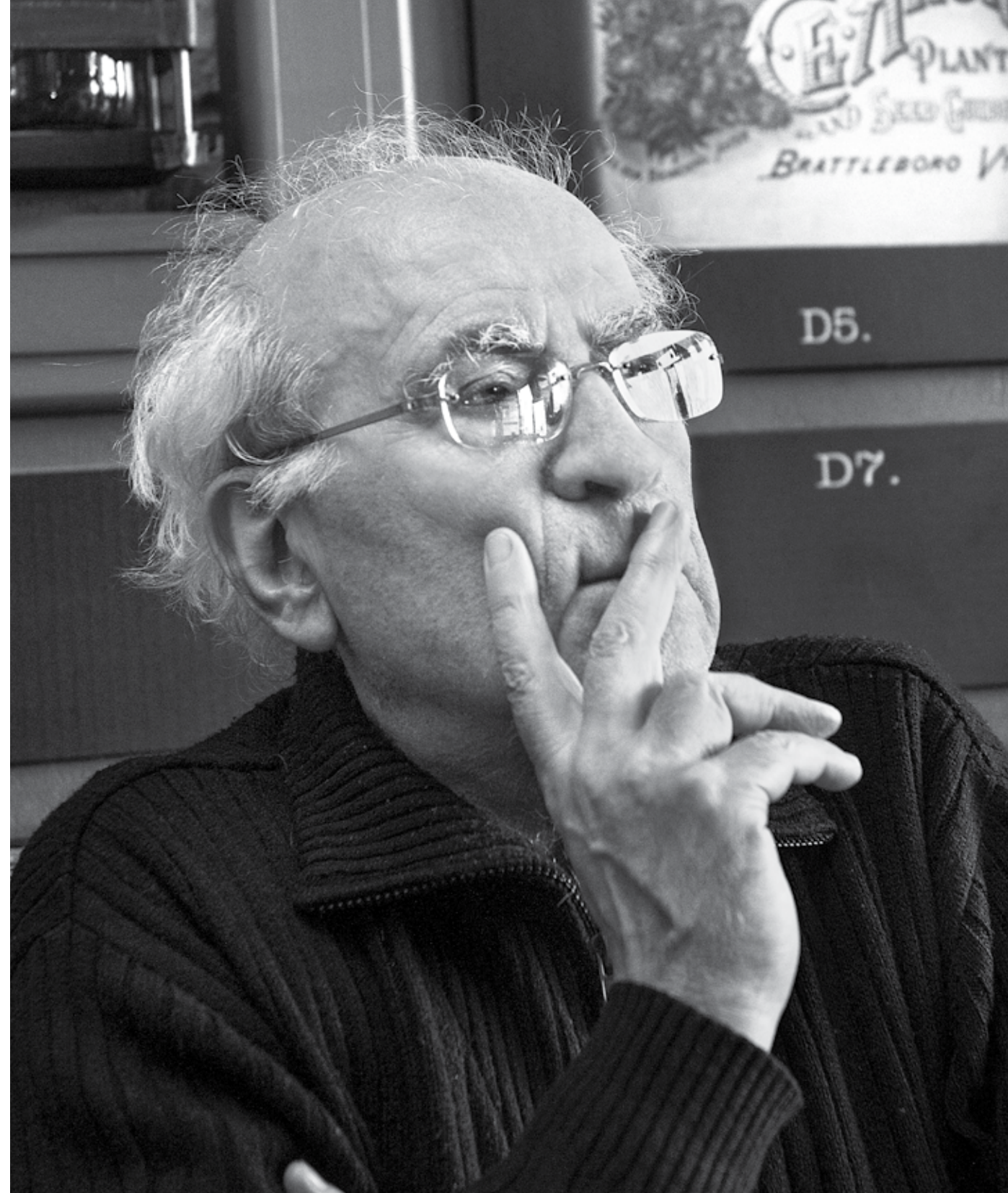
U nedavno objavljenoj knjizi “Potemkinovi potomci” komentarišete kulturnu, socijalnu i medijsku scenu u Srbiji, ali i u svetu. Knjiga je nastavak dnevničkih zapisa “Pogledi iz ogledala”. Stavili ste se u ulogu posmatrača. Šta ste videli?

Reč je o maloj optičko-metafizičkoj igri. Mi se svi gledamo u ogledalu i često se ne mirimo s onim što u njemu vidimo. Moje najnovije četiri knjige su eseji i kratka razmišljanja o kulturi. Međutim, kad se kod nas govori o kulturi, onda je gotovo nemoguće zaobići takozvanu dnevnu, to jest „visoku politiku“. Nažalost, već pedeset godina, a toliko sam u kulturnom novinarstvu, kultura je neprekidno pod paskom političara, zato je bilo gotovo nemoguće da se na nju ozbiljno ne odraze i sva višedecenijska

ekonomska i društvena urušavanja. U razvijenom svetu o kulturi i prosveti brine država, vodeći promišljenu politiku. Ovde je sve gola improvizacija. Do pre dvadeset godina nisam znao koliki je budžet za kulturu zemlje u kojoj sam živeo, o kojoj sam razmišljao i čiju kulturu promišljam sve vreme. Kad sam doznao koliko se novca izdvaja, ja sam se zapanjio. Očigledno je da naši političari ne razmišljaju o kulturi, jer su oni nekulturan svet.

U knjizi dajete dijagnozu stanja u društvu. Koja su vas pitanja i nedoumice najviše mučili?

Prvo ću vam dati malu dijagnozu sebe. Školovao sam se da budem književni kritičar, profesor, filmski kritičar. Kao novinar sam radio više žanrova. To je bilo vreme pravog novinarstva, ne kao

Milan Vlačić

sada. Danas uđu klinci u redakciju, sednu za kompjuter, nađu „Njujork tajms“, neka-ko prevedu tekst i napišu „Bijonse dobila Gremi“. Istu vest prenesu sve redakcije.

Ja sam ušao u profesiju kad je bila čast biti novinar. Novinarstvo je sada na vrlo niskoj ceni. Možda sam mogao da budem obrazovaniji, pismeniji i hrabriji, ali ono od čega nikada nisam odustajao je da govorim sa ogromnim oduševljenjem o stvarima koje su vrh kulture. Bez oduševljenja za vrhunske vrednosti nema određivanja visokih standarda u procenivanju kulture.

Koja su vas pitanja i nedoumice mučili dok ste se trudili da date dijanozu?

Postoji jedno zlatno pravilo koje je toliko jednostavno da ga tek povremeno glasno izgovorim, a naučio sam ga od mudrih ljudi - „ne možeš da pišeš sve što misliš, ali moraš da pišeš ono što misliš“. Dakle, ako neko hoće da te gurne u novinarsku, moralnu ili privatnu kloaku, ćuti i izmakni se. Ja sam imao takvih trenutaka i godina. Devedesetih sam se zatekao u listu „Politika“ koji se rušio iznutra. Tadašnja uređivačka garnitura u znaku Slobodana Miloševića me je tri puta izbacivala na ulicu, na „prinudni odmor“. Da me nisu vratili u profesiju na način koji je meni odgovarao, radio bih nešto drugo. Što rekla jedna moja profesorka istorije „bio bih cvečarka na Kalenićevoj pijaci“. Nisam se uvek mnogo proslavio, ali sam gledao da se ne oblatim. To je najvažnije u novinarstvu. Oni koji prodaju dušu, njima povratka nema. Doduše, kažu ljudi koji se u to razumeju da ima povratka i iz prostitucije, jer prostitucija nije bolest, već zanat kao i svaki drugi.

Stvari nam se ponavljaju. I vi pišete o ličnom utisku s kojim bi se, verujem, mnogi složili, da živimo u Danu mrmota. Vrtimo se ukrug i kad je reč o medijima. Zbog čega?

Između ostalog zbog povodljivosti uređivačkih ekipa koje, da bi sačuvale sebe,

žrtvuju profesiju i svoje novine. Ja dnevno kupujem deset listova.

Ne čitate internet izdanja? Da li je to novinarska solidarnost?

Ne. Kupujem novine jer veliki broj tekstova ne ulazi u takozvano digitalno izdanje, što mnogi ljudi ne znaju. Navikao sam i na hartiju, a neke članke čuvam u svojoj arhivi. Imam dvadeset fascikli, a jednu sam naslovio „stupidarijum“. To je enciklopedija gluposti i sad je već prepuna. Staro je pravilo da morate imati dokumentaciju da biste povremeno ljude podsetili na gluposti koje su izgovarali. Mnogi su skloni da brzo zaboravljaju. Nečitanje i brz zaborav su isto.

Kad smo kod „stupidarijuma“, da li bi pod njega podveli i brisanje granica između novinarstva i onoga što se naziva PR-om?

Dotakli ste jednu od ključnih tema naše katastrofalne kulturne i obrazovne situacije. Nedavno sam pisao komentar o tome. Mi imamo desetak privatnih fakulteta, akademija i visokih škola novinarstva, gde se zapravo ne uči novinarstvo. To su škole za nove tehnologije, medije i kulturu 21. veka u kojima su novinarstvo i PR stavljani u istu kategoriju. U njima se za velike pare školuje mlad svet. Mislim da vlasnici i predavači veruju da njihovi studenti verovatno neće uspeti da nađu posao u novinarstvu koje loše stoji, a pravdaju se da je potreba za PR-om sve veća i veća.

Mi živimo u svetu gde su virtuelna stvarnost i marketing vrlo važni, po principu „može da bude, ali ne mora da znači“. Mislim da su to sve teorije za veliku decu, neću reći za zamlaćivanje. Zna, nije sve u percepciji, nešto je i u supstanci. Došli smo dotle da iz tih visokih škola izlaze stotine mladih ljudi koji smatraju da je isto biti PR i novinar i da to nema nikakvu moralnu supstancu. Izvinite, novinarstvo je poštovanje činjenica. Setite se Gutenberga ili Semjuela Džonsona, enciklopediste iz XVII veka

koji je imao svoj list „Lutalica“. On je prvi tvrdio da je poluistina opasnija od laži.

U jednoj od svojih jedanaest knjiga sam napisao da u političkom marketingu, po čuvenom receptu dr Gebelsa, nije najbolje odmah izmisliti laž, jer se to brzo otkrije. Nego, pomešaš 90 odsto nevažnih činjenica sa 10 odsto one laži koju hoćeš da prodaš.

Ne sme se zaboraviti ni udar siromaštva. Najčešće kad neko ima porodicu i nema hleba da jede, on veže konja gde mu aga kaže. Novinari su uglavnom poniženi malim platama, nesigurnim ugovorima.

Može li stomak koji krči da bude dovoljno opravdanje? Podsetiću vas na početak razgovora i priču o tome da biste radije prodavali cveće. Neke profesije ne mogu da trpe snishodljivost i strah. Zna se šta je pravosuđe, zdravstvo, novinarstvo...

Ne mogu to da tražim od drugih. Ne pravdam moralni kolaps, ali kad se jedna zajednica dovede ispod određenog praga siromaštva, teško je od nje očekivati standarde moralnosti. Mi smo u toj zoni. Bila su uvek teška vremena, ali nikad nije bilo teže nego sada. Desetine kolega iz velikih redakcija odlaze na ulicu.

Za mene je pravo ponižavanje ovo što se dešava sa nagradnom igrom i skupljanjem fiskalnih računa. Ja ih u prodavnici ne uzimam. Kad to primete, ljudi me zamole da njima dam. Strašno je kad kroz takve stvari lomiš kičmu narodu.

Ko su ovde Potemkinovi potomci?

Ja sam legendu o Potemkinu iskoristio u jednom velikom eseju, ali sam se dva-tri puta pišući raznim povodima, vraćao na priču o njemu. Tek kad je knjiga izašla shvatio sam da sam se malo ogrešio o velikog kneza, savetnika ruske carice Katarine, koji je situaciju u tadašnjoj Rusiji hteo da prikaže mnogo boljom od realne. Zato je sagradio lepa sela od drveta i izveo narod da veselo maše vladarki i njenim zvanicama sa Zapada. Dakle,

njegova intervencija u marketingu gotovo da je bila plemenita.

Za razliku od ovih naših, on nije držao novinare na uzdi i nije rušio Savamalu. Današnji proizvođači vhunskih lagarija sipaju laži ne trepnuvši.

Verovatno smo svi mi pomalo Potemkinovi potomci, neko manje, neko više. Ja sebe uhvatim, kad razgovaram o našoj kulturi sa kolegama iz inostranstva, da se trudim da sliku ulepšam. Sramota me je da vide koliko smo propali.

Decenijama pravite listu značajnih filmskih promašaja. Kada biste sastavljali listu naših društvenih promašaja, šta bi se našlo u vrhu?

Počecu od slučaja Savamala koji se desio pred našim očima, a mi skoro godinu dana ne znamo ko je rušio objekte. U političkoj vizuri, od likova mi je najspektakularniji Aleksandar Vulin. Da nije čovek sa velikim ovlašćenjima, izazivao bi veliki smeh kod mene, kao Baster Kiton. Verujem da mnogi pamte 1997. godinu kad je Milošević priznao da je izgubio izbore, Vulin je tada polivao ljude vodom na minus 10 stepeni. Kad su mu to rekli, on je pitao da li su možda želeli da greje vodu! Konkurencija na ovoj vašoj listi je ogromna i stvarno ne znam sa kog kraja da krenem i gde ćemo završiti.

Jedno veliko Potemkinovo selo je i Sajam knjiga koji je nekada bio časna kulturna institucija. On je postao poprište velikih političkih manipulacija. Uvodne govore drže ljudi koji govore somnabulne stvari. Ove godine važni izdavači nisu mogli da zakupe prostor jer je bio skup.

Kao kritičar, koliko se plašite da ne napravite veliku grešku ili date poverenje nekome ko ga nije zaslužio?

Svako poverenje važi za taj trenutak. Ljudi se razvedu i onda sretneš prijateljicu koja je dvadeset godina živela sa nekim, ali je jednog trenutka puklo, i ona kaže: kako sam mogla živeti sa tom budalom. Ja kažem: ne, vas dvoje ste bili fantastični, nešto se dogodilo među vama. Niste budale. To važi i za prijatelj-

stva, pa i za ocenjivanje stanja u kulturi. Na primer, Frensis Ford Kopola koji je napravio „Kuma jedan“, „Kuma dva“, „Apokalipsu danas“ i još nekoliko između njih, već godinama nije uradio film koji je primećen i koji je na tom nivou. Nažalost, kod nas neko ko dobije veliku međunarodnu nagradu očekuje da sva njegova sledeća dela budu propraćena istim salvama aplauza kao njegov pret-hodni film. To ne biva. U maloj sredini poput naše, ljudi misle da mogu da manipulišu javnošću i kritičarima.

Da li zato sa vama ne razgovara pola Beograda?

Neki su mi čak pretili batinama. Mnogi su ljuti jer sam pisao kritiku koja je bila ispod njihovih očekivanja. Ono što pišem je uvek u okviru mojih kritičkih standarda. Nikada nisam uništavao nečiji rad.

Među ljudima o kojima pišete su i vaši prijatelji.

Ja sam do dana današnjeg veliki kućni prijatelj sa Dušanom Makavejevom. Svojevremeno sam napisao vrlo hladnu, gotovo ledenu kritiku njegovog filma "Manifesto". To je komedija koja nikog nije zasmejala. Pola godine nakon toga smo se sreli i sve je bilo u redu. Uostalom, ja možda i nisam bio u pravu. Kad se takve stvari dogode poželim da sam pogrešio, jer uvek navijam za film.

Onaj ko u kritičarskom poslu na osnovu pisanja pokušava da proširi krug prijatelja, taj je izdao profesiju. To je jedno od zlatnih pravila.

Dali ste dijagnozu, čime da se lečimo?

Ima mnogo takozvanih školovanih budala u ovom gradu koji ti nagrizaju mozak jer i oni traže svoje žrtve. Njih treba izbegavati. Ono što je najvažnije jeste imati svoju biblioteku i svojih deset knjiga. Ja imam spisak knjiga kojima se uvek vraćam iako im znam svaki red. To su moje knjige za pusto ostrvo. Svako od nas treba da ima jedno svoje čoše, lampu sa abažurrom, knjigu i čebe ako ne greju dobro u stanu.

Srbijom vlada velika groteska

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Novembar
2017.

Ovde odavno vlada takozvana teorija šimšira. Čim neko štrči, bude posečen. Ne prihvataju se različitost i sloboda, aktuelan je delikt mišljenja. Možeš zgaziti nekog na putu i ne završiti u zatvoru, ali ako slučajno nešto kažeš protiv vođe, imaćeš problema. Intelektualna elita se prilagođava, a univerzitet atrofira

Često kritikujete odnos države prema obrazovanju. Jednom ste rekli da Srbija ima potrebu da progoni znanje. Kad je znanje kod nas bilo cenjeno?

U Srbiji se oduvek kao najveća vrednost u unutrašnjem političkom životu smatrala lojalnost vlastima i to je glavni ključ za uspeh. Znanju se nikad nije poklanjala velika pažnja. Bilo je perioda poboljšanja i pogoršanja, ali generalno gledano, mi imamo problem kako tretiramo ljude koji kritički promišljaju o sistemu u kome žive. Od Dositeja Obradovića do današnjih dana nemamo čoveka takvog globalnog ranga koji bi se bavio prosvetiteljstvom. Došavši u Srbiju pred kraj svog života, Dositej je doneo dve stvari: vreću krompira i potrebu da se narod prosveti. Krompir se primio manje-više, ali prosvetivač nije uhvatilo dublji koren. Setimo se osnivača srpske države Miloša Obrenovića, u vreme njegove vladavine s Vukom Karadžićem su se šegačili i proterivali ga. Sterija je doživeo sličnu sudbinu. U celoj našoj istoriji provejava problem odnosa vlasti i mislećih ljudi. Naravno, postoje i periodi kada se znanje cenilo i kada su nam dolazili umni ljudi i davali zamajac.

Glavni problem današnje Srbije je što je postala emigrantska zemlja. Srbija je svojevremeno u sebe usisavala pametne ljude s čitavog prostora Balkana. Bez infuzije ljudskog kapitala Srbija ne bi preživela brojne istorijske kalvarije. Podsetiću na vreme kada je finansijska i preduzetnička elita pomagala obrazovni sistem. Beogradski univerzitet je nastao na donacijama. Nije bilo značajnijeg čoveka sa većom količinom novca koji nije pomogao Univerzitetu. Komunisti su nacionalizovali imovinu Beogradskog univerziteta, čime su ga doveli u podređen položaj. Današnji bogataši nemaju takav pristup, a neki osnivaju fakultete kao visoko profitabilan biznis.

U kojoj meri Univerzitet štiti znanje? Da li je on i dalje neka vrsta odbrane?

Univerzitet je nemoćan pred trendovima koji su na snazi. Bez finansijske samostalnosti i moćne industrije nema istraživanja. Sam, bez šire podrške javnosti, više nema snage da se odupre, jer je princip intelektualne nezavisnosti zamenjen principom lojalnosti.

Kome je sada lojalan?

Lojalan je vlasti. Nijednu vlast ne interesuju činjenice, njoj je važno da intelektualci javno promovišu i podrže nešto što

su političari unapred odlučili. Vladajući establišment ne interesuje istina, a univerzitet treba da služi istini, ma kakva bila i ma kakve posledice proizvodila. On jeste slika društva, ali ne može da ga menja bez promene ukupnog konteksta. Možete saditi palme na Severnom polu, ali vam neće uspeti. Nezadovoljni češće odlaze nego što uspevaju stanje da promene.

Da li je sudbina nerazvijenih zemalja da se suočavaju sa odlaskom visokoobrazovanih ljudi ili smo potonuli više od sličnih nama?

To je globalni trend. Moćne države tragaju po celom svetu za retkim resursima poput zlata, srebra, nafte, metala itd. To je suština neokolonijalizma. U novije vreme se vodi borba za intelektualni potencijal. Ljudski telenat i znanje kao Božiji dar se trošenjem uvećavaju i stalno se iznova javljaju. Borba za talente je postala ključna okosnica globalne penetracije moći. Što se Srba tiče, mi smo uvek blagonaklono dozvoljavali da ljudski kapital neprekidno curi odavde. Neke su moćni zavojevači odveli (Mehmed-paša Sokolović, Omer-paša Latas), neki su sami otišli (Tesla, Pupin...), neki su pobjegli od komunizma (Dučić, Crnjanski...), mnogi od ratova i nema-

Miodrag Zec

štine. Bilo je i onih koji su dolazili jer je Srbija bila pijemont jugoslovenstva i željena destinacija za sve. Međutim, sada više ne dolaze na Beogradski univerzitet, već odlaze u Beč, Njujork ili London. Pedeset odsto profesora i isto toliko studenata na Beogradskom univerzitetu je bilo van užeg područja Srbije. Najbolji su često zauvek ostajali u Srbiji i predstavljali kreativnu infuziju.

Ni Britanija nema više potencijala. Nisu profesori na Oksfordu samo Britanci, naprotiv, oni su sad manjina. Veliki je lov na talente, a mi i ovo malo talenata što imamo rado ispraćamo na put bez povratka. Naš je problem utoliko veći jer nas napušta intelektualna elita. Nekada su odlazili industrijski radnici koji su zarađivali u belom svetu, a onda se vraćali i kupovali traktore, zemljište i zidali kuće. Na dnevnom redu je veliko krvoliptanje umesto neophodne infuzije. **Bez obzira na probleme i greške u obrazovnom sistemu, možemo da se pohvalimo velikim brojem mladih koji osvajaju najprestižnije nagrade. Kako to objašnjavate?**

Beogradski univerzitet još uvek ima čitav niz pozitivnih strana, pogotovu u prirodnim naukama gde ne postoje ideološke komponente. I danas nas tehnički fakulteti podižu na Šangajskoj rang-listi. U vreme komunizma, do osamdesetih godina, ljudi su završavali visoke škole da bi se otarasili zastalosti i siromaštva. U svojoj zemlji i velikim gradovima poput Beograda ili Zagreba nalazili su mesto za socijalnu i individualnu promociju. Tada se bežalo unutar zemlje. Sada se stiće znanje da bi se bežalo van zemlje. Nema raspodele unutar države ili regiona, u plusu su Beč, Toronto, London itd. Komunizam jeste bio rigidan po pitanju ideologije, ali u to vreme se nije moglo dogoditi da na čelo državnih giganata dođu nekompetentni ljudi. Raniji vlastodršci su bolje kombinovali podobnost i kompetenciju. Pored partijske knjižice, tražilo se i znanje. Danas je važna samo podobnost, partijska knjižica, a instant diplome stižu pouzecem.

Zbog čega nijedna reforma obrazovanja nije dala očekivane rezultate?

Mi i dalje ne znamo koji su ciljevi društva. Ako je cilj da imamo neki autentični razvoj i relativnu privrednu nezavisnost, onda je za njih potrebno određeno znanje. To je imao komunizam. A ako je cilj da se prodaje manuelna radna snaga koja se obučava za petnaest dana, što je postala glavna mantra, onda nam univerzitet nije potreban. Za tu vrstu posla je dovoljno da si zdrav, mlad, intelektualno uravnotežen i spreman da po ceo dan sklapaš delove i prespajaš žice. Pitanje je našeg izbora, ali i realnih mogućnosti jedne male zemlje. Nekada smo živeli u većoj zemlji koja je imala znanje i koja je pretendovala na nezavisnost.

Slabost svih naših reformi je nedostatak mehanizma za negovanje talenata. Bavimo se najgorima, a ne najboljima. Ne zaseda Nastavno veće da vidi šta će sa nekoliko najboljih i kako njima da pomogne, već da popravi ocene najgorima. I ta bazična stvar se prenosi na čitavo društvo. Ovo je osveta loših đaka. Tu se naše školstvo bitno razlikuje od anglosaksonskog školstva. Tamo što više idete ka vrhu sve je teže, radi se po principu levka. U njega sipaš mnogo, ali iscuri malo.

Naš levak je okrenut naopako, ko god diplomira hoće da doktorira. Uskoro ćemo imati više mastera nego vodoinstalatera. Nastupila je potpuna trivijalizacija. Iz korpusa nacije mora se odabrati najbolje, a onda negovati i stavljati u sistem. Svaki seljak zna da prvoklasno jagnje zadržava za sebe i uvećanje stada, a ne za klanje ili poklanjanje drugima. Prirodni krug je prekinut. I u tom smislu su naše reforme invalidne. Trenutno je teže završiti gimnaziju nego brojne univerzitete.

Studenti često misle da je fundamentalno znanje besplatno i nepotrebno, da ćeš ukucati pitanje u mobilni telefon i odmah dobiti odgovor. Hoćeš, dok ti Amerikanac dozvoljava! Šta će biti kad se dogodi svič of? Ne možeš operisati čoveka i pitati Gugl gde je bubreg. Borba za resurse je globalna, ređi je resurs

intelektualni potencijal pojedinca nego pitka voda. To neki shvataju i hvataju talente. Engleska, koja je izgubila kolonije, sada se hrani pameću iz drugih zemalja. Kina šalje svoje talente na školovanje, ali istovremeno stvara uslove da ih vrati. Tako se gradi imperija.

Kod nas se i dalje povećava broj fakulteta, ali i doktora nauka. Otkud taj trend?

To je bitka za vizitkartu i nije naša specijalnost. Kupovali su i Englezi titule u dvanaestom veku, ali posle osam stotina godina situacija je bitno drugačija. Uvek je bilo karikaturnih stvari. Nije Nušić juče napisao "Dr". Sad imamo tri, četiri dr-a koji su na značajnim javnim funkcijama. I u Nemačkoj se dešavaju slične stvari. Ali kad sistem prepozna plagijatora, on ga kazni. Ovde sankcije nema i nije sramota prepisivati ili plagirati i imati lažnu diplomu. Sve su iste matrice i vlada jedna velika groteska. Pitam se što ovdašnji političari ne odlaze kod lekara koji je kupio diplomu. Kakva je to država u kojoj ministar zdravlja ide da operiše zanokticu u inostranstvu. To je tragedija i našeg poslovnog sveta koji smatra da će se lečiti u Ženevi. Mišković je verovao da će se operisati u Hjustonu, kad gle čuda, ne dadoše mu pasoš. Milan Beko kad je upucan nije mogao da ode na neko drugo mesto, već je završio u Urgentnom centru. Ako ostanemo bez stručnjaka, svi ćemo biti u velikom problemu.

Kakav je vaš odnos prema privatnim fakultetima?

Nemam ništa protiv njih. Međutim, naši privatni univerziteti nisu ni blizu svetskim. Osnivači Harvarda su bili "kontroverzni biznismeni", ali su bili svesni da je univerzitet mrestilište iz kog treba izvući najbolje, a efekti se društvu vraćaju indirektno. Kod nas upisuju studente na univerzitet, a od upisnine kupuju besne automobile. Univerzitet može biti javni ili privatni, ali mora biti neprofitni. Svi bazični svetski univerziteti imaju budžete veće nego Srbija, ali nemaju raspodelu dobiti. Oni ulažu u inovacije, znanje, stipendiranje i razvoj. Novac se vraća

kroz inovacije i tehnički progres. Setimo se Pupina koji se upisao kao radnik na Kolumbiju i smislio kalem čiji efekti donose zaradu, a ne školarine. Zaradili su i Pupin i Amerika. Kod nas se smatra da je obrazovanje komercijalna delatnost i zato imamo više univerziteta nego mašinsko-traktorskih stanica. Imamo više doktoranata nego dece koja se rode te godine. Ponekad se šalim sa kolegama sa privatnog univerziteta da uskoro neće imati koga da upisuju, jer nema naroda. Ne upisujemo mi iz Bangladeša studente, već sa jednog malog prostora kao što je Srbija. Trenutno na svakoj stanici gde staje voz ima po jedan fakultet. Predložio sam da diplome počnu da dele za pretke, da kupiš doktorat za svog čukundu ili askurdela, a može i profuturo, za još nerođenu decu. Na primer, deda da odvoji novac i kupi nekoliko titula svojim budućim unucima.

Umesto da reformiše univerzitet i srednje škole, ova vlast pokušava probleme da reši preko novih kvaziinstitucija poput pravosudne akademije ili akademije za administraciju. Možemo li mi konačno da napravimo državu koja ima jasne kriterijume šta je elitna gimnazija i elitni univerzitet u koje će dolaziti deca iz cele Srbije, kojima će biti obezbedene stipendije i domovi? Možemo li mi ponuditi našim najboljim studentima ključna mesta u administraciji i javnom sektoru, bez partijskog uslovljavanja?

Vratću se opet na primer Engleza, mali je broj njihovih prinčeva završio univerzitet, ali oni znaju kako najbolje prepoznati talente, proizvesti ih i sačuvati. Možda je neki budući hirurđ baš danas začet u Sjenici. Pupin je čuvao krave, nije bio rođen na Dedinju ili u Hjustonu. Talenat je dragi kamen! Sistem je dužan da identifikuje i omogući vertikalnu prodhodnost. Novac uložen u njih se vraća kroz industriju, inovaciju itd. Na ključna mesta moraju dolaziti samo najbolji. Najbolji đak gimnazije treba da završi kao profesor kako bi proizvodio druge najbolje. Kod nas je prosvetni radnik socijalni slučaj. U kojoj zemlji vrhunski lekar mora okolo da moljaka ili da uzi-

ma mito? Njemu sleduje dve-tri hiljade evra, inače će otići.

Ko je odgovoran što zapravo niko nije odgovoran. Gde je danas intelektualna elita, da li bi morala da bude glasnjija?

Ko nije bio lojalan, taj je stradao. Ovde odavno vlada takozvana teorija šimšira. Čim neko štrči, bude posečen. Ne prihvataju se različitost i sloboda, aktuelan je delikt mišljenja. Možeš zgaziti nekog na putu i ne završiti u zatvoru, ali ako slučajno nešto kažeš protiv vođe, imaćeš problema. Intelektualna elita se prilagođava, a univerzitet atrofira. Prvo je izgubio na društvenom ugledu. Zato ljudi čute. Ko će da se bori sa vetrenjačama? Kod nas se većito traže i nude brza rešenja, a to ničemu ne vodi. Stvari se ne menjaju preko noći. Mi nemamo osnovni koncept kakvo društvo želimo da gradimo. Nema kontinuiteta, stalno smo na početku, uvek se nudi "olako obećana brzina".

Uzroci su poznati, posledice osećamo, šta je rešenje?

Prvo, trebalo bi napraviti strategiju obrazovanja koja će rangirati škole. Ako su rangirani restorani, pekare, fabrike čarapa, zašto ne bi bile rangirane škole u kojima se stiće sertifikat o obrazovanju? Drugo, univerzitet ne sme više da bude depo za nezaposlene kao što je to sada. Treće, treba napraviti preciznu strategiju i plan koliko i kakvih stručnjaka Srbiji treba, koje i kakve škole oni treba da završe i na koja će se mesta zaposliti. Četvrto, zakonom urediti da svi univerziteti budu neprofitne organizacije koje će dobit ulagati u istraživanja i stipendije talentima. Peto, poreski stimulisati davanje donacija nacionalnim obrazovnim i kulturnim institucijama. Dobar obrazovni sistem, a pogotovu univerzitet, jeste kao engleski travnjak - traži mnogo godina nege. Nismo mi toliko bogati da školujemo decu za Evropu i svet. Novca i dece Srbija nema dovoljno ni za sopstveni opstanak. Davno su stari Grci rekli "spoznaj sebe i drži meru". Mi smo daleko od spoznaje, a vidi se kako držimo meru.

Ko su „fantomi“ u državnom aparatu

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Jun
2016.

Bezakonje je kao rak. Ne može se kontrolisati i koristiti kada ti treba, a odbaciti onda kada pomisliš da može postati štetno. Ako se ne suzbija, ono zauzima sve veći prostor svakodnevnog života i na kraju se, najčešće, najpre obruši na onoga ko se bezakonjem poigravao

Sudija je Apelacionog suda u Beogradu. Bio je i predsednik Prvog opštinskog suda u Beogradu. Od 2009. do 2012. godine zastupao je Srbiju pred Međunarodnim krivičnim sudom. Doktorirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu iz oblasti krivičnog prava.

Ono što se dešavalo, i što se u ovom trenutku dešava povodom noćnog fantomskog prepada i rušenja objekata u beogradskoj Savamali, definitivno predstavlja prelazak crvene linije. Predstavlja poziv na uzbunu! To jednostavno ne sme da se dogodi bilo kada, bilo gde, u bilo kojoj državi, pa čak ni u onoj koja se naziva "krhkom demokratijom" poput ove naše! Ne, tu zaista nema bilo kakvih objašnjenja ni opravdanja. Tu nema ni izvinjenja. To je jednostavno nedopustivo! (deo teksta sa bloga sudije Majića)

Napisali ste da su noćna akcija i fantomski prepad u Savamali nedopustivi i da je pređena crvena linija. Ko je sve prešao crvenu liniju svojim činjenjem, odnosno nečinjenjem?

I dalje se nadam da će to u dogledno vreme biti poznato. Da ćemo saznati imena i prezimena "fantoma". Ako je zaista reč o nekoj samostalno organizovanoj grupi, onda je neophodno hitno otkriti o kome se radi, jer država po definiciji ne sme da toleriše bilo koju grupu koja

primenjuje silu na njenoj teritoriji. Država ima monopol na prinudu, koji joj je najvećim delom poveren upravo zato da drugi ne bi mogli da primenjuju silu. Ako bi se, što bi bilo daleko opasnije, potvrdile sumnje zaštitnika građana da je ovde ipak postojala koordinacija određenih državnih i nedržavnih elemenata, onda je i ta "crvena linija" bila mnogo opasnije prekoračena. Onda je potrebno utvrditi ko su "fantomi" u državnom aparatu.

Koliko može biti opasno objašnjenje predsednika Vlade da su u Savamali "srušeni bespravni objekti" i da zbog toga ne bi trebalo dizati nepotrebnu galamu? Da li bi to moglo da bude motiv za neke druge slične akcije?

Izjave kojima se relativizuje značaj prava i pravnog poretka su uvek opasne, od koga god da dolaze. Postaju naročito opasne onda kada ih upućuju najviši državni organi. To što je neki objekat bespravno sazidan, ne znači da ga može srušiti bilo ko, samo zato što u tom trenutku poseduje bager i ekipu momaka sa palicama. Da je tako, između anarhije i uredenog društva ne bi postojale suštinske razlike. Postoji jasno definisana procedura u kojoj se najpre utvrđuje da je nešto nezakonito sazidano, daje se rok za dobrovoljno uklanjanje i tek na posletku dolazi do rušenja koje takođe

Miodrag Majić

obavljaju ovlašćena lica. Ta lica ne nose fantomke i palice već legitimacije, imaju svoje ime i prezime i za to što rade primaju platu.

Ako se stvari na ovaj način relativizuju, pojedinci lako mogu shvatiti da je prihvatljivo "uzeti stvar u svoje ruke" kada god im se učini da imaju neko "pravo". Koliko je to opasno, možete i sami pretpostaviti, naročito kada živimo u društvu koje i inače nema preterano poštovanje spram zakona. Zamislite samo koliko imamo nelegalno sagrađenih objekata u državi. I zamislite da od sutra organizovane grupe i pojedinci krenu da ruše one od njih koji im se iz bilo kog razloga ne dopadaju. Zakon nam više ne bi bio potreban. Otvorili bismo vrata anarhiji.

Posle izveštaja zaštitnika građana saznali smo da je policija tokom te noći bila upoznata sa svim detaljima, ali da nije htela da interveniše. Kako to objašnjavate?

Ovde bih ipak sačekao dodatne provere. Ne treba ni u ovakvim slučajevima zapasti u drugu vrstu zamke i olako zaključiti da su svi deo zavere. Iz Izveštaja proizlazi da nije pružena nužna pomoć građanima. Ako je zaista postojao plan nespriječavanja ljudi u fantomkama, mora se utvrditi ko je za taj plan znao i zašto i po čijem nalogu ga je sprovodio. Ubeden sam da postoji nemali broj policajaca koji bi se suprotstavili ovakvim postupcima, jer mnogo časnih ljudi postoji i u policiji. Problem je što se kod ovakvih stvari uvek računa na podobne i nečim zadužene. Ako je stvar bila organizovana, onda je organizovana među podobnima i zaduženima.

No, i ako se ne utvrdi da je neko imao plan, što takode kao neko ko se bavi krivičnim pravom moram dozvoliti kao mogućnost, morala bi postojati odgovornost za nečinjeno. Građani nisu smeli da čekaju vezani i zovu pomoć policije koja se ne odaziva. Onaj ko u takvim okolnostima nije obezbedio akciju policije, odgovoran je u svakom slučaju. Makar i zbog nedopustivo loše organizacije posla.

Kakva je trebalo da bude reakcija tužioca? Videli smo da je on priku-

pljao dokaze dok su komunalci čistili šut, ali i uklanjali tragove. Kako je vama izgledala ta slika?

Po običaju, tužilaštvo reaguje nedovoljno agilno, kabinetnski i činovnički. Očekuje da mu policija "sažvaće" čitavu stvar, da mu dostavi dokaze i da onda materijal dostavljen od drugih procesuiraju sa što manje sopstvenog napora.

Možda paradoksalno, ovoga puta reagovali su i brže od "proseka" na koji smo navikli. No, u ozbiljnim društvima, gde su tužioci zaista ozbiljni profesionalci i nezavisne figure, tužilac bi već sutradan, sa timom najboljih saradnika, bio na mestu događaja. Ne bi se, po uhdanom birokratskom maniru, obraćao policiji, barem ne u situaciji u kojoj postoje indicije da je jedan deo policije imao saznanja o ovome i da nije reagovao. Sam bi otišao, uzeo izjave, prikupio dokaze sa terena i obavio razgovore sa građanima. Tek nakon toga bi, u zavisnosti od ovih inicijalnih saznanja, dalje uključio određene delove policije za koje je izvesno da u ovome nisu učestvovali.

Da li uopšte očekujete da će iko odgovarati zbog ovog slučaja i ko bi bio taj koji bi morao da snosi sankcije?

I dalje mislim da ćemo određene odgovore ipak dobiti. Nadam se da će najznačajnije institucije u ovoj državi, i pored svih problema koje imamo, shvatiti da ovakve stvari ne mogu da prolaze, i da su dužni da ovo detaljno ispituju i ponude odgovore. Da će shvatiti da priče o prosperitetu, ekonomskom napretku, demokratskim promenama i otvaranju poglavlja nema dok u glavnom gradu nepoznati ljudi u fantomkama ruše kvart ili, još gore, dok postoji sumnja da su ti isti ljudi zaštićeni od delova policijskog aparata.

Što se odgovornosti tiče, u zavisnosti od toga šta bude otkriveno, nju bi morao da snosi najpre onaj ko je rušio, a onda i onaj ko je rušenje podržao ili pak ko je zbog neorganizovanosti, nesposobnosti ili bilo kog drugog razloga, građane i njihovu imovinu te noći ostavio "na cedilu".

Ako kažete da je rušenje Savamale primer koji je bio poslednja kap

u prepunoj čaši bezakonja, da li to znači da smatrate da u našem društvu preovlađuje bezakonje?

Ne mislim da preovlađuje, ali mislim da ga ima nedopustivo mnogo. Mi ipak nismo država u kojoj ulicom šetaju naružane bande, u kojoj razbojnici upadaju u stanove, siluju i otimaju, a i takvih primera u svetu ima. Elementarni pravni poredak ovde ipak postoji. Međutim, to je još uvek veoma daleko od pojma pravne države. Da se ne bismo približili modelu države bezakonja, izuzetno je važno da na ovakve pojave kao građani burno reagujemo. Jer bezakonje je kao rak. Ne može se kontrolisati i koristiti kada ti treba, a odbaciti onda kada pomisliš da može postati štetno. Ako se ne suzbija, ono zauzima sve veći prostor svakodnevnog života i na kraju se, najčešće, najpre obruši na onoga ko se bezakonjem poigravao.

Ovdašnji političari vole da govore o vladavini prava, međutim, kako se vlasti smenjuju, građani slušaju da su upravo „oni bivši“ odgovorni za korupciju, krađu, loše zakone... Optužbama za ozbiljna dela nema kraja, ali nema ni epiloga. Da li je to dokaz da su funkcioneri iznad zakona?

To je jedan od dokaza za ono što stalno ponavljam - da na ovim prostorima nikada nismo izgradili sudsku vlast. To što imamo sudove još uvek ne znači da imamo i nezavisnu granu vlasti koja je sposobna da, slobodna od političkog uticaja, donese nepopularne odluke. I u najkorumpiranijim državama sveta možete naći odredbe o nezavisnosti njihovih sudova. To što u ustavu ili zakonu piše da je sudstvo nezavisno, još uvek ne znači da ćete u praksi u sudnici zaista imati fer suđenje i šansu. Sudska vlast nastaje kao rezultat borbe za njeno osvajanje, i istovremeno smanjivanje uticaja izvršne vlasti i njene istorijske težnje da dominira u svim oblastima društvenog života. A ova borba traje dugo i ne može se voditi čekanjem da vam neko nezavisnost dâ na poklon.

Tek kada budemo izgradili sudsku vlast, moći ćemo da očekujemo i da za ko-

rupciju odgovaraju ne samo "bivši", već i aktuelni vlastodršci. I tek tada ćemo moći da očekujemo da ova suđenja budu okončana u normalnim rokovima, umesto da sudije, osluškujući promene na političkoj sceni, osetljive predmete razvlače unedogled.

Novinari koji razgovaraju sa vama ne propuštaju priliku da konstatuju da ste jedini sudija koji otvoreno piše i govori o problemima u pravosuđu. Zašto sudije ćute? Koga, odnosno čega se plaše?

Ne verujem da sam jedini, ali je očigledno da nema mnogo kolega koje su spremne da o problemima u pravosuđu i o pritiscima koje osećaju, otvoreno govore. Osnovni razlog je strah. Strah od gubitka posla i neprijatnosti. Sa jedne strane postoji dominacija izvršne vlasti nad pravosudnom, a sa druge strane su uplašene, neslobodne sudije. Razlozi ove neslobode su različiti. Neki od njih znaju da su na sudijske pozicije došli nezasluženo i da ih mogu održati isključivo poslušnošću i nezameranjem. Ima i onih koji su, uveren sam, ucenjeni "opraštanjem" nekih prethodnih "brljotina" i koji su pristali da ćute da ne bi bili "izvučeni iz fioka". Naposljetku, ima i onih sasvim poštenih koji su u toj meri razočarani i bezvoljni da smatraju da ništa više u ovakvim okolnostima nije vredno angažovanja i trošenja energije. Pritom, i oni su uvereni da je, ako već ne možeš bilo šta da promeniš, bolje "ne talasati" i ne izlagati se "nepotrebnim opasnostima".

Kako biste opisali sve dosadašnje reforme reformi pravosuđa?

Kao beskrajn niz eksperimenata i tumaranja. Nijedna vlast nije propustila priliku da "reformiše" pravosuđe, iako je opšti utisak da, uprkos svim tim reformama, i dalje tonemo. Teško je izbeći utisak da se pravosuđe, kao oblast bremenita problemima, već izvesno vreme poverava ljudima gotovo u potpunosti lišenim bilo kakvog iskustva u ovoj oblasti. Kao da postoji uverenje da, kada je o pravosuđu reč, stanje u jednom izbornom ciklusu i ne može biti značajnije popravljeno, te da onda i nije od uticaja

ko će se reformom baviti. Moguće je da političari veruju da je reč o neizlečivom pacijentu u kojeg ne vredi preterano "ulagati". Ili, što je još opasnije, da je reč o pacijentu koji je najbolji upravo onda kada je neizlečiv.

Mnogima je poznata vaša ocena da „pravosuđe samo čeka promenu gazde kome će ponovo dobro služiti“, da li to znači da će se stanje promeniti jedino ako se u doglednoj budućnosti pojavi neki „gazda“ koji će želiti da uredi društvo, a ne da ima poslušnike u pravosuđu?

Nema takvog gazde. Svaki gazda voli one koji slušaju i izvršavaju zadatke bez mnogo zanovetanja. Mnogo puta sam isticao da će pravosuđe samo morati da se potruži za promenu stanja. Za stanje u kojem više neće služiti bilo kom gazdi. Da će sudije morati da se same izbore za sudsku vlast. Istovremeno sam upozoravao da će, kao i svaka borba, i ova zahtevati žrtve. Neko će na tom putu biti razrešen, neko proganjan, neko sramoćen po tabloidima, na nekoga će se obrušiti "pravoverne" kolege... No, bez borbe nema promene stanja.

Najopasnija je zabluda ona prema kojoj za stvaranje sudske vlasti i nezavisnost sudova, treba sačekati nekakvu "idealnu" vlast, koja će sudijama pokloniti nedostajuće prerogative. Ovakve zablude potiču sa jedne strane iz nepoznavanja ideje podele vlasti, a sa druge strane iz konformističkog pogleda na život. Zato me neretko takva shvatanja podsećaju na tragične odnose u porodicama. Sudije se često ponašaju kao žrtve nasilja. Progovaraju, prijavljuju i "bune se" tek kada "batine" postanu nepodnošljive i ugroze im život, a do tada ćute, nadajući se da će onaj ko ih "tuče i ograničava", naprasno, iz nekog nepoznatog razloga, sam promeniti ponašanje. To je poražavajuća iluzija.

Kako se postaje, tačnije ostaje nezavisni sudija?

Isto kao što se postaje i ostaje slobodan čovek. Ne možete biti nezavisni sudija ako ste neslobodan čovek. Ako imate grehe zbog kojih mogu da vas ucenjuju,

ako ste suviše željni bogatstva koje neko može da vam da, ako ste opsednuti nadopredovanjem u hijerarhiji, ako ste svesni da nemate kvalitete potrebne za pozicije koje, uprkos nedostacima, žarko želite, teško ćete biti slobodni i nezavisni. Sve su to "udice" na osnovu kojih će vas različite vlasti "hvatati" i ucenjivati. Ali, ako prihvatite da ste odlučili da se bavite jednim od najtežih zanimanja jer ga volite, i da vaša snaga proizlazi isključivo iz poštovanja zakona, ako ste spremni da sutra već ne budete sudija, možete biti i ostati nezavisni. Jer, neće imati čime da vas ucene! Zato studentima, kada me pitaju šta je to najvažnije za dobrog sudiju, odgovaram da je to sposobnost da se prvog radnog dana pomirite sa tim da to možda već sutra nećete biti.

Nezamislivo je da se u jednoj uređenoj zemlji dogodi slučaj „Savamala“. Nezamislivo je i da u državi naše veličine ima gotovo tri miliona nerešenih predmeta, da se neki postupci vode godinama. Da li imate utisak da ni građani nisu dovoljno glasni?

Imam utisak da su građani sludeni, i gotovo u potpunosti deprimirani. Da su se predali. A to je najopasnije. Treba ih stalno podsećati na ono čemu je učio Džon Lok, jedan od tvoraca ideje moderne demokratije - da su upravo oni jedini stvarni nosioci suverenosti. Međutim, već decenijama kod nas je ovaj princip gotovo u potpunosti zamenjen njegovom suprotnošću - "principom" prema kojem građani postoje zbog vlasti i njenih hirova. Zaboravlja se da ne mogu ni ja biti sudija niti neko može biti ministar ili policajac ukoliko uzurpiramo ovlašćenja koja su nam data samo dotle dokle poštujemo ustav i zakone. Zbog toga je osnovni vid uzurpacije volje građana, upravo kršenje zakona koji važi. Ako kršimo zakon mi, koji smo dužni da ga primenjujemo, moramo se suočiti sa protestom onih koje predstavljamo i u čije ime postupamo. I u konačnom ishodu u tom slučaju, moramo ustupiti mesto drugima, boljima od nas koji će shvatiti da zakon nije dekor, već izvor jedine legitimne moći među ljudima.

Nije sloboda najbolje rešenje za sve

Tekst:
Ivica Petrović

Maj
2014.

Dramski pisac, reditelj, pozorišni upravnik i profesor Fakulteta dramskih umetnosti (FDU) Nenad Prokić bavio se veoma uspešno svojim umetničkim poslom godinama, a onda je ušao u politiku. Tu se negde uglavnom završavaju umetničke biografije i počinju političke. Međutim, Nenad Prokić nije ostao političar. Iako je jedan od osnivača Liberalno-demokratske partije (LDP), stranku napušta 2012. godine zbog nedostatka demokratskih procedura u njoj. Nikada nije prekinuo profesorski angažman na FDU. Priprema neke nove predstave

Izašli ste iz politike. Da li se sada osećate kao politički penzioner?

Ne osećam se kao politički penzioner zato što nikada nisam ni bio političar. Ušao sam u sve to da bih video kako to izgleda iznutra. Video sam sasvim dovoljno. U tom periodu dok sam se "bavio politikom" ja nikada nisam otišao sa fakulteta. U početku je to bilo veoma dobro, bilo je mnogo energije. Ako je LDP za nešto zaslužan, onda je to jedan novi rečnik i o Kosovu, Evropi, Srbiji i on je sada prihvaćen i deo je zvanične politike. Taj deo posla je završen, a sama stranka se raspala zbog svojih unutrašnjih problema. Zbog svog lidera i zbog toga što nije na sebi pokušala da primeni ništa od onoga što je preporučivala društvu. S te strane su svi ti derivati Demokratske stranke, a i sam DS, verovatno otišli u

kraj svoje političke karijere i to sasvim zaslužno, jer su izneverili principe i 5. oktobra i razloge svog postojanja.

Ja sam se i ranije uvek nekako bavio politikom, i u svojim dramama i kroz osnivanje asocijacija intelektualaca... Ali, zapravo nikada nisam bio pravi političar, onakav kakvim se to obično u Srbiji smatra. Inače u svom životu na svakih nekoliko godina promenim dosta toga, i posao i interesovanja i mislim da je to jedan zdrav princip.

A kakvi su to političari u Srbiji?

To su ljudi koji prevashodno misle samo na svoje interese. To je potpuno suprotno od onoga što političar treba da radi. Čak i ako radi samo za sebe, on mora da ostavlja utisak da to ne radi. I da se veoma mnogo bavi proizvodnjem tog utiska da ne radi samo za sebe. A oni su

Nenad Prokić

toliko postali oholi i razbahatili se, da su zaboravili na tu svoju dužnost da su oni tu izabrani od nekog drugog i da im je dat mandat. Naprotiv, oni su mislili da su tu večni i većinu energije ulažu u taj napor da ostanu, da prežive, da uđu u neke koalicije koje će im omogućiti da ostanu na vlasti. Jer, navikli su da tako žive i prosto ne mogu sebe da zamisle u nekim drugim okolnostima. Dug je put do toga da mi dobijemo neki drugi model političara.

Jeste li vi sve ovo predvideli ili očekivali, pa ste se na vreme sklonili iz politike?

Ja sam još od 2008. godine video da od LDP-a nema ništa. Teško ulazim u neke grupe, ali teško i iz njih izlazim. Mi smo osnovali LDP 2005. godine i do 2008. to je bila jedna zdrava energija. Dolazim iz pozorišta i mogu da prepoznam pozitivne energije. Posle ulaska LDP u manjinsku podršku vlasti u Beogradu, a to znači i u vlast, stvari su krenule u negativnom pravcu. Ustanovio se dvor u okviru LDP...

A gde je dvor, tu su i dvorske spletke?

To je kamarila za koju sam prognozirao da će napustiti lidera kada stvar bude propala, a to se upravo i dogodilo. To uzajamno ludilo udvoje između lidera i dvorske kamarile je jedan tipičan razlog gubitka energije u strankama, nemogućnost da se lider natera da promeni svoje ponašanje, gledanje sopstvenih interesa i zamagljivanje situacije u samoj stranci. To je jedan ulizički, podanički mentalitet, koji u Srbiji na kraju sve upropasti. A to će najverovatnije upropastiti i ove koji su sada na vlasti...

A i kad sve propadne, nikom ništa... Čedomir Jovanović, lider LDP, ne podnosi ostavku?

Pa to je jedna egomanijakalna upornost. On sve dovodi u pitanje, i narod, i sve druge okolnosti, samo sebe ne. I to je nešto što pokazuje o kakvoj vrsti bolesti je reč. To se stručno zove solipsistička inflacija, kad ti misliš da si centar sveta, da si ti jedini u pravu, a da svi ostali greše. To je, naravno, jedno stanje koje je

nepopravljivo. Ja sam otišao kada sam shvatio da niti on može da se promeni, niti ljudi koji su oko njega mogu da se promene, niti u stranci postoji energija da se takvoj energiji odupre.

Ovog puta nije bilo poziva na bojkot, a opet veliki broj ljudi nije izašao na izbore. Šta se sada desilo na izborima?

Bilo je jasno da svi oni koji ne izađu daju glas Vučiću. A sistem glasanja je takav da to omogućava. On je jedini uneo neki kapacitet i neku vrstu nade. Šta će od toga biti, o tome ćemo pričati neki drugi put, ali niko drugi nije bio ni blizu da uspostavi neku vrstu kapaciteta. Uvek sam davao podršku onima koji imaju kapacitet da nešto urade u društvu. Nisam gledao ni šta su radili u prošlosti, mada naravno preko nekih stvari čovek ne može da pređe, ali nikada nisam bio za to da uvek glasaš isto...

A očekuješ drugi rezultat?

Da, da svesno srljaš u grešku. Tako da me nije sramota da svoj glas dam prećutno Vučiću zbog toga što je on jedini u kapacitetu da nešto pokrene. Njemu treba dati podršku i moliti se Bogu da on uspe u svemu tome. Ali, treba biti i dovoljno hrabar da na njegove greške reaguješ kao pojedinac, kao član neke grupe, kao deo društva...

Ali stiže se utisak da mu mnogo kredita svi daju, ili dajete?

Utoliko je odgovornost veća. Mislim da je greška što su neustavno smanjili jednom određenom broju ljudi plate, a da se sa druge strane daju pare fudbalskim klubovima. Ko ima pravo da daje tolike pare za to u Srbiji, a da se profesor i lekar u Srbiji pitaju posle 15. u mesecu šta će sutra jesti. Još se to eufemistički zove solidarni porez, a to je konfiskacija. Solidarno je kad ja hoću nešto da dam, a ne da mi se uzima. Vidim da je sada ponovo neko iz nove vlasti kritikovao socijalističko samoupravljanje. Kakvo god ono bilo, u to vreme su se pravile bolnice, škole, obdaništa, a od tog vremena nije izgrađena nijedna bolnica. Sa te strane bi bilo mnogo bolje da se Aleksandar Vučić malo obračuna sa onim

periodom u kome je vladao Milošević i kome je njegova tadašnja stranka davala vetar u leđa i što je dovelo da toga da danas profesori i lekari moraju da daju solidarni porez, a ne socijalističko samoupravljanje.

Mnogi sada upozoravaju na opasnost od jednopartizma?

Skraćuje se period za političare. Niko više neće imati 10 godina da se bahati i baškari na svom tronu kao Tadić. Brzo će se izgubiti ta velika podrška, ukoliko se budu pravile velike greške. A sa druge strane, taj jednopartijski sistem u Srbiji je jedino na šta su ljudi navikli. Oni se prilično zbnjuju kada imaju neku opciju slobode. Nije sloboda najbolje rešenje za sve. Oni više vole da im bude kazano šta i kako. Sa druge strane, nije problem te partije to što ima toliku moć. Mada, da sam na Vučićevom mestu, ja bih se pobrinuo da se stvori dobra opozicija.

A sad malo o kulturi. Znamo, ili možda i ne znamo, kako je propao rokenrol. Kako je propalo pozorište?

Postoje dva sistema pozorišta u svetu. Jedan je veoma skup nemački model (koji mi imamo) i drugi je anglosaksonski, koji je jeftiniji. To nisu repertoarska pozorišta u kojima predstave mogu godinama da se održavaju, nego tu iznajmiš neku salu, dovedeš neku ekipu i igraš tu recimo mesec dana. Mi više nismo u stanju da izdržavamo taj skupi nemački model pozorišta, a nismo smislili neki novi sistem. Nema više Titovih para, pod navodnicima Titovih para, pozorište više nije toliko važno u društvu i više ne može da se nazove umetnošću koja nekom nešto znači u ovom društvu, nove generacije uopšte ne odlaze u pozorište. Glumci su shvatili da više nisu potrebni društvu kao što su umišljali da jesu u neka prošla vremena. Poslednji veliki upravnik je bio Jovan Ćirilov, posle njega su dolazili neki upravnici koji ne bi pogodili u kom veku je rođen Šekspir, verovatno bi promašili koji vek tamo-ovamo. A čak i da su bili obrazovani, teško da bi uspeli u ovako teškoj ekonomskoj situaciji i u zemlji u kojoj je

kultura zaista na repu događaja. Ovde se na mesto ministra kulture odlazi kao po kazni, jer si potpuno svestan da ništa ne možeš da napraviš, pa onda pokušavaš da uradiš nešto za sebe, ili za onu vrstu umetnosti kojoj ti pripadaš, ili je ti voliš. Pa onda ako je ministar iz filharmonije, onda pare muzičarima i filharmoniji, i slično.

Može li pozorište uopšte opstati na tržištu?

Ne može. Ono uvek mora da ima cenu, jer jedna predstava ne može samu sebe da isplati. Radim trenutno u Engleskoj, radio sam u Sloveniji, vratio sam se ovde i u dva mandata sam bio direktor Bitefa, ali to više nikad ne bih radio, da budem menadžer u kulturi u Srbiji...

Zašto?

Zato što je to užasno težak posao. Znači šta znači nabaviti za jedan internacionalni teatarski festival pare, gde treba da dođe jedna skupa predstava, čiji otкуп košta nekoliko stotina hiljada evra, gde treba da dođe 60-70-90 ljudi, za velike predstave i više... Treba tehnika da dođe, da doputuju, da spavaju, da jedu, to su strašne pare. Mi smo, dok smo bili pod Miloševićem, nalazili pare u inostranstvu, jer tad su oni imali obavezu da jednom posrnulom društvu koje su bombardovali i držali pod sankcijama, to nadoknađuju na neki način, pa je to bilo moguće. Sada više nikome nismo na taj način interesantni, a sopstvene fondove nemamo.

Ako pozorište ode na tržište, karta može biti i 50 evra. Ko će to da plati?

Neće niko ići u to pozorište. Tržišno pozorište u našim uslovima je „Pozorište na Slaviji“. Ako to valja i ako je to dobro, onda neka bude tako. A ja mislim da ne valja.

Pa šta onda država može da uradi?

Nacionalne kuće su Narodno pozorište u Beogradu i ona u Novom Sadu i Nišu. Ako država ne može da ih izdržava, neka ih zatvori. Ako grad Beograd ne može da izdržava Jugoslovensko dramsko, Ateleje 212, onda neka ih zatvori. Ali neka ne

govore kao Dragan Đilas - igrajte stare predstave. Čovek koji očito nikada nije bio u pozorištu ne zna da pozorište ne sme da stane.

Ima li krivice i samog pozorišta za situaciju u kojoj se našlo?

Krivo je i ono samo. Ono je učestvovalo u kratkom raspadu države. Taj nacionalistički sturm und drang je počeo u pozorištu. Ljudi iz pozorišta su dali svoj doprinos svojim Kolubarskim bitkama, Valjevskim bolnicama, raspirivanju onog pogrešnog napora koji je ovo društvo doveo dotle da je sve to završilo sa Srebrenicom, sa Međunarodnim tribunalom i tako dalje. Pozorište nije nevino i sa neke strane ima tu i neke zaslužene kazne.

Može li se desiti da pozorišta nestanu, kao bioskopi?

Moguće je. Veliki ispit će biti da li će ova vlast uspeti da nešto uradi u ekonomiji, sve ostalo je pričam ti priču. Pa i svet se strašno promenio od kada je Vučić došao na vlast. Ponovo se uspostavlja ravnoteža straha iz onog vremena kada je gvozdena zavesa presećala Evropu. Veoma će se jasno znati gde je ko. Očigledno je da se nova zavesa pomera i da će negde presećati Ukrajinu i sve više postaje jasno da ćemo biti država koja će prvo morati da uđe u NATO, pa tek onda u Evropsku uniju. Jalta više ne važi. Ja mislim da je ta ravnoteža straha dobra za zapadno društvo, jer ono ako se ne boji, onda tim svojim ogromnim kapitalističkim ustima pokušava da proguta i ono što ne može da svari. I taj neoliberalni kapitalizam, koji je grunuo posle pada Berlinskog zida, prvi put je osetio strah. Imali smo euforiju na Zapadu kada je odlazila Ukrajina, zajedno sa sovjetskim nuklearnim vojnim otpadom, kada se raspadala Čehoslovačka, kada se raspadala Jugoslavija, a sada su zabrinuti kada se raspada Ukrajina. Što su sada zabrinuti? Raspada se jedna nehomogena država i to je sada isti proces. Mislim da je ta ravnoteža straha dobra stvar, jer u ovoj civilizaciji divljih ljudskih duša, neka ravnoteža straha je ipak potrebna.

Promenio se i kulturni pejzaž?

Slika kulturnog pejzaža jeste zastrašujuća. Država već dugo ne ulaže u obrazovanje, kako bi uopšte stvorila nekoga ko je zainteresovan za kulturu. Mislim da deca ni ne znaju kako se drži knjiga. Ali, to je način života sada i moraćemo tome da se prilagodimo. Rezultat toga je da sada državu „sprovode“ polupismeni ljudi, to je očigledno, najveća stranka je šuplja na toliko mesta. Čak i oni koji su formalno obrazovani nemaju iskustva i odrastali su na pogrešnim uzorima. Kako ćeš ti sada nekome ko je 20 godina proveo u naopakoj državi da objasniš šta su prave kulturne vrednosti? Sve je bilo na porodici, a nisam siguran da je ona uspela da deci usadi neku plemenitost. Bojim se da su to veoma surove generacije koje, ako su nešto naučile, to je da idu pravo i ravno do cilja i da gaze preko mrtvih. Ta generacija će za 10-20 godina doći u poziciju sprovođenja realne vlasti i to će biti jedno užasno surovo društvo. Mi smo i inače društvo sa veoma malim humanim indeksom. Kod nas se slabo pomaže, drugi se mrze, drugačije se ne podnosi...

Zašto je kod nas kultura na nivou događaja, ili kako se to i kod nas kaže - eventa? Kako da pobegnemo od toga?

To je jednostavno marketing. On je jedna opasna stvar, jer stvara iluziju da zaista postoji prašak koji može sve da opere. To je svet simulakruma, lažnih obećanja koja se prihvataju bez razmišljanja. To nas navikava da i od političara zato prihvatamo lažne ideje, iako znamo da su lažne. Tipična politika bazirana na marketingu je ona koju je vodio Tadić sa svojim saradnicima. Marketing politika jedne marketing generacije, i znamo kako je to završilo. Što se mene tiče, i mog rada, ja sam na neki način daleko od toga ko je bio na premijeri i ko je stajao u holu. Imam predstavu na londonskom Lift festivalu, 28. juna ove godine, nakon toga u Birminghamu. Tako da se moj spisateljski život nastavlja, ali ne u Srbiji.

Neophodno je da se suočimo sa vlastitom prošlošću

Tekst:
Tamara Nikčević

Januar / Februar
2015.

U saradnji sa beogradskim Udruženjem KROKODIL, početkom decembra, njemačka Akademija za jezik i književnost, S. Fischer fondacija i Kulturna fondacija Alianz iz Berlina u Beogradu su organizovale petu po redu debatu pod nazivom “O čemu govorimo kada govorimo o Evropi”. Uz učešće brojnih uglednih evropskih intelektualaca, prethodne četiri debate održane su u zemljama koje se smatraju nekom vrstom neuralgičnih tačaka današnje Evrope: dva puta u Budimpešti i po jednom u Bukureštu i Atini. Ove godine, takav skup prvi put je organizovan u državi koja nije članica EU.

“Pojmovi EU i Evropa još uvek su duboko problematični na Balkanu”, kaže Vladimir Arsenijević, pisac i jedan od direktora Festivala KROKODIL. “U granicama EU, ta dva pojma uvek se nekako preklape. Što je i logično ako ste deo EU; ako niste, (ne)poklapanje zna da bude veoma uvredljivo”

Šta vam je tačno uvredljivo?

To stalno nepoverenje, ta lupa kroz koju vas posmatraju tražeći da svaki put nanovo potvrđujete da ste Evropljanin. A zašto? Zato što ste ružni, prljavi, zli? Pa, šta ako i jeste?! Da li nas to automatski diskvalifikuje kao Evropljane?

Govorite o Balkanu?

Naravno. Reč je o onoj vrsti samosvesti koju su američki crnci uspeali da definišu šezdesetih godina XX veka. Kada, recimo, čitate autobiografiju Malcolma X, videćete kako su se ti ljudi zapravo stideli sebe: ispravljali su kosu, po svaku cenu pokušavali da dobiju bleđu kožu... E, a onda im je jednoga dana bilo dosta:

“Ako sam već prljav, ružan i zao, pa, u redu je da budem takav! Deo sam ovog sveta, vaše je da me prihvatite!”

Slična stvar se danas događa sa ljudima sa Balkana. Možda ovde nije bilo evropskog baroka, humanizma i renesanse, možda svi zajedno nismo prošli proces prosvetljenja, ali šta, dodavola, s tim?! Svidalo se to nekome ili ne, i dalje smo deo Evrope koja je, upravo sa “bradavicom” zvanom Balkan, mnogo lepša i zanimljivija od svog divnog i namirisanog apolonskog kipa kakav se sanja i prezentuje u Briselu.

Zašto je Balkan ta “bradavica”, šta mislite? Jesu li takvoj slici doprini-

jeli ratovi i “pad u varvarstvo” devedesetih ili...

Ti su koreni dublji. Reč je o staroj slici Balkana koja je samo potvrđena ratovima devedesetih i koja je u jednom periodu zaista bila suspregnuta relativno pristojnom slikom zemlje kakva je bila SFRJ. Takođe, ako se za trenutak vratimo malo dalje u prošlost, videćemo da su, uprkos svemu, Srbija i Jugoslavija ipak imale neke političare – neretko konzervativne – koji su u pojedinim važnim istorijskim momentima tu zemlju znali da postave na dobar, konstruktivan kolosek.

Mogu li danas?

Vladimir Arsenijević

Nakon više nego uspešnog samouki-danja, Demokratska stranka, iako na izdisaju, nedavno je istakla svoj novi promašeni politički koncept – “Srpska Srbija”! I, je li to taj konstruktivni kolosek?!

Nažalost, građani ove zemlje izdani su od onih koje su, na mitinzima, demonstracijama i tokom šetnji, sami izgurali u prvi plan. Pošto su, poslednjih desetak godina, upravo ti ljudi uništili sve što se dalo uništiti, na scenu su se vratili nekakvi vučići, nikolići, dačići presvučeni u čiste bele košulje. Uprkos nazovievropskom diskursu, njihova unutrašnja politika duboko je konzervativna i pokazuje volju za spoljnom komunikacijom koju je Srbija imala na prelazu iz XIX u XX vek. Nominalno, Srbija je i tada imala proevropski kurs, ali je unutra, baš kao i danas, vladao teški nacional-etnički konzervativizam koji je promovisan na različite načine.

Na koji način?

U knizi *Kaldrma i asfalt* istoričarka Dubravka Stojanović kaže kako su šezdesetih godina XIX veka u Beogradu sva imena ulica, svi toponimi zapravo bili toponimi velike Srbije. Samo jedna ulica izlazila je iz tog okvira: Moskovska. Sa druge strane, Dubravka Stojanović govori i o kafanama iz tog istog vremena: Mali Dardaneli, Veliki Dardaneli, Mali Pariz, London, Rim, Carigradska kafana, iz čega je jasno na koji način je kosmopolitizam društva stajao naspram konzervativizma elite. Srbija se i danas suočava sa istim problemom. Jer, pogledajte savremeni Beograd: Savamalu, underground scenu, alternativnu kulturu, koje veoma privlače strance, pomalo fascinirane gradom koji jeste haotičan, prljav i ružan, ali je istovremeno i dinamičan i savremen i koji, u evropskom kontekstu, ume da ostavi veoma jak utisak.

Kada govorimo o konzervativizmu političke elite, pogledajte, recimo, kome i gde ova vlast podiže spomenike.

Isto je činila i prethodna. Spomenik Hejdaru Alijevu u Tašmajdanskom parku...

Bilo bi lepo kada bi Alijevu i caru Nikolaju II Romanovu bio dodat i spomenik Polu Potu, čime bi bio napravljen simbolički trougao naših omiljenih diktatora. Ili, videli ste cirkus oko ploče - nadgrobnog spomenika postavljenog, a zatim i uklonjenog sa Pupinovog mosta. Reč je o mešavini javašluka, bahatosti, neznanja, elementarne nepismenosti, bazične gluposti i čistog zla. Ali, to je, nažalost, okvir u kome danas živimo i koji je za sve nas nacrtao premijer Srbije – ta lutka stvorena od strane gomile sumnjivih savetnika i stilista koji o društvu ne znaju ama baš ništa. Kada jednoga dana ta lutka pukne, građani će imati priliku da vide kako se ona jedva kontrolisana suzdržanost, taj tih i miran glas kojim je premijer pokušavao da prikrije sopstvenu neurotičnost odjednom pretvara u ogromnu verbalnu agresivnost...

Samo vrebaju? Isključujete ostale?

Ne isključujem. Zato i kažem da bi se takvih trebalo plašiti. Ne Vojislava Šešelj. Prava opasnost za ovu zemlju sedi u Vladi Srbije. U tom smislu, ako se još jednom vratimo na pitanje zašto je pukla nezavisna opoziciona scena, šta je sa “belim listićima”, zašto nisu glasali... Nisam nikakav ni beli ni bilo kakav drugi listić; imam svoj stav i odnos prema stvarima. Međutim, na tim izborima na prosto nisam mogao da glasam.

Zašto?

Svoj glas nisam mogao da dam ljudima koji su me osam godina lupali po glavi najiritantnijom i najglupljom floskulom “i Kosovo i EU”. Naprosto, nisam video nikakvog razloga da u svemu tome bilo koga branim. Uostalom, koga da branim?! Srđana Šapera?! Koga je tačno trebalo da zastupam u toj Demokratskoj stranci? Na koji način je ona zastupala moje interese?

Da, ali vi ste i danas onamo gdje ste bili, a Srđan Šaper je... On se, kao i mnogi savjetnici i “bliski saradnici” Borisa Tadića, veoma brzo – snašao.

Nažalost, i to je dokaz da, uprkos 5. oktobru, ovo društvo još uvek nije izašlo iz devedesetih godina. Naprotiv: upravo

prolazi i preživljava peripetiju pred kraj, pred finale drame.

Kao pisac, jeste li 2000. mogli da zamislite ovakve i peripetiju i rasplet?

Jesam. Kako će se sve završiti, bilo je jasno još 5. oktobra, kada sam, iz gomile koja je tog dana pred Saveznom skupštine proslavljala pobjedu, čuo: evo generala Obradovića! Evo Nebojše Čovića! Dolazi general Momčilo Perišić! Čoveče, odakle se pojavila sva ta prljava ekipa, pomislio sam.

Na kraju, nakon slatke pobjede, krenuvši sa skupštinskog platoa prema mestu gde sam stanovao, kod Pionirskog parka ugledao sam parkiran traktor sa prikolicom na kojoj su, sve u grozdovima, bili nakačeni nekakvi četnici. Bilo jasno da je reč o ljudima koji u svakoj priči na prosto žele da budu negativci. Te kokarde, dugačke brade, redenici, kame... Sa druge strane, stizala je gomila veselih mladih ljudi u kožnim jaknama i sa kačketima na glavama. Uočivši tu šumsku ekipu na traktoru, mladi su počeli da im prilaze i da se pozdravljaju sa njima.

Kako?

Dizali su tri prsta, smejali se, rukovali se s njima.

“Gde ste, Čečeni!” – govorili su im.

I to je taj Beogradski sindikat, taj desničarski, konzervativni hip-hop sinkretizam koji promovise Dveri, “porodične vrednosti”; služeći se, pritom, muzičko-tekstualnom matricom preuzetom iz američkog crnačkog geta. Koji, uzgred, nema dodirnu tačku sa temama i idejama o kojima ovi danas repuju. Hoću da kažem da su, nažalost, sve to naše dve hiljadite. To je i Vojislav Koštunica, to je “volim ovu zemlju Srbiju i Crnu Goru”, to je svinjac kroz koji su nas, od 2000. do danas, tako uspešno provukli. Stepen razočaranja i ogorčenja je takav da, nakon svega, čovek postaje okoreo, ljut, resigniran i zgađen. I kada mi onda kažu kako je Demokratska stranka izgubila izbore krivicom kritičke inteligencije... Pustite, samo da ne počnem da psujem; ovo su ipak fine novine.

Uh, baš ste ljuti!

Jesam... Nadajući se normalnosti, u Srbiju sam se vratio 2000, pokušavajući da stvari procenjujem po onome što sam uvek smatrao lakmusom zrelosti srpskog društva. Prvo je odnos prema Albancima - koje su, uzgred, ovde nastavili da nazivaju “Šiptarima” - a drugo je odnos prema gej populaciji. Sećam se da je u to vreme u časopisu *Reporter* bio izašao prikaz moje knjige *Meksiko* u kome je kritičarka lucidno zapazila kako “u Arsenijevićevoj prozi ima previše Šiptara”. Do danas mi niko nije objasnio koliko tačno “Šiptara” je dovoljno za - previše. Čisto da znam, da se drugi put ne zajebem.

Godinu dana kasnije, kada je Slobodan Milošević isporučen Hagu, te 2001. smo, kao odgovor na pokušaj prvog beogradskog Prajda, na ulicama glavnog grada imali stahovitu provalu nasilja izazvanu divljanjem naše desničarske, konzervativne omladine. Jureći Ulicom srpskih vladara, ti ljudi su uzvikivali onu fantastičnu, samoraskrinkavajuću pretnju: “Jebaćmo pedere!”

Međutim, nisu me oni toliko zabrinuli...

Nego?

Uznemirili su me takozvani mirni proslaznici sa zembiljima u rukama koji su, gledajući tu provalu mržnje i nasilja, aplaudirali ili s odobravanjem klimali glavama. Brinuli su me televizijski voditelji koji su o nasilnicima govorili kao o “mladim gnevlim ljudima”, pokušavajući da na taj način razvodne nešto što se u svim civilizovanim društvima naziva fašizmom. To se, nažalost, kasnije samo nastavilo.

Sve ovo se, podsećam vas, događalo krajem juna 2001, u vreme dok je Vladu Srbije vodio Zoran Đinđić. Premijer Đinđić je u to doba bio ubedljivo najomrznutija ličnost u Srbiji. Takav je ostao sve do 12. marta 2003, kada je ubijen. E, od tog trenutka, mržnja se pretvorila u gotovo nezdravo obožavanje na osnovu koga bi se moglo zaključiti da bi Srbija bila kudikamo drugačija zemlja da je kojim slučajem Đinđić preživeo. A ne bi!

Kako ne bi? Zašto to mislite?

Nema sumnje da je Zoran Đinđić verovatno jedini čovek u srpskoj politici posle 5. oktobra koji bi bez problema mogao da lektoriše onu morbidnu tablu na Pupinovom mostu; ili sa kojim ste mogli da razgovarate o Vitgenštajnu ili Kantu. Međutim, za vrstu promene društva o kojoj govorim to nije bilo dovoljno. Uprkos Đinđićevoj pragmatičnosti, njegovoj sklonosti ka kompromisu ili sposobnosti da prihvati društvo baš onakvo kakvo je. Ničega od toga danas nema i sve što poslednjih godina gledamo bedne su imitacije koje dolaze od onih koji su, kada su već politički preživeli i ostali na slobodi, samo napravili tih nekoliko koraka u smislu uvažavanja realnosti.

Govorite o potpisivanju Briselskog sporazuma?

Tako je. Za razliku od Zorana Đinđića koji je uvek morao da dokazuje svoj patriotizam, Aleksandar Vučić je, zahvaljujući sramnoj politici koju je vodio devedesetih, stekao nacionalni kredit da sada može mirno da potpisuje Kosovo, da odlazi u Brisel, da saraduje sa Amerikancima... Na kraju, da paradoks bude veći, upravo će taj Vučić Srbiju dovesti tamo gde se Boris Tadić ili neki od njegovih prethodnika nisu ni usudili. Uz to, vratiće na javnu scenu ljude koje niste ni sanjali da bi se jednom mogli vratiti. U tom smislu, Aleksandar Vulin najbolji je primer čoveka čije svako pojavljivanje predstavlja uvredu za građane ove zemlje. Uostalom, kada lice uhvaćeno u pokušaju prevare obeća da će državni novac koji je bio namenio svojim ortacima, fantomskim nevladinim organizacijama, velikodušno “preusmeriti” bolesnoj deci, šta je to? Kako se to zove?!

Kako to da političke strukture na vlasti nepogrešivo izaberu onog najiritantnijeg svog pripadnika kao reprezentativnog? Sjećete se kakve je reakcije kod dijela građana izazivao ministar Vuk Jeremić, na kraju čijeg mandata je javnost saznala kakvu je ličnu raskoš, predsjedničke apartmane, privatne avione zahtijevala Jeremićeva besmislena i štetna “diplomacija na steroidima”?

Nije to slučajno. Duboko verujem da takvi ljudi uvek reflektuju najdublju suštinu određenog društva. U ovom momentu, najdublja suština srpskog društva očito je Aleksandar Vulin. I to baš na onaj način na koji je, u vreme vlasti Borisa Tadića, nju odražavao Vuk Jeremić. Vulinova fotografija na kojoj se opušta u džakuziju hotela Hajat, e, to je srpsko društvo 2014. To su njegove najdublje težnje! Birajući Vulina kao reprezentanta, društvo pokazuje da stremlji seljačkom, individualnom uspehu direktno pristiglom iz petparačke sapunske opere. U tom smislu, Vulin bi, sa sve onom ručicom kojom stalno nekome preti, trebalo staviti na zastavu, upisati ga u Ustav.

Već smo konstatovali da ste ljuti i zgađeni nad onim što se posljednjih godina događa. Jeste li se zato povukli iz javnosti?

Jesam... Znaite, kada čovek napuni pedeset godina, počinje da različito vrednuje i procenjuje značaj kako javnog tako i ličnog vremena. Meni je lično vreme danas mnogo važnije. Sa druge strane, KROKODIL i slične stvari koje Ana Pejović i ja radimo vidim i kao pokušaj da se lično vreme koliko-toliko stavi u funkciju javnog. Najzad, budući da više nemam snage da se sudaram sa stvarima protiv kojih sam se borio devedesetih, važno mi je da danas živim u intimnom okruženju koje će, lišeno bilo kakvih kalkulacija, na svoj način učestvovati u javnosti. I to je KROKODIL. Evo, baš juče su mi se javljali iz Rijeke, pozvali me na neki festival i rekli kako KROKODIL doživljava i kao pokušaj objedinjenja gradova i regija. Lepo. Ali, kako smo do toga došli? Tako što nas nisu interesovala pitanja državnosti, granica, teritorija... Videli smo da među ljudima sa Balkana i dalje postoje jaki povezujući elementi, od kojih je najvažniji jezik; drugi su konvergentne kulture... U tom smislu, nikome od nas nije bila potrebna bilo kakva Jugoslavija da bismo pokazali da ovaj prostor funkcioniše. A funkcioniše. I to je nešto što me čini radosnim.

Zabrinjava što se reforme ne sprovode po planu

Tekst:
Gordana Bulatović

Jun
2016.

Utisak o niskom deficitu dobrim delom je samo prividan – pred Vladom su ozbiljni izazovi koji se, pre svega, tiču reformskog aspekta ozdravljenja javnih finansija. Loše poslovanje javnih i državnih preduzeća je ubedljivo najveći potencijalni rizik po domaće javne finansije, a njihova reforma jedva da je i započela

Ne postoji važniji zadatak za Vladu u narednih godinu dana od restrukturiranja javnih preduzeća i okončanja procesa privatizacije – kaže za „Novu ekonomiju“ prof. dr Pavle Petrović, predsednik Fiskalnog saveta.

Ukoliko bi se nastavilo odlaganje reformi najvećih javnih i državnih preduzeća i, eventualno, prevalili njihovi ogromni dugovi na državu, to bi poništilo sve dosadašnje napore za ozdravljenje javnih finansija, upozorava prof. Petrović. „Zabrinjava to što se upravo reformski deo ne sprovodi po planu, a od toga presudno zavisi održivost ostvarenih fiskalnih rezultata, ali i uspeh čitave fiskalne konsolidacije.“

Znači li to da još uvek ne možemo biti sigurni da fiskalna konsolidacija, kroz koju prolazimo već drugu godinu, daje rezultate?

Smatram da najveća opasnost po javne finansije prethodi od javnih i državnih preduzeća. Podsećanja radi, i u prvom delu prošle godine fiskalni deficit je bio izuzetno nizak, a onda je praktično „eksplodirao“ u decembru i to najvećim delom zbog plaćanja dugova nereformisanih javnih preduzeća. Loše poslovanje javnih i državnih preduzeća je ubedljivo najveći

potencijalni rizik po domaće javne finansije, a njihova reforma jedva da je i započela.

Planovi za reformu ovih preduzeća postoje – jedan deo konkretnih mera, poput otpuštanja viškova zaposlenih u javnim preduzećima, kao i rok za okončanje procesa privatizacije, ušao je i u zvanični sporazum sa MMF-om. Ključni problemi su, najvećim delom, prepoznati, predložena su i neka konkretna rešenja, ali zabrinjava to što podaci kojima trenutno Fiskalni savet raspolaže, pokazuju da se na ovom polju ni u prvom delu ove godine nije značajno odmaklo. Takođe, izvesno je da se proces privatizacije neće završiti do kraja maja, kako je bilo planirano i to upravo u onim najvećim preduzećima koja posluju izrazito neuspešno i prave ogromne dugove. To su gorući problemi koji se moraju rešiti.

Mislite li, pritom, na stanje u velikim javnim preduzećima. Iz Vlade poručuju da su, još prošle godine, krenuli u restrukturiranje EPS-a, Železnica, Srbijagasa...?

U Elektroprivredi Srbije još uvek nije usvojena izmena kolektivnog ugovora koja bi omogućila otpuštanje prekobrojnih radnika, a što je, prema planu, trebalo da se

završi do kraja prošle godine. Odlaze se i najavljeno poskupljenje struje, a najnoviji statistički podaci potkrepljuju sumnje Fiskalnog saveta da zarade u ovom javnom preduzeću nisu pod kontrolom. Podaci pokazuju da oni čak nisu umanjili zarade za deset odsto, u vreme kada su ovu zakonsku obavezu primenili drugi. Kada je reč o Železnicama, reforme su započete prošle godine podelom preduzeća na četiri nezavisne celine, ali se zastalo kada je došla na red prva bolna mera – racionalizacija broja zaposlenih. Preliminarne analize ukazuju da planirani iznos za zarade zaposlenih u ovom preduzeću neće biti dovoljan ukoliko najavljena otpuštanja izostanu, ili se sprovedu suviše kasno – što je trošak koji bi se onda, najverovatnije, prevalio na državu. Najmanje je urađeno na reformama Srbijagasa, budući da su one još uvek samo u formi načelnih planova. Štaviše, ni relativno bezbolna podela preduzeća, u skladu sa zahtevima Evropske energetske zajednice, nije završena, jer je preduzeće podeljeno samo pravno, dok suštinsko razdvajanje na dve odvojene celine tek predstoji. Rok za završetak je kraj juna ove godine.

Od MMF-a smo prošle godine za 17 strateški važnih preduzeća dobili do-

Pavle Petrović

datni rok za završetak procesa privatizacije. Šta mislite da će se dogoditi sa većinom ovih firmi?

Od tih 17 preduzeća koja su dobila produžetak zaštite od prinudne naplate poverilaca od godinu dana, a što je isteklo krajem maja ove godine, u 2015. rešen je status svega šest preduzeća. Uglavnom je to urađeno pokretanjem stečaja kroz UPPR, odnosno unapred pripremljen predlog reorganizacije. Za preostalih jedanaest, ujedno i najproblematičnijih preduzeća, još uvek se ne nazire strateški partner ili kupac, niti je bilo primetnog napretka u rešavanju njihovog problema.

Prethodnih nedelja, pokrenut je UPPR i za Petrohemiju, RTB Bor, ali i ne i za Resavicu... Kako vidite buduću rad ovih firmi?

Analize su pokazale da bi RTB Bor eventualno mogao da bude profitabilan ukoliko bi se doveo profesionalni menadžment, naravno uz punu transparentnost ugovora koji bi taj menadžment imao i njihovog rada, ukoliko bi se otpustio višak radnika i ako bi se obezbedila dodatna obrtna sredstva. Međutim, konkretnih pomaka u poslednjih nekoliko meseci nije bilo. U slučaju Resavice još uvek se rade studije isplativosti rudnika, tako da ne postoji jasan plan o daljoj sudbini ovog preduzeća, ali je izvesno da oni neće biti zatvoreni i pored toga što prave ogromne gubitke. Ilustrativno je da država svake godine daje subvencije za opstanak ovog preduzeća, koje bi odgovarale iznosu od blizu 10.000 evra po zaposlenom. Konkretno rešenje nije pronađeno ni za nekoliko preduzeća koja su imala relativno dobre šanse za privatizaciju ili pronalaženje strateškog partnera, poput PKB-a ili Galenike. Drugim rečima, dodatni rok od godinu dana nije iskorišćen da se svi problemi i procesi reše i sada je neizvesno da li će ova preduzeća, od juna, moći da posluju održivo, na tržišnim principima ili će otići u stečaj, odnosno da li će država nastaviti da direktno ili posredno pomaže njihovo poslovanje, a što je trenutno, verovatno, najizvesnija opcija.

Verujete li da je iznenadno pokretanje UPPR-a u delu ovih kompanija bazirano na konkretnim planovima za spas

tih firmi ili je, ipak, u pitanju samo dodatna kupovina vremena u nedostatku boljih rešenja?

I jedno i drugo. Za ona preduzeća koja nemaju perspektivu verovatno je ovo put ka gašenju. Međutim, za firme kakva je, recimo, RTB Bor, taj potez znači nastavak zaštite od naplate dugova poveriocima i dodatno vreme za pokušaj pronalaženja pravog rešenja.

Vlada, kao svoj najveći uspeh, trenutno ističe visinu deficita i pozitivna fiskalna kretanja. Da li ste saglasni da je u ovom segmentu napravljen pomak?

Fiskalna kretanja od početka godine mogu se oceniti dobrim, ali smo i dalje daleko od okončanja procesa ozdravljenja javnih finansija. U prva četiri meseca, fiskalni deficit manji je od planiranog, te bi do kraja godine mogao da bude oko 3,5 odsto, umesto planiranih četiri odsto BDP-a. To je dobro, ali stanje javnih finansija još uvek nije na zadovoljavajućem nivou. Iako osetno manji od prvobitno projektovanog, fiskalni deficit reda veličine 3,5 odsto BDP-a i dalje je previsok, odnosno među najvećima je u Centralnoj i Istočnoj Evropi i osetno iznad nivoa koji Evropska unija propisuje kao odgovarajući za zemlje članice slične Srbiji. Ovaj nivo deficita ne obezbeđuje smanjenje javnog duga u odnosu na BDP. Dakle, okončanje procesa fiskalne konsolidacije daleko je od završne faze, a utisak o niskom deficitu dobrim delom je samo prividan – pred Vladom su ozbiljni izazovi koji se, pre svega, tiču reformskog aspekta ozdravljenja javnih finansija.

Šta je dovelo do boljih rezultata? Ima li, među njima, i onih koji su samo privremeni, a možda i onih koji su neželjeni?

Iz dosadašnjeg, boljeg nego planiranog, fiskalnog rezultata stoje pozitivni trendovi na strani javnih prihoda. Bolja naplata je najuočljivija kod prihoda od PDV-a, akciza i doprinosa. Verujem da je to poboljšanje trajno. Dodatni uticaj na manji fiskalni deficit u dosadašnjem delu godine imali su privremeni činioци, koje primećujemo i na prihodnoj i na rashodnoj strani budžeta.

Kada su prihodi u pitanju, tu, pre svega, mislim na jednokratni rast neporeskih prihoda po osnovu licenci za 4G mrežu u januaru, ali i neke druge, pojedinačno manje izdašne uplate javnih preduzeća i agencija. Drugi činilac koji je jednokratno doprineo relativno niskom deficitu jeste izostanak isplate planiranih otpremnina, što je direktna posledica kašnjenja u sprovođenju racionalizacije broja zaposlenih u opštoj državi. Ciljano sprovođenje ovog procesa gotovo da je u potpunosti izostalo, a dosadašnje, neznatno smanjenje broja radnika posledica je isključivo prirodnog odliva, uglavnom u penziju, a bez novog zapošljavanja. To nije dobar i održiv izvor ušteda. Drugi pozitivan pomak ogleda se u nešto efikasnijem izvršavanju javnih investicija. Prvi put izvršenje javnih investicija odvija se u skladu s planom.

Više puta ste ponovili da je planirani obim javnih investicija, od tri odsto BDP-a za ovu godinu, nedovoljan...

Jedna od najvažnijih preporuka Fiskalnog saveta jeste da se izdvajanja za ove namene u srednjem roku povećaju za trećinu, odnosno sa sadašnjih tri na četiri odsto BDP-a, koliko u proseku izdvajaju uporedive zemlje Centralne i Istočne Evrope. To bi blagotvorno uticalo na privredni rast, za to postoje obezbeđena sredstva kod međunarodnih institucionalnih kreditora, a i unapredilo bi kvalitet infrastrukture koji je trenutno daleko od zadovoljavajućeg.

U kom periodu se može očekivati okončanje fiskalne konsolidacije, ako Vlada krene da rešava sve ovo što je čak i svojom Fiskalnom strategijom zacrtala?

Štednja je svakako neophodna u naredne dve, tri godine. Razlog je relativno visok fiskalni deficit, visok i rastući javni dug koji je premašio 75% BDP-a i ogromni problemi javnih i državnih preduzeća, koji mogu da ugroze stabilnost javnih finansija. Za zemlje članice EU sa problemima postoji regulativa koja ih obavezuje da u srednjem roku spuste svoj trajni deficit na ispod 0,5% BDP-a. Takav cilj bi ekonomski bio optimalan i za Srbiju da se dostigne u naredne tri godine. Tako bi se preokrenula putanja javnog duga koji bi počeo osetno i

kredibilno da se smanjuje. Izdaci za kamate, a koji su trenutno ogromnih 1,2 milijarde evra, osetno bi se umanjili, a smanjenje deficita i učvršćivanje makroekonomske stabilnosti bi pozitivno uticalo na privredni rast. Proces fiskalne konsolidacije, dakle, nije završen sve dok se deficit ne umani toliko da javni dug počne trajno da pada. Pritom, javni dug Srbije će, i uz nastavak štednje, padati postepeno, pa nas, recimo 2020. godine očekuje nivo duga od oko 70 odsto BDP-a, a 2025. godine ispod 60 odsto bruto domaćeg proizvoda. I to je glavni argument zašto ne treba stati sa fiskalnom konsolidacijom kada se budžetski deficit spusti ispod tri odsto bruto domaćeg proizvoda. Mnogi se pozivaju na to da je dovoljno spustiti deficit na nivo ispod granice od 3 odsto BDP-a, a koji je propisan kriterijum iz Mastrohtskog ugovora. Međutim, taj nivo je određen kao onaj preko kog mora da se razmišlja o snažnim merama fiskalne konsolidacije, a pravi cilj i za zemlje EU je mnogo manji deficit. Zašto je opasno da dug ostane visok? Svaka sledeća kriza koja može biti uzrokovana spoljnim uticajima, poput rasta cena nafte, recesijom u EU i nešto slično, svakako može dovesti i do recesije kod nas, a što bi svakako uticalo da naš, ionako visok, javni dug, počne dodatno da raste.

Sve češće smo svedoci da se iz budžetskih rezervi vanredno isplaćuju sredstva određenim lokalnim samoupravama, uz obrazloženje da su im prihodi manji od planiranih. Stiče se utisak da, dok se na republičkom nivou delom i sprovodi fiskalna konsolidacija, na lokalnom nivou štednja baš i nije cilj...

Na lokalnu se previše troši na plate i subvencije, a premalo na investicije. To ima ozbiljne posledice. Recimo, sistemi vodosnabdevanja su u veoma lošem stanju. U Vojvodini, tako, svega 16% gradskih vodozvodova ima potpuno ispravnu vodu. Samo 60% domaćinstava u Srbiji je priključeno na kanalizacionu mrežu, dok je u Evropi njih preko 80%. Kod nas se prečišćava svega 10-15% otpadnih voda... Zbog toga je presudno da se promeni struktura rashoda lokalne samouprave. Preduslov je

da se reformišu lokalna javna preduzeća koja danas dobijaju velike subvencije, kako bi ostalo novca za neophodne investicije, a uštede su moguće i racionalizacijom viškova zaposlenih kojih ima na lokalnu.

Ulaganje u lokalnu infrastrukturu bi podstaklo ravnomerniji regionalni razvoj. Svedoci smo da trenutno investitori ne idu u nerazvijenije regione iako bi za to dobili dodatne novčane podsticaje od države.

Privredna aktivnost beleži lagani, ali nedovoljan rast. Koje mere ga mogu ozbiljnije ubrzati?

Rast u Srbiji nedovoljan je za sustizanje zemalja u regionu. Ključna komponenta BDP-a za uspostavljanje visokog i održivog privrednog rasta su investicije. To je jedini održivi način za uspostavljanje visokog rasta privrede u srednjem roku. Investicije bi pokrenule rast izvoza, pa bi tek onda moglo da dođe do rasta zaposlenosti i zarada u privatnom sektoru i njihove potrošnje, i tek na kraju, za nekoliko godina, i država bi mogla da povećava svoju potrošnju.

Šta država može da uradi kako bi se povećale investicije, a da to ne budu samo subvencije?

Država može da značajno utiče na povećanje ukupnih investicija i samim tim privrednog rasta. Pod direktnom kontrolom države su javne investicije i investicije javnih preduzeća. Da bi se omogućio rast javnih investicija mora se štedeti na drugim stavkama rashoda, ali ova štednja se višestruko isplati. A da bi se povećale investicije javnih preduzeća mora se potpuno preokrenuti njihovo sadašnje loše poslovanje. Najveći deo ukupnih investicija ipak ide na privatni sektor i tu država može imati presudnu ulogu tako što će poboljšati investicioni ambijent. To se odnosi na neefikasnost sudstva, sporo izdavanja dozvola, uklanjanje drugih administrativnih barijera za investiranje, zaštitu konkurencije, sprečavanje korupcije i drugo. Fiskalne reforme, takođe, značajno pozitivno utiču na investicioni ambijent i privredni rast. To znači umanjeno fiskalnog deficita i rezultirajuća makroekonomska stabilnost, reforma školstva i zdravstva, suzbijanje sive ekonomije, izgradnja kvalitetne infrastrukture...

Ovde su ostali sirotinja i tajkuni

Tekst:

Biljana Stepanović

Januar
2016.

Svedoci smo dosad čini se nevidene, ponosne i arogantne demonstracije nedostatka političke kulture, elementarnih manira u javnom govoru, pa često čak i nedostatka bazične pismenosti. Kako smo do toga, posle svega, kao društvo došli?

Iz nedavne prošlosti nasledili smo figuru neprijatelja i govor mržnje. U opticaju su ne tako davno bile "jake" reči poput: "izdajnik", "strani plaćenik", "najamnik", "neprijatelj". Tako je autoritarni režim satanizovao opoziciju, koja je, po njima, nudila "haos i nasilje". Kada se sve to ponavlja i sada, u pitanju je opasna dijagnoza. Društvo u tranziciji koje nije uspostavilo novu lestvicu vrednosti i kritičku javnost, ima i previše mutnog taloga iz koga niču i vulgarna propaganda i stil ekstremističke komunikacije. Stara matrica gluvoneme komunikacije i dalje snažno funkcioniše. Neistomišljenici se ponovo pretvaraju u sagrašitelje koje treba učutkati i provući kroz blato. Na delu je govor učutkivanja i satanizacije. Strančarenje je poprimilo formu drastične netolerancije i brutalne osvete. Osveta je dobila maltene pravo građanstva! To nije normalan govor jer ga zaglušuju plotuni prejakih reči, prožetih mrzilačkim afektima. Tu nema ni razmi-

šljanja, ni sumnje, ni dilema. U tom isključivom govoru nadmoćno vladaju i epiteti i etikete. To je najviše nasleđe iz devedesetih. Štaviše, danas postoje pravi specijalisti za etiketiranje i diskvalifikaciju u samom parlamentu. Kad ne postoji argumentacija, pljušte etikete i diskvalifikacije. Dominira prvo lice stranačke množine. Iza tog neodređenog "mi", ne krije se ništa drugo do idolopoklonička vernost svojoj stranci i vodi. Sigurno je, međutim, da iza njih ne stoje ličnosti ni kritičko stanovište.

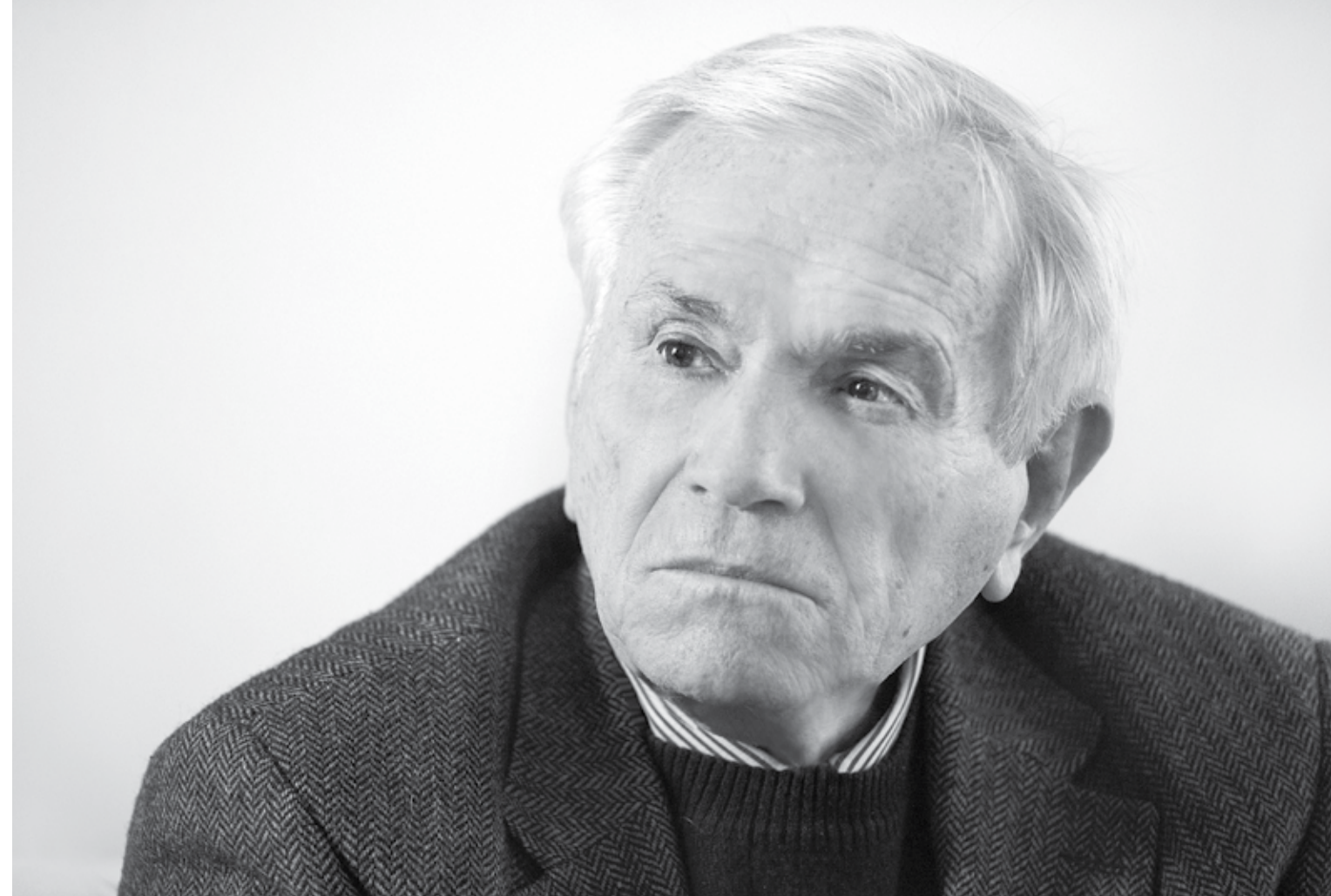
To što prevladuje militantan i nekritičan govor i nepismenost znak je da je zajednica u velikoj meri udaljena od slobodnog i demokratskog društva. Zato se neminovnost obnove slobodnog, kompetentnog, argumentovanog i mirotvornog govora i pismenosti nameće kao preduslov slobode ljudskog sporazumevanja i kao uslov zdravlja društva. I pojedinca i društva.

Pojedini analitičari tvrde da je u pitanju smena elita. I u razvijenom svetu elite se smenjuju, ali ipak ne na ovako drastičan način?

To bi valjalo istraživati i dokazati. Nemam takva saznanja. Znam da se u vreme tranzicione krize, koja nikako da se dovrši, srednji sloj survao u bezdan siromaštva. Nije postojala nikakva mogućnost da se

iz njega reprodukuje bilo kakva elita. Najveći problem je bio i ostao što je srednji sloj pretpostavka za svaku strukturalnu promenu društva. Bez njegovog snažnog uspravljanja i dinamičkog prisustva zagarantovana je stagnacija, pa i regresija društva. A takozvani elitizam novokomponovanih intelektualaca deluje i humorno i karikaturalno. Mnogi od njih su se domogli materijalnih vrednosti i nimalo zanemarljivog bogatstva. Tako su stigli i do visokostatusnih diploma i važnih društvenih položaja. Što je najgore, ovu „elitu“ određuje bogatstvo i vlasništvo, a ne intelektualne i tvoračke vrednosti.

Kad je ovakva „elita“ nastajala, došlo je do masovnog „odliva mozgova“. Bezbroj stručnjaka, naučnika, talentovanih stvaralaca svih usmerenja, napustilo je zemlju u haosu, državu bez perspektive. Tako su najučćeniji i nadareni odlazili u svet, a ovde su ponajviše ostajali sirotinja i tajkuni. Simptomatično je i to da još ne postoje podaci koliko je hiljada naših elitnih intelektualaca napustilo svoju zemlju. I to govori o velikom neredu države u tranziciji. Stoga nije neobično što i sada novu kvazielitu čine brzopotezni bogataši, vrh partijskih nomenklatura i novokomponovana estrada. Nепrestana stranačka uve-

Ratko Božović

zanost intelektualnih zavisnika od politike i intelektualna autonomija ne idu zajedno. Zavisnici od pragmatike politike sledili su put od ideološke podobnosti, demagoškog populizma do kič estrade.

Svuda postoji, kako vi kažete, zapušten i ispušten svet, ali da li on svuda može da dođe u priliku da vodi državu i kuda može da je odvede?

To nam se već dogodilo. Vidim takvo stanje stvari kao problem nedostatka kulture. Nastojanja da se nastave procesi „tranzicije“ pokazuju da je strukturalni problem stagnacije to što je kultura gurnuta na marginu društvenog života, bez značajnijeg uticaja na političko polje i stil svakodnevlja. U velikoj blizini naše su se politička i kič estrada. One jedna drugu omogućuju. To je dovoljno za uspon banalnosti. Velika popularnost i enormna gledanost rijaliti-programa i to na tri televizije sa državnim frekvencijom, ukazuju na najniži nivo kulture u društvu i pobedu primitivizma nad civilizovanošću. Ako nema kulture ima zabave na najnižem nivou, pretežno za nepismen svet, medijski needukovan i voajerski zaluden. A u budžetu za narednu godinu za kulturu i informisanje je predviđeno pet milijardi manje nego za prošlu godinu. U ovo je teško i poverovati.

Kultura se neprestano odlaže za bolja vremena. To je velika greška. U neizbežnoj transformaciji društva, kultura se ne bi smela odlagati „za kasnije“, za „srećna vremena“. U slobodnoj i kritičkoj javnosti – u kojoj bi prevladavali pluralizam gledišta, kreativna debata i sloboda mišljenja, a je-njavala isprazna politička retorika – došlo bi se do uspona vrednosti koje bi osporavale vladavinu banalnosti, samodovoljnosti i gluposti.

Šta nekoga tera da pored imena okači DR a bavi se politikom, dakle očigledno nije svoj život posvetio nauci?

Na javnoj sceni mnogo je nosilaca doktorskih titula. Šta da se radi kad titula prekriva čitavu ličnost? Kad vidimo samo titulu, kad titule kolo vode, to je već dovoljno za zabrinutost. Titulomanijom se kao životnim stilom umnožavaju slabe tačke naše kulture. U obilju nezasađenih titula sadržani su nered i loša navika priprostih duša da

poveruju da jesu značajne i kad to zaista nisu, niti mogu biti. Najgore je kad se titula pojavljuje kao prikrivanje praznine. Nedostatak smisla za meru pokazuje se kao neuljudnost egoista i kao agresivnost umišljenih narcisa. Titulomanija u našoj sredini obznanjuje smešnu ozbiljnost, gotovo sprdnju. To je ponajviše očigledno kad se iza titule ne naziru ni ličnost ni vrednosti. Na javnoj sceni ističu se u mlacénju prazne slame i smaranju svakog živog. Njihov govor je i bez suštine i bez smisla. Uspešnim i darovitim ljudima nisu potrebne titule. One uz njih gotovo i ne pristaju. Zbog čega? Najviše stoga što su se titula domogli i oni kojima ne prilice i koje na njih ne liče. Kad se zna kako su puzili i kako su se spoticali da bi se domogli titule i značajnog mesta u društvu, postaje posve jasno zašto pojedine titule deluju kao karikatura i karijere i karaktera. To su one životne situacije – kad pojedinac nema ni autoriteta ni znanja, a ima značajan društveni status i društvena priznanja. Tako mu se, na primer, za javnu upotrebu imena i dela, za sticanje nespornog autoriteta „prikači“ bar doktorska titula. To je za početak dovoljno. Doktorska titula već tada deluje neprimodno, naročito kad se zna pamet.

Moral je postao prevaziđena kategorija – sve se može reći i uraditi, bez ikakvih posledica. Kako to?

U nas je moralna kriza najdublja. Prethodila je sveopštem rasulu. Štaviše, ona je to rasulo u svojoj metastazi podsticala i omogućavala. Nulta tačka morala svojstvo je opasnih ljudi. Takvih je najviše u državi u kojoj vladaju nered, bezakonje i korupcija. A danas, kad svetska kriza dobija formu masovne histerije, ljudi postaju ekstremno dezorijentisani. Napetost, nemir, nervoza i strah vode ih u opasnu apatiju koja blokira njihovu životnu energiju i lišava ih sposobnosti da razlikuju ispravno od neispravnog. Biti odgovoran pred samim sobom možda je najvažnije čovekovo umeće. To je put da se odredi pravilnost, pravednost i moralnost. Kad se čovek nađe pred neodumicom o ispravnom i neispravnom postupanju, odgovor oblikuje njegov karakter i njegova savest.

Tu je uvek aktuelno pitanje: kako savladati izobličenu realnost u kojoj gotovo da i nema moralnih autoriteta? Nema autoriteta u celini društvenog života, a posebno u političkom polju. U takvoj stvarnosti najbolje se snalaze ljudi niskog morala i najnižih motiva.

Što možda i nije neobično, kad ljudi gledaju kako se ponašaju na primer poslanici, narodni predstavnici?

Što je najgore, poslanici počesto svoje mandate doživljavaju kao privatno vlasništvo i zaboravljaju da su ovlašćeni da obavljaju jednu od najodgovornijih društvenih funkcija, da predstavljaju i brane interese građana-birača. Kad bi to do kraja shvatili, to bi bio način da se predupredi trgovina mandatima, kao i to da se naknadnom pameću i partokratskim interesom ne preinačuje izborna volja građana, što se i sada dešava. Po tome se vidi da je departizacija bila priča za izbore, dok se osvajala vlast. A „upodobljavanje“ vlasti na lokalnu poprima formu političkog nasilja i dovodi u pitanje sam smisao izbora. A to što je parlament postao „protočni bojler“ izvršne vlasti, argument je više kako se ostvaruje neophodna podela vlasti. Apsolutna dominacija izvršne vlasti dovodi u pitanje elementarnu demokratsku delotvornost i harmoniju društva i države.

I u novim izborima koji se nagoveštavaju, najverovatnije će ponovo biti prisutni i konvertiti i prebezi i preletači, koji uvek čekaju pobednike da im se pridruže. Osvajanje vlasti, kao i do sada, može se očekivati kao lov na neistomišljenike, koji će se predstavljati ne samo kao neprijatelji režima nego kao neprijatelji naroda. A bez „neprijatelja“ se izgleda ne može izvršiti politička homogenizacija, koja je kao komunistički izum, ovde, usavršena do apsurdna. Što je najgore, ako se to ponovi, ne radi se o političkoj arheologiji već o političkoj zoologiji. A građani koji danas proživljavaju sumorne dane sa žestokom apatijom, izgubljenom nadom i velikim strahom možda će nas iznenaditi ako se odluče da slobodno izaberu svoje najbolje predstavnike kao verodostojne izabranike za svoje civilno postojanje.

Sadašnja elita se ubi dokazujući kako je jedina poštena, dok su prethodnici sve upropastili. Kritičari te iste vlasti, pak, tvrde da je jedina ideologija aktuelne vlasti – ugrabi šta možeš i dok možeš. Kako je moguća ovolika razlika u elementarnoj percepciji?

Velika je muka sa istinom – i po tome kako da se pronađe i kako da se obznani. Ne treba valjda dokazivati da nisu moguće suštinske promene, ni u našim individualnim strategijama ni u kolektivnim pregnućima, bez sposobnosti suočavanja sa istinom. Da se ovde život nije odvijao tako dugo u odsustvu istine ne bi se moglo dogoditi ovoliko apsurdno kašnjenje u svemu što je moralo da se već odavno dovrši. U konfuznoj i proizvoljnoj političkoj javnosti, nisu stvorene elementarne pretpostavke za političko samoodređenje građanina. Štaviše, u njoj dolazi do njegovog neprestanog sluđivanja. Na javnoj sceni su najprisutniji prljave strasti i isključivost prosuđivanja. To podrazumeva sopstvenu „nepogrešivost“ i lakoću osporavanja „neprihvatljivih“ neistomišljenika. Umesto slobodne i kritičke misli, postoji ritual obezvređivanja. Iz takve pozicije, izricanje kritičkih „sudova“ najviše liči na neopozive presude. Stranačka pristrasnost i pragmatika uskost raspaljuju političke strasti i nikad ne vode promišljenom pročišćavanju konzervativnog stanja. Žestoke strasti i velike zablude idu zajedno.

U sredstvima masovnog opštenja, a posebno u žutoj štampi, prenglašeno je prisustvo nosilaca najviših javnih ovlašćenja, sa njihovom besprimernom dominacijom i sveprisutnošću. To znači da se i dalje održava reprezentativna a ne kritička javnost. U udvoričkim medijima ponovo je došlo do viška pragmatiko-političkog i propagandnog posredovanja na štetu životne neposrednosti i istine o stvarnosti. U slobodnoj i kritičkoj javnosti – u kojoj bi prevladavali pluralizam gledišta, kreativna debata i sloboda mišljenja, a jenjavala isprazna politička retorika – došlo bi se do uspona vrednosti koje bi osporavale vladavinu banalnosti, blefiranja i samodovoljnosti.

Da li je potrebno da dočekamo totalni slom i sunovrat da bismo doživeli katarzu i počeli ponovo, ili je tada već kasno?

Već duže vremena uveliko se priziva katarza. Čini se da je to deo uzaludne priče. Verovatno je u pitanju verbalna kompencija za prethodno nasilje i aktuelne jade. Nedostatak istrajnosti u suočavanju sa ljudskim nevaljalstvima, žestokim temperamentima i naopakim naravima najočiglednija je posledica prethodnog zastarelog društva koje i dalje opstaje u krajnostima patologije. To se dosad jasno prepoznavalo u neuspelom pokušaju očišćenja i odlaganju suočavanja sa užasavajućim prljavštinama monstruoze dramaturgije kriminalizovane države. Razloge za ovoliko kašnjenje valjalo bi nazitati i u grčevitim nastojanjima da se prikriju protagonisti zločina kako bi se stavila tačka na njihova golema sagrešenja. Ako se u ovom opasnom vakuumu, kada nije uspostavljena sigurna demokratska alternativa, pitanje katarze osmisli kao odble-sak volje, svesti i savesti svakog građanina, jer je katarza individualan čin, nameće se neizbežan utisak da se pred mnoštvom neprijatnih iznenađenja i neočekivanih zbivanja, teško mogu ostvarivati činovi individualnih očišćenja. Naše društvo daleko je od moderne savremenosti. Kad se oslepi od samoobmanjivanja i mitomanije, nema ništa od katarze. Stoga još to nije naša priča. Nažalost.

Kako se desilo da je, posle svega što smo preživeli, potrebna hrabrost da bi jedan novinar radio svoj posao, umesto da, simbolički naravno, „kleči“ pred bilo kojom vlašću? Ili je to uvek bilo tako, samo se sad mnogo više vidi?

Šekspir je svojevremeno rekao da je pozorište ogledalo društva, a danas bismo mogli komotno reći da su štampani i elektronski mediji ogledalo tabloidnog društva. Od dolaska na vlast naprednjaka, u Srbiji su pogašena gotovo sva medijska svetla ozbiljnog novinarstva. Novinarska profesija je pokazala svoje najproblematičnije naličje u žutoj štampi u kojoj su najčešće bili važniji naslovi i fotografije nego

mini-tekstovi, koji često nemaju nikakvu argumentaciju koja bi opravdavala dramatične najave čuda nevidenih. Sve je podređeno željama i očekivanjima vladodržaca. Vrh političke piramide je njihov svetionik. Tu se nalazi i njihov tutor-zastitnik. Nema toga ko je siguran od brutalne prozivke tabloidnih novokomponovanih „majstora“ samo ako je procenjen kao ozbiljan protivnik vladajućeg režima i omiljenog vođe. To je ona situacija kad se laž predstavlja kao istina i kad se sve u svojoj trivijalizaciji dovodi do banalnosti najnižeg ukusa. Dovoljno je da se čoveku – meti obezvređivanja, pretresa falsifikovana biografija, pa da ga vuku kroz blato svojih izmišljotina. Političke ili policijske namere i anticipacije plasiraju se euforično i ofanzivno, bez mere i obzira, bez odgovornosti. Veza sa tajnim službama je očigledna. Pojavljuju se zajedno sa estradnim zvezdama i profanisanim starletama koje se kreću crvenim tepihom bez svoje krivice ali sa iluzijom o svojim nemerljivim zaslugama. Crna hronika i seksualne afe-re važne su preokupacije marketinškog tržišta u kome nema pijeteta za stradale i unesrećene, a skandali svih vrsta i razvrat u svim varijantama zauzimaju naslovnice ovog žurnalističkog škarta. Time su, uz pomoć oglašivača, tiraži već obezbedeni baš kao što su obezbedene informacije iz „dobro obaveštenih krugova“. To je njihov modus vivendi.

Ali ima još malo pristojnih medija.

Čak i glasila koja su donedavno slovila i kao relativno nezavisna i moralno nesporna, pokušavaju senzacionalizmom i lakoumnim sadržajima da ne izgube utakmicu sa kompromitantnim glasilima, jer su se i sami našli na bezličnom tržištu. Tako da je i njih dotakao vetar politizacije i tržišni kaos. Sada u Srbiji kolo vode estrada i tabloidi. Od silne buke ništa se ne čuje kako valja. Sticajem nesrećnih društvenih i kulturnih okolnosti, novinari su postali zavisnici i slabo plaćeni mučenici, u senci novinskih kuća tajnovitih vlasnika. Takvo stanje, nažalost, u nas preovlađuje poodavno, a naročito od dominacije naprednjaka, koji vladaju logikom jednopartizma.

Tekst:
Nenad Milosavljević

Januar / Februar
2017.

Bahato trošenje javnog novca je pitanje za druge, na primer za one koje naš izveštaj "nije zanimao". Uporno ponavljam nešto što bi trebalo da je očigledno. Da svako ko vrši nekakvu vlast, pogotovo ko raspolaže javnim novcem i dobrima, a ima problem da javnosti položi račun o tome, vrlo verovatno ima i neki veći problem. I to ne samo sa "bahatim trošenjem", već i sa gorim stvarima

Da li je vladavina prava u većoj krizi nego što bi se moglo očekivati?

Ako bi se očekivanje zasnivalo na proklamacijama svih naših vlasti, kriza vladavine prava bila bi iznenađujuća. Ali, ako bi se zasnivalo na realnim događanjima godinama unazad, onda je "logična".

Tokom vaša dva mandata smenjivale su se vlasti koje su uporno zanemarivale činjenicu da ste i vi deo zvaničnih institucija. Da li je bilo realno verovati da će se posle toliko godina od formiranja Kancelarije poverenika smanjiti otpor prema vašoj kontrolnoj ulozi?

Mislio sam da je realno u to verovati. I na žalost, pogrešio, otpor prema ulozi nezavisnih kontrolnih tela je sve snažniji.

Svaka opozicija, dok ne dođe na vlast, podržava ono što radite. Istovremeno često ste meta kritike izvršne vlasti. Koliko je funkcija poverenika danas nezavisna?

Naše političke stranke dok su u opoziciji visoko cene ljudska prava, transparentnost, borbu protiv korupcije, a kada dođu na vlast to izgleda bitno drugačije. Isto je i sa odnosom prema instituciji poverenika. Ali to što ste nazvali "kritika" zapravo nije kritika, već najčešće pokušaj neargumentovanog, paušalnog diskvalifikovanja, jer bilo kakvi argumenti, po pravilu,

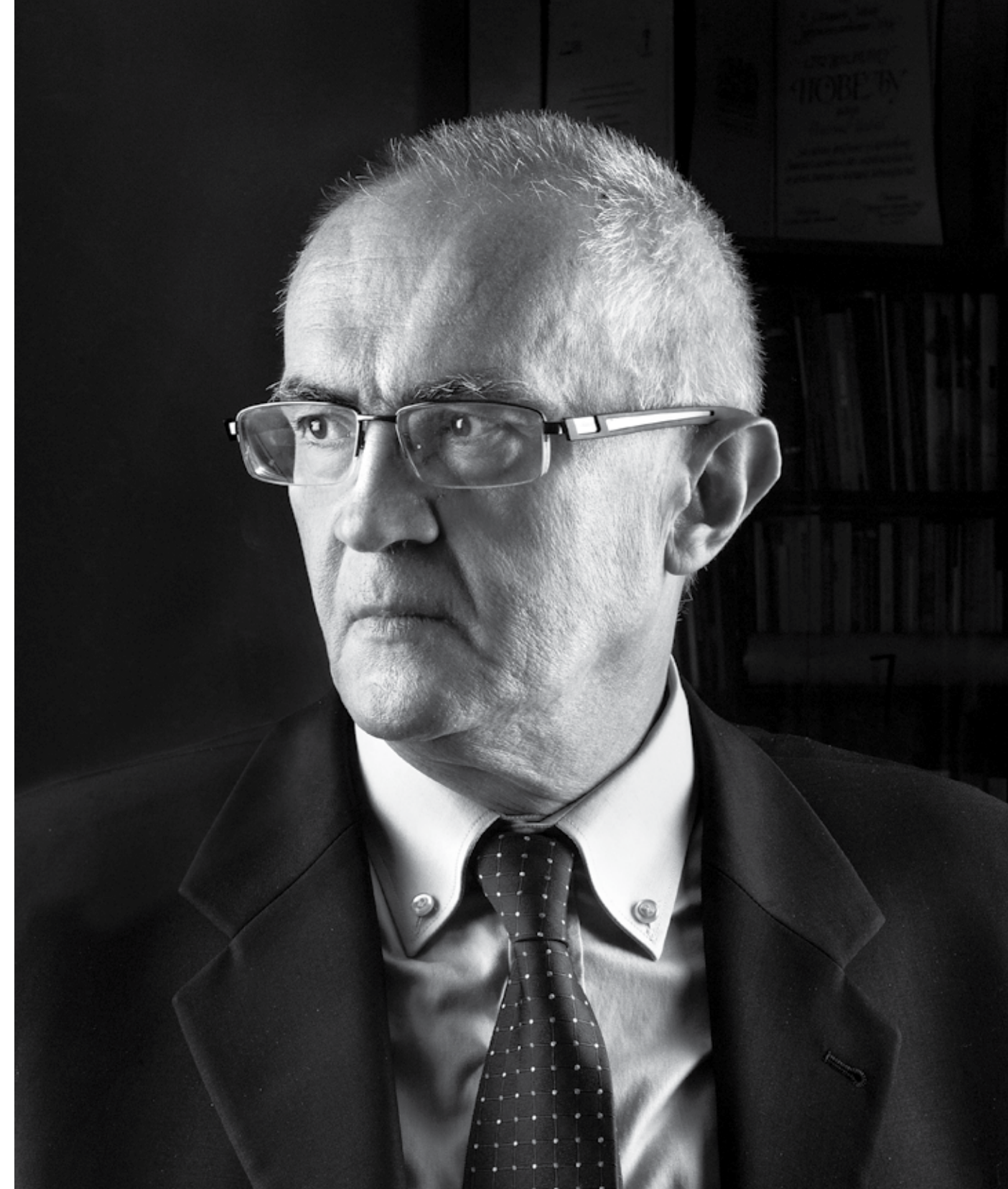
izostaju. Kako god bilo, funkcija poverenika, kad je u pitanju donošenje njegovih odluka bila je i ostala nezavisna. Kada je u pitanju sprovođenje njegovih odluka, često ne funkcionišu mehanizmi van njegove kontrole. Tako, Vlada Srbije, iako je po zakonu obavezna da u slučaju potrebe prinudom obezbedi izvršenje rešenja poverenika, to ne čini. Ni nadležno ministarstvo, po pravilu, ne goni prekršiocyte zakona. Ali, i pored toga, procenat uspešnih intervencija poverenika je oko 95%.

Čime se rukovodite kada određujete šta sve može biti interes javnosti da zna?

Isključivo Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. On sadrži izričitu pretpostavku da opravdan interes javnosti uvek postoji, a da se pravo javnosti može ograničiti samo kad je propisano tim zakonom i kad je neophodno radi zaštite nekog drugog interesa, takođe zasnovanog na Ustavu i zakonu, a u tom trenutku pretežnijeg. Dakle, u svakom konkretnom slučaju polazi se od toga da interes javnosti postoji, "vaga se" samo da li postoji razlog zbog koga ga treba ograničiti.

Da li je zakonom tačno precizirano šta može nositi oznaku tajne, ili su zloupotrebe i dalje česte?

Otkad je donet Zakon o tajnosti podataka, njegov sam kritičar. I to iz više razlo-

Rodoljub Šabić

ga, pomenuću samo nekoliko. Nadzor nad sprovođenjem zakona poveren je ministarstvu nadležnom za pravosuđe koje ni u trenutku usvajanja zakona nije imalo, a ni danas nema, praktično nikakve kadrovske resurse za obavljanje ove funkcije, pa se organizovani nadzor nad primenom zakona i ne vrši, što ima za posledicu da kao država nemamo ni izbliza realnu predstavu o stanju u ovoj oblasti.

Rukovodioci organa javne vlasti bili su u obavezi da u roku dve godine od dana stupanja na snagu zakona preispitaju oznake stepena tajnosti nad podacima i dokumentima određenim prema ranijim propisima. Rok je istekao, željeni efekti su potpuno izostali. Nasleđena ogromna količina dokumenata koji još uvek nepotrebno nose formalnu oznaku poverljivosti još uvek postoji i svakodnevno se uvećava novim „tajnama“ koje se u odsustvu neophodnih, preciznih kriterijuma lako „kreiraju“. Zloupotrebe su, razume se, moguće. **Izjavili ste da vas je korupcija u EPS-u podsetila da ste pre tri godine Skupštini poslali izveštaj o problemima u primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama u državnim i javnim preduzećima. S vremena na vreme javnost sazna za bahato trošenje para u njima. Međutim, preciznih podataka nema, zbog čega?**

I to je pitanje za druge, na primer za one koje pomenuti izveštaj "nije zanimao". Ja, inače, uporno ponavljam nešto što bi trebalo da je očigledno. Da svako ko vrši nekakvu vlast, pogotovo ko raspolaže javnim novcem i dobrima, a ima problem da javnosti položi račun o tome, vrlo verovatno ima i neki veći problem. I to ne samo sa "bahatim trošenjem", već i sa gorim stvarima.

Da li se nešto promenilo u pristupu informacijama o ugovorima koje država sklapa sa stranim investitorima? Najčešće objašnjenje je bilo da inostrani partner traži tajnost ugovora, odnosno da se poziva na Zakon o zaštiti konkurencije.

Ništa se nije promenilo, bar ne nabolje. Po zakonu, strani partner, naravno, može

da traži i da dobije zaštitu za informacije (tehnološke, tehničke, logističke i sl.) koje sam unosi u posao. Ali, teza da ima "pravo" da traži da se od građana Srbije sakrije koliko je njihovog novca dobio na ime subvencija, koliko zemlje ili druge imovine na poklon, koliko i kakvih poreskih i sličnih olakšica, ne samo da je apsurdna nego i snažno asocira na korupciju.

Nedavno ste ponovo upozorili na neodgovoran odnos vlasti prema ličnim podacima građana. Na koje ste sve slučajeve mislili?

Pojedinačnih slučajeva ima bezbroj, ne bi imalo smisla nabrajati. Problem je sistemski, jer već niz godina aktivnosti države na planu zaštite podataka o ličnosti odvijaju se bez koncepta, sporadično i u najvećoj meri se svode samo na aktivnosti poverenika. Iako su te aktivnosti u kontinuitetu sve brojnije, ne mogu da nadomeste sve ono što bi morali da urade drugi nadležni, pre svega, ministarstva, Vlada i Skupština. A oni neshvatljivo dugo, godinama docne sa usvajanjem akcionog plana za sprovođenje Strategije zaštite podataka o ličnosti i sa donošenjem novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. Nije pomoglo ni to što je poverenik pre više od dve godine stavio Vladi na raspolaganje kompletan model novog zakona. Vlada doduše jeste u Akcionom planu za poglavlje 23 u pregovorima sa EU utvrdila da će novi zakon biti donet do kraja 2015. a da će osnovu predstavljati model koji je pripremio poverenik. Međutim, zakon nije donet, Nacrt koji je prezentovalo Ministarstvo pravde bio je veoma loš i nije imao praktično nikakve veze sa modelom poverenika. Usvajanje zakona je opet odloženo za kraj 2016. da, po "običaju", opet ne bude donet.

Koji deo je sporan u Predlogu zakona o stanovanju, pa ste odlučili da apelujete na Vladu i poslanike da još jednom razmotre ponuđena rešenja? Kako se u ovom slučaju narušava privatnost nas građana, odnosno ugrožava zaštita podataka o ličnosti? Formalno, ništa nije sporno. Predložena rešenja nisu suprotna Ustavu, pravno su

moguća. Međutim, budući da se obrada ogromnog broja ličnih podataka povećava sasvim novim, još nepostojećim strukturama, u kontekstu (ne)osposobljenosti, (ne)iskustva, odsustva prakse i standarda, objektivno se može otvoriti niz pitanja u pogledu bezbednosti odnosno čuvanja tih podataka, apelovao sam da se u postupku usvajanja Zakona još jednom s punom pažnjom odgovorno oceni opravdanost predloženih zakonskih rešenja, i opredeli za ona kojima se željeni ciljevi mogu postići na način što manje invazivan po privatnost građana i što manje rizičan za njihove lične podatke.

Postoji i ona „druga strana medalje“ kada se Zakon o zaštiti podataka koristi kao paravan. Da li se ustalila praksa da kandidati na javnim konkursima ne dobiju informacije zbog čega su odbijeni za posao, odnosno zašto ne ispunjavaju uslove?

Da, postoje situacije kad su predstavnici vlasti iznenađujuće "senzibilisani" za zaštitu podataka o ličnosti. Pa, na primer, ne dozvoljavaju uvid u diplomu direktora državnog preduzeća iako je ona uslov za obavljanje funkcije, "štiteći privatnost". To je, razume se, apsurdno, pravno tragikomično.

Ne znam hoće li zastareti, ali da li će polako otići u zaborav Savamala? Tražili ste da se objavi ime javnog tužioca koji vodi predmet. Vrh vlasti je vašu inicijativu prokomentarisao kao nečuvenu jer njome vršite pritisak na tužioca i otkrivete njegov identitet. Od koga zavisi da li ćemo saznati istinu o tom slučaju?

Zastarelost i zaborav su različite stvari. U Savamali je počinjeno i više krivičnih dela, npr. uništenje tuđe stvari, neotklanjanje opasnosti, povreda slobode kretanja, teška krađa, čak i razbojništvo. Za ta krivična dela zaprećene su različite kazne, pa su i rokovi zastarelosti različiti, zato nije lako spekulirati sa zastarelošću u formalnopravnom smislu. A ne verujem da će otići u zaborav. Prosto, to je jedan od onih događaja koji "ne smeju da se dese". A ako se ipak dese, onda ne sme da izostane odgovarajuća reakcija

države. A u Savamali se upravo prvo desilo, a drugo izostalo.

Komentari predsednika Vlade i predsednice Skupštine, povodom moje odluke, bili su i bez osnova i nekorektni. Ni premijerovo pominjanje nekakvih "dvostrukih aršina", ni predsednično "nečuvano" nemaju nikakav osnov u pravnom ili činjeničnom stanju. Ne otvarajući pitanje da li su ovakvi komentari nosioca najviših državnih funkcija pokušaj uticaja na rad nezavisnog kontrolnog organa, izvesno je da je objavljivanje podataka o broju kojim je predmet označen i imenu postupajućeg nosioca funkcije savršeno normalno i da ni u kom slučaju i ni na kakav način ne utiče na njegovu samostalnost. To, razume se, ne utiče ni na tok predmeta i ne usmerava ga u bilo kom pravcu, pa ni npr. prema "idiotima iz vrha gradske vlasti", što je npr. premijer sebi dozvolio. Mojim rešenjem omogućen je javnosti samo minimalan uvid u slučaj "Savamala", budući da je u skladu sa zakonom, odlučivao sam u okviru zahteva koji je postavio tražilac informacija. Inače, stojim na stanovištu da su nadležni organi odavno dužni da sami, bez ikakve intervencije poverenika, daju javnosti mnogo više informacija o slučaju koji s pravom izaziva sve veće interesovanje i domaće i strane javnosti.

Očekujete li da će akteri tog događaja biti (ne)kažnjeni i šta bi to značilo u pravnom smislu?

Prava adresa za pitanje da li će oni biti kažnjeni ili ne su nadležni organi, tužilaštvo, MUP, sudovi. Ako budu kažnjeni, biće to sasvim normalna stvar. A za slučaj da ostanu nekažnjeni, vredi ona stara, pravna sentenca - "ako država ne kazni zločin, priziva novi".

Postoji li tačan uvid u to koliko su puta pripadnici službi bezbednosti pristupili podacima mobilnih operatera?

Pravno, po zakonu postoji, i službe i operateri podatke o tome dostavljaju povereniku. Faktički, međutim, nema mogućnosti da se istinitost proveriti. Pre nekoliko godina u okviru "četnaest tačkaka", paketa mera koje smo zajedno predložili za-

štitnik građana i ja s ciljem unapređenja zaštite ljudskih prava u elektronskim komunikacijama, ponudili smo rešenje za to. Predlog je tada verbalno podržan, ali nije realizovan.

Vrlo ste aktivni na Tviteru. Koliko vam je važan taj deo društvene zajednice koja dobija sve više na značaju i snazi? Kako u toj komunikaciji odvajate privatni i svoj zvanični stav prema nekom pitanju?

Ne precenjujem, ali poštujem značaj i uticaj društvenih mreža. Zato sam i sam na Tviteru sa priličnim brojem pratilaca, preko 70.000. Kad tvitujem stvari koje su u vezi sa funkcijom poverenika, moj "privatni" stav se ne razlikuje od zvaničnog, poverenikovog. Kad tvitujem druge stvari, lako je prepoznatljivo da su "privatne". **Koji je događaj iz oblasti kojom se bavite obeležio 2016. godinu?**

Markantnih događaja bilo je prilično mnogo, i lepih i ružnih. Ali mislim da se posebno, nekako simbolički, izdvaja jedan koji se nije dogodio. Prvi put otkad postoji institucija poverenika, za 12 godina, "matični" Odbor Narodne skupštine za kulturu i informisanje, nije razmatrao njegov izveštaj. Tako su poslanici, predstavnici građana, ne samo prekršili zakon i sopstveni poslovnik, nego poslali ružnu, uznemiravajuću poruku o tome koliko ih prava građana zaista zanimaju.

Još dve godine traje vaš mandat. Da li ćete se, nakon njegovog isteka, potpuno okrenuti advokaturi, ili vas privlače političke vode?

Možda je još rano za definitivna dalja opredeljenja. Advokatura je svakako uvek otvorena i najdraža opcija, ali ipak ne i jedina.

Ovogodišnji ste dobitnik nagrade „Dobar primer Novog optimizma“. Koliko je teško danas biti optimista?

Nije nimalo lako. Ali, kako god bilo, moji saradnici i ja nastavicemo sa nastojanjima da se unapredi stanje u oblastima u kojima delujem. Verujem da to, bez obzira na sve, ipak jeste moguće. Možda mi se upravo zbog te vere sumorna godina ipak lepo završila - vrednim priznanjem Pokreta "Novi optimizam" koji je u onom

što radim prepoznao dobar primer optimizma.

U Skupštini se vodila žučna rasprava o visini vaše plate i plate zaštitnika građana. Tri poslanika SNS-a su podnela amandmane kojima su tražili smanjenje iznosa vaših primanja. Mislim da je javnosti odavno poznato da su vaše plate određene posebnim zakonima i da nemaju nikakve veze sa budžetom koji je bio tema zasedanja.

Kako objašnjavate da se to pitanje našlo na dnevnom redu.

Kako i zašto se našlo na dnevnom redu, treba pitati protagoniste. A u svakom slučaju bilo je višestruko kompromitantno po Narodnu skupštinu. Prvo, jer je, kako rekoste, vreme plaćeno novcem poreskih obveznika traćeno na besmisleno raspravu o dilemantski artikulisanom amandmanu kojim se nije mogla smanjiti bilo čija plata pa ni poverenikova. Drugo, jer se u raspravi nisu ustručavali ni da svesno, namerno iznose neistine, u čemu je nažalost uzela učešća i predsednica Skupštine, koja je iznos plate poverenika čak udvostručila, iako joj je pravi iznos bio poznat. Treće, jer su motivi bili očigledno, tragikomično neprincipijelni, budući da su im bile zanimljive samo dve plate, a ne iste i veće plate velikog broja drugih funkcionera. I četvrto, možda najvažnije, jer je demonstrirana očigledna neodgovornost prema jednom važnom pitanju. "Sistem" plata državnih funkcionera je bukvalno haotičan. Jer, "lamentirajući" nad platama "većim od plata predsednika i premijera" protagonisti ove akcije prećutali su nešto što najveći deo javnosti ne zna. Naime, čak i ostavljajući po strani plate guvernera, viceguvernera i direktora u Narodnoj banci Srbije, sudija Ustavnog i Vrhovnog suda, direktora državnih preduzeća, samo u državnoj upravi, u administraciji Vlade Srbije, ima bar 250 funkcionera sa platama većim od plata premijera ili predsednika Republike. Dakle, pitanje plata jeste pitanje kojim se treba baviti, ali na ozbiljan, odgovoran način, a ne demagoški.

Šta će biti kada Vučić odbije neko naređenje Zapada

Tekst:
Tamara Nikčević

Jul / Avgust
2017.

Da li je zaista nekoga iznenadila odluka predsjednika Srbije Aleksandra Vučića da ministarku državne uprave i lokalne samouprave Anu Brnabić predloži za novog mandataru? Ako će se Vladom Srbije, umjesto iz Nemanjine, ubuduće upravljati sa Andrićevog venca, ima li od ministarke Brnabić idealnijeg kandidata? Ako se svemu dodaju i neki za javnost nebitni podaci iz biografije buduće premijerke - a dodaju se, nažalost - predsjednik Vučić je, predlažući ministarku Brnabić za mandataru, nastavio da igra simultanku na dvije table: Zapadu je na ovaj način iznio "konkretne dokaze" o sopstvenoj demokratskoj širini; istovremeno je, preko ministra odbrane koji je nedavno u Bjelorusiji prisustvovao završnim aktivnostima trilateralne vježbe "Slovensko bratstvo 2017", poručio Moskvi da će Srbija "u bliskoj budućnosti iz statusa posmatrača u Organizaciji sporazuma o kolektivnoj bezbjednosti (ODKB) preći na nivo aktivnog učesnika". Oba poteza predsjednik je povukao istog dana. Da je drug Tito bio i približno vješt strateg i taktičar, gdje bi kraj bio i njemu i Jugoslaviji?!

Nekadašnja predsjednica Demokratske stranke Srbije, bivša ambasadorica Srbije u Rimu, poslanica u srpskoj Skupštini, psihijatrica Sandra Rašković Ivić, nije iznenađena predlogom Aleksandra Vučića da Anu Brnabić predloži za novu mandatarku.

"Predlog da dosadašnja ministarka državne uprave i lokalne samouprave bude izabrana za mandataru dokazuje vazalni, slugeranjski odnos Aleksandra Vučića prema Zapadu. Izuzev slepom poslušnošću MMF-u, čime je to Brnabić zaslužila premijersko mesto? Zaštitom prava radnika, odbranom Kosova i Metohije? Neko je već rekao da Vučić ne traži premijera, traži - krivca kojem će delegirati odgovornost za sve katastrofalne poteze koje je povukao u prethodnih pet godina. U tom smislu, Ana Brnabić je zaista idealan kandidat", kaže Sandra Rašković Ivić

Sanda Rašković Ivić

O kojim lošim potezima govorite?

O kojim?! Srbija je privatna država Aleksandra Vučića, koji nastavlja da razara ostatke ono malo institucija koje su nekada postojale. Jedina "institucija" u Srbiji danas je Aleksandar Vučić.

A Skupština Srbije?

Zahvaljujući Maji Gojković, Skupština je postala puki servis za izvršavanje Vučićevih naloga. Po njegovim instrukcijama Gojković suspenduje rad parlamenta, maltretira i diskriminiše poslanike opozicije...

Gospođa Gojković tvrdi da poslanici opozicije maltretiraju nju.

Reč je o tipičnoj vučićevskoj "kalimero" politici.

Šta to znači?

U vreme kada je i formalno bio radikal, Vučić je, sećate se, uvek zbog nečega bio uvređen, tužan, rasplakan; prema njegovoj stranci i njemu stalno je činjena nekakva "nepravda". Taj obrazac ponašanja usvojili su svi nekadašnji radikali, uključujući Maju Gojković.

Mislite da to o čemu govorite prepoznaje prosečni građanin koji glasa za SNS?

Prosečni glasač gleda Pink, Happy, RTS, čita tabloide i ostale propagandističke medije u kojima se Vučić prikazuje kao najjači, najbolji, najpametniji, najhrabriji i jedini koji će Srbiju spasiti od ratnih pretnji koje navodno dolaze od svih naših suseda, od bede i siromaštva. Taj prosečni građanin, permanentno podvrgnut agresivnom i vulgarnom ispiranju mozga, razočaran i preplašen misli – ne daj bože da bude gore. Garancija da neće biti gore je – Aleksandar Vučić.

Propaganda je od predsednika Vučića napravila "spasioca" i "mesiju" ili je predsednik Srbije taj status stekao zahvaljujući ličnoj harizmi?

Vučić nije harizmatični lider. Uostalom, kako neko ko javno plače može biti harizmatični vođa? Gde ste to videli?

Gdje ste vi vidjeli da predsjednik Srbije plače?

Je li Vučić plakao kada je Vojislav Šešelj odlazio u Hag, prilikom hapšenja Radovana Karadžića, kada je objavio pobjedu Tomislava Nikolića na predsjedničkim izborima 2012, prilikom proglašenja pobjede Srpske napredne stranke na parlamentarnim? Jeste, naravno. Sa druge strane, jasno je da je Vučić veoma vredan, pun energije. Njegova žudnja za vlašću, za moći, neverovatna je. Još kao ministar informisanja u vladi Mirka Marjanovića, Vučić je proučio načine manipulacije medijima, koje danas uspešno primenjuje. Pored toga, shvativši da je Tomislav Nikolić, čim je napustio čelnu poziciju u stranci i preselio se na Andrićev venac, za njega postao lak plen, Vučić je uradio sve što je u njegovoj moći da bivšeg šefa svoje stranke svede na sebi prihvatljivu meru – na Jovana bez zemlje. Ako neko misli da će Vučić sada slediti primer predsednika Nikolića i odstupiti sa mesta predsednika SNS-a, grdno se vara. Zašto? Zato što je Vučić naučio lekciju.

Uzgred, zanimljivo je da su iz nove zvanične verzije biografije Aleksandra Vučića volšebno nestali podaci o tome da je 1998/99. bio ministar informisanja, kao i podaci o njegovim visokim pozicijama u Srpskoj radikalnoj stranci.

Predsjednik Srbije nije jedini koji pokušava da iz svoje biografije izbacili slične kompromitujuće epizode.

Da sam na njegovom mestu, nikada ne bih lagala, niti prikrivala činjenice... Zahvaljujući pomnom proučavanju načina manipulisanja masama i medijima, Vučić je zavladao ovim ojađenim narodom. Ako pogledate rezultate nedavno održanih predsjedničkih izbora, videćete da su za Vučića mahom glasali siromašni, neobrazovani, uplašeni ljudi. To posebno važi za Beograd: centralne gradske opštine, u kojima imate najveću koncentraciju školovanih, politički pismenih ljudi, glasale su za jednog od opozicionih

kandidata. Istovremeno, opštine na periferiji Beograda, one koje još nemaju kanalizaciju, mahom su podržale Vučića.

Zašto?

Zato što taj osiromašeni i uplašeni svet u njemu prepoznaje strogog oca, zaštitnika, vođu koji će da brine o njima. Vučić to zna, zato stalno ponavlja "ja ne dam", "ja sam odlučio", "ja ću dozvoliti", "ja ću zabraniti" i sl. Ranije se tako nije ponašao i umesto sadašnje čvrstine stalno smo, ponavljam, gledali njegove suze. Takav tip muškarca naša kultura i tradicija ne prepoznaju kao "pravog", "tipičnog", jakog Srbina. Ovde se vraćamo na početak: Vučić je, dakle, godinama vredno učio, spremao se za poziciju na kojoj je danas. Doduše, imao je i od koga da nauči, budući da je u prošlosti uvek pored sebe imao figuru jakog oca: najpre biološkog, pa političkog (Vojislava Šešelja), na kraju i "dodatnog" (Tomislava Nikolića), koji je, baš kao i druga dvojica, u početku bio jača, dominantnija ličnost od njega. Uostalom, Vučić je uvek bio sledbenik, nikada vođa. Tek nedavno je ušao u novu ulogu.

U koju?

U ulogu gospodara života i smrti.

Pomenuli ste rezultate izbora u Beogradu, hoće li na njih opozicija izaći zajedno?

Mesto predsednice Demokratske stranke Srbije platila sam svojim zalaganjem da opozicija na predsedničke izbore izađe zajedno, da podrži jednog kandidata. Sigurna sam da bi jedna lista na budućim izborima u Beogradu odnela ubedljivu pobjedu i porazila koaliciju predvođenu SNS-om. Sve prave opozicione stranke mirne savesti mogu na jednu listu, jer je Beograd postao pitanje morala, sposobnosti, savesti, obaveze prema građanima. Međusobne nesuglasice oko Kosova i Metohije ili NATO, ako smo odgovorni ljudi, u ovom momentu moramo ostaviti po strani. Spotaknemo li se na beogradskim izborima, pokažemo

li nespremnost za dogovor, građanima dajemo za pravo da nas jednom zauvek precrtaju kao političare.

Ako već niste u stanju da se usaglasite oko toga ko je stvarna, a ko fingirana opozicija, kako onda mislite da...

Možemo da se usaglasimo! Onaj ko je za dogovor, on je prava opozicija; ko je sa SNS-om u bilo kojoj vrsti saveza, ko odbija predizborno okupljanje svih demokratskih snaga u Srbiji, taj je trojanski konj unutar opozicije. Protest koji smo organizovali na dan inauguracije Aleksandra Vučića prvi je korak u pravcu dogovora o kojem govorim. Videli ste da se Boško Obradović tog dana srdačno pozdravio sa Sašom Jankovićem, iako o mnogo čemu ne misle isto. Jer, kada je poplava, na istom deblu su i fazan i lisica. Svi moramo na isto deblo, a o tome ko je fazan a ko lisica ćemo naknadno.

Šta ćete sa sujetama, sa mesijanskim kompleksima, sa autoprojekcijama pojedinih lidera opozicije?

Ljuba Tadić je govorio da su sve stranke u Srbiji – firerske. Nije sporno da među opozicionim liderima ima dosta od onoga što ste nabrojali; ipak, mislim da bi stranački prvaci morali da ukrote sopstveni ego, da ga za trenutak ostave kod kuće, svesni da je rušenje Vučićeve nakaradne vlasti cilj koji je u ovom momentu iznad svega.

Kako se to postiže?

Iracionalne stvari mogu se obrađivati samo racionalno. Ako s jedne strane imate vlast opterećenu brojnim aferama – lažne diplome, Savamala, fontana, brutalno nasilje partijske vojske SNS-a nad građanima i novinarima, užasna zdravstvena mreža, male plate i penzije, loš standard – onda je za očekivati da će odgovoran čovek u toj situaciji "uključiti" svoj superego, zapitati se koliko je u datim okolnostima moralno i odgovorno baviti se sobom, svojom sujetom, liderskom pozicijom unutar

opozicionog bloka, te da će, jasno definišući prioritete, sestiti za sto i razgovarati sa svima.

Sličan model predlažete i za parlamentarne izbore, koji bi, kako se spekuliše, mogli biti raspisani kad i beogradski?

Na te izbore morali bismo ići u najviše dve kolone. U jednoj bi bili takozvani građanisti, u drugoj stranke koje su prepoznate kao nacionalne.

"U osnovi svega mora biti demokratija", govorio je moj otac Jovan Rašković.

I toga se striktno pridržavam. Jer, ako sve svedemo na nacionalno, a isključimo demokratsko, naći ćemo se u vodama vulgarnog šovinizma koji guši i uništava i sebe i sve oko sebe. Ipak, učeci se i na greškama nekadašnjeg DOS-a, verujem da smo kao političari neke lekcije savladali.

Koje, na primjer?

Zoran Đinđić i Vojislav Koštunica se nisu slagali; Koštuničin premijerski mandat obeležila su stalna mimoilaženja sa tadašnjim predsednikom Srbije Borisom Tadićem... Nažalost, svi smo platili veoma visoku cenu tih sukoba, pa danas više nemamo pravo da te greške ponavljamo. Ako smo demokrate, lako ćemo se dogovoriti čak i oko tema oko kojih u ovom momentu nismo saglasni.

Jeste li demokrate?

Mislim da jesmo... Različiti pogledi na budućnost Srbije, evropske i NATO integracije, pitanja su koja se mogu rešiti dogovorom: raspisaćemo referendum na kojem će se građani u demokratskoj i fer atmosferi o tome slobodno izjasniti. Naravno, teme o kojima govorim nisu goruće; one su na dugom štapu: znamo da je ulazak Srbije u EU dug i zavojit put. Kada je reč o KiM, i o tome ćemo se dogovoriti, bez obzira na to što je Vučić, sramnom predajom KiM, kosovsku priču praktično doveo do kraja.

Krajem devedesetih, DOS je imao otvorenu podršku Zapada; stranke

koje su nekada činile DOS tu podršku danas nemaju. Ima je predsjednik Vučić?

To je istina. Posle predsjedničkih izbora, predstavnici EU nisu razgovarali sa kandidatima opozicije. Umesto toga, odjurili su da Vučiću čestitaju pobjedu. Međutim, hrabar čovek ne odustaje od cilja samo zato što ga u nekom momentu ne podržava onaj od koga bi se to očekivalo. Naročito ako u konkretnom slučaju zna da su mnogi i na Istoku i na Zapadu veoma nezadovoljni manjkom demokratije i viškom autoritarnosti u Srbiji.

Teško da bi Rusija time mogla biti nezadovoljna. Tim prije što je riječ o istom modelu.

Rusija ima ozbiljne zamerke na režim u Beogradu, iako ga i dalje podržava.

Kako svoje nezadovoljstvo stanjem u Srbiji obrazlažu ambasadori zapadnih zemalja? Šta vam kažu?

Svi kažu isto: "He delivers!" Drugim rečima, Vučić izvršava zadatke koje je dobio od Zapada, što se pre svega odnosi na Kosovo i Metohiju.

Šta vi na to odgovarate?

Kažem da se građani Srbije osećaju izneverenim kada vide da Brisel, dozvolivši brutalno kršenje osnovnih vrednosti na kojima počiva Evropa, nastavlja da "pragmatično" podržava poslušnog poglavicu spremanog da, zarad opstanka na vlasti, slepo izvrši svaki njihov nalog. Tužno je to što je evropski interes pobjedio temeljne evropske vrednosti – slobodu, pravdu, demokratiju – a sve sa ciljem da se od Srbije napravi poslušna kolonija. Razmišlja li iko šta će se dogoditi kada Aleksandar Vučić jednog dana odbije da ispuni neko naređenje Zapada? Hoće li i on, kao Slobodan Milošević, od "faktora mira i stabilnosti na Balkanu" naglo postati "balkanski kasapin"? Istorija se ovde često ponavlja, znate... Možda bi Aleksandar Vučić mogao da razmisli i o tome.

Ima prostora za novu stranku bez recikliranih ljudi

Nije lako zakazati razgovor sa Srđanom Bogosavljevićem, direktorom Ipsos Stratedžik marketinga. Ne zbog toga što smatra da mu javnost samo šteti, a šteti mu, već zbog gustine njegovog rasporeda. Ipak, na njegovim dijagramima najbolje se vidi puls Srbije. Mene zanima, naravno, politički puls Srbije. Onaj koji mu donosi pet odsto prometa i sto odsto problema.

“Mi nikad, ali nikad, ne radimo za javnost, a stalno smo u javnosti i stalno se pojavljuju neke cifre, veoma često izmenjene. Nekada smo pokušavali da to uredno demantujemo, ali sad smo digli ruke od toga. U tom pogledu veoma je neprijatno baviti se ovim, jer si stalno u prilici da moraš da se pravdaš za nešto što nisi uradio. A mi radimo oko hiljadu istraživanja godišnje, to je 50 odsto ukupnih istraživanja koja se u zemlji obave, a kad govorimo o političkim istraživanjima, taj broj je verovatno i veći od 50 odsto”

Tekst:
Gorislav Papić

Novembar
2015.

S obzirom na to da niko nema bolji uvid od vas u raspoloženje biračkog tela, objasnite mi tajnu uspeha Srpske napredne stranke i njenog lidera Aleksandra Vučića. U vreme krize, partija na vlasti beleži sve bolje rezultate. Kako to objašnjavate, koje je startno mesto tog uzleta?

Ključ je u isporučivanju obećanja iz predizborne kampanje. U kampanji je SNS insistirao na borbi protiv korupcije, mislim da je to bila tema kojom su se najviše bavili. I šta? Po dolasku na vlast, isporučili su građanima to što su obećali. Hapšenje Miškovića bilo je prekretnica, tada su svi shvatili da su oni ispu-

Srđan Bogosavljević

nili obećanje. I od tog trenutka kreće taj uzlet, pre svega Aleksandra Vučića, ali i Napredne stranke. To bih uporedio sa popularnošću Dragana Markovića Palme u Jagodini. Obeća nešto, to obećanje slika na svojoj televiziji, ispuni to, ispunjenje obećanja slika na televiziji. Bez obzira na to šta mislite o tom obećanju. Ali on ga je ispunio. To radi i SNS, samo sa mnogo relevantnijim temama, na nacionalnom nivou.

Meni se čini da je možda tajna uspeha naprednjaka ne u ispunjavanju obećanja svojim biračima, nego u ispunjavanju onoga što su druge stranke obećale svojim. Na taj način, ostavljaju opoziciju bez municije za napad.

Znate kako, mi birače delimo na sigurno opredeljene, izgubljive i dobivljive. U kampanji se bavite onima koji su vaši, ali postoje mogućnost da ih izgubite i onima koji nisu vaši, ali postoji mogućnost da ih dobijete. Šta su naprednjaci uradili? Oni su ispunili ključnu stvar, pokazali su da se zaista energično bore protiv korupcije i tako su ono čvrsto biračko telo ubedili da ih sledi i u onim temama sa kojima se sasvim ne slažu. Ti birači, ako su se na najvećoj temi uverili da su naprednjaci uradili sve što su mogli, tako veruju da će oni i na drugim temama uraditi takođe sve što mogu. Pa čak ako se i ne slažu sa nekim konkretnim stvarima, kao što je npr. Briselski sporazum. A tim drugim stvarima privlače neke druge birače, recimo u slučaju Kosova to su oni koje nazivamo dobivljivim, a nisu njihovi.

Druga stvar, naprednjaci su veoma pametno odmah sami kritikovali ekonomsku situaciju i tako tu ostavili opoziciju bez, kako kažete, municije. Jer, sada imamo pomalo čudnu situaciju da vlast kritikuje tešku ekonomsku situaciju, a da opozicija iznosi svoje ekonomske programe. A znamo da se na kritici ekonomskog stanja osvajaju poeni.

Da, ali donedavno smo slušali da onaj ko otvora teška, nerešiva pitanja ne može da računa na politički uspeh. Govorilo se

da onaj ko, na primer, otvori kosovsku priču nema izgleda da na njoj dobije poene. Aleksandar Vučić i naprednjaci su to uradili i dobili su političke poene.

Ja bih rekao da Aleksandar Vučić na kosovskoj priči nije izgubio poene. Ali, ne bih rekao da ih je dobio. Njegov rejting je rastao dugo, ali negde od perioda koji se poklapa sa potpisivanjem Briselskog sporazuma on stagnira. Stagnira na veoma visokom nivou.

S druge strane, Vučić i SNS su imali srećnu okolnost što nisu imali moćnog protivnika na toj temi. Njihov najveći protivnik, DS, ne može da kaže SNS-u da je izdao ili prodao Kosovo, kao što bi oni možda njima rekli, jer je ovo na neki način i DS-ova politika. Oni koji mogu to da im kažu su politički dosta slabi: DSS, radikali i Dveri. I zato SNS na kosovskoj priči nije izgubio poene.

Šta je sa manjim partnerom u vladi, SPS-om? Da li su blagi rast SPS-a i veliki pad DS-a doveli do toga da već na vlasti imamo veliku koaliciju, tj. da se dve najveće stranke već nalaze u vlasti?

Ne bih rekao da je reč o velikoj koaliciji. Jer, DS je još uvek pojedinačno jači od SPS-a, bio je valjda samo jedan trenutak, onaj kad je Vuk Jeremić napuštao stranku, da smo SPS pojedinačno izmerili iznad DS-a. Ali koalicija SPS, PUPS i Jedinstvena Srbija, ako je tako merimo, uglavnom je iznad DS-a. U toj koaliciji inače dolazi do preliivanja glasova, pre svega u odnosu SPS-a i PUPS-a. PUPS zapravo tu dođe kao „vegeta“, onaj sastojak koji donosi nešto posebno. On ohrabruje glasače da glasaju za njih i koalicija SPS-a i PUPS-a donosi mnogo bolje rezultate nego ako saberemo posebno rezultate SPS-a, a posebno PUPS-a.

Dok, pretpostavljam, kod Palme ne radi sinergija. On svoju vreću glasova može da odnese kome hoće.

Baš tako. On ima čvrste birače i ne bi ništa izgubio ni kad bi išao sa LDP-om, ili kad bi išao sa radikalima.

Kako gledate na Demokratsku stranku? Da li je ona, s obzirom na infrastrukturu i sve što predstavlja, došla do nivoa ispod kojeg će teško pasti i da li trenutno može samo da raste?

Nikada ne bih potcenio samouništavajuće kapacitete naših partija. Setimo se da je ta ista Demokratska stranka 2003. sa nekih 45 odsto podrške za šest meseci spala na sedam odsto. Tad je Živković bio na čelu stranke, da bi je onda preuzeo Tadić i na izborima je imala 12 odsto. Ili pada DSS-a, pa G17. Zaista je teško reći da li je DS dostigao minimum ili će još padati.

Da li beogradski izbori, pošto Dragan Đilas mnogo bolje stoji u Beogradu nego stranka u Srbiji, mogu da bude najava trenda rasta DS i na nacionalnom nivou?

Na tim izborima, bez obzira na to da li će oni biti u paketu sa parlamentarnim ili ne, vodiće se nacionalna kampanja i oni tu, zbog velike popularnosti Aleksandra Vučića, nemaju veće šanse. Dakle, mislim da pitanje eventualnog rasta DS-a nije stvar javnog mnjenja. To je stvar konsolidacije stranke. Oni su se urušili najpre porazom na izborima, a posle i lomovima u partiji: otišao je Tadić, došao Đilas, izgubili su Dušana Petrovića, koji je stranački bio veoma bitan čovek, Vuka Jeremića, koji je imao drugu težinu, ne u stranci, nego među neopredeljenima... Ne znam kako će se i da li će se uopšte Demokratska stranka povratiti i gledajući sad situaciju, mislim da je možda trebalo da se Dragan Đilas i Boris Tadić podele. Nisam tako mislio, ali sad mislim da bi bolje prošli da su se razdvojili, bilo bi prirodnije.

Kako mislite prirodnije?

Prirodnije utoliko što njihove bazične ideje nisu jednake, nisu potpuno kompatibilne. Na primer, Đilasove ekonomske ideje nisu slične Tadićevim ekonomskim idejama. I da su se podelili mislim da bi zadržali veći deo biračkog tela, mnogo veći deo biračkog tela nego što sad drži Demokratska stranka, a imali

bi prostora i mogućnosti da saraduju. I ja sam mislio da je najbolje da ostanu u jednoj partiji, ali sad, sa naknadnom pameću, mislim drugačije.

Kako vam se čini ova ideja o eventualnom ujedinjavanju Demokratske stranke i LDP-a? Da li bi, kako reče potpredsednik liberala Đurić, zbir tih dveju stranaka mogao da bude tri, ili bi DS samo tu izgubio?

DS bi tu izgubio, ali onaj veliki DS. Sada kada je DS tu gde jeste, nisam siguran. Nismo radili ta istraživanja i ne mogu da procenim šta bismo dobili. DS je izgubio stotine hiljada birača u poslednjih godinu i po dana i verovatno je ostalo jezgro koje deli mnogo zajedničkih ideja sa LDP-om. I s te strane ne bi bilo problema. Međutim, moramo znati da je 2008. DS narastao pre svega na račun DSS-a i da bi bilo kakva bliža saradnja sa LDP-om te birače ostavile van dometa DS-a. **Kako vam se čini taj manevar LDP-a? Oni kao da preuzimaju aktivnu ulogu, Čedomir Jovanović je bio nedavno na razgovoru sa Aleksandrom Vučićem. Da li u priči o ujedinjenju sa DS-om može da se traži i alibi za eventualnu buduću saradnju sa SNS-om?**

To mi izgleda kao prevelika teorija zavere. Ne verujem da može da dođe do saradnje LDP-a i SNS-a. Mislim da bi dan pošto bi objavili tu saradnju, i Vučić i Čeda Jovanović izgubili po 10 odsto podrške. Svakako SNS nije razlog ovih razgovora DS-a i LDP-a.

Demokratska stranka Srbije je već dugo zabetonirana na šest, sedam odsto. Mnogi kažu da ona nije pragmatična stranka, ali nisam siguran da je tako. U Zemunu su videli da ne mogu sami preko cenzusa i išli su sa Dverima. Hoće li im za republičke izbore trebati Dveri ili neka druga stranka, ili su stabilni na svojoj poziciji, koja podseća na njihovu poziciju devedesetih godina.

To je stranka koja ima stabilno biračko telo. Za njih glasaju urbani ljudi, malo stariji, konzervativno orijentisani. Neko

ih u šali naziva slavskom demokratijom, jer su to ljudi koji su slavili slave sedamdesetih i osamdesetih. Naravno, ne svi. Dakle, oni su sada stabilno iznad cenzusa. Ali veoma loše stoje među neopredeljenima. Što znači da bi u scenariju visoke izlaznosti mogli čak da ostanu za nekoliko hiljada glasova ispod cenzusa. Tako da ne znam da li su im potrebne Dveri. Verovatno ne. Ali, ne bih smeo ni da im savetujem da idu sami.

Da li na političkoj sceni ima prostora za neku novu stranku? Ili bi neka manja, postojeća, mogla da napravi veliki iskorak?

Mislim da ima prostora. Ali, da bude nova, sa nekim novim ljudima, a ne sa recikliranim. Čim se prepozna reciklaža, šanse rapidno padaju. Pa pogledajte ovu Beogradsku inicijativu. Da se nije otkrilo ko stoji iza njih, možda bi i prošli. Većina sadašnjih političara u neto ocenama stoji loše. Skoro svi osim Vučića. I zato ima prostora za nove. Imate primer Pozitivne Slovenije, ili još bolji Pozitivne Crne Gore, gde su relativno nepoznati ljudi, sa ne mnogo novca i harizme, bez infrastrukture, uspeli da postanu relevantna politička snaga. I sada se bez njih ne može. Od malih stranaka ne vidim da iko može da povuče biračko telo do cenzusa.

Da li je DS utemeljio politiku u kojoj su istraživanja javnog mnjenja jedina ideologija? I da li takvo shvatanje politike preuzima SNS?

Ne. Ja mislim da ne. Postoje, naravno, političari koji kad čuju stav javnog mnjenja, kažu: dobro, ja ću ovo da promenim i ugodim javnom mnjenju. Ali, veći je broj onih drugih koji se svadaju sa javnim mnjenjem. Takav je na primer bio Zoran Đinđić. U smislu - ne valja vam stav, ja ću vas naterati da ga promenite.

Većina ipak stav javnog mnjenja koristi za komunikaciju. Da vidim kako ću da zapakujem ono što hoću da im prodam, da bih im lakše prodao. Ali, ne da im prodam ono što oni hoće, već kako da upakujem ono što ja hoću da prodam.

Umesto u frižider, gledamo u televizor

Tekst:

Dijana Ivanov Kadi

Maj

2017. ć

Hoćete da kažete da su drugi kandidati imali vremena da shvate da im se unapred nameću određena pravila igre i da je bilo pitanje hoće li u njima učestvovati ili ne?

Izborni pobjednik je nametnuo svoja pravila igre, svoje uslove za predizbornu kampanju, odredio ulogu u koji se igra, a izborni gubitnici su sve to prihvatili, gotovo bez reči. Vučić je odredio podjelu na predsjedničkog kandidata i predsjedničke protivkandidate. Ovi drugi su tokom kampanje stalno igrali „u gostima“, na tuđem terenu. Nisu uspevali da izgrade puni identitet, već su ostali na polovičnom identitetu, pokazujući šta oni nisu (oni nisu Vučići), ali ne šta oni, u stvari, jesu. Njihova priča nije bila „Ja ovo ili ono“, nego „Vučić je ovo ili ono“. Tako su celu priču sveli na priču o Vučiću. Nije ništa čudno što je on sebe stavio u centar sveta, urbi et orbi – ali je čudno, nelogično i apsurdno što su to učinili i njegovi takmaci. Toliko su radili protiv sebe da su pojedini komentatori i „analitičari“ počeli da tvrde da su pojedini kandidati u stvari Vučićevi mamci.

Srećko Mihailović, sociolog i istraživač javnog mnjenja, koji je odlično prognozirao rezultate nedavno završenih predsedničkih izbora, kaže da nije siguran da li su svi koji je trebalo, mogli da pretpostave ko će pobediti na tim izborima. Da su Vučićevi konkurenti znali da će on učiniti sve da bi pobedio, zar nije bilo logično da neki od njih odustanu od kandidature, a drugi da redefinišu svoje startne ciljeve. Na primer, kada se kao naprednjački „siguran kandidat“ (kao „siguran glas“) vaspostavio Aleksandar Vučić, da su učešće u predsedničkoj kampanji definisali kao pretkampanju za osnivanje nove političke partije (što su namere, kako se priča, Saše Jankovića i Vuka Jeremića). No, nesumnjivo je da su svi relevantni istraživači, pogotovo oni koji su imali priliku za kontinuirana istraživanja javnog mnjenja, znali ko će dobiti natpolovični broj glasova, kaže Mihailović

Ključni indikator kapaciteta opozicionih kandidata bilo je mlako reagovanje i faktičko odsustvo primerene reakcije javnih ličnosti i opozicije na napad na Natašu Jeremić. To odsustvo stava predstavlja paradigmu koja objašnjava akcionu nemoć opozicije i neodgovornost inteligencije. Međutim, priča o izbornim gubitnicima može se izmestiti iz ravni u kojoj obitava desetina bivših aspiranata na predsjedničku titulu i partije koje su ih podržavale, i smestiti u ravan u kojoj se kao izborni gubitnici pojavljuju „tranzicione žrtve“. Za Vučića su češće od ostalih glasali oni koji imaju 11 i manje godina školovanja i oni koji imaju više od 65 godina, dakle oni koji su gubitnici više od drugih.

Vaše nedavno istraživanje je pokazalo da se u Srbiji više veruje u čvrstu ruku nego u demokratiju, što postaje i globalni trend. Odakle ta sklonost ka vodi, koja je kod nas decenijama primetna?

Najbrojnije, pa i najžešće pristalice Titovog socijalizma, pristalice socijalističke partije koju je propovedao i krvavo sprovodio

Milošević, pristalice dosovske tlapnje o boljem životu, kao i pristalice ovog sada prinudnog upravnika Srbije u stečaju – imaju ista ili slična socijalna obeležja. Reč je o jakoj i širokoj podršci manuelnih radnika. Nema ta podrška istu motivaciju i strukturu u slučaju Tita, Miloševića, DOS-a i Vučića. Niti je, s druge strane, uvek reč o istom autoritarnom populizmu, ako je uopšte o tome reč.

U svakom slučaju, valja proveriti hipotezu o međusobnoj povezanosti donjeg dela radničke klase i pomenutih tipova vladavine. Ili je, možda, povezanost između izbornog opredeljenja za Vučića i nižeg obrazovanja (10-11 godina školovanja i manje), tek slučajnost. Jaka potreba za sigurnošću je u svakom slučaju zajednička odrednica svih tih motivacija podrške. Ovaj socijalni konglomerat u aktuelnoj situaciji radno bismo mogli nazvati „Vučićeva Srbija“.

Nasuprot tome imamo srednju klasu koja je u određenoj meri spremna na rizik kako bi obezbedila socijalnu promociju, bilo da je u nastajanju kao četrdesetih i pedese-

Srećko Mihailović

tih godina prošlog veka, bilo da je u zenitu (sedamdesete i osamdesete godine prošlog veka) ili u nestajanju (prve decenije ovog veka). Taj konglomerat imenujmo kao „građanska Srbija“.

Na kraju imamo i jedan socijalni konglomerat – „radničku Srbiju“ čiji je idealno tipski predstavnik – kvalifikovani radnik. Reč je o ljudima koji su nezaposleni, poluzaposleni ili su nekada bili zaposleni, a sada su penzioneri. U ovoj grupaciji prepoznajemo i znatan broj srednjeobrazovanih radnika. Ove „tri Srbije“, tri konglomerata, čine društvenu osnovu podela koje se javljaju u ravni političkih i ideoloških vrednosti, ali i u ravni političkog predstavljanja.

Prema istraživanju koje je obavio IIC Demostat prošle jeseni, autoritarnu orijentaciju, zbrkani odnos prema demokratiji, antipartizam, apolitičnost (uključiv izbornu apstinenciju) i etničku distancu nalazimo u sva tri pomenuta konglomerata, ali u različitom obimu. Najčešći su u entitetu koji smo nazvali „Vučićeva Srbija“, a nešto ređi u entitetu „građanske Srbije“, dok je „radnička Srbija“ u sredini.

Koga je na predsedničkim izborima predstavljao Aleksandar Vučić, odnosno ko su njegove pristalice?

Naslanjajući se na koncept prećutne koalicije vlasti i određenih društvenih grupa iz donjeg dela društvene lestvice, pretpostavljam da se može naći u aktuelnom slučaju korelacija između konglomerata koji smo nazvali „Vučićeva Srbija“ i političke opcije koju smo ovde odredili kao naprednjačko-radikalni kartel (pod apsolutnom dominacijom Aleksandra Vučića) koji je na izborima osvojio tri petine glasova.

„Građansku Srbiju“ je na prethodnim izborima predstavljala građansko-liberalna familija, osvojivši nešto više od petine glasova ili tri puta manje glasova od „Vučićeve Srbije“.

A ko je predstavljao „radničku Srbiju“?

„Radničku Srbiju“ na ovim izborima nije predstavljao niko, kao što je niko ne predstavlja ni u partijskom ni u političkom sistemu. Predstavljanje radničke Srbije svedeno je na međusobno krvno zavađene sindikate, a oni se plaše politike kao vatra vode. Izuzetak je USS „Sloga“ i njen lider Željko Veselinović, koji se ne libe politič-

nosti i koji ne nasedaju na mantru svake ovdašnje vlasti i svih partija da je politika partijski zabran.

Koliko je poverenje građana u ovu vlast i dokle predviđate da će trajati?

Poverenje u vlasnike vlasti i trajanje vlasnika vlasti – u neposrednoj su i jakoj vezi. Poverenje je emocionalni temelj legitimisanja vlasti najčešće znatno jači od racionalnog suda o dovoljnim razlozima za legitimaciju date vlasti. Nekolika istraživanja svedoče o visokom poverenju u Vučića, pa tako i naše, obavljeno prošle jeseni (IIC Demostat) pokazuje da se Vučić u javnom mnjenju gotovo jednači sa Titom. Drugo je pitanje na čemu se zasniva poverenje u Tita ili Vučića ili Marka i Janka. Može se, na primer, razmatrati teza o „verujućim ljudima“ koji prinudno traže vođu u kojeg će verovati...To bi bilo neko, da tako kažem, iznuđeno poverenje. Ali i kao takvo, ono ima svoje trajanje i proizvodi posledice iste kao i neko autentično poverenje. I dalje, da li imamo poverenje u vođu kao takvog, poverenje u njegov rad ili u njegova obećanja („tante za kukuriku“, mi njemu poverenje, on nama obećanje)?

Ova vlast je na nedavnim predsedničkim izborima ponovo dobila legitimaciju, čime je produžila svoje trajanje do 2022. godine, a ako sledeće godine budemo imali vanredne parlamentarne izbore, biće to još jedno legitimisanje i „overavanje“ ove vlasti, do pomenute godine. A onda im nedostaju još samo dve godine pa da se ostvari moja hipoteza o dvanaestogodišnjim ciklusima trajanja vlasti (ili ciklusu „opamećenja“) u Srbiji. Tako je Slobodan Milošević vladao od 1988. do 2000; DOS u različitim varijantama, od 2000. do 2012; i naprednjaci sa Vučićem na različitim položajima, od 2012. pretpostavljam do 2024. godine.

Da li očekujete da se i ubuduće šalju glavne političke poruke samo sa jednog mesta, ovog puta ne iz Nemanjine, nego iz kabineta predsednika?

Pogledajte u skorijoj istoriji i u sadašnjosti našoj, da li mi imamo institucije koje funkcionišu po zakonu i pravdi, ili imamo vođe i vodice koji uzurpiraju institucije i rade po svojoj volji. Politički voluntarizam je naša sudbina, kao i političari koji ne razlikuju

volonterizam od voluntarizma. Valjda im se rimuje.

Lokaciju moći u Srbiji, odnosno obrazac srpske vladavine otkrio je Vuk Karadžić u vreme kada je pao u nemilost kod Kordža Miloša: „Danas u Srbiji Pravitelstva u pravnome smislu ove reči nema nikakvog, nego ste celo Pravitelstvo Vi sami. Kad ste Vi u Kragujevcu i Pravitelstvo je u Kragujevcu; kad ste Vi u Požarevcu, i ono je u Požarevcu; kad ste Vi u Topčideru, i ono je u Topčideru; kad ste Vi na putu, i ono je na putu.“ (Iz pisma Vuka Karadžića knezu Milošu Obrenoviću, napisanog tačno pre 185 godina). I kao da se u dvesta godina moderne srpske države ništa nije promenilo, barem kad je reč o vlasti i vladarima.

Da li se nešto promenilo kad je reč o opoziciji? Čija je greška što u partijama opozicije vlada jedna vrsta haotičnog stanja?

U opozicionim partijama nema opozicije, nema ni partija, i kao da nema ništa osim beskrajnih ambicija da se bude vlasnik partije. Partijice barem.

Ne zna se ni ko jeste, a ko nije opozicija. Jedino se zna ko je vlasnik vlasti. Zar se opozicijom mogu zvati oni koji sanjaju da se prišljamče vlasti i ne libe se da to javno priznaju. Partokratska vladavina privlači više od bilo kojeg drugog tipa vladavine. Ko vinske mušice na sirće, noćni leptiri na svetiljku...Sve preletačeviči i pilepci.

Nema suvisle reči o opozicionim partijama bez analize temelja na kojem partije mogu da se grade. U pitanju je analiza političkih i socijalnih kapaciteta radničke i građanske Srbije i kapaciteta za njihovo političko predstavljanje. Radničku Srbiju danas u političkom sistemu ne predstavlja niko, građansku Srbiju još poneko i pomalo.

Radnička Srbija je davno izgubila bitku. U stvari, građanska Srbija nije ni imala šansi bez utemeljenja na radničkoj Srbiji. Tu pravilnost nisu uočili, a ako i jesu onda nisu razumeli, ideološki i politički predstavnici građanske Srbije. Otuda i imamo taj apsurd da građanstvo saučestvuje u urušavanju radništva. Uostalom, rad protiv svojih interesa, protiv samog sebe, u nas postaje uobičajen.

Političko potcenjivanje radnika i radničkih organizacija je u nas i teorija/ideologija i

praksa. Onda je praksa nestala, a potom od kraja osamdesetih godina prošlog veka i teorija je pošla putem nestale prakse. I tako su radnici već tri decenije „nevidljivi“. A treba dobro da zatvorimo oči pa da ne vidimo ključnu ulogu radnika u uspostavljanju vlasti Slobodana Miloševića i u rušenju te vlasti, u uspostavljanju vlasti DOS-a i njegovom rušenju, u uspostavljanju vlasti Alekandra Vučića (a verovatno ćemo biti svedoci ključne uloge radnika u promeni i te vlasti). Na tom trodecenijskom putu radnici su doživeli dve transformacije ili ako hoćete, tranzicije. Od proletarijata u prekarijat, od prekarijata u lumpenproletariat. Od radnika do radničara, od radničara do nadničara, bez iole pristojno plaćenog posla u pristojnim uslovima.

Vi živite u Mladenovcu, kako objašnjavate uspeh Luke Maksimovića, odnosno Ljubiše Preletačevića Belog. Čime je osvojio devet odsto glasova? Nije malo.

Za protekle predsedničke izbore vezuju se dva protesta. Jedan, izborni, dogodio se u finalu kampanje i na samim izborima – Beli Prelatačević i „Sarmu probo nisi“. Drugom, postizbornom protestu – protest studenata, omladine i drugih na ulicama većih gradova u Srbiji - izbori su bili povod, ali i konkretan podsticaj.

Kada je reč o prvom protestu, valja reći da tu nije reč o uspehu Luke Maksimovića i Stefana Gajića, već o uspehu Preletačevića, Prilepka i pokreta „Sarmu probo nisi“. Alijasi Luke Maksimovića i Stefana Gajića izražavaju suštinu verovatno najčešćeg tipa političkog angažovanja u partokratskom sistemu vlasti koji u nas opstaje gotovo osamdeset poslednjih godina, a koji se počev od 1990. godine iz dana u dan usavršava. Nadajmo se da će partokratija iz ovog zenita krenuti ka opadanju. Sintagma „Sarmu probo nisi“ pak izažava ideološko-političku suštinu jednog dela nas koji biramo, kao što pomenuti alijasi izražavaju suštinsku odrednicu onih koje biramo. Reč je o ljubiteljima svojevrstnih rijalitija poput „Kuće laje, a ja mislim ti si otiš'o, sarmu prob'o nisi!“, „Jedva čekam da sa'ranim majku pa u kuću da dovedem Rajku!“, „Igra kolo a u kolu Duda, od radošti tresu mi se kosti!“...

Za Luku Maksimovića glasali su oni koji su raskrinkali i birače i one koje biramo, kojima se pripisuje apolitičnost, a koji bi verovatno apstinirali da nije bilo preletačevića, pilepaka i sarme. Mladi pametni svet koji je protestovao glasanjem. I nikom Luka Maksimović nije uzeo glasove, samo je povećao broj izbornih participanata. Devet posto, malo li je?!?

Drugi protest označava izlazak iz izborne i političke anonimnosti i javno prikazivanje izbornog opredeljenja jednog manjeg dela studenata, omladine, radnika, penzionera. Evo već danima uzleću iz političke anonimnosti uz distanciranje od političkih partija, pa i od same politike. Protest u osnovi ima politički karakter, ma šta o tome mislili njegovi učesnici, isto kao što ipak deluje organizovano u svoj svojoj neorganizovanosti i spontanosti. Radi se o mladim ljudima koji su izbegli zamku one klasične lažne dvojbe „ili im se pokloni ili im se prikloni!“

April u Beogradu i protesti u drugim gradovima Srbije, „protesti protiv diktature“, imaju osobenost koja ih razlikuje od svih ranijih protesta, izuzev onih nacionalističkih uličnih manifestacija krajem 80-ih i početkom 90-ih. Naime, sadašnji protesti imaju kapacitet katalizatora svekolikog nezadovoljstva: i studentskog i radničkog i penzionerskog (kao što su oni od pre skoro 30 godina bili katalizator nacionalizma). Naravno, uvek postoji mogućnost da se pojave ekskluzivni stavovi, neka vrsta „solunaštva“, straha od „utapanja“... S druge strane, čujemo da neke organizacije, studentske, sindikalne (osim „Sloge“, Unije sindikata prosvetnih radnika, Vojnog i policijskog sindikata i Udruženja sindikata penzionera) čekaju poziv pa će onda valjda odlučivati na „svojim telima“, da li bi, da li ne bi.

Oba protesta su praktične lekcije, kako kartelu vladajućih partija i samom Vučiću, tako još više ostacima opozicionih partija i njihovim liderčinama. Doduše, s obzirom na našu poslovičnu nespremnost da učimo iz istorije, da učimo od drugih, da promišljamo sopstveno iskustvo, pitanje je da li će ove lekcije ikom koristiti.

Uostalom, sirotinja uzvraća udarac, samo jako!

Da li onda ljudi više veruju u ono što vide u svom frižideru ili više veruju televizoru, odnosno medijima koji im uglavnom plasiraju vesti da se ekonomska situacija popravlja?

Naš čovek kada želi da vidi šta ima u frižideru, uključi televizor. U stvari, na nivou parabole možemo reći da naš homo oeconomicus gleda u frižider, a naš homo politicus, kao tipičan predstavnik domaće podaničke političke kulture (”zoon politikon“ u najgorem izdanju) - gleda u televizor. Reč je o istom čoveku, u pitanju je homo duplex. „Ekonomski čovek“ ima neku šansu ako ima frižider, ako ima hranu u frižideru, ako je nešto učinio da zaradi hranu... Na drugoj strani, „politički čovek“ opstaje sve dok traje iluzija da u praznom frižideru ipak ima hrane. Homo politicus je lakoveran i dugo opstaje u uverenju da u frižideru nečega ima. No kad-tad, nužda nadvlada iluziju. Homo duplex egzistira na principu deus ex machina, uostalom i homo politicus. Jesu to nemogući fenomeni, ali realno postoje – ako nikako drukčije onda kao opredmećenje naših snova o neočekivanoj sili koja se iznenadno pojavljuje i rešava stvar.

Problem je u toj dvostrukosti i opstojanosti homo duplex-a. Nemoguć je homo civicus uz istovremeno postojanje podeljenog čoveka, na njegovo ekonomsko i njegovo političko biće.

Posle svega što ste rekli, nameće mi se pitanje kako vama izgleda naš put iz socijalizma ka kapitalizmu? Postoji li zapravo kraj takozvanoj tranziciji?

Ma kakav put, kakva tranzicija. Stigli smo mi poodavno, samo što nismo stigli tamo gde su mnogi među nama očekivali. U neko bolje društvo, u društvo sa „švedskim standardom“, kako nam je obećavano. Mnogi među nama se sa setom sećaju onog društva iz kojeg smo krenuli u kapitalistički boljitak. No neki su bili spremni još u onom socijalizmu i na put ranije krenuli, prvi stigli, lepo se smestili i sada se čude onim lenjivcima koji kukumavče i teško preživljavaju. Tako im i treba kada nisu iskoristili šansu, kad se nisu snašli. Nešto je lakše onima koji veruju da im je malo bolje, a ne baš onako loše kako im zaista jeste. Lakše je i vernicima i onima koji se nadaju boljem životu.

Vlasti trebaju neobrazovani ljudi

Tekst:
Biljana Stepanović

Jul / Avgust
2013.

Da li vi pamтите da je ikad bio protest naučnika po ulicama?

Iskreno rečeno, ne mogu da se setim. Bilo je nezadovoljstva, retko kad je bilo protesta iz raznih razloga, ali ne i zbog nezadovoljstva materijalnim stanjem.

Ali ovo je izgleda nekako doteralo do duvara. Naučni radnici kažu da nema dalje – ne mogu da dobiju novac ni da kupe papir i toner za štampanje naučnih radova, a da odu na neku međunarodnu konferenciju, ne mogu ni da sanjaju. Sa druge strane čitamo da, na primer, Nacionalna služba za pošljavanja, za koju i ne znamo koga je uopšte zaposlila, ima 200 službenih automobila. Uz to idu i vozači i neki funkcioneri koje oni voze. Reklo bi se da nije stvar u novcu, nego u prioritetima?

Nama su prioriteti sasvim sigurno drugačiji, pa nam je i briga u društvu malo specifična. Dakle i naučnici i oni koji se bave kulturom, što je zanimljivo, probude se tek onda kada oni imaju problem. Apsolutno nisu spremni da se probude dok društvo u celini ima problem. Drugim rečima, dok

Srbijanka Turajlić kaže da treba da je potpišemo kao penzionerku: “Šta znači to – profesor u penziji – kad si u penziji, nisi više profesor.” Međutim, kad javno održi predavanje, obavezno svi slušaju. Bez obzira na to da li im se dopada to što čuju. Jedni joj pripisuju u zaslugu, a drugi u krivicu, to što se u preduzornoj kampanji “iskristalisala” kao jedan od glavnih predvodnika pokreta belih listića. Koji su, kako se sumnja, presudili da Boris Tadić izgubi vlast. Neki joj to nikad nisu oprostili. Nagradu “Osvajanje slobode” dobila je 2009. Neki je listovi stavljaju na svoje “liste najmoćnijih žena”, a ona jedino ima moć da jasno i glasno kaže šta misli i da se ne boji da će zbog toga nešto da izgubi. Doduše, nije ni to malo

njima nekako kaplje, onda je sve u redu. Iz nekog razloga ni nauka, a ni kultura, neće da razumeju da su oni nadgradnja društva. Dakle, da bi društvo moglo da finansira nauku i kulturu, ono mora da ima proizvodnju, jer iz para koje stvara proizvodnja treba da se finansiraju nauka i kultura. Ono što je meni zanimljivo, to je da se nijedna kategorija, posebno nauka koja je ipak bliža proizvodnji, nikad nije pozabavila činjenicom da u ovoj zemlji propada proizvodnja, nego je bila zadovoljna nekakvom pozicijom koju je izborila kod vlasti iz koje su stizale neke pare, nikad se ne pitajući odakle. Dakle, vi imate već mesecima, da ne idemo daleko, razne radničke štrajkove, sporne privatizacije, a nikome u kulturi i nauci nije palo na pamet da ih podrži. Tako da ne vidim da će sad neko da se zabrine što nauka nema para. Trebalo bi neko da se zabrine, ali ja nekako ne vidim ko je taj. Tako da se meni istinski čini da je ta vrsta protesta „meni je loše, dajte mi“ prosto besmislena.

Pa dobro, ako se tu i složimo, ali niko se nije zabrinuo ni što „nismo imali

para“ da produžimo članstvo pa da nastavimo Piza testiranje đaka...

E to je, rekla bih, suština problema. Fantastično je da ne postoji nijedna kategorija društva, uključujući i naše vrle opozicione stranke, koja je zapravo bila spremna da spozna da je to ključni indikator propadanja. U nekakvom svetu i vremenu koje se označava društvom znanja, onog momenta kad zemlja odbije da uopšte učestvuje u razvoju toga, ta zemlja je sebe osudila na propast. Dakle, irelevantno je da li ću ja danas da podržim nauku, ako nemam sluha da treba da školujem neke mlade generacije koje će biti u stanju da se bave tom naukom. Zato mi egocentrično deluju protesti ljudi koji imaju mnogo ozbiljniji zadatak, a to je da se pozabave društvom u celini.

Niko se nije zabrinuo što nema para ni za istraživačku stanicu Petnica, gde se još skupljaju neki mladi i pametni entuzijasti i koju Evropa prepoznaje. Da li je u pitanju baš toliko siromaštvo, ili odsustvo svesti za šta nam uopšte trebaju obrazovani ljudi?

Srbijanka Turajlić

Petnica je problem koji ja držim na nivou Piza testova. I to je mera nekakvog populizma koji mi živimo. Pune su novine male mature. Mala matura bez neke provere nivoa znanja na svetskom nivou je potpuno besmislena. Da li će kupiti testove, polagaće, neće polagati, to savim gubi značaj. Dakle, ako je bilo razloga da se traži smena ministra, ili da sam podnese ostavku, to je bilo onog dana kad nije uspeo da se izbori za novac za Piza testiranje. Tog momenta je funkcija ministra posvete prestala da postoji.

Da li sam ja maliciozna ako pomislim da je ministru kao političaru u interresu i baš mu odgovara da nema testiranja na kojima naša deca ionako postižu loše rezultate? I onda – nema testiranja, nema ni loših rezultata.

Njemu odgovara, ali je mnogo ozbiljnije što to odgovara i nastavnicima i sindikatima. Jer kad im ne bi odgovaralo, oni bi se valjda pobunili. Političaru uvek odgovara ono što će da prikrije njegove promašaje i ako ikako može da sve prikaže kao svoje uspehe. To važi za sve političare, pošto je politika gotovo uvek neka vrsta manipulacije. Sad je pitanje onih koji prate ceo proces, a to je civilno društvo, da li ono prećutkuje manipulaciju, previda manipulaciju, učestvuje u manipulaciji, ili hoće da joj se suprotstavi.

Ili ga se ta priča i ne tiče?

Nažalost, mi se ponašamo kao da nas se ne tiče, ili ja bih rekla da se neke interesne grupe ponašaju kao aktivni učesnici manipulacije, jer im to odgovara. I prosvetni radnici pričaju o ogromnim uspesima naše prosvete, samo niko neće da se izmeri na svetskom nivou, a ostalih se to ne tiče. Kako da vam kažem, ja mogu da protestujem što nema para za pozorište. Ali prvo moram da obrazujem publiku koja će da dolazi u pozorište, a time se niko ne bavi.

A kako objašnjavate fenomen da se niko od roditelja ne buni? Čak smo došli dotle da je postalo normalno da svoju četrnaestogodišnju decu uvlače u kriminal, kupujući testove i time valjda misle da će da im kupe budućnost.

Pa da, zato što se u ovoj zemlji trenutno budućnost kupuje. Dakle, mi smo zemlja u kojoj vi ne možete u javnim službama, ustanovama koje se vode po raznim koalicionim sporazumima, dobiti mesto ni portira ni kafe kuvarice, ako vas ne preporučio odgovarajuća partija. I pošto vam je bitno da imate podršku partije i nekakvu diplomu, a nikome neće biti bitno šta znate, zašto da ne kupite i diplomu i partijsku knjižicu. Nema razloga da to ne uradite. Dakle, to je poruka koju šaljemo i niko se ne buni protiv toga. Da se vratimo na malu maturu – imate roditelje, podržane od sindikata, koji tvrde da su bacili pare jer su im deca nešto naučila za prijemni. Dakle, vi učenje sopstvenog deteta doživljavate kao bacanje para. I tu imamo još jednu činjenicu, zbog koje je takođe trebalo tražiti ostavku ministra, a ta je činjenica da deca, ako im se ne plate časovi, ne mogu da polože malu maturu. Šta onda radi škola, i zašto plaćam porez za školu u kojoj moje dete to gradivo treba da nauči. To je pitanje za raspravu, koje niko ne otvara.

Ako su pare date za učenje gradiva koje nije iskorišćeno na maturi bačene, to znači da roditelji smatraju da to znanje, koje njihovoj deci ostaje, ne vredi ni dinara.

Zato što zapravo, ako roditelji imaju tu svest da će im deca raditi u ovoj zemlji, svuda osim u nekim privatnim firmama, niko im neće proveravati znanje i to znanje im dakle nije ni potrebno. Zato oni to doživljavaju kao bacanje para i to jeste strano, jer smo mi pojam znanja obezvređili potpuno i ono više nema vrednost. Nema te nikoga ko bi izašao i rekao – čekajte, niste bacili pare, vaša deca su nešto naučila. Ne smete to ni da pomenete, jer će vas onda pitati – a čemu će da služi to što su oni naučili i vi tu ostanete bez teksta. Hoće im služiti ako ih pošaljete negde napolje da žive. Ako ih ostavite ovde i nemaju nameru da se bave recimo tehnikom i rade u malim ili srednjim preduzećima, onda šta će im.

Pa evo, bilo je neko istraživanje koje kaže da se mladi ljudi izjašnjavaju u većini da bi uglavnom želeli da se zaposle u državnoj službi – plata leže, a ne mora da se radi. A nekako sam

mislila da je ambicija prirodan poriv mladog čoveka, kad će nešto da napravi ako neće tada.

Pa zato što je to model po kome danas odrastaju mladi. Kao što su devedesetih hteli da imaju neke patike, kad je model bio neki siledžijski polusvet, danas se taj siledžijski polusvet preobukao u odela i mašne, stavio tamne naočare, to je važno, ima fantastične pare, a kad progovori vidite da tu nema znanja. Dakle, šta ja hoću? Hoću da živim tako lepo kao on. **Pa dobro, onda nije nelogično što majka svom detetu hoće da plati pet pari patika po 200 evra, a digne onoliko dževu što je časove platila 100 evra.**

Nije nelogično zato što uvek imate dva izbora – ili ćete da vaspitavate dete da nema društvo i da mu neprekidno stvarate probleme dok ne ode iz zemlje, jer vrednosti koje vi namećete ono ne vidi. I onda je ono u stalnom sukobu između vrednosti u koje kao treba da veruje jer tako tvrde mama i tata, a iz svega što vidi oko sebe proizlazi nešto suprotno. To je ogroman nesporazum i onda vi jednog momenta posustanete i kažete, dobro sine, hajde da živimo kao što se ovde živi. **I onda počnete da mu kupujete testove.**

Tačno. Je l' to igra koju treba da igramo, pa dobro, igraćemo je.

Pa dobro, ali gde se još na svetu igra ta igra?

Ja sam nešto razmišljala, vi imate krajnje ozbiljnih testiranja u celom svetu. Imate čitav niz beskrajno ozbiljnih škola koje možete završavati dopisno tako što se u svakoj zemlji na jednom mestu jednom godišnje polažu testovi. Ja nikad nisam čula da su nekad negde provaljeni testovi. Možemo njih da pitamo kako se to radi. Jeste gest vredan hvale, moram tu da branim ministarstvo, da je neko u ovoj zemlji jednom priznao grešku i odložio ispit iz matematike. Mogli su da se prave da se to nikad nije desilo i da se prave ljudi. To je fantastičan gest koji zaslužuje pohvalu. Ne znam nijedno drugo ministarstvo da je to uradilo. Ali sve ostalo su zabrljali. Ono nesrećno vađenje ministra da nije odgovoran, način na koji on to pokušava da izbeg-

ne, daje sve manje argumenata i onima koji bi da ga brane.

Ne da se brani.

On se zaista više ne može braniti, iako ja pripadam manjem broju građana koji ne bi voleli da on da ostavku, niti da bude smenjen. Reći ću vam zašto. Zato što je to fantastičan gest za populistički nastrojelog potpredsednika vlade, koji će time da dokaže da vlada misli o obrazovanju. E, ja mislim da je to čist politički potez kojim bi se pokazalo da vlada kao misli o obrazovanju, a u suštini se ništa nije promenilo. Mislim da je jeftino da se vlada koja ne misli o obrazovanju nimalo, izvuče iz toga smenjivanjem ministra, iza čega prestaju svi naši zahtevi.

A možda bi to trebalo da bude simbolički čin da sada okrećemo list.

To samo uz uslov da mi poverujemo da odnos države prema obrazovanju zavisi od ličnosti ministra. Ja naravno mislim da stav prema obrazovanju formira vlada. Smena ne bi bila nikakav gest, osim populistički, koji ne bi doveo nigde. Evo, na primer, Finska – vlada je donela stav da zemlju iz nevolje može da izvuče samo obrazovanje, napravila jasnu strategiju i celo društvo se obavezalo da će da je poštuje, nezavisno ko kog momenta bude u vladi. Slovenija je uradila istu stvar, jer je imala društveni konsenzus da se obrazovanje ne dira. Nije dakle stvar u liku ministra. On treba da bude sposoban, obrazovan i tako dalje, ali on je zapravo samo kormilar na brodu koji mora da vodi vlada. Dok ona ne zauzme stav kuda će ići obrazovanje, nemamo ništa od smene ministra. Imamo samo stalni argument – vidite da se trudimo, smenili smo ministra. Dajte neka povuku neki konkretan potez.

Jedan ozbiljan biznismen je na promociji prvog broja „Nove ekonomije“ rekao otprilike – ako se na ovaj način nastavi, a mi živimo u iluziji da je naše obrazovanje dobro, za pet godina neće imati koga da zaposli. Oni dobri će otići van zemlje, a ovi drugi ne znaju da rade.

To je tačno jer mi ne shvatamo da i dalje školujemo ljude za industrijsko društvo, u kome više ne živimo. Mi sada živimo u globalizovanom društvu znanja i visokih

tehnologija. Tom društvu su potrebne drugačije kompetencije. Zato naše obrazovanje treba radikalno da se preorijentiše u smislu kompetencija koje daje ljudima sa diplomom. Tačno je da sve teže zapošljavate ljude jer vama danas treba neko ko zna da samostalno uči, da bi mogao da nastavi da se razvija. Ne treba mi neko ko zna činjenice. Treba da je treniran da rešava probleme u nepoznatim uslovima. Mora da ima poverenje u sopstveno znanje i sposobnost, da je u stanju da samostalno donosi odluke, da zna da radi u timu. Na mnogim univerzitetima sveta na prvoj godini dobijaju probleme koje rešavaju godinu dana, kako se pristupa problemu, kako se pronalaze podaci. To su sve aktivnosti koje mi nipodaštavamo, u odnosu na nauku. Ne sporim ni dalje visoka naučna znanja. Ali to je za 0,5 posto onih koji će otići u svet da uče dalje. A mi treba da osposobimo 99,5 posto onih koji će takođe živeti u globalizovanom svetu.

Knez Miloš Obrenović je u svoje doba slao mlade ljude da idu u Beč i tamo uče razne škole, pa da se vrate u Srbiju i primene i prenesu to znanje. Možda je on shvatio šta nam nedostaje jer je i sam, kažu, bio nepismen. Mi sad štancujemo doktore nauka na dnevnoj bazi, pa izgleda ipak ništa ne shvatamo?

Prvo, mi smo beskrajno umišljeni, uporno mislimo da smo najbolji u svemu, a da uopšte nismo svesni u kojoj smo vrsti problema. Imamo problem sa poimanjem sveta. Još smo u kategoriji koga volimo, a koga ne volimo i ne shvatamo da svet vode samo interesi. A što se tiče diploma – dokle god neko hoće da ih kupuje, one će se prodavati. Toga ima i u svetu. S tim što tamo imate niz testova pa ako imate znanje, sve je u redu, a ako nemate znanje, nemate ni posao. Sve dotle dok je ovde mesto u nekom javnom preduzeću deo koalicionog sporazuma, diploma ne vredi ništa.

A izbori su dobijeni između ostalog i pričama o departizaciji.

Pa sad, ko je verovao u izborna obećanja taj je naivan, šta da vam kažem.

Vučić je zahvaljujući i vama belim listićima (da se ne sporimo sad oko

toga) dobio apsolutnu vlast. Zasad radi ono što je potrebno i u redu, ali šta ćemo ako počne da zastranjuje – nema ko da mu se suprotstavi, a jos manje da ga zaustavi. Može slobodno da se proglasi i za cara.

Prvo, ja mislim da i ovo što radi nije u redu, tu se neću sa vama složiti...

Mislim na Evropsku uniju i Kosovo.

To da, sa tim delom se slažem, ali ne mogu da kažem da se osećam odgovornom, jer prvo ne laskam sebi da imam tu vrstu uticaja. Ja samo mislim da pripadam onima koji su malo jasnije od drugih videli šta se dešava. Ovo što su naučnici na ulici, rezultat je sunovrata koji je počeo ne pre godinu dana, nego mnogo ranije. Ako su izbori išta pokazali, pokazali su ozbiljne probleme u kojima se nalaze stranke za koje smo mislili da mogu da nas vode u svetlu budućnost. I možda je to moralo da se desi, da bi te stranke razumele gde su stigle promovišući veze sa tajkunima, korupciju i sve ostalo. Možda je vreme da se okupe neki drugi ljudi van tog kruga, koji mogu da nam ponude izlaz iz svega ovoga. Ono što imamo od 2004, imamo na delu korumpiranost intelektualaca. To je rak-rana ovog društva. Recimo, u svetu su univerziteti ti koji rade na jačanju kohezije i uspostavljanju vrednosti u društvu. Naši univerziteti ne igraju tu ulogu. Oni se sete da nešto nije u redu kad im treba novac. U demokratskom društvu odlučuje pojedinac. Ako je taj pojedinac neobrazovan, ja mogu da ga ubedim u šta god hoću. Dakle, svakoj vlasti je u interesu da građani budu što manje obrazovani, jer onda njima lakše manipuliraju. Pitanje je zašto ostali na to pristaju, a ne bi smeli. A pristaju jer će dobiti ovaj ili onaj projekat, ovu ili onu funkciju, neku crkavicu. **Dakle, svi smo korumpirani?**

Ono što ja nikako ne shvatam – zašto se čovek koji ima veliku vrednost, na kraju proda za malo para. Ne znam kako je do toga došlo. Imam utisak da su moji profesori u jednopartijskom sistemu krajem 60-ih i početkom 70-ih imali mnogo više odgovornosti i smelosti da iskažu svoje mišljenje, jer su smatrali da im je to dužnost.

A mogli su mnogo više da izgube.

A mogli su mnogo više da izgube.

Nisam naučio da lajem iz čopora

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Oktobar
2016.

Znam da su vam već postavljali ovo pitanje i da je daleko od originalnog, ali ne mogu da odolim, pa ću vas i ja pitati - zbog čega jedan umetnik koji kroz svoje delo može da pošalje vlastito viđenje ili kritiku društva, odluči da se politički angažuje?

Ako se ne bavite politikom, ona se bavi vama. Ovaj intervju sa mnom je takođe politički čin - par ekselans. Zamislite da ja sada ispusjem vlastodršce i da najgorim rečima okarakterišem vladavinu vođe i njegove stranke. Vi biste bili involvirani u jedan ozbiljan politički čin, bez obzira na to što ste tu da „samo“ postavljate pitanja. Podsetiću vas na Vaclava Havela koji je uspeo Čehoslovačku da provuče kroz vrlo turbulentan period. Veliki mađarski pisac Arpad Genc je takođe bio uspešan predsednik i političar. Winston Čerčil nije dobio Nobelovu nagradu za mir, već za književnost. Inače, onaj ko je pisao „Rat i mir“ nije dobio tu nagradu, a Čerčil jeste. Zato mislim da nije ništa neobično i neočekivano da se umetnik bavi politikom.

Mene ipak zanima zašto ste vi ušli u politiku, s kojim motivom?

S kojim motivom lekari ili novinari ulaze u politiku? Pitanje je da li u nekom trenutku lično osetite odgovornost, ili je ne osetite. Da li nešto može da se uradi, popravi, koriguje ili ne. Ako razmišljate sa olimpijskih visina, onda ćete politiku ostaviti fukari i lezilebovićima. Predaćete je falsifikatorima diploma i tela.

Verujem da ste primetili da u srpskom parlamentu postoji jednak broj lažnih diploma i lažnih grudi ili usana. To su posebne vrste anatomskih falsifikata. Gle-

Siniša Kovačević, dramski pisac, reditelj i profesor. Većiti opozicionar koji decenijama govori i piše o patriotizmu. S velikom dozom ljutnje priznaje da je rodoljublje u Srbiji postalo utočište za pojedine hulje. Kako sam kaže, njegovo političko iskustvo je isključivo opoziciono i svedeno na to da bude uspešan kritičar i kritizer svega trenutno postojećeg

dajući ciceronovsku sentencu koja je, iz potpuno nejasnih razloga, pripisana Kenediju, pravo pitanje nije „šta Rim može da učini za tebe“, nego „šta ti možeš da učiniš za Rim“. Meni se u jednom trenutku učinilo da je reč o moralnom načelu da se zapitam kako mogu da pomognem svojoj zemlji.

Dojadio mi je da moji studenti odlaze, dojadilo mi je da se na političkoj mapi Srbije smenjuju jedna te ista lica koja samo presvlače dresove ili potpuno menjaju svoje političke poetike. Gle čuda – od vegetarijanaca postaju krvopije ili obratno, od krvopija postaju vegetarijanci. Prevedno na nepopularnu reč u Srbiji, a to je patriotska odgovornost, želeo sam da pokušam nešto da promenim. Međutim, moram da priznam da je moj transfer u politiku bio potpuno pogrešan.

Poznato je da sam izvesno vreme, to jest tri godine, proveo u DSS-u, na poziv tadašnjeg lidera i to u periodu kada je partija sišla s vlasti. Otišao sam a da nijednog trenutka nisam imao priliku da osetim taj ukus odgovornosti. Ne samo profesionalne, već i moralne i etičke odgovornosti. Moje političko iskustvo je isključivo opoziciono i svedeno na to da budem uspešan kritizer i kritičar svega postojećeg. Ovo je jedan mali lament nad vlastitom političkom sudbinom kao homo politikusa.

S druge strane, moje bavljenje politikom je mnogo starije. Svi moji komadi i ono što sam radio su politički. Zalomila mi se ova zemlja koja se već dva veka više ili manje uspešno batrga u stalnim turbulencijama. Dakle, politika je naša sudbi-

na. Mi smo daleko od Skandinavaca ili zemalja sa srećnijim geografskim širinama. Moja bibliografija je puna zabranjenih i, usudio bih se da kažem, proskribovanih komada koji su s mukom stizali do „svetlosti dana“. Kako ja da pišem apolitičan komad o Srbiji? Dvoje se vole, a treći smeta! O tome mogu da pišu Danci i Finci.

Ako se vratimo na temu ovog razgovora, mogu dvoje da se vole, ali treći smeta iz političkih razloga. Samo kroz jedan letimičan i brzi prelet kroz prethodni vek, shvaćete šta se ovde sve dešavalo. Zar od mene neko očekuje da pravim vodvilje i da odustanem od intelektualne i stvaralačke odgovornosti? Ja na to nemam pravo.

Da li je kod vas postojao strah da se ne uprljate političkim angažmanom?

Teško ćete vi očistiti septičku jamu, a da ste obukli beli mantil. Nisam ja imao iluziju da ću iz te priče izaći potpuno neuprljan, ali sam se trudio da mi ruke i obraz ostanu potpuno čisti. Verujem da sam u tome uspeo.

Koliko ste uspeli?

U našoj balkanskoj krčmi u kojoj kad se ugasi svetlo svako se dohvati toljage, stolice ili britve, ja laskam sebi da sam maksimalno izašao čist. Ja sam u politiku ušao kao formiran čovek. Već sam bio preveden na deset jezika. Bio sam dobitnik svih nacionalnih priznanja i one bivše države i onih koje su nastale posle nje. Imao sam potpunu socijalnu sigurnost, za razliku od većine svojih sunarodnika.

Ne govorimo o sunarodnicima, već o političarima.

Nisam ušao u politiku željan silikonskih sekretarica. Ja sam se lepih žena naljubio.

Siniša Kovačević

Uvek sam vozio odličan auto i živim jedan relativno pristojan život. Dobro zarađujem od svog posla.

Da biste se bavili politikom, potrebne su tri stvari: veliki novac, logistika odnosno infrastruktura i potrebno je vreme. U ovom trenutku nemam ništa od toga, što ne znači da ću postati apolitičan. Uvek ću reagovati kad se narušavaju osnovni moralni postamenti.

Srpska politička mapa je prenaseljena. Imate preko sto stranaka. Ovo je vreme žaba koje krekeću, svaki dan ih je sve više i više i ubeđene su da su hor koji bolje peva od hora Bečkih dečaka ili Boljšog teatra. Ono što je intelektualno validno i respektabilno, uglavnom se distranciralo. Ja politiku vidim kao urbi et orbi, odnosno služenje građanima svoje zemlje i zemlji u kojoj ste rođeni. Bavljenje politikom za mene nije kraći put do privilegija.

A gde toga o čemu govorite ima?

Pa sad i ja vas da pitam! Da li je, na primer, suština bavljenja politikom ugradnja u neki tender?

Duboko verujem da je krađa veliki greh. Ono što neko danas ukrade, njegova će generacija dati na lekove. Tako sam va-spitavan i podizan. Na tome su me podizali i otac i majka, moje babe i dedovi. Ukradeno i oteto je proketo. Postoji ta jednostavna rečenica NE UKRADI, a isto tako i rečenica NE POŽELI NIŠTA ŠTO JE TUDE. Za ovu drugu rečenicu nisam sebe podigao do nivoa potpune svesti da ne mogu da poželim nešto tuđe. Međutim, mogu sebe da podignem do tog nivoa svesti da ništa tuđe što sam poželeo ne bude moje. Nebitno je da li je to tuđa žena ili tuđa kruška. Sasvim je svejedno. Citiraću svog pokojnog oca, koji mi je dao nekoliko krucijalnih saveta i pamtiću ih celog života: „Ako proživiš život tako da te niko ne kune – odlično! Ako imaš samo jednog koji te blagosilja – onda nisi uzalud živeo.“

Vi ste citirali Getea, a ja ću vas. Rekli ste da je „rodoljublje postalo utočište za pojedine hulje“. Ko su hulje i kako ih prepoznajete?

Ljudi su pisali eseje i doktorske disertacije na hiljadama strana o tome šta je rodoljublje. Primetno je da u modernom pesništvu nema rodoljubive lirike.

A onda su se pojavile političke hulje koje su rodoljublje unovčile na savršen način, shvativši da je rat najbolji od svih poslova i biznisa. U ovom trenutku u Srbiji imate značajan broj ljudi kojima kad kažete patriotizam ili rodoljublje, s jednom dozom indignacije i kvazisuperiorizma počnu da vas ismevaju.

Ja sam radije u stroju s Dučićem, Rakićem, Jakšićem, Šantićem i Zmajem, nego sa neokolonijalnim dođošima koji bi sutra za tepsiju ribe ili hamburger prodali Kosovo ili Dorčol.

Ko su hulje?

Nisam završio misao. Možda vam se ovo neće dopasti, ali ću vam reći - hulje su političke i novinarske bitange koje su sve prodale. Oni su glavni krivci zbog čega danas mi o patriotizmu u ovoj zemlji govorimo sa sasvim drugim predznakom u odnosu na Amerikance.

Hoćete da mi kažete da oni nemaju te iste bitange?

Imaju! Ali imaju i kontratežu na drugoj strani. Da vas podsetim da je Hilari Clinton pre nego što je kolabirala, zamerila Americi da više nema dovoljno rodoljuba. Cela njihova spoljna politika se temelji na patriotizmu. Nažalost, u njihovom slučaju, zaogrnuti plaštom patriotizma bombarduju sirijsku decu.

Postoje osećanja koja su kategorisana kao imperativi. Niste birali oca i majku. Naravno, govorim o normalnim okolnostima. Taj zadah na pelinkovac i na jeftin duvan kod vašeg oca metalostrugara vam ponekad smeta i ide na živce. Ali, pretpostavljam da ga ne biste menjali za akademika. Kad idete po svoje dete u školu, nećete ga zameniti za odlikaša, bez obzira na to što možda nije dobar učenik ili što ima dioptriju minus sedam.

Ko su bili rodoljubi devedesetih?

To su valjda bili isti oni ljudi koji su s jednom dozom značajnog patriotizma pokušali da odbrane Jugoslaviju.

Da li tu svrstavate i Miloševića?

Ja mislim da je Milošević jedan od krivaca za ceo haos u kome se danas nalazimo. Naravno, nisam poput nekih sklon da svu krivicu pripišem samo njemu. Mrtav je i zato ne bih o njemu ni da govorim. Zašto mrtvom vuku meriti rep?

Postaviću retoričko pitanje. Šta bi se desilo da je Milošević prepoznao date političke okolnosti i da je imao nekog da ga bolje savetuje? Da li jedna fraza može da izmeni istoriju? Na primer, da je na Gazimestanu umesto drugarice i drugovi rekao dame i gospodo, ili da je izgovorio samo jednu rečenicu – da će Srbija raspisati prve više-stranačke izbore. U kom smeru bi se kretala istorija Balkana?

Pogrešna politika je uništavala naše živote. Gde su sada patriote iz devedesetih?

Većine više nema, sakriveni su ispod nekih humki, krstova ili petokraka. Ali se zato, gle čuda, politička fukara ne menja ni u Srbiji, ni u Hrvatskoj, Crnoj Gori, Makedoniji i Sloveniji.

Kad se ponovo svi oni uhvate u kozaračko kolo, osnovno pitanje koje treba postaviti u ime dvesta pedeset, trista hiljada mrtvih i skoro tri miliona raseljenih, biće - ko je ovde koga j...o. Kad veliki gazda ponovo podvikne „pogrešio sam, vraćaj se u Jugoslaviju“, znate ko će nam pričati hvalospeve o bratstvu i jedinstvu i nanovo proizvoditi talase adrenalina? Biće to Bakir, Tači, Vučić, Milo, Plenković... To je sudbina malih država i malih naroda koji ne mogu sami da određuju svoju političku sudbinu. Bio sam ubeđen da su ratovi relikti prošlosti. Nažalost – nisu. Bojim se da će ih biti ponovo, zato što se na Balkanu koeficijent mržnje ne množi viškom razlika, nego viškom sličnosti.

Da li mislite da je količina mržnje koja je proizvodila ratove i dalje prisutna među narodima na Balkanu?

Pre nego što direktno odgovorim na pitanje, podsetiću vas da je moja obaveza kao intelektualca da iznosim svoje stavove i da ih branim sa onoliko argumenata sa koliko umem i mogu. Dakle, na nesreću, mislim da se i dalje mrzimo, a da razlog leži u činjenici da smo mi zapravo jedan narod. Srbi, Hrvati i Bosanci odnosno Bošnjaci su jedan narod.

Kako se zove taj narod?

Uopšte nije bitno kako ćemo ga zvati. Reč je o jednom jeziku, jednom mentalnom i emocionalnom kontekstu, koji su identični. Gotovo isti folklor i istorija, a tri religije i milion mržnji. Možda će neke buduće generacije, koje dođu posle nas, prevla-

dati sve naše nesuglasice. Moguće je i da ćemo živeti potpuno odvojeno, bar da se poštuje neki kućni red i da se od dva do pet ne koljemo.

S obzirom na stavove koje ste izneli po pitanju budućnosti Balkana, šta vas zapravo najviše brine?

Brine me budućnost moje dece i unuka i mojih studenata. U meni ima dovoljno godina, cinizma i autocinizma da mogu sa ozbiljnom dozom superiornosti da se branim od svega. Međutim, ne mogu da budem ravnodušan na dešavanja u državi i oko nje.

Rekli ste da ne želite da živite u državi koja ima vođu i gde se na partijskim kongresima aplaudira kao u Severnoj Koreji. Ipak ste ovde.

Sad mi je malo kasno da pakujem prnje. Sa žalošću konstatujem da živim u državi u kojoj jedan čovek odlučuje o svemu: o količini aflatoksina u mleku, sudbini Zvezde i Partizana, koliko će se oranica prodati, hoće li biti stadiona ili bolnica... Mislio sam da smo te dečje bolesti preboleli. Ali to ide na dušu njemu i njegovim poltronima koji su ga okružili. Oni su svesni da je trenutna pozicija u kojoj se nalaze, u istorijskom smislu - sad i nikad više.

Kako mislite nikad više? Da li možete da prebrojite stranke koje su neki od njih za ove godine promenili kako bi ponovo bili na vlasti ili uz nju? Zašto verujete da se to neće iznova dešavati?

Moderno vreme ima tu rdavu ili dobru mogućnost da fantastično pamti. Samo jedna generacija pre nas je mogla na trgovima da govori šta god poželi, čak i u intervjuima da priča šta hoće. Nakon pet ili petnaest godina to bi bilo zaboravljeno. Malo je onih koji traže i čitaju u arhivama *Politike* i Radio Beograda šta je neko izjavio 68. godine. Sad pritisnete samo jedno dugmence i pročitate kako je Siniša Kovačević govorio nekih godina.

Pun je Jutjub snimaka čoveka koji se pre petnaest minuta, u istorijskom smislu, ukopavao oko Karlobaga, Ogulina i Virovitice, u parlamentu pokazivao robijaško odelo za svog političkog protivnika s kojim se kasnije ljubio i grlio... Političar iz grada u kome sam ja rođen je nedavno postao ministar poljoprivrede, a u tri mandata je

promenio tri stranke. Ja ne umem da oćutim takve stvari i neću da ćutim.

Svako ima pravo na promenu, ali to mu ne daje za pravo da sa tolikom dozom političke superiornosti odlučuje o mojoj sudbini. Ne mogu da mu verujem zato što ne znam šta će uraditi u ponedeljak.

Pogledajte samo broj tih političkih preletača i prevrtača. Oni nisu samo menjali stranke, nego su menjali ideologije i odlazili u potpuni politički opozit, iz evroskepe i evrofobičnosti u evrofanatizam. Politika mora da bude praćena moralnim regulama, inače nije politika nego je kurvanje i kupleraj.

Ipak, za ovu politiku, sudeći prema rezultatima izbora, postoji podrška.

Znate šta kaže Maršal Makluan o javnom mnjenju, i to u razvijenim državama poput Amerike i Kanade? Da političari uz pomoć medija oblikuju javno mnjenje kao što pekar oblikuje testo svojim veštirim rukama. Svako ko ima medije pod kontrolom i ogroman novac kojim će baratati, imaće podršku.

Znači, mediji opet nisu odoleli izazovima?

Moram odmah da kažem da sa dubokim poštovanjem i velikim naklonom govorim o nekim poštenim novinarima i medijima, o ljudima koji nisu prodali veru za večeru. Oni su sačuvali dostojanstvo profesije. Nemojte me terati da govorim imena, jer mi se može dogoditi da nekog zaboravim. Vrlo dobro znate da je u vašoj branši značajan broj i takvih novinara.

Vas godinama prati glas da ste evroskeptik, a vi ponavljate da zapravo ne podnosite birokratsku mašineriju Unije. Kakva su vaša osećanja prema Evropi?

Ja sam evrofanatik, obožavam Evropu! Sve evropske bulevare i prestonice premerio sam svojim koracima. Volim Evropu Bitlsa, Sida Višiza, Sex pistolsa, Tomasa Mana, Almodovara, Čerčila, De Gola, Mančester junajteda, Real Madrida... Evropu Vaclava Havela, Mocarta, Betovena... Međutim, izuzetno je bitno praviti razliku između tog kulturološkog i civilizacijskog fenomena koji se zove Evropa i onoga što je megalodržavni projekat zvani Evropska unija. Svojevremeno sam pisao drame koje su se bavile Kominternom. Zahva-

ljujući tom radu stigao sam do određenih istorijskih podataka. Komunistička internacionala je imala svoju glavu i srce u Moskvi. Tamo se išlo po misao, ideologiju i kadrovska rešenja. Sada se u Briselu odlučuje o svemu: od toga ko će biti novi komesar, do toga kolike će biti dimenzije krastavca... Unija je postala kominteristički model.

Da li to znači da verujete da Brisel ima značajnu ulogu ko će i kada doći na vlast u Srbiji?

Mislim da ne. Verujem da u našem slučaju mnogo veći uticaj ima Amerika. Ali ničija nije do zore trajala.

Svi problemi o kojima mi razgovaramo su nastali iz socijalne bede. Nas takozvana politička elita ubeđuje da je za zemlju najbolje da vojvodanske njive postanu švapske ili arapske. Da svi radimo za dve stotine evra, a naša će deca biti nadničari i napoličari, dok će one koji završe fakultete zapošljavati kao magacionere. Poznata je rečenica Gedeona Dunderskog „Čija njiva – njegovi hlebovi“. Oni nas uvlače u neokolonijalni koncept, a mi se ponašamo kao voline koje se raduju jarmu. Niko neće da kaže kako nije dobro da sve u ovoj zemlji bude tuđe, od fabrike dugmadi i fabrike kondoma, do hidrocentrala u budućnosti.

Pitam se odakle ta vrsta ekonomskog šovinizma da strancima dajete deset hiljada evra za otvaranje jednog radnog mesta. Zar mislite da neki promućurni vojvodanski zemljoradnik ne bi sa sto hiljada evra znao kako da zaposli deset ljudi? Recimo da napravi farmu svinja.

Imao bi konkurenciju u Tenisu.

Narod će shvatiti da ne može normalno da živi od 200 evra koliko dobija od nekog Korejca, Arapina ili Nemca. Počeće da razmišlja da li za taj novac da kupi pelene, konopac ili pajser. Ja se bojim, poznajući ovaj narod, da će se odlučiti da kupi pajser.

A vi volite da iskačete iz pravila zajednice?

Što bi rekao Bora Čorba – ja ratujem sam. Šta mislite, na šta bi ličilo da ja odjednom počnem da govorim kako „Evropska unija nema alternativu“, ili da okačim sliku Angele Merkel, Hana ili Kurca i da počnem da se klanjam pred njegovom slikom.

Znate, ja sam naučio da ne lajem iz čopora. Nije to jednostavno, ali kasno mi je da se menjam.

Politika, patetika i Zapad spolja i iznutra

Tekst:
Miloš Teodorović

Septembar
2013.

To misliš zbog ovih pet eksperata?

Pisano je već o toj ideologiji eksperata. To naprosto dobro zvuči. Međutim, politiku vode političari. Zato postoje izbori i stranke. Političari su oni koji preuzimaju odgovornost. Takozvani eksperti, nestranačke ličnosti, ne znam ti šta, mogu da pomognu u nekim specifičnim oblastima. Kao što je recimo kultura. Ja stvarno ne mislim da ekonomsku ili spoljnu politiku zemlje ili vojsku, treba da vode nekakve ličnosti koje niko nije birao.

Baš za kulturu, reklo bi se, da su izabrali dobro rešenje.

Nisu oni izabrali dobro rešenje, nego se dobro rešenje nametnulo nakon što su sva druga rešenja potrošena. To je po onom starom Marfijevom zakonu da će se ljudi razumno ponašati tek pošto istroše sve pogrešne opcije.

Ili je posle Bratislava Petkovića sve dobro?

Ima i u tome istine. Posle Petkovića je sve zaista dobro. I da postave bilo kog čoveka koga nahvataju na ulici, sigurno gori ne bi bio. Ali bez obzira na to, i bez obzira na okolnosti u kojima je Ivan Tasovac izabran, kada su videli da sa kulturom ne mogu mnogo da se raskusuravaju na partijskoj osnovi, a pri tome su se žešće okliznuli sa Tasovčevim prethodnikom, zapravo im i nije preostalo mnogo toga. Onda je SNS to prepustio SPS-u, pretpostavljam da je Dačić neko vreme ubedivao Srđana Dra-

gojevića kao čoveka koji pripada njegovoj stranci da se toga poduhvati, a pošto je Dragojević očigledno imao pametnija posla, na kraju se došlo do Tasovca. **I jedan i drugi u onome što rade, izvan rasprave o kvalitetu, dosta igraju na kartu dobre reklame. A to je baš ono što je Vladi prevashodno bitno?** Kako da ne. To je činjenica. Ja nemam neki naročiti problem sa tim. Recimo kada gledam neki Dragojevićev film, razmišljam da li je dobar ili nije. Ne o ličnosti Srđana Dragojevića, da li je on samoreklamer ili nije. Neka bude, samo neka snima dobre filmove. Tako je i sa Tasovcem. On je čovek koji je u svojoj oblasti uradio jednu očigledno veoma dobru stvar i nemam tu šta da zamerim. Ono što je meni važno, to je da vidim da na to mesto dođe čovek koji zaista pravi jasan diskontinuitet sa ovih godinu dana kulturne politike u Srbiji. Dakle, nije dovoljno da dođeš i kažeš, 'ok, od sada sam ja ministar', 'od sada ćemo da radimo drugačije'. To se podrazumeva. Ali moraju i da se isprave sve greške prethodnika. Mi smo imali godinu dana jedne vrste ideološkog terora nad srpskom kulturom. Gde su mogli da zavedu nekakav svoj red, to su činili. Smenjivali su ljude, dovodili su najmračnije likove iz devedesetih godina u kulturne institucije, pravili čudesa sa recirilizacijama i ne znam ni sam sa čime.

gojevića kao čoveka koji pripada njegovoj stranci da se toga poduhvati, a pošto je Dragojević očigledno imao pametnija posla, na kraju se došlo do Tasovca.

I jedan i drugi u onome što rade, izvan rasprave o kvalitetu, dosta igraju na kartu dobre reklame. A to je baš ono što je Vladi prevashodno bitno?

Kako da ne. To je činjenica. Ja nemam neki naročiti problem sa tim. Recimo kada gledam neki Dragojevićev film, razmišljam da li je dobar ili nije. Ne o ličnosti Srđana Dragojevića, da li je on samoreklamer ili nije. Neka bude, samo neka snima dobre filmove. Tako je i sa Tasovcem. On je čovek koji je u svojoj oblasti uradio jednu očigledno veoma dobru stvar i nemam tu šta da zamerim. Ono što je meni važno, to je da vidim da na to mesto dođe čovek koji zaista pravi jasan diskontinuitet sa ovih godinu dana kulturne politike u Srbiji. Dakle, nije dovoljno da dođeš i kažeš, 'ok, od sada sam ja ministar', 'od sada ćemo da radimo drugačije'. To se podrazumeva. Ali moraju i da se isprave sve greške prethodnika. Mi smo imali godinu dana jedne vrste ideološkog terora nad srpskom kulturom. Gde su mogli da zavedu nekakav svoj red, to su činili. Smenjivali su ljude, dovodili su najmračnije likove iz devedesetih godina u kulturne institucije, pravili čudesa sa recirilizacijama i ne znam ni sam sa čime.

Imali smo jednu nacionalističku mantru. Sad dolazi Tasovac za kog ne

možemo reći da baštini tu vrstu ideologije. Da li to znači da je shvaćena greška?

Ne mislim da su oni bilo šta shvatili. Naravno da nisu. Ali su shvatili da im ta vrsta problema ne treba. Otvorili su još jedan front. To je front sa onim što je nekakva relevantna kulturna produkcija i sa ljudima koji nešto znače u kulturi u ovoj zemlji. Taj front je njima potpuno sporedan. Šta će Vučiću još problem sa intelektualcima, sa umetnicima. Dakle, pretpostavljam da je u jednom trenutku shvatio, ajde da pustimo to, šta će nama to. Uostalom, poznato je i da je Petković pre svega Nikolićev kadar i da je ovaj nesrećni Lale Pavlović, koji je zapravo neka vrsta njegovog mentora, takođe Nikolićev čovek. Reklo bi se da Vučiću nije bilo naročito teško da žrtvuje te ljude, jer ionako nisu iz nekakvog jezgra njegove ekipe. Istovremeno računa da će dobiti kakav-takav mir sa kulturnom scenom, iza koje ne stoje nikakve divizije, što bi rekao Staljin, ali ipak nekakav svoj uticaj ima. Na kraju krajeva nije ni važno da li su shvatili. Meni je važno da li će Tasovac, a) hteti, u šta ne sumnjam i b) moći da ne samo ubuduće radi drugačije, nego da se ponaša politički. Ti uvek možeš da kažeš „ja nisam političar“, ali ti si ministar. Biti ministar je politička funkcija. Ovo što je rađeno u poslednjih godinu dana je politička osveta onome što je najvrednije u kulturi Srbije. Novi ministar to mora da ispravi.

Teofil Pančić

Moraš da kreneš tragovima svog prethodnika i da popraviš ono što je on zabrljao. Pre bih rekao pokušaj osvete. A to što osveta nije uspela, znači da su one snage koje baštine drugačije vrednosti danas ipak jače u Srbiji. Uostalom, pritisak je bio toliki da je Petković morao da ode.

Mislim, besmisleno je govoriti o tome koju vrstu vrednosti baštine ljudi kao što su Vučić i Dačić. Pa znamo koje su to vrednosti.

Pa baš i ne znamo.

Pa kako ne znamo? Kada kažemo devedesete u Srbiji, to su oni. To su ljudi koji su bili vodeći ljudi stranaka koje su vladale tada u zemlji.

Pa menjaju ljudi mišljenja, Erik Gordi kaže da to na Zapadu čak više cene.

Jeste, ali ti si me pitao šta baštine. Baštine to. Druga je stvar šta oni danas ispovedaju. Danas oni, na neki manje ili više suvisli način, kod Dačića uglavnom nesuvisli, pokušavaju da uspostave neki drugi set vrednosti. Ja mogu to da pozdravim, mogu da im verujem ili da im ne verujem, ali dobro, idemo dalje, videćemo. Naravno, nije tu kultura nešto strašno veliko i bitno, ali jeste negde simbolički važno da sada imamo tog Tasovca umesto onog nesrećnika. Ali, videćemo šta će od toga biti urađeno.

Prošlo je godinu dana ove vlade. Da li je kod Vučića u tom periodu bilo više populizma ili politike?

Kod Vučića je i politika populizam. Kod njega je sve populizam. Od kad pratim njegovu karijeru, od ranih devedesetih, koje god je vrednosti, ideologiju zastupao, on ih je uvek zastupao na način kroz koji je tragao za pažnjom i obožavanjem. To mu je za vreme njegove radikalske karijere išlo dobro na jedan način, sad mu očigledno ide još bolje na neki drugi, ali on uvek ima tu potrebu da bude voljen, da bude obožavan i da sebe prikazuje kao žrtvu. Dakle, šta god bilo u pitanju, uvek je on u centru pažnje. Uvek su njegovi „lični problemi“ u centru pažnje. Ta njegova stalna potreba da se покаže kao neko ko se žrtvuje, kao neko ko je na sebe preuzeo strašno mučan i težak teret, ko ima strašne i teške dileme, pa se onda izveštavamo da li je premoren, da li ima visok pritisak, da li je išao na infuziju, da li je ovo, da li je ono... Ili, s druge strane, njegove duševne patnje, setimo se ono oko

Kosova u vreme pregovora u Briselu i tako dalje. Ta vrsta patetizacije političkog, sama po sebi je takođe populistička. Nije populizam samo kad idete okolo i govorite da će hleb biti tri dinara.

A koliko je neobično to što Vučić skoro pa bez izuzetka u svojim javnim pojavljanjima govori o onima koji ga kritikuju, optužuju, a kojih trenutno baš i nema tako mnogo...

Zapravo ih ima veoma malo, ali sama potreba čoveka koji u ovom trenutku bez sumnje jeste najmoćniji političar u Srbiji, da koristi tu vrstu jezika prema svojim ionako malobrojnim kritičarima, takođe je pokazatelj jedne vrste autoritarnog sindroma. Nije dostojno čoveka koji ima toliko političke moći skoncentrisane u svojim rukama, koji je predsednik daleko najjače političke stranke u zemlji, da stalno kad god mu neko stane na senku, on to mora da prokomentariše. Često se u poslednje vreme povlače te, po meni, dosta neukusne paralele Vučića i Đinđića. Ali pogledajte Đinđića. On je bio izložen neuporedivo jačoj baražnoj vatri kritike. Svakog dana svog premijerskog mandata, da ne govorim o njegovoj prethodnoj političkoj karijeri. Ali je on terao svoju stvar i morali ste mnogo da ga vučete za jezik da bi uopšte replicirao svojim kritičarima.

Je li to malo paranoično, to što Vučić svuda vidi protivnike, da ne kažem neprijatelje?

Pa jeste, mada stvarno ne bih hteo da ulazim u nekakvo psihologizovanje ličnosti Aleksandra Vučića, ali mislim da tu postoji neka vrsta temeljne nesigurnosti. Da on negde ni sam ne zna u šta je ukoračio i da pokušava da se etablira na jedan način kojem možda nije dorastao. Kako bih to objasnio.... Đinđić je, sad da ga ne glorifikujem jer je to postalo previše moderno, ali je on naprosto bio čovek sa jednom ozbiljnom i intelektualnom i političkom karijerom. Bio je utemeljen čovek, siguran u sebe, ako nije znao šta radi, onda je u najmanju ruku znao šta želi i šta mu je cilj. Vučić negde luta. Pre svega on je čovek koji je fundamentalno promenio sopstveni politički identitet, odbacio je jednu košuljicu, ova druga mu još ne stoji nekako prirodno, još se u njoj ugnežđuje. To je

problem političkog identiteta. Ali, na kraju krajeva, mene taj problem ne zanima u meri u kojoj je to njegov lični problem. Zanima me u onoj meri u kojoj postaje naš problem, problem ove zemlje.

Za zemlju je pre svega bitno koliko je on promenio svest o vrednostima koje brani. Veruješ li da jeste?

Šta ja imam njemu da verujem. Bitno je samo da li je politika koju on oličava u tom smislu verodostojna. Po meni ona nije verodostojna iz proste činjenice što ja tu politiku još ne vidim.

Ni posle ovolikog iskoraka vezanog za Kosovo?

Znao sam. Naravno. Šta ćeš drugo da kažeš? Zašto si rekao baš to? To je jedino što si mogao da kažeš.

Ne tako davno, pre godinu i po dana, bilo je nezamislivo tako nešto očekivati od njega.

Zašto se nije moglo očekivati?

U onome što je govorio nije bilo znakova da će tim putem krenuti.

Ja mislim da je to nešto najjednostavnije što je mogao da uradi. I to su uradili i on i Dačić. Jednostavno imaju jednu stvar koja je ionako već izgubljena. Svi u Srbiji znaju da je ona izgubljena. To famozno Kosovo. Na kraju krajeva bili su prisutni dok je ta stvar gubljena. Bili su na vlasti u to vreme. Imali smo ovaj period demokratskog cikuliranja sa Kosovom i tako dalje. Ovi su na to došli i taj posao su morali da obave. Prvo, Zapad ih nikada bez toga ne bi podržao. Jasno je da je činjenica da su oni uopšte dobili tu vrstu poverenja da mogu da formiraju vlast u Srbiji, a da to ne bude ocenjeno kao ne znam kakav skandal, samo na osnovu kredita te vrste. Dobro, nemam ništa protiv. Naprotiv. Ali šta je tačka broj dva? To je moj permanentni problem sa tom vlašću od njenog samog početka. To što ona isključivo prema spolja emituje pozitivne signale. Prema unutra ne, osim ponekog izuzetka, a možda je jedan od takvih ovaj sa Tasovcem; ja ne vidim da oni Srbiju iznutra žele da modeliraju na taj način. Jedan od ova dva Vučićeva klona, sad ne mogu da budem siguran da li Nikola Selaković ili Nebojša Stefanović, rekao je da Srbija treba da bude Zapad spolja, a Istok iznutra. To je filozofija koje se ja sve

vreme bojim. To je filozofija lučenja firmajza od sreće zbog Briselskog sporazuma. Znači, važno je da je to potpisano i nema veze šta se u Srbiji događa.

Baš to se nekako i manifestovalo u svemu što se u kulturi dogodilo.

Naravno, to je najdrastičniji primer. S jedne strane smo kooperativni, Evropejci, ovakvi, onakvi, čitamo „Filozofiju palanke“, Maksa Vebera, a sa druge strane najmračniji likovi iz devedesetih nam vladaju kulturom, pa čak donekle i medijima. Izvini molim te, Ratko Dmitrović u „Novostima“ i tako dalje. Ta vrsta dvojnosti to je to kada kaže taj, čini mi se ipak Selaković, Zapad spolja, Istok iznutra. Da bih ja verovao tim ljudima, moram svakoga dana i u svakom trenutku da vidim da njihova filozofija glasi ovako: Zapad spolja, Zapad iznutra“.

Vraćićemo se na to, nego, sećaš se kako je Đinđić rekao posle pada Miloševića. Otprilike, može da se desi da posle obaranja jedne diktature skliznemo, pre ili kasnije, u drugu. Preti li taj rizik ovde još uvek?

On nama permanentno preti. Zato što je ovo takva politička kultura. Autoritarna. Zato što je ovo jedna plitko utemeljena demokratija. Pri tome sa nekim mentalitetom, što je dosta nezgodan izraz, koji je sklon autoritarnim prećicama. Koji veruje ljudima koji „lupe šakom o sto“ i kažu „ima bre da bude tako i tako“. Dokle god je tako, nama to uvek preti, bez obzira na to da li govorimo o Vučiću ili nekom Peri, Žiki, Lazi....

Ipak, sam Vučić kaže da će mu biti najteže izboriti se sa našim navikama, našim mentalitetom.

To što je Vučić rekao, to je jedno opšte mesto. Mogao je to reći bilo koji političar ovde u ovih dvadeset godina.

Posle Đinđića baš se nešto i nisu isticali u razgradnji naših loših navika.

Razgradnja koja počinje time da ti ljudima titraš i da im govoriš da nešto ne moraju da plaćaju!? Je li to ta razgradnja na koju Vučić misli? To je jedan od primera. E sad dolazimo do toga da moraju da se plaćaju porezi. Pa će sad da dođe neki Lazar Krstić i da nas utera u plaćanje poreza. Nemam ništa protiv, to je normalna stvar. Ali izvini molim te, tamo gde su potrebe države,

gde državi treba, državnoj kasi, e tu ćemo da budemo rigorozni. A zato ćemo s druge strane građanima da se ulagujemo po tom sistemu – ne mora da se plaća ono što nije neposredna državna potrošnja, nego je potrošnja tamo nečega, čemu država treba neke pare da distribuirati. Na primer, TV pretplata, kultura ... E tu ćemo da budemo fleksibilni. To što Vučić tako kaže jeste slatkorečivo, ali baš nisam siguran da nema nikakvu drugu agendu u glavi, nego samo kako da izmeni naše loše navike. Mislim da čitanje Vebera nije baš dovoljno za to.

Kada je Dinkić izbačen iz Vlade, rekao je da je to korak do onog na kome će isto da prođe i Dačić. Tako i izgleda da će biti. Kakva će biti ta Srbija kojom će vladati sami naprednjaci?

Zanimljiva, možda i preterano zanimljiva.

Još je zanimljivije pitanje koliko će trajati?

Na to pitanje niko ne može da ti odgovori. Samo se seti da je pre dve godine malo ko mogao da zamisli da će demokrate tako lako i brzo da ostanu bez vlasti. To može da potraje veoma dugo, a može da se raspadne na nekoj stvari koju mi u ovom trenutku naprosto ne možemo da predvidimo, jer je neka okolnost koja će nastupiti. Ali što se samog Dačića tiče, jasna je stvar da je Vučić uleteo u jedan dil koji je bio samo privremeno rešenje. Međutim, u međuvremenu dolazi do fundamentalne promene. U međuvremenu se Vučić nameće kao taj koji je jači i od Tomislava Nikolića (čija je pobjeda zapravo bila uslov formiranja ove vlade) i od Dačića. Razume se da on želi tu poziciju da kapitalizuje. Privremeno je to rešeno ovom rekonstrukcijom. Svima nam je jasno da to nije ono pravo. U svakom slučaju neko je to dobro rekao da Vučić stalno davi Dačića kao zmija žabu. I to će pre ili kasnije doći do kraja, a ja ne vidim da Dačić ima nekakav relevantan odgovor.

A ta Srbija kojom će eventualno vladati naprednjaci, biće to „Zapad napulju, Istok unutra“?

Mislim da su i oni sami tu u velikom previranju...

Ali nema uzbune. Ne čuju se glasovi intelektualaca, nema upozorenja. A ako je tako, s obzirom na to šta je

Srbija prošla, onda jeste trenutak za uzbunu.

Ja sam to poredio sa stanjem u Srbiji kasnih osamdesetih kada je Milošević došao na vlast, a pre prvih višestranačkih izbora. Period takozvane antibirokratske revolucije. Kada su se odjednom svi od takozvanog običnog naroda, pa do vrhunskih intelektualaca, uz vrlo malo izuzetaka, zaljubili u Slobodana Miloševića i tolerisali mu sve moguće gluposti i najstrašnije moguće stvari, jer su ga videli kao nekakvog izbavitelja. Meni se čini da je Srbija sada pomalo ponovo u toj poziciji. Kao što je Milošević taj koji će da reši Kosovo...

Tako je sad Vučić taj koji će da reši sve?

On je taj koji će između ostalog da reši Kosovo, ali u onom obrnutom pravcu. Dakle, da nas oslobodi Kosova, a onda će da reši i sve drugo. Kad je o intelektualcima reč, ne treba ih precenjivati. Oni su ljudi koji svoje intelektualne resurse ponekad koriste dosta štedljivo. U stanju su da istolerišu najneverovatnije stvari, ako misle da će to na bilo koji način da im se isplati. Tako da se bojim da mnogi čute iz neke vrste oportunitizma, ili prosto pokušavaju da se negde uglave ili ugnezde u taj nekakav novi politički i institucionalni pejzaž u Srbiji. Neko bi voleo da bude ambasador, neko drugi bi voleo da bude direktor, pravnik... Tu se otvara čitav niz mogućnosti i ne valja se tu zamerati čoveku koji je ne samo trenutno najmoćniji, nego imamo procene da ako ne napravi neku veliku glupost, može još nekih pet ili deset godina biti glavni čovek u Srbiji.

Ko će onda da odradi te „unutrašnje radove“, promene u Srbiji? Opozicija je slaba.

Institucionalna opozicija nikada nije bila u gorem stanju. Možda je u periodima devedesetih bila tako slaba.

Idemo dalje. Intelektualci su većinom, 'ajde da tako kažem, vođeni tvojim zaključcima, konformisti.

Razume se da ne govorim o svima, daleko od toga.

Neka bude onda – dobar deo njih.

Da. Čini mi se da je trenutno stanje da mnogi ljudi iz neke vrste oportunitizma, kalkulantsva, Vučiću opraštaju nešto što ne bi oprostili, ne znam.... ne daj bože Tadiću, ili bilo kome drugom.

Nezavisnost je prokletstvo

Tekst:
Vojislav Stevanović

Jun
2016.

Nezavisnim položajem u startu dobijate protivnike u državi koja želi da iz partijskih centara sve kontroliše. Umesto da se smanjuje direktivni uticaj države gde god je to moguće, ovde se on povećava. Pritom, to nije čak ni uticaj države, nego pojedinaca koji nemaju neurološku i psihološku sposobnost da uopšte razumeju argumente. Tako svaki razgovor, sve činjenice kojima raspolažete, sve dobre ideje i projekti, sva podrška koju imate od najuglednijih institucija u svetu – sve to postaje potpuno besmisleno

Istraživačka stanica je počela „u srećno vreme, prve polovine osamdesetih“. Danas doživljava svoje „srećne trenutke“. Stotine dece koja svake godine prolaze kroz te programe odnedavno su u prilici da uče u novim, modernim laboratorijama. Petnica se, posle gotovo tri decenije postojanja, konačno proširila.

Zadovoljstvo, međutim, nije potpuno. Kako za „Novu ekonomiju“ kaže Vigor Majić, direktor Istraživačke stanice, sve je „tanja“ pomoć države. Ove godine Petnici je iz budžeta predviđeno pet miliona dinara, šest puta manje nego što su ministarstva prosvete i nauke izdvajala 2010. godine.

Ipak, Majića to ne brine, iako ga očigledno ljuti što, umesto da podrži instituciju koja je i međunarodno priznata i poznata, država na sve načine pokušava da je „pritisne“ i da je, kako kaže, „podržavi“. Svoj status nezavisne institucije, obećava Majić, Petnica neće „žrtvovati“. Za finansiranje će se, kao i dosad u mnogo prilika, snaći, ali će cena možda biti prevelika – manje dece i manje dobrih programa. Uostalom, činjenica da je dosad „preživelo“ toliko različitih vlasti i ministara, uspevajući u međuvremenu ne samo

da održi, nego i unapredi kvalitet Petnice, opravdava zrnice optimizma.

„Petnica je začuđujuće uspešan eksperiment, krupna inovacija u obrazovanju koja je pokazala da može da daje dobre rezultate i da preživi vrlo komplikovana i izazovna vremena. Položili smo test izdržljivosti, potvrdili da je ideja dovoljno dobra da preživi u raznim vremenskim, socijalnim i ekonomskim okruženjima“, kaže Majić.

„Pomažemo školama jer država nema para da u svim školama u Srbiji obezbedi dobra učila i nastavnike za sve ključne predmete. Delić toga Petnica nadoknađuje kroz svoje programe. Naravno, deca koja dolaze mogu da nauče više od onog što im škole nude. Škole često nemaju svu opremu za učenje. Deca na televiziji i internetu vide zanimljive informacije, dobiju ideje, ali nemaju gde da razgovaraju o tome. Tu ulogu možemo da preuzmemo. Školama se ne isplati da kupuju skupa učila koja se koriste jedan čas godišnje, kad se uči određeni fenomen koji zahteva složena i skupa učila“.

Da li je Petnica danas toliko cenjena jer se razvijala na entuzijazmu ljudi koji su je vodili, pre svega vašem, ili

je bila sistemski podržavana tokom protekle gotovo tri decenije?

Trebalo je da postoji i jedno i drugo. Petnica je od osnivanja, više ili manje, imala podršku države. U početku je u državi postojalo ozbiljno verovanje da je takav projekat potreban. Potom su se javljali ljudi kojima je Petnica bila trn u oku, najviše zbog našeg nezavisnog položaja – od samog početka smo se trudili da budemo potpuno samostalna organizacija i da ne polažemo račune ministarstvima prosvete i nauke. Ali, kad su se takvi pojavili, Petnica je već imala rezultate i široku podršku u javnosti. Tako da političari, iako nevoljno, nisu prekidali finansiranje i povremenu pomoć u nabavci opreme i učila.

Više puta je i spekulisano da bi Petnica mogla da se ugasi.

Bio je takvih priča. Kad je, 1991, Danilo Ž. Marković bio ministar prosvete, pričalo se da je imao nameru da ugasi ne samo Petnicu, nego i Matematičku gimnaziju, školu za muzičke talente u Čupriji. Te udare smo preživeli, kao i kada su nas sredinom devedesetih optuživali da saradujemo sa Zapadom. Jesmo saradivali sa celim svetom i veoma smo ponosni što smo učili od drugih i bili spremni da preuzmemo dobru

Vigor Majić

ideju od onih koji to rade bolje od nas. Pre-vagnuo je faktor da je kroz Petnicu prolazilo sve više mladih ljudi, od kojih je deo postajao uspešan i ugledan u svojim profesijama, dakle da imamo važan pozitivan uticaj na nauku i obrazovni sistem u Srbiji. Ali, retko kad je prosvetna administracija razumela šta radi Petnica, jer da jeste, razumeli bi da neka rešenja odavde mogu lako da se ugrade u sistem i unaprede ga. Pošto su pokazali da nisu razumeli kako treba da se razvija domaće obrazovanje, praveći previše kompromisa na štetu dece i školskog sistema, sigurno nisu razumeli ni šta mi radimo. I sada se suočavamo sa zahtevima da Petnica postane državna institucija, tumačenjima da država ne može da nas pomaže, što nije tačno. Trn u oku je što postoji nezavisna organizacija koja uživa dobar domaći i međunarodni ugled. Trenutno nam je najveći problem to što smo uspeali da završimo radove na proširenju kapaciteta i to prema projektu koji je finansirala Evropska investiciona banka. Mislim da je to strašno iritiralo neke ljude. Nama je država smanjila sredstva gotovo šest puta u odnosu na 2010. godinu. Tad smo dobili 28 miliona dinara, za ovu godinu nam je određeno, a nismo još dobili ni dinara, pet miliona. Poređenja radi, za funkcionisanje nam je potrebno milion evra godišnje. U međuvremenu smo povećali kapacitete tri puta i to baš na osnovu projekta iza koga je stajala Vlada Srbije.

Nezavisni položaj vam nije pomogao?

To je veliko prokletstvo u Srbiji. Nezavisnim položajem u startu dobijate protivnike u državi koja želi da iz partijskih centara sve kontroliše. Takav totalitarni pristup je bolest srpskih političara koji ne shvataju da je prošlo vreme kad su partijski komiteti upravljali svim oblicima javnog pa i privatnog života. Umesto da se smanjuje direktivni uticaj države gde god je to moguće, ovde se on povećava. Pritom, to nije čak ni uticaj države, nego pojedinaca koji nemaju neurološku i psihološku sposobnost da uopšte razumeju argumente. Tako svaki razgovor, sve činjenice kojima raspolazete, sve dobre ideje i projekti, sva podrška koju imate od najuglednijih institucija u svetu – sve to postaje potpuno besmisleno.

Zar rezultati ne bi trebalo da motivišu državu da razvija ovakav koncept, da se grade i druge Petnice?

To je logički problem – ako je Petnica dobra, zašto nema više takvih institucija. Iz toga ne može da se izvuče asimetrični zaključak da je Petnica loša, nego da tu logiku niko ne uzima u obzir. Bili bismo vrlo srećni kad bi u Srbiji postojao sličan centar za mlade koji se bave umetnošću, ili za mlade koji se bave tehničkim naukama, što su oblasti koje su takođe izuzetno važne.

Može li se reći da u Srbiji postoji perspektiva da postane „država znanja“, što je pojam koji se često ističe kad se priča o budućnosti?

Ako je pitanje postavljeno sa dovoljno ograda, mogao bih da se složim – postoji perspektiva da postanemo država znanja. Jedino nismo apsolutizovali vremenski okvir, da li je to za 50 ili sto godina. Znanje je iritirajući faktor za model odlučivanja koji se bazira na političkom dogovoru u kafani, odnosno na snazi pozicije i volje pojedinca, bilo da se radi o moćnom političaru ili o moćnom tajkunu. Feudalizovali smo društvo ne samo po ustrojstvu organizacije, nego i prema vrednostima. Smatra se da je vrednost ono što lokalni partijski lideri kažu da je vredno. Ako oni kažu za neki kič da je vrhunska umetnička predstava, onda ćemo svi tome da se klanjamo i da tvrdimo da je u pitanju vrhunska predstava u koju je potrebno uložiti pola budžeta namenjenog kulturi. Ako politički lider kaže da se istorija odvijala na neki način, svi će da govore da je to baš tako bilo.

Nedostaju nam principijelnosti i hrabrosti. Zbog praznih stomaka postali smo kukavice, jer beda uništava zdrav razum i svaki osećaj individualiteta i hrabrosti da kažete šta mislite, osećate i želite. To je velika nesreća Srbije.

Da se vratimo na perspektivu u društvu znanja?

Društvo znanja je, pre svega, posledica sistema vrednosti, kad vi prihvatite da je vredno truda biti dobro i široko obrazovan, u bilo kojoj oblasti. Apsolutno je nebitno da li mašete diplomom koju ste mogli i sami da nacrtate, već da li osećate

potrebu da stalno učite. Normalan čovek u društvu znanja voli da uči celog života. Učiti se može čitajući, razgovarajući, gledajući, putujući... Mislim da smo potpuno potisnuli takav vrednosni sistem. Generacijama smo učili mlade da nije bitno šta znaš, nego da li imaš papir, dakle diplomu i da je savršeno moralno opravdano da se do tog papira dođe na najlakši mogući način. Mogu da tvrdim da je 99 odsto ljudi, uključujući i mene, počelo na taj način da se ponaša još dok su bili u školi. Ako smo mogli da izbegnemo strogog profesora, ili da učimo iz skripte umesto iz obimnog materijala, to smo radili. Imam sreću da znam nekoliko ljudi koji su bili hrabri, a možda i ludi, da idu težom linijom.

Učinili smo da je sticanje znanja napor koji treba izbeći. Tako smo uobličili ceo obrazovni sistem. Važna je ocena, a ne šta je đak ili student poneo sa sobom. Ukinuli smo mehanizme kojima se retroaktivno procenjuje neko znanje. Nemoguće je oduzeti legalno stečenu diplomu, čak i ako čovek doživi potpunu amneziju. Naučna zvanja su aristokratske titule koje su doživotne. Kod nas se jednako vrednuje doktorat koji je stečen na nekom ozbiljnom univerzitetu kroz vrlo intenzivan program doktorskih studija i doktorska titula koju neko nosi 30 godina na osnovu rada koji je vreme potpuno pregazilo. To je neprirodno i govori da nismo spremni da ozbiljno govorimo o društvu znanja.

Zar nije prirodno za čoveka da ide linijom manjeg otpora?

Jeste, ali postoje i društva koja favorizuju i druge sisteme, u kojima vas niko ne pita da li ste uredno završili neku školu, nego koliko dobro znate da radite neki posao i da li pratite šta se u vezi sa tim poslom menja i razvija. Onda imate motiv da stalno učite. Pa kada vidite da to daje efekta, da vas više cene, da napredujete u poslu, učenje postaje zadovoljstvo.

Ali i Petnica se stalno širi. Godišnje prođe mnogo dece, institucija je vrlo cenjena, a ne dajete nikakve sertifikate kojima bi kasnije polaznici mogli da „mašu“. Ipak je reč o mladim ljudima koji žele da uče.

Oni dolaze dobrovoljno i srećni smo što žele da uče, ali njih je ipak malo. Bio bih

mnogo srećniji da Petnica ne postoji, ali da su škole dobro opremljene, da se u njima dobro radi i da je 30 ili 50 odsto populacije u Srbiji veoma motivisano da sami uče i da čitaju i usavršavaju svoje znanje.

To su sve predušlovi da neko postane profesionalac. Intelektualac deo svojih kapaciteta uvek vraća društvu. Kod nas se ne dešava često da se „ljudi od nauke“ pobune oko društvenih procesa koji muče sve građane.

Pojam intelektualca smo prilično devalvirali. Mislim da smo ga populistički pretvorili u kič. Za običan svet intelektualac može da bude i polupismeni lokalni samopromklamovani pesnik ili kafanski galamdžija, pa ga lako prihvataju da deli savete o svemu – o Kosovu, auto-putevima, mikročipovima, svetskim zaverama... Ljudi koji su se vrlo teško i naporno obrazovali u raznim oblastima, marginalizovani su, ne učestvuju u javnim debatama. Žalosno je što je kod nas u takvom položaju gotovo celokupna inženjerska inteligencija, jer su oni obučeni da misle racionalno. Oni su mnogo manje poželjni u društvenim razgovorima od sociologa, ekonomista, filozofa ili novinara. Oni se često i sami povlače i izoluju, jer je vrlo teško pokušavati desetinama puta iz početka da ubedite nosioce društvenih funkcija ili odgovornosti da raspolazete idejama ili iskustvima koji se razlikuju od populističkih priča. Napravili smo diskompetentno društvo. Političari ne vole da se savetuju sa onima koji misle drugačije, iako je vrlo verovatno da među njima ima i onih čije su ideje bolje. Tako se većina društvenih procesa dizajnira unutar vrlo uskih partijskih struktura, gde su dominantno prisutni uvlakači, preletači ili neki drugi „...ači“ kojima bi karijera bez političke prečice bila pod znakom pitanja. Sramotno je gledati kakve ljude imamo u nekim oblastima političkog života, kad istovremeno u tim oblastima imamo desetostruko više ozbiljnih, iskusnih, mudrih i vrlo upotrebljivih stručnjaka.

Šta je onda perspektiva za mlade koji su, na primer, danas u Petnici?

Da sad ne razgovaramo za magazin koji će se pojaviti u prodaji na kioscima, rekao bih da je njima najbolja perspektiva da što pre odu odavde negde gde će ih razumeti

i podržati, gde će imati uslove da se bave onim što umeju i za šta se obrazuju. Pošto sam u situaciji da se obratim javnosti, reći ću da vredi razmišljati o tome kako da oni ostanu i da budu produktivni u Srbiji, ali i da je to razmišljanje veoma teško. Potpuno je analogno rešavanju nekog vekovima nerešivog matematičkog problema. Slutite da postoji rešenje, sva moguća logika to nagoveštava, ali nikako da ga „skockate“ – komplikovano je.

Kako zadržati mlade naučnike kad im se nude niske plate, nedostatak opreme, birokratija i administracija koja se svakih nekoliko godina menja i postavlja druge prioritete i ciljeve. Kad ukupno okruženje za njihov život postaje sve gore i gore, uključujući i zdravlje, školovanje njihove buduće dece, bezbednost...

Očekuje se da ostanu i da istovremeno budu pametni. Ako su pametni, oni će u obzir da uzmu sve te faktore, da izračunaju koliko je to bolje ili lošije od neke ponude koja postoji na drugom mestu, dodaće u tu jednačinu i neki osećaj patriotizma, i u najvećem broju slučajeva će se odlučiti da odu. Doduše, sa lažnom nadom da će se u Srbiji možda popraviti stanje pa da će se jednom vratiti. Međutim, to se retko dešava. Posebno kad formiraju porodicu napolju, mala je verovatnoća da će se vratiti, osim turistički da slikaju „etno-park Srbiju“.

Može li se društvo onda izmeniti sa ljudima koji ga danas vode i uz perspektivu da će mnogi mladi i pametni ljudi otići?

Zdrav razum mi nalaže da budem pesimista, a osećaj morala da budem optimista. Rastrzan između te dve stvari teško mi je da formulišem neku smislenu ideju sa kojom bih se pomirio. Moj utisak je da postoje političari koji istinski žele da se Srbija razvija kvalitetno i beskompromisno, ali su u manjini. Njih ima svuda, u raznim političkim partijama postoje savesni i odgovorini ljudi koji su istinske patriote. Možda imaju različita mišljenja o nekim zatečenim problemima, ali to govore iskreno. Ali, mislim da njih ima manje od onih koji taktiziraju i trguju za svoju ličnu poziciju i koji su spremni da žrtvuju javni interes za svoju korist. Glavni izazov političkog života

biće da se promeni taj balans. Možemo li stvoriti jake političke stranke u Srbiji u kojima su poštene, iskrene i lojalni ljudi koji žele dobrobit Srbije.

Kakve su perspektive Petnice?

Mislim da ćemo preživeti i ovu situaciju u kojoj se nalazimo, a prvi put smo suočeni sa potpuno kontradiktornim stvarima. Ušli smo u veliki i moderan prostor. To je rezultat toga što je nekoliko različitih institucija iz nekoliko različitih zemalja procenilo da ono što radimo ima koristi i smisla za Srbiju, i da zaslužuje podršku. Sa druge strane, država koja nas je vrlo ponosno preporučivala, sasekla nam je sredstva želeći da „propištimo“ da nismo u stanju da se borimo, pa da postanemo državna institucija. To nikad nećemo prihvatiti. Pre će neko da ode sa ministarskog mesta, nego što će nas naterati da napustimo principe rada i kvalitet koji negujemo. Nikad nismo pravili kompromise sa trenutnim, kratkoročnim kampanjama i prioritetima. Cilj nam je da postanemo vodeći evropski centar za kvalitetno vanškolsko obrazovanje ambicioznih i pametnih mladih ljudi koji su orijentisani ka nauci. Mnogi, uključujući i vrlo ugledne kolege iz sveta, tvrde da to već jesmo, no mi znamo da ima još nekoliko prepreka koje moramo savladati.

Kako ćete to finansirati?

To je teško, ali nije nerešivo. Svaki ozbiljan privrednik i ekonomista zna da ne postoji nerešiv problem u razvoju, ako je razvojna ideja realna. Samo je cena u uloženoj energiji. Moraćemo mnogo više da se napregnemo. Petnica može da bude više prepoznata kod ozbiljnih institucija i ljudi, kod kompanija, banaka, pa i pojedinaca koji žele da pomažu dobre projekte. Sve je veći broj ljudi koji su prošli kroz Petnicu i koji, svako na svoj način, mogu da nam pomognu. Očekujem da ćemo napraviti i dobru komunikaciju sa dijasporom, iako smo dosad nailazili na ogromne prepreke i nerazumevanje, jer glavina naše dijaspore još roni suze nad srednjovekovnim mitovima i klanicama iz prošlog veka. Mi verujemo da ima razumnih i dobronamernih ljudi sposobnih da prepoznaju koliko su kvalitetno obrazovanje i nauka kao metod racionalnog razmišljanja važni za razvoj Srbije.

Partokratija je „pregazila” intelektualce

Pre sedam meseci obaveštena je o opozivu sa mesta ambasadora Srbije u Kraljevini Danskoj. Književnica i ambasadorka, Vida Ognjenović, u razgovoru za “Novu ekonomiju”, posle ambadorskog rada u toj državi, a prethodno u Norveškoj, vratila se u Beograd. To što je odluku o opozivu doneo predsednik Srbije Tomislav Nikolić, od koga je dele ne samo stavovi nego i partijski dres (Vida Ognjenović je i dalje članica Političkog saveta Demokratske stranke u kojoj je ne tako davno bila i potpredsednica) nije je pogodilo. U ogovorima na pitanja koja smo joj uputili meglom, uglavnom nije želela da se osvrće na pojedinačne ličnosti koje kroje srpsku sudbinu. Kako one na vlasti tako i one koji su to do pre godinu dana bili:

“Retko doživljam službene stvari emotivno. Moj ambadorski mandat je isticao u to vreme, dakle opoziv je bio očekivan i zakonski u redu. Ko god da ga je potpisao, znači da je samo efikasno obavio svoju dužnost. Inače, emocije ubrajam u bolji deo svoje ličnosti i čuvam ih za lične odnose i stvari na koje mogu da imam nekog uticaja”

Tekst:
Miloš Teodorović

Oktober
2013.

Za svoju junakinju romana „Pre-ljubnici” jednom ste rekli: „Udara glavom o činjenice i stvarnost kao o zid, ne znajući kako i kuda dalje. Možda je najviše poražava činjenica što toliko toga može da pojmi, a tako malo da reši.” Iznenaduje li vas što meni ovo zvuči baš kao opis političkog diskursa u Srbiji, pa, barem jedno dve decenije? Ili sam zastranio?

Niste zastranili, nimalo, to se odnosi i na politički daltonizam kod nas koji demokratsku ideju jednakih šansi u vladavini po kriterijumu znanja i sposobnosti doživljava kao opasnost od šarenila. Zato nastoji da ga obuzda partokratskim pritiskom u pravcu jedne boje – sive. No neka naročita maštovitost generalno

nije, a možda i ne treba da bude, jača strana politike. Zato se ovo gorko saznanje o moći poimanja i nemoći da se izbori za primenu svojih ideja, ili uvažavanje zamerki koje daje, više odnosi na poziciju naše humanističke inteligencije. Politička pragma ne poseže za promišljanjem i procenom svojih poduhvata, ali je za to naši intelektualci ni ne prozivaju dovoljno energično. Zadovoljavaju se povremenim kritikama u TV pričao-nicama, ili na profesionalnim forumima, i time ispunjavaju potrebu za slobodom govora, u suštini, po svemu sudeći, i ne očekujući da neko negde ozbiljno razmotri te primedbe i obrazloženja, a kamoli da ih uvaži. To mi je krivo. A najviše mi je upravo neshvatljivo da često sami

Vida Ognjenović

intelektualci u svojim profesionalnim sporovima traže arbitražu politike, umesto da se bore i protiv samog pokušaja takve arbitraže. Takvim odnosom politička volja postaje sve više izvor i uvor svake moći.

Možemo li dakle reći da je partokratija „pregazila“ i inelektualce?

U velikoj meri jeste i to njihovom krivicom. U stvari intelektualci su svojom voljom prešli u neku jalovu ironičnu defanzivu. Nemali broj intelektualaca se dobrovoljno kloni bilo kakvog pravog mešanja u političku sferu, što je, recimo, prethodna, ideološka država, smatrala idealnim stavom. U njoj su religija i slobodna intelektualna misao bile odvojene od države kao opasne zone po nju. I onaj ko se ponašao u okviru zadatog programa, imao je za to sve uslove i živio je OK. I najmanja disidentska pobuna je surovo gažena, znamo to dobro i iz domaćeg iskustva. Možda smo nasledili taj strah od političke odmazde, pa zato danas potpuno nepotrebno volontiramo nemešanje i mirno podnošenje političke uobraženosti. Mi dobrovoljno unapred uzmičemo, a politička moć se hrani upravo tom našom defanzivom.

Da ne generalizujemo, ali mi ipak dozvolite, ako bismo pokušali da generalizujemo, da li su vas razočarali ovdašnji intelektualci?

Ma, nije o tome reč. Meni je samo žao što dozvoljavamo da nas niko ništa ne pita. Čak mi se čini da nam to pogoduje, nekako nam to dobro dođe kao isprika što ne činimo mnogo. Danas, kad intelektualci imaju mogućnosti da se direktno umešaju, da budu vrsta budne kontrole, da javno raspravljaju o planovima i o odlukama, da ponude drugačija rešenja i da se za njih bore, da pozovu politiku na odgovornost ako treba, oni to mahom čine satiričnim tekstovima, kafanskim zafkancijama, kao posmatračici sa strane, uzgrednim primedbama u svojim intervjuima. Time u stvari posredno legitimišu političku pragmu kao liberalnu i tolerantnu. Ona ih, istina, javno ne progoni, ali ni ne haje za njihove zamerke, ma kako oštre bile. I tako naše javno humanističko mnjenje ume-

sto reskog disputa sa političkom praksom lagano poprima oblik dobroćudne nužnosti. Ima kritike, ima opozicije, ima žestokih prozivki, što znači da se čuju i različita mišljenja, čime se politika hvatiše i šepuri kao demokratski otvorena, i sve se to u osnovi završava obostranim samozadovoljstvom. Tako da, eto, partokratija nema potrebe da skuplja hrabrost da pregazi inelektualce, oni joj se sami krotko sklanjaju s puta. U stvari, intelektualni otpor nije ni tako snažan, ni tako dobro formulisan da bi bio ubojit, a najmanje od svega je istrajan. Tavori u svojoj malodušnosti sa povremenim ispadima, kojima u stvari povlađuje jačanju političke moći. Sad je nužno da se za bilo koji projekat, podjednako u poljoprivredi, saobraćaju, ili kulturi, obezbedi politička volja, nije neophodno ni valjano znanje, ni dobra stručna provera, ni elaboracija. Moć je moć, ako ćutite, onda istrpите.

Filozof Milorad Belančić je u komentaru koji je objavila „Politika“ napisao da se nacionalizam u Srbiji preselio iz politike u kulturu. Usledila je, inspirisana tom konstatacijom, rasprava na stranicama „Politike“. Slažete li se sa njegovom ocenom?

Možda bi samo trebalo reći da je nacionalizam sada ofanzivno zauzeo neke delove naše kulture. Ne bi trebalo u tom s razlogom gnevnom upozorenju prevideti i postojanje vitalnog kulturnog života izvan te nacionalističke šeme. I ne bih rekla da se taj populizam preselio iz politike u kulturu, što bi značilo da ga u politici više nema. Nego je tu pre stvar uzajamnog sporazuma i udruživanja. Taj prenataglašeni nacionalni zamah u kulturi naišao je na snažnu podršku politike. No, ni otpor nije bio mali. I, evo, već se nešto menja.

Po čemu ćete pamtiti godinu u kojoj je kulturom u Srbiji upravljao Bratislav Petković?

Upravo po tome da je ministar imao tako malo odlučujuće resorne moći, a tako mnogo obaveza koje mu je diktirala politika.

O kulturi kao poslednjem pribežištu nacionalizma govorilo se i povodom

ovogodišnjeg „Sterijnog pozorja“, i povodom predstave „Konstantin“, i povodom smanjivanja budžeta za „Nišvil“ ... Takođe, sećate se, pravljene su i paralele – nedostaje para za Bitef, ali ima za različite festivale folkloru i slično. Vinovnik svih tih okolnosti nije bio jedino Petković. Dug je spisak onih koji su u njemu prepoznali priliku za vraćanje u institucije koncepata koji su ipak poslednju deceniju stavljeni u senku. Možemo li zaista verovati da Petkovićev odlazak rešava problem?

Znam da očekujete da na ovo pitanje odgovorim onim našim sofizmom da zapravo treba menjati odnos prema kulturi, da ne kažem mentalitet, što se takođe često čuje, kao da je mentalitet košulja, pa je jednostavno svučేశ i preobučేశ. Ili bi možda trebalo da po ko zna koji put ponovim ko zna čiju parolu da moramo iz korena promeniti stav prema kulturi i njenim dobrima, pre no što zahtevamo od bilo kog ministra da nešto zaista pomeri nabolje. Dobro, moramo, naravno, ko se s tim ne bi složio. Ali ko da menja taj odnos, kojim sistemom mera, ko i kako te promene da izvede. Ima li negde neki strateški plan kako treba da izgledaju izvođači tog demijurškog poduhvata. Znam, već, jedan od odgovora, a on glasi: to se postiže u prvom redu jačanjem institucija. Ma kakvih institucija, njih vode i čine ljudi, a oni se najteže menjaju. Odnos prema kulturi se stvara, održava, razvija vaspitanjem. Kulturna potreba se stiče i unapređuje od zabaviše do doktorskih studija, pa nadalje, iksustvom i sazrevanjem ukusa.

A naš elitni sloj koji bi morao da brani sopstvenu kulturnu potrebu vrvi od nepismenih doktora nauka koji pod kulturom podrazumevaju zabavna šenlučenja gde se opuštaju posle teškog političkog i proizvodnog menadžerisanja i marketinga. Tom doktoru nauka s uredno otkupljenom diplomom, nepotreban trošak je sve što se ne jede, ne pije i ne zabavlja do izludivanja. Prepoznaje li on kulturu u nekoj aktivnosti iz ovog njemu dostupnog trojstva materijalnih i duhovnih dobara. Jok bre, brate.

I šta onda tu može Petković i Petkovićev Petković. Ništa, bre brate. Zakržljavanje kulturne potrebe je nasledna krivica.

Pobrojao sam neke od manifestacija koje su „platile“ cenu krize. Kada vam kažu „nema dovoljno novca“ za kulturu, šta je vaš odgovor?

O, razumem vas dobro, odgovaram. Kič je veliki gutač novca. Odakle novac za kulturu kad toliko trošimo na estradu i na šarene laže za potpirivanje nacionalne sujete. Pa ne može i jare i pare. A zov estrade je toliko jak da se bez nje više ne može. Ni najbolji umetnik u stvari kod nas ne može da živi od svoja rada, jer su naše prilike takve da on radi skoro besplatno. U gradskim operskim salama u Evropi, gde pevaju i naši operski pevači, od kojih su neki svetske zvezde, stajanje košta trideset evra, a da ne govorimo o elitnim operskim kućama. Poređenje s nama je besmisleno. Književnik ovde ne može za honorar od knjige da plati telefonske troškove, a kamoli da od njega živi. A nema vremena, pa i ne usuđuje se da javno peva, mada ima sluha, što nije uvek slučaj sa našim estradnim muzičarkama.

U trenutku u kom razgovaramo Petkovićev naslednik je postao Ivan Tasovac. Reklo bi se, ako je ceniti po Tasovčevim rezultatima, dobar izbor. Ali, koliko on može stvari suštinski da promeni u miljeu koji zaštiće? Ili će, na kraju, ispasti tek reklama za jednu partiju?

Ne znam šta da kažem. Ipak sama činjenica da u Ministarstvo ulazi tako žestok i samosvojan umetnik, već nešto znači. Ko god je čuo njegovo izvođenje Šubertovih sonata, zna da to nije ni običan čovek, ni običan pijanista, niti će biti običan ministar. Pa nek ništa ne pomeri, eto to već je pomerio. Ministar kulture ne treba da se prepozna po političkoj uniformi, već po idejama.

Čini mi se da se stalno okrećemo oko tog raskoraka između toga kako doživljavamo sebe i kakvi realno jesmo. Protekle godine proveli ste u Norveškoj pa u Danskoj, zemljama visokog standarda i jake srednje klase. Kada gledate sa strane, takvo

je i moje iskustvo, reklo bi se da to zaista jeste idealan sistem. Ipak, koje su njihove samozablude?

Jeste visok standard, velika moralna odgovornost, ljudska i radna prava na gornjoj lestvici, socijalna briga vrhunjska, kao i briga o kulturi i obrazovanju. Samo se ponekad učini da su u velikom poštovanju privatnosti malo preterali, pa im je uopšte atrofiralo interesovanje za drugog čoveka. I još nešto, mislim da je Skandinavac u velikoj zabludi što veruje da je osećanje usamljenosti rastvorivo u alkoholu. Kad se ujutru probudi, shvati da se u tom alkoholnom snu bio udaljio i od sebe, pa je tada usamljeniji nego što je bio. I tako ukруг.

Možda niste znali, ali u zemlji neki mladi umetnici kojima ste pomogli na promovisanju u nordijskim zemljama, hvale vaš trud. Imaju li ti ljudi budućnost u Srbiji?

Imaju ako država posluša Tasovca, a ne terenske nakupce i menadžere.

Gde su oni, Skandinavci, a gde smo mi? Običan svet će pre svega govoriti o razlici u platama, kvalitetu života. Kako biste vi tu razliku opisali?

Mi smo hvalisavi razmetljivci, brži na jeziku nego na misli, Skandinavci su protestantski skromni i moralno i radno pouzdani. Mi smo duhoviti i dosetljivi, Skandinavci se drže obaveze prema istini. Skandinavci su pomalo agorafobični. Kad imaju lični problem, oni se povlače u svoje udaljene planinske kolibe, ili priobalne sojenice, da nasamo mirno o svemu dobro razmisle, a mi obrnuto. Hitamo u grad, u kafanu, među ljude, da o svemu što znamo i što ne znamo bučno procaskamo sa što više društva.

Vratili ste se u Beograd. Radost ili zebnja?

Vraćam se kao neizlečiva zavisnica od toga grada, od njegove vreve, od njegovog ludog ritma, nerealne realnosti, dobrog pozorišta, regenerativnog humora, odličnih pesnika, dragih prijatelja, loših telefonskih veza i dugih čekanja na kompjutersko povezivanje. Šta da radim, jesu divni gradovi, jesu uređene zemlje, ali Beograd je Beograd je Beograd.

Zdravstvo je vraćeno 30 godina unazad

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Septembar
2016.

Profesor Višeslav Hadži-Tanović je predsjednik Udruženja „Privatni lekari Srbije“, specijalizirao je u Americi na Texas Heart Institute, Houston, Le Hospital Lariboisierre Pariz i Karolinska Institute Stockholm. Zato je više nego kredibilan sagovornik na temu – zašto je srpsko zdravstvo dospelo do kritične tačke, da li će imati ko da nas leči u budućnosti i zašto svi osim privilegovanih plaćaju doprinose za zdravstveno osiguranje, a polovina stanovništva, odnosno ko god ima novca, odlazi na lečenje u privatne zdravstvene ustanove.

Srbija od svih zemalja u regionu najviše izdvaja za zdravstvo, a ono je i dalje među najgorima u Evropi, nedavno je objavljeno u londonskom „Economistu“. S tom ocenom se slažu i pacijenti i lekari. Kako tumačite paradoks da se ulaže novac, a da rezultata nema?

Odgovor je jednostavan. Ako se zna da je srpsko zdravstvo po korupciji među prvima u svetu, onda nije teško zaključiti da novac poreskih obveznika nije trošen za zdravstvenu zaštitu već za „druge svrhe“! Kada pogledate Evropski zdravstveni potrošački indeks („Euro Health Consumer Index“, EHCI) koji svake godine izdaje Evropska unija, mi smo i dalje na posled-

U zdravstvu ima para. Svaka partija koja osvoji vlast “uzima” ga kao ratni plen. Građani Srbije, poreski obveznici, preduzetnici i srednja preduzeća redovno uplaćuju u zdravstveni fond, dok tajkuni i biznismeni bliski vlasti - ne uplaćuju u Fond ni po 10 godina. O tome kako se troše pare dovoljno govori činjenica da za poslednjih dvadeset godina nismo videli nijedan završni račun u zdravstvu. U istom periodu uhapšeno je više direktora Fonda zdravstvenog osiguranja

njem mestu ili smo oko poslednjeg. Ako smo poslednji u Evropi, čak i iza Albanije ili Rumunije ispred kojih smo svojevremeno bili i za sto mesta, onda je jasno da je reč o raspadu ne samo zdravstvenog, već i političko-ekonomskog sistema zemlje.

Ako se rat i sankcije tokom 10 godina mogu uzeti kao opravdanje za propadanje zdravstvenog sistema, onda se poslednjih 15 godina može okarakterisati kao sistematsko urušavanje putem bezobzirne korupcije, katastrofalnog menadžmenta i beskrupuloznog zapošljavanja nesposobnih partijskih kadrova.

Bez obzira na tešku situaciju o kojoj govorite, činjenica je da se svaka vlast trudi da nad zdravstvom zadrži jaku kontrolu i da na visoke pozicije postavi svoje ljude. Zašto?

Zato što je Fond zdravstvenog osiguranja „zlatna koka“. U zdravstvu ima para. Svaka partija koja osvoji vlast „uzima“ ga kao ratni plen. Građani Srbije, poreski obveznici, preduzetnici i srednja preduzeća redovno uplaćuju u zdravstveni fond, dok tajkuni i biznismeni bliski vlasti - ne uplaćuju u Fond ni po 10 godina. O tome kako se troše pare dovoljno govori činjenica da za poslednjih dvadeset godina nismo videli nijedan završni račun u zdravstvu. U

istom periodu uhapšeno je više direktora Fonda zdravstvenog osiguranja.

Pojasnite kako funkcioniše sistem korupcije u zdravstvu.

Sistem je jednostavan i dobro razrađen. Korupcija je u vrhu vlasti i najizraženija je prilikom tendera za velike investicije, pri izgradnji ili renoviranju zdravstvenih objekata, kupovini skupe opreme, tenderima za nabavku lekova i potrošnog materijala za zdravstvene ustanove. Na tenderima obavezno pobeđuju „partijske firme“ i verovatno da deo novca ide u njihove kase i privatne ruke.

Pre nekoliko godina u jednoj televizijskoj emisiji ministar zdravlja je pitao direktora Kliničkog centra Srbije gde je nestalo 250 miliona evra koliko je dato toj instituciji za investicije. Direktor je odgovorio da o tome nema pojma! U poslednjih petnaest godina u naše zdravstvo je ušlo neverovatnih 17 milijardi evra. Mi i dalje ne znamo na šta su te pare potrošene. Od 2001. do 2011. godine Ministarstvo zdravlja je dobilo oko 140 miliona evra za unapređenje zdravstvene zaštite. Sredstva su bila namenjena za modernizaciju menadžmenta u zdravstvenim uslovima, unapređenje prava pacijenata, poboljšanje informatike i uopšte za poboljšanje kvaliteta zdrav-

Višeslav Hadži-Tanović

stvene zaštite. Pompezno je promovisana i „Strategija razvoja srpskog zdravstva do 2020. godine“, koje je trebalo da bude evropski lider. Obećavani su med i mleko. Pare su potrošene, a dobili smo najgore zdravstvo u Evropi. Normalno, za ovo niko nije odgovarao.

Država je nametnula da plaćamo osiguranje, ali se sama oslobodila obaveze da precizira šta za svoj novac dobijamo u paketu usluga. Kako to objašnjavate?

Reč je o drastičnom kršenju prava pacijenata. Uzmu vam pare, a vi ne znate šta za njih dobijate. Kada je bilo ko od građana potpisao ugovor sa Fondom i da li zna kakva su mu prava? Ko pita pacijenta da li je zadovoljan i da li Fond podnosi finansijske izveštaje poreskim obveznicima koji finansiraju taj Fond? Građani su obavezni da plaćaju zdravstveno osiguranje, a ukoliko to ne učine, uskratice im se zdravstvena zaštita. U svetu ne postoji takvo monopolsko osiguranje.

Moj predlog je da se uvede više zdravstvenih osiguranja, jer će konkurencija razbiti monopol jednog birokratski bahatog osiguranja i poboljšaće se kvalitet zdravstvene usluge u korist pacijenta. Uostalom, to je evropski standard.

Da li bi pacijenti kroz privatno osiguranje dobili bolju uslugu za istu sumu novca koja im se sada uzima kroz državno osiguranje?

Dobili bi bolju uslugu za manje para. U privatnom dopunskom zdravstvenom osiguranju, osiguraniku je omogućeno da bira za sebe najracionalniji paket osiguranja i da bira najboljeg doktora, bez potrebe da nekog podmićuje i moli. Privatno zdravstvo je deset puta jeftinije od državnog. U državnom zdravstvu jedan lekar izdržava još deset paramedicinskih osoba, odnosno partijskih kadrova za koje se većinom i ne zna šta rade i da li uopšte rade.

U privatnim klinikama postoji adekvatna oprema. Vi godinama tvrdite da bi kroz drugačiju organizaciju sistem mnogo bolje funkcionisao. Kako?

Poslednjih 25 godina u privatno zdravstvo u Srbiji je uloženo više od 3,5 milijardi evra.

Otvoreno je više od 4.500 zdravstvenih ustanova u kojima radi oko 10.000 lekara. Više od 50 odsto pacijenata koristi usluge privatnog lekara, najviše specijalističke preglede i dijagnostiku, a prema nekim anketama, više od 80 odsto građana bi išlo kod privatnog lekara, kada bi mogli sa knjižicom zdravstvenog osiguranja.

S obzirom na to da su privatnici već uložili u poslovni prostor, opremu i kadrove, plaćala bi se samo zdravstvena usluga, a uštedelo bi se na nepotrebnim investicijama.

Stara je i žalosna priča o tome da teško bolesni pacijenti ne mogu po nekoliko meseci da dođu na red za zračenje ili hemioterapiju od kojih im zavisi život.

To je i stručno i etički nedopustivo i nemoralno. U privatnom zdravstvu skeneri su iskorišćeni sa oko 10 odsto kapaciteta. Zato ih treba staviti u funkciju ukupnog sistema obaveznog zdravstvenog osiguranja. U tom slučaju pregled na skeneru bi drastično pojeftinio. Ako sada ta usluga na slobodnom tržištu košta oko 10.000 dinara, po ugovoru sa Fondom koštala bi oko 2.000 ili 3.000 dinara i pokrivalo bi ga osiguranje. Pacijent ne bi morao nikoga da moli i da se ponižava.

Kad odete kod lekara opšte prakse, ako imate sreće da zakažete pregled, on više vremena potroši na administraciju, unošenje podataka u kompjuter i prepisivanje recepta nego na pregled. Da li vam se pacijenti žale da sve teže dolaze do lekara, da sve manje pomaže i veza, pod uslovom da je imate?

Za to nije kriv lekar, za to je direktno odgovorno Ministarstvo zdravlja i sam ministar zbog loše organizacije. Srbija je jedina zemlja u svetu koja nema porodičnog lekara. Umesto porodičnog lekara koji je funkcionalniji, jeftiniji i koji bi sve znao o svom pacijentu, a administraciju bi vodila sekretarica, mi imamo prevazideni, glomazan, nefunkcionalan i skup sistem doma zdravlja. To je „kolhoz“ iz doba komunizma, koji je odigrao svoju istorijsku pozitivnu ulogu i kome je vreme da časno ode u istoriju. Nesposobni političari nisu

spremni na takvu reorganizaciju i zato se lekari 2/3 vremena bave administracijom, a ne pacijentom, a pacijent gubi silne dane zakazujući preglede i čekajući na recepte.

Kakav je vaš stav prema dopunskom radu zdravstvenih radnika? Kako stati na put zloupotrebama?

U startu smo upozoravali da je neophodno da se regulišu odnosi između privatnog i državnog zdravstva. Želeli smo da se izbegne situacija da kada pacijent ode pre podne u državnu zdravstvenu ustanovu na pregled kod lekara, ovaj mu kaže da nema vremena da ga primi, ali mu zato zakazuje po podne u privatnoj klinici, što pacijent mora dodatno da plati. Gore od toga je kada se operacije i porođaji naplaćuju u državnim bolnicama i po više hiljada evra. Ovo je pitanje za ministra zdravlja i on to mora da reguliše u korist pacijenta. **Upozoravali ste na sve probleme i greške o kojima po ko zna koji put govorimo. Da li se one sad vraćaju kao bumerang, između ostalog i kroz nedostatak kadrova i masovni odlazak zdravstvenih radnika? Da li će se ostvariti prognoze da uskoro neće imati ko da nas leči?**

Kao predsednik Udruženja privatnih lekara često sam bio angažovan u skupštinskim debatama koje su bile organizovane povodom donošenja zakona o zdravstvu. Do sada je bilo čak dvadeset pet verzija raznih zakona, ali se ništa nije suštinski menjalo. Matrica je ostajala ista, stara preko 50 godina, samo su se „šminkali“ stari zakoni. Polupismeni i bahati političari, kao i nekompetentni i nadobudni ministri zdravlja nisu hteli ništa da menjaju, jer za to nisu očigledno imali kapaciteta. Trudili su se da se ne „talasa“ i da im tako prođe mandat. Brinuli su samo o tome kako da steknu ličnu korist.

U vreme vladavine Vojislava Koštunice i Mladana Dinkića, ja sam se na Odboru za zdravstvo oštro usprotivio usvajanju predloga Zakona o zdravstvenom osiguranju, Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona o komorama zdravstvenih radnika i Lekarskoj komori. Dva puta smo odbijali te predloge. Zbog političke nagodbe i da ne bi pala Vlada, članovima Odbora za zdrav-

stvo Skupštine Srbije njihove partije su našle da glasaju za loše zakone i omogućile njihovo usvajanje. Upozoravao sam da će oni „zaviti u crno“ srpsko zdravstvo. Moje prognoze su se nažalost obistinile i eto nas na poslednjem mestu u Evropi.

Mnogo je loše i zbog toga što nam mladi lekari beže iz zemlje. U poslednjih nekoliko godina i više od 200 profesora Medicinskog fakulteta i više od 4.000 vrhunskih specijalista je silom zakona poslato u penziju. Bolnice ostaju bez kvalitetnih i iskusnih lekara, nedostaju pojedine specijalnosti. Mnogi su prešli u privatni sektor.

Javno ste optužili Lekarsku komoru Srbije za korupciju i da je istureno odeljenje Ministarstva zdravlja.

Da. Lekarska komora je prinudna, represivna agencija Ministarstva zdravlja, koja pljačka svoje članove, vrši pritisak na njih, ucenjuje ih i reketira. Da je to tačno, potvrđuje i izjava nedavno smenjene direktorke Lekarske komore koja je na Skupštini javno optužila jednu interesnu grupu da već 10 godina uzurpira rad Komore i besomučno pljačka lekare kroz članarinu.

Javno smo postavili pitanje: „Gde je nestalo 30 miliona evra lekarskih članarina za proteklih 10 godina?“ Komora na svom zvaničnom sajtu prikazuje da je u Srbiji registrovano preko 30.000 lekara. Svakom od njih, mesečno se „skida“ sa platnog spiska članarina od 1.000 dinara, što na godišnjem nivou iznosi 100 evra po lekaru. Znači 30.000 lekara godišnje uplati Lekarskoj komori tri miliona evra, pa puta 10 godina, to je 30 miliona evra od lekarskih članarina. Za te pare mogla su da se izgrade tri klinička centra. Međutim, para nema. Gde je nestalo 30 miliona evra? Srpsko lekarsko društvo, Lekarska komora Vojvodine i privatni lekari Srbije obratili su se premijeru, predsedniku države i ostalim najvažnijim institucijama. Tražimo da se pokrene istraga, objave svi finansijski izveštaji, da se uvede prinudna uprava u Lekarsku komoru i kazne svi koji su učestvovali u kriminalnim radnjama.

Saga o Lekarskoj komori se nastavlja jer je ostalo „nepotrošeno“ još pet miliona

evra lekarskih članarina koje su oročene u banci.

Ko postavlja direktore Lekarske komore Srbije?

Direktora formalno bira Skupština, međutim on je uvek iz vladajuće partije.

Ukoliko ne plaćate članarinu, nećete dobiti licencu.

Licenca je pravo na samostalni rad, a stiće se završetkom medicinskog fakulteta i polaganjem državnog ispita. Svuda u svetu država izdaje licence i odgovorna je za vođenje imenika lekara koji imaju pravo da samostalno obavljaju lekarski poziv. Očigledno da je tu nešto pogrešno napravljeno.

A kad je tako, hajdemo da se resetuje sistem. Pa ne može! Zašto? Zato što je u pitanju veliki novac - tri miliona evra godišnje. Zloupotreba Lekarske komore u cilju zastrašivanja i prinudnog učlanjenja, pod pretnjom zabrane rada, protivna je Ustavu Srbije, a pogotovo što je Lekarska komora registrovana u APR-u kao nevladina organizacija, što potvrđuje našu tvrdnju da članstvo nije obavezno.

Kada biste morali da se operišete, a da možete da birate, da li biste to učinili u Srbiji?

Svako u životu bira ono što je najbolje, ako mu to finansije dozvoljavaju. Ja bih birao najboljeg doktora i kliniku u svetu. Loše niko neće, sem ako ne mora. U poslednje dve decenije pojedini ministri zdravlja, političari, profesori medicinskog fakulteta i imućniji građani operisali su se u inostranim klinikama.

Šta očekujete od ministra Lončara, koji ostaje na toj funkciji i u novom mandatu Vlade?

Vlada Srbije i ministar zdravlja su obećali reforme u zdravstvu i izjednačavanje privatnog sa državnim zdravstvom, s pravom pacijenta da sa knjižicom zdravstvenog osiguranja može da koristi i usluge privatnog doktora. Očekujemo promene.

Nažalost, moja vizija razvoja srpskog zdravstva od pre četvrt veka je i danas aktuelna, što jasno govori da je srpsko društvo protraćilo 25 godina i da je veoma zaostalo u razvoju. Vraćeno je bar 30 godina unazad.

Treba uvesti konkurenciju na fakultete

Tekst:
Dijana Ivanov Kadić

Novembar
2016.

Jedan od ključnih problema našeg visokog obrazovanja je odabir kadrova na univerzitetima. Oni koji su ova važna prava dobili nezasluženo, teško mogu biti u stanju da ih i koriste kako treba. Takvi profesori svoje pozicije više koriste kao sredstvo moći, bezbedno zaklonjeni iza paravana akademskih sloboda

Vladica Cvetković je redovni profesor Rudarsko-geološkog fakulteta i dopisni član SANU, predsednik Stručnog tima za reformu visokog obrazovanja (HERE) i član Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, dakle kompetentan sagovornik za temu reforme visokog obrazovanja. Razgovor je vođen neposredno pre nego što je Skupština Srbije usvojila izmene i dopune Zakona o visokom obrazovanju po kojima je takozvanim „starim“ studentima produžen rok za završetak studija za još dve godine o trošku budžeta.

Ko je sistematski urušavao visoko obrazovanje?

Visokoobrazovni sistem se nije urušavao ništa više i ništa manje nego drugi segmenti društva i za to niko nije i ne može biti kriv, osim nas. Ne verujem ni u kakve teorije zavere. To je erozija vrednosti, koja je zahvatila čitavo društvo. Mnogi naglašavaju da je visoko obrazovanje nekad bilo bolje i za to su skloni da krivce traže spolja. Ja smatram da je to posledica kontinuiranog zapostavljanja od strane našeg društva, kome se viso-

ko obrazovanje godinama nalazi veoma nisko na listi prioriteta. Osnovni problem je što političari generalno nemaju suštinski interes da visokom obrazovanju dodele bolju poziciju.

Da li i vi na problem gledate kao na političko pitanje – po principu što neobrazovaniji ljudi, lakše se manipuliše i stvara veća glasačka mašinerija? Izdvajanja za obrazovanje i nauku su najmanja, a trebalo bi da je obratno.

Možda u tome i ima istine, ali ja ne smatram da je nespремnost za ulaganje u nauku i obrazovanje unapred smišljeno i da ima neki poseban cilj. Političari se jednostavno ne bave pitanjima koja im ne donose brzu korist. Izbori su na četiri godine, a to nije dug period. Ulaganja u prosvetu za naše političare nisu interesantna jer efekti nisu odmah vidljivi i teško se mogu isplatiti na narednim izborima.

Našem visokom obrazovanju će biti bolje onda kada se kod vodećih struktura oformi strah da će izgubiti glasače ako

Vladica Cvetković

se usude da smanje budžet za nauku i obrazovanje. Tako je danas u nekim skandinavskim zemljama, tamo političari rizikuju vlastitu poziciju ukoliko se neadekvatno odnose prema prosveti. Kod nas je suprotno, izdvajanja za prosvetu su najugroženija, najlakše je uzeti odatle, jer u tome nema političkog rizika.

Mi stoga čekamo donosiocice odluka koji će svesno prihvatiti rizik, staviti obrazovanje u najviše prioritete, makar zbog toga i rizikovali naredne izbore. Dugoročno gledano, sve sledeće izbore posle toga dobila bi Srbija.

Nažalost, to su stvari koje se najteže menjaju. Mi smo kao društvo, kada je o obrazovanju reč, na nivou deteta koje ima problem sa održavanjem higijene. Kao što slabo ulažemo u obrazovanje, tako isto i neko dete izbegava da pere zube, i jedno i drugo jesu samo ružne navike čije negativne posledice dolaze mnogo kasnije i veoma ih je teško ispraviti.

Zar nismo predugo na nivou malog deteta?

Naravno da jesmo, u tome i jeste stvar.

Godinama slušamo da će Srbija doći u ozbiljan problem jer neće imati dovoljno kvalitetnih visokoobrazovanih ljudi. Nebrojeno puta se upozorava i govori o tome, pa je nažalost postalo i opšte mesto. Šta vi kažete?

Ogroman je problem što ne otvaramo vrata za povratak onih koji su otišli u inostranstvo, a žele da se vrate. To je posebno značajno za obnavljanje kadrova u akademskom sektoru. S druge strane, domaća privreda trenutno nema kapaciteta da zaposli i angažuje čak ni one stručnjake koje sami proizvodimo.

Ko će da razvija privredu, ako ne stručnjaci?

Kao što rekoh, prema trenutnim potrebama privrede mi već proizvodimo previše diplomaca, ali ako smanjimo

njihov broj, kako ćemo ostvariti kritičnu masu koja bi trebalo da bude zamajac za razvoj privrede? To je zaista jedan začaran krug. Ali da se vratim na probleme u akademskom sektoru. Sistem zapošljavanja na univerzitetu je očajan i dovodi do brojnih devijacija, a samo jedna od njih je to što mladi ljudi koji su zaslužili akademske pozicije nastavljaju da odlaze.

Da li u tome vidite suštinu problema u visokom obrazovanju?

Ovo je sigurno jedan od suštinskih problema. Na našim fakultetima mi i dalje biramo svoje naslednike u njihovom nezrelom stadijumu, to jest čim završe fakultet. U praksi to funkcioniše tako što profesor sam određuje ko će jednog dana da ga zameni, tako što jednog od svojih studenata bira za asistenta, a onda, po automatizmu i bez konkurencije, taj isti asistent prolazi sva zvanja, sve do redovnog profesora. To znači da imamo preslabu selekciju, što je pogubno.

Kome to odgovara?

Na duže staze nikome, a trenutno samo poslušnicima koji će zbog dobrih odnosa s profesorom zauzeti mesto asistenta, a samim tim i dobiti garanciju za poziciju redovnog profesora. Tako nešto nigde ne postoji. Ali, nevolja je što veliki broj mojih kolega naš sistem i dalje smatra dobrim. Oni ne shvataju razliku između brige o akademskom podmlatku i konkretne odluke ko će njih same zameniti kad odu u penziju. Recimo, moj zadatak kao profesora jeste da kontinuirano imam što kvalitetnije doktorande koji će se usavršavati i ovde i u inostranstvu i kasnije se pojaviti kao kandidati na konkursima. Kvalitetni kandidati - to je dokaz da sam vodio računa o podmlatku, a ko će mene konkretno zameniti, to više nije moja briga.

Sadašnju lošu praksu u kojoj profesor bira svog studenta za svog naslednika

moramo zameniti pravom selekcijom, izborom od više kandidata i to u njihovom zreлом stadijumu, kada već imaju nekoliko godina iskustva, objavljene radove i kada dolaze sa validnim preporukama. Tada se neće događati da imamo veliki broj onih koji nisu dobili zaslužen mesto na fakultetu samo zbog netrpeljivosti profesora ili da nam dolaze ljudi koji su doktorirali na najboljim svetskim univerzitetima, a da za njih nema prostora na našim univerzitetima.

Često ćete od najboljih studenata, odnosno doktoranada, čuti da ne vide ni tračak nade da će u skorijoj budućnosti moći da se zaposle na fakultetu koji su završili. Za neke naše fakultete ni usavršavanje na Oksfordu ili Kembridžu nije dovoljan dokaz o njihovom kvalitetu.

Upravo u tome i jeste stvar, njihovo mesto je odavno zauzeo neki od asistenata s garancijom, o kojima sam govorio. Kočnicu visokog obrazovanja predstavlja i pogrešno shvaćena autonomija univerziteta. Kod nas se autonomija prenosi sa univerziteta na fakultete, katedre, sve do samih profesora i pritom mutira, tako da profesori imaju prekomerne slobode i neretko se ponašaju kao mali gospodari svoje neposredne okoline. Kao profesor mogao bih desetini svojih kolega ozbiljno da zagorčam život i rad, a nekima koji su na samom početku i da ugrozim karijeru, a da za to nikome i nikada ne odgovaram. Sve mogu da uvijek u ukrasni papir autonomije.

Zašto akademska zajednica održava takvo stanje?

Ne postoji ništa što akademska zajednica smišljeno održava, jer nju predstavljaju grupe i pojedinci koji često donose protivurečne odluke. Prekomerne slobode o kojima pričam očito ne smetaju mnogima. Ja se te iste slobode gozim,

jer sam više puta video kako se zloupotrebljava.

Gde su se izgubili etika i moral?

Ovde govorimo o nespremnosti na suštinske promene, a to ipak nije klasičan primer akademske neetičnosti. Reč je o neznanju kako da se stvari promene i o inertnosti koja dolazi od toga što se ne vidi lična korist od tih promena. Slično se dešava i kada govorimo o promenama načina finansiranja univerziteta, ali tu u jednom delu akademske zajednice nemamo samo inertnost, već i ozbiljnu opstrukciju iz straha da će moguće promene za neke značiti i konkretnu štetu.

Šta bi trebalo menjati u načinu finansiranja?

Trenutno finansiranje gotovo isključivo po broju budžetskih studenata stavlja neke fakultete u krajnje neravnotežan položaj. Posebno one s malo studenata, a sa značajnim naučnim istraživanjima koja nisu pokrivena institucionalnim finansiranjem. Sve se ovo dalje produbljuje kada se uzmu u obzir i visine školarina po pojedinim fakultetima. Pri tome ni univerzitet kojem fakulteti pripadaju, ni država koja ih je osnovala, nemaju gotovo nikakav mehanizam da na ovu situaciju utiču.

Sistem finansiranja je moguće promeniti dvojako - ili ostaviti da osnovni parametar bude broj studenata, ali onda novac raspodeljivati univerzitetima, ili zadržati raspodelu po fakultetima, ali u parametre proračuna uvrstiti i naučni rad.

Otkud tolike razlike u visini školarina?

Nemojte da se šalimo, školarine sigurno nisu određene kvalitetom studija. Kao i kod svake cene, reč je o iznosu koji je neko spreman da plati. Spremnost da se plati školarina jeste samo drugo ime za popularnost za koju postoje mnogi razlozi, a samo neki se odnose na realno

veće šanse za zaposlenje. Ima fakulteta za kojima je velika potražnja, s tim u vezi su i visoke školarine, iako je svima poznato da je veoma teško naći posao sa tim strukama.

U svakom slučaju, školarine su samo jedan deo sistema finansiranja koji se mora menjati ako želimo bolje visoko obrazovanje. Prošle godine je, u sklopu rada na izmeni Zakona o visokom obrazovanju, formirana i Radna grupa za finansiranje, ali se u tom radu, nažalost, nije daleko odmaklo.

Svima je već poznata rečenica: kad ne znaš šta ćeš - a ti formiraj radnu grupu. Da li ste zaista verovali da nešto možete da promenite ili ste se i sami setili te izreke?

Setio sam se toga, ali drugačije ne ide. Stvari se u visokom obrazovanju sporo menjaju, sistem je po prirodi rigidan i spor, ali nema smisla zbog toga odustajati. To je i glavni moto Stručnog tima za reformu visokog obrazovanja čiji sam ja predsednik. U tom svojstvu sam nedavno imao priliku da se obratim svim radnim grupama za izmenu Zakona i da kažem nešto što ću ovde ponoviti: ukoliko ne budemo hrabri da promenimo način prijema nastavnika i sistem finansiranja, sve drugo što budemo uradili biće samo šminka.

Novi ministar, nova pravila. Kako vidite nedavno postavljenog ministra prosvete?

Vidim čoveka kome nije prijatno što u svom resoru ima nauku i visoko obrazovanje. Kao neko ko se isključivo bavi upravo navedenim delatnostima, ja zbog toga ne mogu da budem spokojan. Žalim što nije oformljeno posebno ministarstvo za nauku i visoko obrazovanje, jer bi to posle dužeg vremena bio prvi, ali veoma važan, signal iz Vlade da je akademski sektor zaista među prioritetima ovom društvu.

Najavljena promena Ustava skriva „kukavičje jaje“

Krajem aprila premijer Aleksandar Vučić najavio je promenu Ustava Srbije u naredne dve do tri godine. Već posle nekoliko dana, predsednica Narodne skupštine Maja Gojković dostavila je Odboru za ustavna pitanja inicijativu poslaničke grupe SNS za formiranje radne grupe za reformu političkog sistema. Ovo je, čini se, najozbiljnija u nizu najava izmena Ustava koji još od dana donošenja, novembra 2006, trpi kritike stručne javnosti.

Među kritičarima je i Zoran Ivošević, bivši sudija Vrhovnog suda Srbije i profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union, koji u razgovoru za “Novu ekonomiju” kaže da je “važeci Ustav rađen na brzinu, ima mnogo problematičnih mesta i trebalo ga je menjati mnogo ranije. Ako tako gledamo, ne treba da brine što ga menjamo baš sada. Ali ako najavljena promena Ustava skriva kukavičje jaje koje treba da sanira brutalnu neustavnost Briselskog sporazuma, onda će to biti još jedna u nizu političkih podvala”

Tekst:
Antonela Riha

Jun
2015.

Da li naslućujete tu podvalu? Premijer je sam rekao da se Ustav neće menjati "zbog Kosova već zbog pravosuđa u pristupanju EU, poglavlja 23 i 24, kao i broja poslanika i mnogih dugih stvari".

Nisam psiholog, ali i ova rečenica bi mogla biti najava podvale i zbog pominjanja Kosova umesto Autonomne Pokrajine Kosova i Metohije. Zato postoji i sumnja da je surogat-država Kosovo osnovni razlog ustavnih promena.

Zar nije preambulu Ustava o Kosovu pregazilo vreme upravo zbog rešenja iz Briselskog sporazuma?

Preambula nije korektna, ali ne zbog Briselskog sporazuma, već zbog toga što se u njoj pominje samo jedna pokrajina – Kosovo i Metohija, ali ne i Pokrajina Vojvodina. U njoj se kaže da je "KiM sastavni deo teritorije Srbije" i da ima "položaj suštinske autonomije u okviru suverene države Srbije". A šta je sa Vojvodinom? Zašto je preambula ignoriše? Zašto i nju Ustav ne tretira kao suštinsku autonomiju? Da nije ona "kobajagi autonomija"? Čini mi se da će ta preambula biti najkрупniji zalogaj u promeni Ustava koja se nagoveštava.

Zašto?

Zato što u članu 182 Ustava piše da će se suštinska autonomija KiM urediti "posebnim zakonom koji se donosi po postupku predviđenom za promenu Ustava". Šta je to suštinska autonomija, to nam Ustav ne kaže. Njeno uređenje biće najveće iskušenje za ustavotvorce, jer je teritoriju na kojoj se ne ostvaruje suverenitet teško podvesti pod ustavni poredak zemlje lišene prava da na njoj vrši vlast.

Tvrdite da je Briselskim sporazumom prekršen Ustav. Na koji način? Ustavni sud je zaključio da to nije pravno već političko pitanje i da zbog toga nije

Zoran Ivošević

nadležan da ocenjuje njegovu ustavnost.

Ustavni sud nije bio na visini svog položaja kada je izbegao da se suoči sa neustavnošću Briselskog sporazuma, koja se vidi "iz aviona". Jedan od četvoro sudija koji se nisu složili sa ovom odlukom naveo je u svom izdvojenom mišljenju da je time Ustavni sud ispoljio lojalnost vlasti i njenoj politici, a ne Ustavu.

Ustav određuje da se teritorijalna organizacija zemlje, način izbora organa vlasti na svim nivoima, kao i organizacija i rad policije, sudstva i javnog tužilaštva uređuju zakonima Srbije, a Srbija je Briselskim sporazumom pristala da se sva ta pitanja uređuju zakonima Kosova, surogat-države koju ne priznaje. Pristala je, dakle, da se njena južna pokrajina integriše u teritorijalni i pravni poredak samoproklamovane republike Kosovo, što je suprotno Ustavu u kome piše da je "teritorija Srbije jedinstvena i nedeljiva".

Verujete li da će se rešenja iz tog sporazuma naći u novom Ustavu?

To se može očekivati. Ali to bi značilo da ćemo Ustav usklađivati sa Briselskim sporazumom koji je u vreme zaključivanja bio suprotan najvišem opštem pravnom aktu zemlje. Zato je Narodna skupština i izbegla njegovu ratifikaciju, što je uobičajeno kod međunarodnih ugovora, već je usvojila izveštaj Vlade koji sadrži i kompletan tekst tog sporazuma, dajući mu tako privid ratifikacionog akta.

Predsednik Nikolić je nagovestio moguće promene u ovlašćenjima predsednika pa čak i način izbora, da se umesto neposrednim glasanjem bira u parlamentu. Šta bi takva promena značila?

To bi značilo usklađivanje načina izbora sa kapacitetom ovlašćenja predsednika. Njegova ustavna ovlašćenja su svojstvena parlamentarnom, a ne predsedničkom sistemu i zato bi takva promena bila logična. **Vidimo, ipak, da je on nezadovoljan i da misli da bi sa tog mesta mogao da da mnogo više i da ima veću političku moć.**

Rekao bih da je nezadovoljstvo predsednika posledica deficita autoriteta njegove

ličnosti, za šta ima više razloga – počev od njegove ošešeljene radikalske prošlosti, preko sumnjive master diplome, do neprimerenih izjava i postupaka. Politička moć zavisi više od snage ličnosti, nego od nomenklature ovlašćenja.

On ipak sada piše platformu o KiM. Šta od nje očekujete, hoće li ona uticati na buduća ustavna rešenja?

Da se, najpre, prisetimo njegove platforme o KiM. U njoj se govorilo o Kosovu i Metohiji kao autonomnoj pokrajini u sastavu Srbije. Kad je Narodna skupština na osnovu nje donela Rezoluciju, nestala je ta naznaka "autonomne pokrajine". A kada je zaključen Briselski sporazum, nestala je Metohija, u njemu se govori o Kosovu, što je naziv države koju ne priznajemo. Od njegove platforme nije ostao ni kamen na kamenu. Strahujem da će se slično desiti i sa novom platformom koju piše.

Jedna od prvih tema koju će radna grupa za pripremu novog Ustava razmatrati jeste smanjenje broja poslanika u parlamentu. Osim smanjenja troškova, šta takvo rešenje donosi?

Troškovi jesu važni, ali nisu najvažniji. Na broj poslanika u parlamentu presudno treba da utiče broj stanovnika zemlje. Ako pogledamo druge zemlje koje imaju približno isti broj stanovnika, videćemo da je kod nas preko 100 poslanika višak. Mislim da je najavljeno smanjenje broja poslanika opravdano.

Pojedini pravnici su već upozoravali na kontroverzne odredbe iz sadašnjeg Ustava koje se odnose na političke stranke i način na koji vrše vlast. Treba li i njih menjati?

U članu 5 Ustava piše da "politička stranka ne može neposredno vršiti vlast, niti je potčiniti sebi". Stranka je po Ustavu udruženje građana, a ta udruženja, makar bila i politička, ne mogu neposredno vršiti vlast jer takva funkcija pripada državi, pokrajini ili lokalnoj samoupravi. U tom delu ove odredbe stvarnost se razlikuje od pravne norme. To se, međutim, ne može reći za drugi deo odredbe, jer su političke stranke koje su na izborima dobile vlast sklone da je potčinjavaju

svojim interesima. To im omogućava član 102 Ustava, koji predviđa da je poslanik "slobodan da pod uslovima određenim zakonom, neopozivo stavi svoj mandat na raspolaganje političkoj stranci na čiji predlog je izabran za narodnog poslanika". Na ovoj odredbi nastale su i blanko ostavke, kojima se preki prestankom mandata u slučaju izjašnjenja koje odstupa od stava stranke. I hajka na zaštitnika građana, koja je u toku, može se objasniti nastojanjem da se njegova ovlašćenja potčine interesima najjače stranke u zemlji.

Kada premijer kaže da novi Ustav treba da se uskladi sa standardima EU, šta to konkretno znači?

Ako je naš strateški cilj Evropska unija, prirodno je da se stanje ljudskih prava i demokratije uskladi sa evropskim standardima. Ti standardi su pretežno već usklađeni u normativnom pogledu. Problemi su u njihovoj implementaciji. Temeljni princip našeg Ustava je u članu 3 gde se vladavina prava ostvaruje i "povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu". Otvaranje prvog poglavlja na putu ka EU trebalo bi da bude vezano za taj princip, jer je on još uvek ugrožen vladavinom ljudi koji su na vlasti. Ali ni odnos zvaničnika EU nije prema tom principu iskren jer im ne smeta Briselski sporazum, u čijem su zaključivanju i sami učestvovali, kojim je drastično povređen Ustav Srbije, pa time i princip vladavine prava. Utoliko pre što su organi države preambulom Ustava obavezni da "zastupaju i štite državne interese Srbije na Kosovu i Metohiji u svim unutrašnjim i spoljnim političkim odnosima".

Političko pitanje je očigledno važnije od pravnog?

Politika umnogome relativizuje pravo. Ali i politička pitanja moraju da budu u skladu sa Ustavom. Ustav je najviši opšti akt i za političare, a ne samo za nas obične građane.

Premijer je, ipak, mislio na poglavlja koja se tiču pravosuđa i bezbednosti. Stalne su primedbe iz Brisela na reformu pravosuđa, nagoveštava se promena načina izbora sudija. Šta su

EU standardi koje treba da prihvatimo?

Pravosuđe mora da bude oslobođeno uticaja političkih vlasti. Da bi se to postiglo, prvi i stalni mandat sudija mora određivati Visoki savet sudstva, a ne kao sada da prvi mandat poverava Narodna skupština, a posle te trijaže i posle tri godine, stalni mandat poverava VSS. Isto je i sa javnim tužilaštvom. Ono mora da bude nezavisno i samostalno, prvi i stalni mandat tužilaca treba da poverava Državno veće tužilaca, a ne parlament. Predsednike sudova treba da biraju sudije iz svojih redova, a iz sastava VSS treba da budu isključeni ministar pravde i predsednik skupštinskog Odbora za pravosuđe, jer su oni iz izvršne i zakonodavne vlasti i najviše su uticali na odluke VSS koje su obrukale i taj Savet i celo pravosuđe. Članovi VSS treba da imaju zamenike, kako bi taj organ uvek odlučivao u punom sastavu, a ne u kvorumu. Takođe iz sastava Državnog veća tužilaca treba da budu isključeni ministar pravde i predsednik skupštinskog Odbora za pravosuđe i na isti način kao i u VSS, da se obezbedi da odlučuju u punom sastavu, a ne u kvorumu koji potire Ustavom zajamčenu većinu u korist članova iz redova tužilaca.

Da li je to što navodite evropska praksa?

To su standardi i praksa u Evropi, o tome svedoče i dokumenta Venecijanske komisije, tela EU koje prati stanje u zemljama kandidatima za članstvo. Pomenuli ste bezbednost i ona je veoma važna. Imamo Biro za koordinaciju službi bezbednosti. Kad oni saopštavaju svoje odluke, iza premijera koji je na čelu Biroa i prvi je čovek izvršne vlasti, stoji tužilac. Šta će on tamo? Ako premijer koordinira rad i tužilaca, a ne samo službi bezbednosti, to je poluga uticaja na javno tužilaštvo koje treba da bude samostalno. Osim toga, u Ustavu nema Biroa za koordinaciju službi bezbednosti. Zašto? Neka ga bude, pa neka Ustav kaže koga on može da okupi, a ne da premijer sam tužioce stavlja u Biro.

Šta još nedostaje u važećem Ustavu?

Nedostaju, recimo, odredbe o javnim beležnicima. Rat između advokata i notara, koji je trajao četiri-pet meseci, paralisao je rad sudova. Notara ima u zakonu, ali ih Ustav ne pominje i to treba da se menja.

Treba menjati i ono što ja zovem frljoke. Na primer, kod odlučivanja o imunitetu članova Vlade u članu 105 piše da o tome odlučuje Narodna skupština, a u članu 134 da to radi Vlada, što znači da Ustav nije u skladu sa samim sobom. Ima i drugih.

Kakva je procedura koja sledi? Kada je donošena sadašnja Ustav, jedna od primedbi bila je da nije bilo javne rasprave.

Bilo je rasprave na raznim skupovima, ali zvanične, javne rasprave nije bilo i onda su odjednom za tri dana doneli Ustav sa mnogim manama. Predlog za promenu Ustava može da podnese najmanje jedna trećina od ukupnog broja narodnih poslanika, predsednik Republike, Vlada i najmanje 150.000 birača. Kada se taj predlog usvoji dvotrećinskom većinom od ukupnog broja poslanika, formira se komisija koja treba da pripremi tekst. Da li ćemo menjati ceo Ustav ili ne, to još uvek ne znamo, jer se on može menjati samo u pojedinim odredbama, amandmanima. Ja slutim da će upravo tako biti. Za izglasavanje Ustava ili pojedinih odredaba mora da bude dvotrećinska većina od ukupnog broja poslanika. Kako sada stoje stvari, ta većina postoji. Za promenu načela Ustava, odredaba vezanih za ljudska i manjinska prava, uređenje vlasti, proglašenje ratnog i vanrednog stanja mora da se organizuje referendum. Kada se donese akt promene Ustava, građani se o tome izjašnjavaju najkasnije u roku od 60 dana, ali "promena Ustava je usvojena ako je za promenu na referendumu glasala većina izašlih birača". Šta to znači? Ovo je hipoteza, ali i to je moguće: tri birača izađu, većina od tri je dva, i to je referendum. Ustav treba da kaže kolika najmanja izlaznost mora da bude. To je još jedna stvar koju u novom Ustavu treba promeniti.

Stalno na vlast dolaze novi gladni

Zoran Drakulić, za jedne tajkun, šta god to značilo, jer je novac sticao u inostranstvu, za druge jedan od najvisprenijih biznismena ne samo Srbije, nego i bivše Jugoslavije, sigurno je čovek kome se ne može osporiti ni ogromno znanje, ni isto toliko međunarodno poslovno iskustvo. Neki kažu da je “njemu bilo lako” da sa mesta finansijskog direktora tadašnjeg giganta Geneksa započne privatni biznis, a drugi opet smatraju da su takvu šansu imali mnogi, a samo su je najsposobniji iskoristili. Navodno je rekao da “njegova noga neće kročiti u Srbiju dok je Milošević na Dedinju” i obećanje je ispunio. Podržavao je Vojislava Koštunicu i DSS, bio kandidat za gradonačelnika Beograda, ali se na kraju razočarao i napustio politiku. Dok su se na početku krize svi ovdašnji biznismeni nekontrolisano širili i zaduživali, on je deo svog biznisa prodao. Nema dlaku na jeziku i ko je spreman da sasluša, može štošta i da čuje. Prema vlasti je kritičan, ali bi ipak pomogao i to, kaže u razgovoru za “Novu ekonomiju”, volonterski, u interesu države, jer je sve poslove u životu završio. Ali niko ništa ne pita, jer ljudi kad dođu na vlast, odmah sve znaju

Tekst:
Biljana Stepanović

Maj
2015.

Dosta su protivrečne prognoze o kretanju ekonomske situacije u ovoj, a i u sledećoj godini. Dok MMF prognozira pad BDP-a od 0,5 odsto, premijer smatra da su pogrešili i da nam sledi privredni rast. Kakav je vaš utisak sa stanovišta čoveka iz privrede?

Ne vidim ništa dobro. Sve priče da nam ide dobro na bazi punjenja budžeta u prva tri meseca ne daju realnu sliku u kakvom stanju je privreda. Mislim da je u katastrofalnom stanju i nikada, izuzimajući ono vreme sankcija, nismo imali ovakvu situaciju. Iz onoga što sam čuo, naročito od ministra ekonomije, nisam čuo nijednu meru koja govori u prilog tome da će nam biti bolje. Para nema, a privredu ne možemo da pokrenemo bez para. Moramo nešto da učinimo da pokrenemo mala i srednja preduzeća, koja su i najfleksibilnija, da bi-

smo pokrenuli i ostali deo privrede. Toga jednostavno danas nema. Sa druge strane, smanjenje plata i penzija će se sigurno odraziti na potrošnju i to je mera koju ja nikad ne bih preduzeo. Pre bih ugasio i Smederevo i Rafineriju Pančevo, nego što bih ovo uradio. Sukcesivno bih smanjivao administraciju, pod uslovom aktiviranja privrede.

Smanjenje plata i penzija možemo da shvatimo kao gašenje požara, ako nam smanjenje deficita budžeta treba odmah. Zadužili smo se za ove dve i po godine sedam milijardi evra, prodajemo šta se može prodati. Koja je druga mera bila na raspolaganju?

Imamo primer Grčke. Oni su sproveli slično stezanje kaiša, smanjenje plata i penzija, i do čega je to dovelo? Do pada društvenog proizvoda od čak 20 odsto. To

će i nama da se desi. Ja mislim da je i premijer već signalizirao da je to bila greška. Samim tim što već najavljuje da će podizati plate i penzije, verovatno ima pokazatelje koji to govore. Plate i penzije su već bile dosta niske. Mi moramo da radimo suprotno, da ih podignemo na viši nivo, da bismo podstakli potrošnju. Nemamo mi tržište za dobar deo svojih proizvoda. Sa jedne strane smo se neobjašnjivo otvorili prema Evropi, čime je domaća privreda sve manje konkurentna, a sa druge smo smanjili domaće tržište za naše proizvođače. I to je loše. Moramo da se okrenemo proizvodnji, da pokrenemo sve što se može pokrenuti, a ima toga.

Na koji način?

Imate danas veliki broj firmi koje bi mogle da rade, ali ne mogu da nose nagomilane dugove iz prošlosti. Kada bi se rešile

Zoran Drakulić

tih dugova, one bi mogle da rade. Evo, na primer, Sevojno, koje je bilo kod mene u grupi, moglo bi godišnje da napravi profit od 10 miliona evra i da podigne proizvodnju duplo, da bude drugi ili treći najveći izvoznik, ali ne može da nosi 40 miliona duga iz prošlosti. A takvih preduzeća imate koliko hoćete u Srbiji. Dakle, moramo da vidimo šta će da se radi sa tim firmama koje kod banaka imaju loš rejting jer imaju veliki nagomilani dug, ne mogu da se zaduže i imaju visoke kamate. Dakle, država i međunarodne finansijske institucije treba da se dogovore šta da rade sa tim dugovima koji se ne vraćaju bankama. Država mora da bude inicijator i to mora hitno da se uradi. To je ključni problem u ovom trenutku u srpskoj privredi.

Kako se, po vašem mišljenju, dogodilo da od privatizacije bankarskog sektora zaradimo 700-800 miliona evra, a da ove četiri državne banke, na čelu sa Agrobankom, naprave gubitke od milijardu evra?

Svaka partija je imala svog miljenika. Kako neka firma može da se zaduži 400 miliona evra? To ne može normalna banka da da. Kad ja uđem u banku, oni me skeniraju, gledaju istoriju, ja nemam nevrćen kredit u svojoj istoriji. A dođe neki Bogićević i odmah dobije 400 miliona. Kako? Da se ne zavaravamo, i sad imamo nove Bogićeviće.

To i jeste problem, kako sad banke daju nove kredite kad ni sa ovima koje su dale ne znaju šta da rade?

Moraju tih problematičnih kredita hitno da se reše, nema dalje odlaganja. Drugo rešenje je da onim firmama koje bi mogle uspešno da rade, država pomogne i osigura te kredite kad nema drugih rešenja, inače će sve da stane.

Ali kad god se to u prošlosti radilo, nije se dobro završilo po državu.

Zavisu kako se radi. Treba da dođu profesionalci, da to rade onako kako se radi u svetu, a ne da se naprave nove dubioze. Banke moraju da se nateraju da se oslobode loših kredita. To je Narodna banka davno morala da reši.

Ali svakog dana slušamo o stranim investicijama koje će doći u Srbiju.

Strane investicije mogu da dođu u ovom trenutku u Srbiju samo politički ili uz

ogromne subvencije. Bez domaćih privrednika nema pokretanja privrede, niti stranih investicija. Nikada naša firma na strana tržišta nije ulazila sama, uvek je tražila dobrog lokalnog partnera. To vam je sigurnost za uspešno poslovanje. Tako rade i stranci. Tako rade i fondovi, neće oni da ulažu više od 20 do 30 odsto u neki posao, niti hoće da budu većinski vlasnici. I to je suština. Jednostavno, mi nemamo dobar ambijent. Domaći privrednici su se opekli više puta. Nemački ambasador na jednom ručku kaže – treba srpski privrednici da pokrenu privredu. Ja sam ga onda pitao – koji srpski privrednici? Mi smo ovde na lošem glasu, okarakterisani kao pljačkaši. Dakle, prvo mora da se promeni ambijent. Drugo, mi svi radimo sa umanjenim kapacitetom. Neće više niko da se zaleće. Toliko smo se puta opekli da svako ko je zaradio neki kapital, ovde ili u inostranstvu, bolje mu je da čeka nego da ulazi u novu avanturu, jer to može skupo da ga košta. Umesto da radimo sa 100 posto kapaciteta, da nam je premijer rekao – ti si Drakuliću zadužen za ovaj deo, ti Miškoviću za drugi, ti Beko za treći...

Pa da li vam je nudio da vodite velika državna i javna preduzeća gubitaše...

Čekajte, je li se ponudio Beko da vodi Železnice i šta je bilo? Onda se pojavio neki pametniji i sposobniji od njega da vodi Železnice. Znae šta, dosta je više te partijske države. Dok god tako bude, ovde nema sreće. Moraju pravi ljudi da se postave na prava mesta, a ne da uvek dođe neko novi i onda počinje nova raspodela javnih preduzeća, a mi znamo zašto se to radi.

Vi tvrdite da su domaći krupni biznismeni na lošem glasu, ali i da su se oni sami opekli sto puta. Kako tu protivrečnost sad da tumačimo?

Izvinite, u kojoj zemlji se biznismenu takvog nivoa sudi za to za šta se sudi Miškoviću? Nije to kriminalno delo zbog koga bi neko sedeo u zatvoru godinu dana. Šta god o njemu mislili, ne možete tako da se ponašate. Ja se slažem, svi koji su umešani u kriminal treba da odgovaraju, ali ne možete vi politički da sudite bilo kome.

A vi smatrate da je to samo politički? Hm...hajde da vidimo kako će to da se završi.

Mislite, nema logike da se njemu sudi za kršenje zakona, kad je on i diktirao kako će zakoni da se napišu, pa nije imao potrebe da ih krši?

To je sad druga priča, treba postaviti pitanje zašto su to političari dozvoljavali. Ja govorim o tome da nekome ko je zapošljavao toliko ljudi možete reći da se ne meša više u politiku, ali ga ne možete kažnjavati na taj način. Mišković očigledno ima talenat za posao. Nemamo mi sto Drakulića, Miškovića, Kostića, Beka... ti ljudi treba da se iskoriste na pametan način, pogotovu u ovakvoj ekonomiji koja je katastrofalna. Zašto se, na primer, taj „Beograd na vodi“ nije gradio u Luci Beograd, kad projekat postoji toliko godina. Nama treba da dođu neki belosvetski biznismeni da grade ovde i verovatno ga neće izgraditi, a ne mogu naši ljudi da grade. Da naši grade bar bi se znalo ko šta gradi i koliko ulaže.

Oko „Beograda na vodi“ su tolike kontroverze kao valjda ni oko čega drugog, da izgleda kao da je vlast vezala i sopstvenu sudbinu za taj projekat. Zašto mislite da se to događa?

Kada srpski privrednik hoće nešto da radi, onda je to lopovluk. Kada dođu ljudi sa strane i prave se nekakvi ugovori u koje nemamo uvid, onda je to u redu. Pa ne može tako da se radi, moramo bar da imamo jednak tretman. A inače, ko će danas to toliko da izgradi, ko će da potroši tolike pare? Samo neki mađioničar. U Srbiji, u situaciji u kakvoj se sada nalazi, mora da može sve, samo ako neko stvarno hoće nešto da radi i ako je to realno. Posebno u situaciji kada nam treba posao i kada treba da zaposlimo armiju ovih nezaposlenih ljudi.

Veliki broj krupnih biznismena je zapravo u velikim problemima. Da li su se oni preinvestirali zbog loše procene, ili su bili alavi, kako su uopšte došli do ivice propasti?

Bio je jedan kratki period pre 2008. godine, kad ste mogli da se zadužite kako hoćete, kad su vas banke jurile da vam daju kredite. Ja sam lepo rekao u februaru 2009. šta će se desiti i niko mi nije verovao. Prvo, da kriza ne može kratko da traje, već da računamo na duži period, to je bilo toliko jasno. A drugo, da se što pre treba oslobađati dugova, što

nije naišlo na odobravanje. Sad mi kažu – zašto te nismo slušali. Eto, mi smo prodali deo biznisa i danas smo kompanija bez dugova, iako manja, ali ja mirno spavam. A ovi sa ogromnim dugovima moraju da vide šta će, kao i banke koje su im dale kredite.

Sećam se da su vam se neki i smejali te 2009. godine kad ste rekli da ne spavate zbog dugova.

Pa jesu.

Da li je problem to što državu vode ljudi koji nikad nisu dinar zaradili na otvorenom tržištu, da steknu predstavu šta znači tržište?

Glavni problem u Srbiji je veliko neznanje. Na svakom mestu. Dva ključna ministarstva, pored Ministarstva finansija, jesu privrede i poljoprivrede. Tu treba da dovedemo najbolje što postoji u Srbiji. Da li smo doveli najbolje, ili smo doveli političke kadrove? Dovedi smo političke kadrove. Treba da dođu kompetentni ljudi koji znaju šta treba preduzeti u ovako teškoj situaciji. Tvrdim da sa postojećim resursima možemo da budemo srednje razvijena zemlja. Danas imamo milion hektara neobrađene zemlje. To nigde u svetu nema. Vlasnike treba prve godine kazniti što je ne obrađuju, a druge godine, ako se to ponovi, otkupiti tu zemlju po povoljnoj ceni. Imamo danas u Srbiji 35-40 posto šuma koje su van tržišta. Dobrim delom to drže ljudi koji ne žive u Srbiji. I njih treba kazniti zbog neeksploatacije šuma. Imamo domaću bioenergiju koja može da zameni milion tona uvozne nafte. Mi izvozimo 60 odsto naše proizvodnje peleta, a država uvozi skuplje energente. Pa da li to ima smisla? Škole, bolnice, vrtiči greju se na ugalj, lož ulje i struju, što je ili ekološki neprihvatljivo ili skupo. Sto puta smo predlagali da se to zameni biomasom, domaćim proizvodom koji je jeftiniji. Suština je, pored povećanja izvoza, i supstituisati uvoz domaćim proizvodima. **Iz svega ovoga opet proizlazi da je naš najveći problem neznanje.**

Neznanje, nekompetentnost, jedna opšta otimačina koja traje i nema tome kraja. Stalno na vlast dođu novi „gladni“ kojima sve treba.

Evo sad je za Železaru Smederevo angažovan strani profesionalni me-

nadžment koji treba da je od gubitaša preokrene u dobitnika.

Kao prvo, Srbija ne može da proizvodi čelik profitabilno i to su priče za malu decu. Iza toga opet stoji otimačina i politika. Kredibilitet te dvojice ljudi koji su dobili da vode Železaru je poznat... A osim toga, da li je neko proverio ko je „naš“ čovek direktor Železare, odakle je došao i kakva mu je poslovna istorija? A ko će da odgovara ako za godinu dana oni kažu – nema profita, nema para. Trebalo je odmah to zatvoriti i tih pet hiljada ljudi obezbediti sa po četiri hektara zemlje i dati im subvencije tri godine dok ne poraste to što bi posadili, pa u krajnjem slučaju neka kupi država tu hranu koju proizvedu, da nahrani vojsku i policiju. A prodavala bi se i u našim marketima. Ja vam odgovorno tvrdim da to ne može da radi i ne znam kako je KPMG mogao da kaže da će Železara da radi profitabilno. Prvo, mi nemamo nijednu sirovinu, drugo, logistika je skupa, u ovom trenutku maltene više nas košta logistika nego sama ruda gvožđa.

A sa druge strane, prodajemo Telekom. Kako je jedan naš poznati profesor opisao, prodajemo tehnologiju 21. veka da sačuvamo tehnologiju 19. veka. A drugi naš sagovornik tvrdi da se odvija svetska tehnološka revolucija koje mi nismo ni svesni.

Mi se hvatamo za slamku. Šta možemo da prodamo – Aerodrom, Telekom, EPS i nema više.

Jedan od argumenata je da za Telekom ne možemo da nademo dobar menadžment.

Naravno da možemo da nademo dobar menadžment ako hoćemo. Imate u svetu danas ljude sa znanjem i iskustvom, platite ih i dovedete. Ali, onda država nema više upliva, ne može da kaže - dajte ovoliko za taj i taj klub, deset miliona daj ovamo, 15 daj onamo. Suština je da se prati tehnološki razvoj, a to znači da imate profitabilne kompanije koje će da ulažu u razvoj, a ne da se daje sve u budžet.

I šta je onda izlaz?

Da pokrenemo sve kapacitete koje imamo. Naša poljoprivreda može da proizvodi četiri puta više. Mi prodajemo sirovine, pšenicu, maline, ne pravimo čak ni poluproizvode. Sa druge strane, ubiće nas

Evropa, tamo je takav tehnološki razvoj sa kojim mi ne možemo da se borimo. Dakle, energetika, poljoprivreda, može to da se pokrene. Mi treba da idemo prema Evropskoj uniji, ali ne po svaku cenu. Ima tu dosta dobrih stvari. Pre svega da nam pročiste te naše zakone, da nas dovedu u red. Makar i to samo postigli i ne ušli u Evropu, to je veliki napredak. Mi to sami očigledno ne umemo i potrebna nam je pomoć. Nas Evropa sada košta zbog smanjenih carina, a time smo doveli u podređen položaj našu proizvodnju.

Smanjenje carina nam Evropa tada nije ni tražila, sama je jedna od pretihodnih vlada sa tim istrčala.

Ali može da se uradi revizija. Po tom sporazumu 2017. godine svako može slobodno da kupi naše poljoprivredno zemljište, a to nema nigde. Dakle, ako ljudi na vlasti hoće da sačuvaju ovu Srbiju, to sam i Tadiću govorio, krajnje je vreme da dođu profesionalci koji su spremni da se žrtvuju četiri-pet godina da odrade posao, da krenemo napred, pa posle neka se oni igraju svojih partijskih igara.

A imamo li mi profesionalce spremne da zabatale svoj posao da se četiri-pet godina žrtvuju za državu?

Imamo. Mi živimo ovde, treba da nam tu žive unuci. Ja sam, na primer, zaradio dovoljno para, nemam više taj poriv. Sigurno ne želim da pljačkam ovu državu! Kad sam to video u partiji u kojoj sam bio, odmah smo se posvadali i razišli. Ja hoću da radim za svojih 2, 5 ili 7 posto, ne treba da uzmem 50 posto. Imate ljude koji su završili sve poslove u životu. I sada bi pomogli državi bez ikakve nadoknade i ličnog interesa.

E, to je malo verovatno.

Znae li kako se uzdigla Južna Koreja? Ona je imala najveću moguću korupciju. A onda je, posle vojne pobune, general Park pozvao najveće privrednike, celokupnu imovinu im stavio pod hipoteku i rekao im – od sad vi radite za državu, podelio im ko je za šta zadužen i poslao ih da rade. Onda su oni za nekoliko godina podigli svoje sektore, rešili problem korupcije i započeo je industrijski i ekonomski rast. Tada im je skinuo hipoteke, dao im akcije u firmama i sad imate Južnu Koreju kakvu imate. To je bilo u interesu države. Nema tu mesta za partijske kadrove.

Stvorila se zapaljiva smesa

Tekst:
Biljana Stepanović

April
2015.

Kao jedan od najagilnijih i najpopularnijih tviteraša, vrlo ste kritični prema vlasti. Šta joj najviše zamerate?

Sadašnjoj vlasti najviše zameram opsesiju medijima i pokušaj da celu politiku stavi u funkciju stvaranja poželjne medijske slike. To je nešto što je, da budemo iskreni, pomalo bilo prisutno i ranije. Međutim, od 2012. godine ta opsesija medijima, rejtingima i utiscima razvila se do mere koja nikada dosad nije bila prisutna. Danas se pokušava stvoriti potpuno veštačka, orvelovska stvarnost, prilagođena predstavi o tome šta bi nama bilo zgodno da se misli...

Zoran Čičak je dobro politički obavešten, dobro tumači međunarodne odnose, izrazito je aktivan na Tviteru, a biznis mu je godinama glavno zanimanje. Čovek koji je bio jedan od osnivača dobro poznatog JUL-a devedesetih godina, više se aktivno ne bavi politikom. Podelio je politički imidž i nepopularnost te stranke, a sada, posle dve decenije, izgleda da su se njegovi stavovi i stavovi nekadašnjih političkih protivnika približili. Pitanje je samo ko se na koju stranu pomerio. "Vreme se pomerilo 20 godina, a pomerio se i čitav kontekst", kaže Čičak. "Mnogi ključni ljudi iz sadašnje vladajuće strukture bili su 90-ih lideri radikala, koji su sa mnom, sa JUL-om, SPS-om ako hoćete, prolazili kroz razne faze, od ministarskih fotelja do zatvorskih ćelija, već kako su okolnosti i međunarodni faktor diktirali. Ja sam prema njihovoj politici imao negativan stav tada, a imam ga i danas prema toj kozmetički doteranoj radikalnoj politici. To što oni sada imaju podršku Zapada, a onda je nisu imali, smatram problemom Zapada, a ne mojim. Ovi koji su došli posle nas imali su svoju šansu 12 godina i nisu je iskoristili. Da imam više posla da radim, ne bih se ni bavio javnim komentarisanjem, jer to inače radite kad vam je dosadno. Voleo bih kad bi došao malo stabilniji period, u kome ne bih morao svake večeri na televiziji da gledam predsednika vlade pa sutradan svi to da komentarišemo, nego da svako radi svoj posao skromno i u tišini i da ne izgleda kao da svi učestvujemo u nekom rijalitiju"

Odnosno, umesto da mediji izveštavaju o tome šta političari rade, političari rade ono što mediji pišu. Tako su se tu uzrok i posledica zamenili, i danas imamo prilično ozbiljno oboljenje koje će u jednom momentu morati da počne da se leči, što će biti dug i bolan proces.

Da li vi mislite da ljudi koji se informišu isključivo preko medija u kojima se kreira ta paralelna realnost veruju u to što im se plasira i da li su u stanju da razluče šta je tu istina? Mogu li ljudi da žive u medijima, a da ne veruju sopstvenim očima?

Rizik takvog načina vođenja politike i oblikovanja stvarnosti je dvostruk: on sa jedne strane podrazumeva da vi formirate određen broj utisaka, pozitivnih i negativnih, nešto u što će vaše pristalice verovati čak i kad nije tačno. Sa druge strane, imate sve veći broj ljudi koji ne veruju ni u jedan takav utisak, čak i kada on može biti potpuno tačan. I onda vi sa obe strane dobijate nekritički formirane pozitivne i negativne stavove. Odnosno, ti stavovi sve manje zavise od činjenica, a sve više zavise od ličnih simpatija, predrasuda i emocija. Time se smanjuje naša mogućnost da kao zrelo

Zoran Čičak

društvo kritički procenjujemo stvarnost, a umesto toga formiramo stavove prema pojedincima i to preko simbola, naših slika o njima. Kad to dugo traje, bitno se smanjuje kapacitet društva u celini da racionalno donosi odluke.

Kad smo kod racionalnih odluka, umesto da bude servis građana koji treba da im služi, vlast unosi višak emocija i podstiče da se određujemo na osnovu volim - ne volim. Dokle mislite da to može da traje i kada nastupa trenutak kad racionalno procenjujemo da li neko završava posao zbog koga je doveden?

Taj trenutak može da se otegne prilično dugo. Sve zavisi od ukupnog konteksta u kojem se cela ta slika formira. Mi smo devedesetih imali jednu specifičnu situaciju, rata, sankcija, hiperinflacije, sa vrlo kratkim mirnim intervalima između tih kriznih momenata, tako da je sve trajalo deset godina. Sada je situacija drugačija, ali su neki psihološki mehanizmi ostali isti. Na primer, ako mi sebe i dalje nekritički posmatramo kao predmet sukoba raznih velikih sila i globalnih igara moći, onda ćemo biti skloni da tražimo opravdanja za različite unutrašnje greške u spoljnim pritiscima, stvarnim ili izmišljenim. Ono što je po meni važnije, to je da i dalje veliki broj ljudi misli da je zadatak države da im obezbedi bolji život, umesto da shvate kako je zadatak države da obezbedi uslove, ravnopravne i zasnovane na zakonu (uz brigu o najugroženijima) u kojima će oni sami sebi da obezbede bolji život. Ili neće, ako su nesposobni. Dalje, mi smo u situaciji da država danas ubrzano pokušava da stvori elitu na čisto političkoj osnovi, odnosno da formira novu elitu koja će zameniti onu do 2012. Do sada nikada, od 1945. godine, nismo imali ovotliku široku kadrovsku promociju, i to na osnovu političke lojalnosti koju nije pratilo odgovarajuće stručno znanje velikog broja ljudi. Posledica je urušavanje kvaliteta javne uprave, diplomatije, obrazovanja, zdravstva, upravljanja javnim preduzećima.

Dobro, ali najveći deo postojeće elite ne pokazuje želju da se pridruži vlasti i pomogne. Da li onda vlast ima izbora?

To je vrlo ozbiljno pitanje. Ja bih, pojednostavljeno, mogao da se složim da je to slika, ili bar ona slika koju je za vlast komforno da održava i da u nju veruje. Ona čak može biti delimično tačna, ali je posledica jednog šireg problema. Imamo prilično podeljen javni diskurs, u kome nema suviše prostora da se izbegnu pozitivna ili negativna opredeljenja prema vlasti. Ja verujem da ima ljudi koji bi se uključili ali ne znaju kako, drugi bi se uključili ali im je nezgodno jer žele da izbegnu kritike u javnosti, neki ne znaju koliko će ova vlast da traje, ali ako sve to svedemo na zajednički imenitelj, jasno je da nije nađen način da se društvene elite u širem smislu kooptiraju u vođenje javnih poslova i zato se taj veliki broj izvršnih, pa i stručnih mesta popunjava ljudima koji to ne znaju da rade, njima se na brzinu pripremaju lažne diplome i cela priča postaje komedija nušičevskog tipa. I ti ljudi su sami svesni da ne znaju da rade to što rade, da daju stalno negativne rezultate i zato svi ti procesi traju duže nego što bi trajali da imamo barem minimalan društveni konsenzus. Moramo shvatiti da društveni konsenzus i matematička većina nisu isto. Možete vi imati ogroman procenat političke podrške, a opet nemati kapaciteta da sprovedete svoje ideje kad društvenog konsenzusa nema i danas su već svi ključni akteri svesni toga. Nažalost, ne samo da konsenzusa nema, nego kako više vreme odmiče, svaki konkretni slučaj politizujemo i posmatramo u diskursu vrlo konfrontiranih stavova, što najčešće ne dovodi ni do kakvog rešenja.

Ako primećujemo da se taj jaz za i protiv povećava, to je možda posledica ponašanja da stalno nekoga napadate ili se tobože branite, a vaša politička baza uopšte ne zna ni ko vas to toliko napada ni od koga se branite. Zašto je vlast toliko osetljiva na svaku kritiku ako je toliko jaka i od svake situacije stvara front?

Ne znam ni ja, to bi trebalo pitati one koji su toliko osetljivi, pre svega premijera koji diktira tu prilično detinjastu emotivnu dinamiku. Ja mogu da kažem ono što se vidi kao pojava, a to je da nažalost ne samo da dijalog nije uspostavljen, nego je

i prethodni redukovano. Mi smo 90-ih imali čak više prostora za dijalog, kad je spoljno okruženje bilo mnogo nepovoljnije, nego što imamo danas. Imali smo gotovo na svim televizijama razne duele pripadnika vlasti i opozicije, sad ih odavno više nismo ni na jednoj.

Vi i ja smo 90-ih, istini za volju, bili na suprotnim političkim stranama. Nije baš bilo neke saradnje, postojala je ignorancija vlasti, ali ste imali ceo korpus medija koji su kritikovali vlast, dakle sad se vidi da je bilo slobode medija.

Ne radi se samo o slobodi medija u tehničkom smislu, već o spremnosti da se prihvati dijalog o temama koje nisu prijatne, što je jedini smisleni dijalog. Mogli ste da procenite argumente, lične simpatije ili antipatije, tu se sećamo različitih ličnosti i njihovih kasnijih životnih priča, ali je ta politička komunikacija postojala i ona je bila prisutna u medijima. Sada nje više nema. Sada mi imamo komunikaciju preko saopštenja. Ne sećam se kad sam poslednji put video predstavnik sadašnje vlasti i opozicije zajedno. Mislim da su se i jedni i drugi pomirili sa tom situacijom i taj zid između ljudi koji simbolišu neke političke opcije se prenosi po dubini i širi se prema nama koji se ne bavimo politikom. U atmosferi podeljenog društva, podeljenih radnih sredina, pa i porodica, vrlo je teško postići konsenzus koji je potreban za neke bitne odluke.

Da li vi mislite da vlast tu podelu i širenje negativne energije prema svakome ko uopšte postavi pitanje forsira namerno, ili je prosto to u njenoj prirodi?

Ja mislim da to nije definitivno pametan način vođenja politike, sa vrlo malo iščitavanja onoga što nam je ostalo iz prethodnih 25 godina. Pametni se uče na tuđim greškama, a budale na svojim. Mislim da se pokušava stvoriti imaginarna realnost u kojoj ćemo mi sami diktirati pitanja o kojima se može razgovarati i ugao iz koga se mogu gledati, dok se svako osporavanje te slike posmatra kao ugrožavanje, jer cela građevina nije na stabilnim osnovama. Oni sami dobro znaju koliko su glavne

tačke koje se spinuju krhke i koliko su one kratkog veka, tako da dovođenje u pitanje tih tačaka njih plaši. Onda se one u velikoj meri pojednostavljuju, redukuju se na nivo prizemnog trača, pa se na tom izmišljenom nivou polemise i satanizuju oni koji postavljaju racionalna pitanja. Meni je delovalo smešno kad sam na te pojave nailazio pre 20 godina. Sad je besmisleno da smo u gotovo istoj situaciji, jer je svet za ovih 20 godina napredovao, standardi komunikacije u celoj Evropi su se promenili. Zna se u normalnim demokratskim zemljama, na primer, kad neki član vlade treba da podnese ostavku. Ovde niko neće da podnese ostavku, ni iz kog razloga. To se videlo odmah, posle afere sa lažnim doktoratima. Tako se ukupan teret koji vlada nosi povećava ne samo za realne, nego i za imaginarne odgovornosti koje im opravdano pripisujemo zbog odbijanja da prihvate i jednu jedinu grešku.

Govorite da je Vlada na krhkim osnovama, a istraživanja pominju i 60 odsto podrške. A opet, lepe se po banderama plakati sa premijerovim likom, organizuju se mitinzi podrške, a nismo u predizbornoj kampanji. Ili jesmo?

Očigledno je da posle godinu dana nije postignut taj očekivani i željeni nivo zadovoljstva, naprotiv. I pošto je taj meki marketing koji ide preko medija već iskorišćen, prešlo se na tvrdi marketing sa plakatima i mitinzima. Mislim da se vlast ozbiljno samozavarava po pitanju (ne)zadovoljstva naroda, ali isto mislim da je uprkos tom samozavaravanju i sama očekivala više, i da njeno razočaranje polako prelazi u paniku. Tako da sve to treba posmatrati kompleksnije. Tih 55 ili 60 odsto, u uslovima kad imate toliko jak blok protiv, u stvari manje vredi nego da imate 30 odsto podrške, sa nezainteresovanim ostatkom. Očigledno je da ozbiljna istraživanja pokazuju da se jaz povećava i da imate ekstremno jezgro pristalica, ali ono se sa druge strane kompenzuje ekstremnim brojem nezadovoljnih, što je jedna zapaljiva smesa. Nejasno je zašto se to desilo ako, eto, cela međunarodna zajednica daje podršku toj politici koja se vodi. Ona to, na-

ravno, radi iz svojih interesa, a ne iz naših, i davaće podršku sve dok njeni interesi ne budu zadovoljeni. Kolike ćemo mi socijalne troškove podneti, to nju ne interesuje. Ono što posebno zabrinjava jeste stalno odlaganje obećanja o boljem životu, iako su ona u suštini nepotrebna i data su kao posledica lične sujete i megalomanije. Ta obećanja se odlažu uvek za po dve godine i u njih se naravno sve manje veruje.

Postoje mišljenja da, ruku na srce, nema tog genija koji bi sad mogao da nam reši sve probleme, to ne može ni ova vlast i mi u stvari od nje previše očekujemo.

Racionalno sagledavanje svih činjenica i podataka vodi tom zaključku. I bilo bi svakako intelektualno poštenije da se to na početku konstatovalo. Međutim, očigledno je iz političkih razloga bilo potrebno vrlo brzo oročiti ta nerealna obećanja o boljem životu. A svako ko je npr. pročitao ceo aranžman potpisan sa MMF-om mogao je da vidi da će se najmanje do 2020. nastaviti negativni trendovi u onim sektorima koji su vezani za kvalitet života. Do 2020. će se povećati stepen sigurnosti spoljnih kreditora, ali to ne znači i bolji život ljudi, čak su ta dva cilja u obrnutoj korelaciji.

Kako mislite da se dogodilo da posle deceniju i po višestranačja Srbija praktično skoro nema opoziciju i da ponovo, kao u doba Miloševića, govorimo – a ko da dođe umesto ove vlasti?

Za sada opozicije nema, ili je ima u nedovoljnoj meri, fragmentirane i konfuzne, zato što nije formirana alternativna politika. Ako vi kritikujete vlast sa stanovišta da je to što ona radi generalno dobro, ali je nesposobna da to sprovede, pa biste vi to radili bolje od nje, onda to nije alternativna politika. To samo znači da se nudite da budete bolji izvođači radova. Nezadovoljstvo je mnogo dublje od toga i ono zahteva formiranje jedne potpuno drugačije politike. Onda kada se ona formira, naći će i svoje lidere. Napoleon je jednom rekao: „Revolucija je ideja koja je našla svoje bajonete.“ **A da li smatrate nekom teorijom zaveru tezu da alternative nema jer Zapadu sad ova opcija odgovara, a kad**

mu više ne bude odgovarala, alternativna će se formirati za šest meseci?

Ne znam koliko je to u celini tačno, postoje određene pretpostavke da je Zapad sada zadovoljniji jer se zahtevi bez pogovora sprovedu, mada bih ja sve posmatrao šire. Mi više nemamo značaj koji smo imali 90-ih, resursi koji se nama bave, diplomatski i obaveštajni, manjeg su kvaliteta nego tada, ali mislim da je suštinski ceo taj argument zapravo samo izgovor onih koji se bave politikom. Tim izgovorom oni priznaju da sami ne mogu ništa da urade i da zavise od zapadne volje. Ako ozbiljno nameravaju da se bave politikom, onda su dužni da formiraju alternativu nezavisno od Zapada ili uprkos njemu i da svoju poruku usmere prema biračima tako da je oni razumeju i prihvate.

Nismo se dotakli pivrede, a vi ste privrednik. Kako ocenjujete privrednu klimu – da li vam je udobno, ili osećate nesigurnost?

Lično sam se najudobnije osećao negde od 2004. do 2008. godine. Danas je na sceni neka vrsta političkog, poludržavnog kapitalizma. Istrošili smo resurse javnog sektora, zaposlili smo koga smo mogli, stavili smo novčane tokove pod kontrolu, očigledno je da ni sve to nije dovoljno pa ćemo sad malo da koristimo i resurse privatnog sektora, malo ćemo da ga politizujemo, nudeći pogodnosti onima koji su kooperativni, a kažnjavajući one koji to nisu. To može da da kratkoročne rezultate, ali dugoročno to šalje jednu veoma lošu poruku svima od kojih se očekuje da ovde ulože. Privrednim sektorom suviše dominiraju političke odluke, što inače nije novo. Nedavno sam čuo od jednog saradnika Angele Merkel, u kontekstu krize u Rusiji i celog tog nemačkog odnosa prema ukrajinskoj krizi i SAD, da nikad u poslednjih 50 godina nije privredni život u Nemačkoj bio pod tutorstvom i dominacijom politike kao što je danas. To je za njih nepojmljivo. Čovek je precizno rekao da to u Nemačkoj ne može da izdrži duže od godinu dana, i da ako kancelarka to ne reši, ona će pokupiti kofere i otići. Mi to nismo tako definisali. Kod nas će se stvari razvlačiti do poslednjeg minuta, jer su sasvim drugi ulozili na kocki. U tome je ta razlika.

Neophodno je da se suočimo sa vlastitom prošlošću

Kada u svega desetak dana dva dječaka pretuku osamdesetogodišnjeg pisca i televizijskog autora Rašu Popova, kada “N.N. lice” napadne dekana beogradskog Fakulteta političkih nauka Iliju Vujačića, kada “maskirani napadač” ispali šest metaka u biznismena Milana Beka, a kontrolisani mediji krenu u novo, još žešće huškanje na mržnju prema manjinama i susjedima, ima li onda takozvani običan građanin pravo da bude zabrinut?

“Kao egzemplarno brutalni, napadi na Iliju Vujačića i Rašu Popova uznemirili su deo naše javnosti koja se s pravom pita: vraća li se to Srbija u devedesete” – kaže Žarko Korać. “Ovu vrstu straha pojačao je prethodni napad na Milana Beka koji je, po načinu na koji je izveden, po metodu i posledicama, ne samo podsetio na vreme vlasti Slobodana Miloševića, nego i nanovo otvorio temu karaktera društva u kome živimo. Opštem lošem utisku doprineo je i Vojislav Šešelj izjavama da je srećan zbog toga što je ubijen Zoran Đinđić, kao i vulgarnim uvredama izrečenim na račun poznate jugoslovenske glumice, pokojne Marije Crnobori”

Tekst:
Tamara Nikčević

Decembar
2014.

Kada pominjete karakter društva, na šta konkretno mislite?

Na činjenicu da današnje srpsko društvo karakteriše pre svega neobuzdani javni govor. Jedna od odlika takozvane građanske kulture je razlika između javnog i privatnog načina komunikacije, koja kod nas, nažalost, nikada nije uspostavljena. U tom smislu, Šešelj je najbolji predstavnik ne samo govora mržnje, nego i te vrste ruralnog primitivizma koji ne razlikuje javno od privatnog.

Ali to ne čini samo Vojislav Šešelj. Vidjeli ste kako se, osokoljeni izjavama

najviših državnih zvaničnika, beogradski mediji uredno obračunavaju sa albanskim premijerom Edijem Ramom, sa predsjednikom crnogorske vlade Milom Đukanovićem, sa Hrvatima, Turcima...

Slušajući šta govore političari i čitajući kontrolisane medije, građani zaista počinju da veruju u novu zaveru sveta protiv Srba. Što je, kao što znamo, bila karakteristika devedesetih. Pored toga, svaka uvreda, svaka svinjarija, svaki trač, svaka intriga ili insinucija ovde se može javno izneti... Francuski sociolog Emil Dirkem

Žarko Korać

tvrdi da organizovano društvo nije stvar želja i htenja pojedinaca, nego određenih normi. Društvo koje je doživelo slom svih normi nalazi se, kaže Dirkem, u stanju – anomalije. Po mom sudu, srpsko društvo odavno je u toj fazi, pa otuda šovinističke i prljave ad hominem kvalifikacije o kojima govorite.

Od kada je srpsko društvo u stanju anomalije?

Od osamdesetih godina XX veka, kada su svi naši takozvani nacionalni intelektualci, gradeći podlogu za predstojeće ratove, iskoristili raspad sistema vrednosti i normi socijalističke Jugoslavije kako bi uveli vokabular i društvene norme ekstremnog nacionalizma. U tom novouspostavljenom sistemu izbrisana je razlika između javnog i privatnog govora. Naravno, i ostala istočnoevropska društva doživela su slične turbulencije, ali su se ona, za razliku od Srbije, na kraju ipak vratila svojim demokratskim i građanskim vrednostima.

Da, ali ta društva nisu imala ratove.

To je tačno: rat je determinisao i javni govor i društvo kao celinu. Ali, šta je to što čujemo i vidimo danas? Zašto srpsko društvo i dalje govori istim jezikom? Zašto toleriše to što izjavljuje Vojislav Šešelji? Naravno, Šešelja uzimam kao paradigmu, kao ogledalo u kome čovek može da vidi vlastitu ružnu prošlost i da se suoči sa sopstvenom odgovornošću za sve ono što se događalo devedesetih. Hoću da kažem da je na svoj brutalan način Šešelji građanima ove zemlje u lice sasuo ko su i šta su zapravo.

Sećam se, jednom mi je moj egipatski kolega, profesor univerziteta, ispričao kako je, sa sve šatorima i kamilama, Muamer el Gadafi došao u posetu Egiptu.

“To sam išao da vidim”, rekao mi je.

“Zašto?!”, čudio sam se.

“Zato što sam želeo da se suočim sa vlastitom prošlošću, da saznam kako je ona izgledala”, odgovorio mi je.

E, tako i Vojislav Šešelji simbolizuje prošlost Srbije: sve ono što je godinama pokušavano da bude razblaženo, ublaženo, prefarbano, prikriveno, danas je, zahvaljujući tom radikalskom govoru netole-

rancije, mržnje i prostakluka, ogoljeno do kraja.

Videli ste, neki srpski političari, na čelu sa Aleksandrom Vučićem, trude se da dokažu kako više nisu oni ljudi iz devedesetih, kako su se, kao i naše društvo, uveliko promenili...

Na koji način pokušavaju to da dokažu?

Tako što se, recimo, krajnje neumesno pozivaju na primer nemačkog kancelara Vilija Branta, koji je, iskreno se stideći nacističkih zlodela i Holokausta, prilikom zvanične posete Poljskoj 1971. kleknuo ispred spomenika Poljacima poginulim tokom Drugog svetskog rata. Pritom, Vili Brant nikada nije podržavao politiku Adolfa Hitlera.

Upravo suprotno: kao njihov veliki protivnik, Vili Brant je, bježeći od nacista, Drugi svjetski rat proveo u Norveškoj.

U tome je snaga gesta Vilija Branta: kao nemački kancelar, Brant se Poljacima izvinio za ono što su počinili drugi, ne on. Imam utisak da ovde vlada suprotna logika: čovek može činiti zlo, a onda se, bez obzira na posledice politike za koju se zalagao, jednostavno – izviniti. Drugim rečima, većina građana ove zemlje duboko veruje da je politička prošlost lidera koje biraju beznačajna, da je sadašnjost besmislena, a budućnost nejasna. Da nije tako, zar od Tomislava Nikolića, recimo, ta javnost ne bi tražila da joj objasni zašto se devedesetih priključio dobrovoljačkim jedinicama, zbog čega je išao u Hrvatsku, šta o tom ratnom pohodu misli danas? Kada ode u zvaničnu posetu Zagrebu, da li se predsednik Srbije oseća neprijatno, šta mislite?

Šta vi mislite?

Mislim da predsednik Nikolić u tome o čemu sam govorio ne vidi nekakav problem. Taj problem, verujem, nemaju ni ostali predsednikovi dugogodišnji saborci... Znače, čuvenog raketnog inženjera i velikog nemačkog naučnika, Vernera fon Brauna, Amerikanci su, posle Drugog svetskog rata, odveli sa sobom u SAD. Iako je, kao naučnik, Fon Braun kasnije radio za Amerikance, tamošnja javnost i

mediji nikada nisu prihvatili činjenicu da je njihova vlada za saradnika uzela čoveka koji je bio član Hitlerove partije i oficir SS-a.

Sličnu sudbinu doživjela je Leni Rifenštal: iako su njeni Trijumf volje i Olimpija izučavani na vodećim američkim filmskim akademijama, evropska i američka javnost nikada joj nije oprostila saradnju sa Hitlerom.

U civilizovanom svetu, prošlost - naročito takva prošlost - nikada se ne zaboravlja. Za razliku od Balkana, gde je izgleda dovoljno da, recimo, Aleksandar Vučić Hrvate prestane da naziva genocidnim narodom, da prekine sa pretnjama “stotinu muslimana za jednog Srbina” ili da više ne lepi fotografije Ratka Mladića preko Bulevara Zorana Đinđića, pa da ne samo zaboravite, nego i da mu oprostite njegovu političku prošlost. Pritom, taj čovek nikada javno nije rekao zbog čega je to onda radio, a zbog čega to više ne čini. Šta se promenilo, šta je shvatio? I onda, kada čujem neke svoje poznanike, bivše saradnike i prijatelje da Vučića upoređuju sa Zoranom Đinđićem....

Kako vam to zvuči?

Najblaže rečeno – žalosno. Takva nategnuta poređenja prave se ili zbog određenih sinekura, ili da bi se dobio neki konkretan položaj u aktuelnoj vlasti. Kao poznanik i nekadašnji saradnik Zorana Đinđića, tvrdim da između njega i Aleksandra Vučića nema ama baš nikakve sličnosti. Niti su im biografije slične, niti politike. Uostalom, da li je Zoran Đinđić ikada na ovaj način kontrolisao medije, kriminalizovao i satanizovao opoziciju, blokirao normalan parlamentarni i demokratski život? Nije, naravno. Je li podilazio građanima kao što to čini Aleksandar Vučić, bio demagog i populist? Najzad, možete li Zorana Đinđića zamisliti kako pred kamerama izvlači decu iz snežnih smetova, samo da bi dobio još koji jeftini politički poen?!

Po mom sudu, oni koji Aleksandra Vučića danas nazivaju reformatorom, morali bi da znaju da čovek nije reformator zato što tvrdi da to jeste, nego zato što se, ne obazirući se na sopstveni rejting, trudi

da reformiše društvo. Koliko će u tome uspeti, to je drugo pitanje. U svakom slučaju, ako zaista nameravate da budete reformator, morate biti spremni na to da platite cenu koju Vučić očito nije spreman da plati.

Koja je to cijena?

Vučiću je glavni cilj da bude popularan. A ma koliko se trudili, u srpskoj istoriji nećete naći političara koji se zalagao za takozvane zapadne vrednosti – liberalne vrednosti, demokratske institucije – koji je bio popularan. Svi srpski reformatori niti su dugo vladali, niti su bili popularni; ali su zato za Srbiju najviše uradili.

Ipak, ma koliko bila besmislena, imate li utisak da premijeru Vučiću veoma gode ta poređenja sa Zoranom Đinđićem?

Naravno. Na neki način, Vučić je Đinđića uzeo kao uzor.

Budući da je do prije četiri, pet godina o Zoranu Đinđiću govori to što je govorio, takav obrt kod čovjeka mora da izazove veliki unutrašnji lom?

Pre svega, reč je o moralnom pitanju: kada, u kom momentu svako od nas gubi moralno pravo te vrste javnog angažmana. Naravno, ovim ne ukidam pravo ljudima na iskupljenje, ali... Hoću da kažem da ne možete tek tako reći – prošlost me ne interesuje. Uostalom, ako već ponavljate kako ste se promenili, zašto pristajete na to da vas upoređuju sa Vilijem Brantom ili sa Zoranom Đinđićem? Zar upravo taj pristanak ne ukazuje na nedostatak svesti o sebi, o svojoj ulozi u određenom istorijskom vremenu, o ključnim razlikama između tih ljudi i vas? Zbog čega, najzad, uporno odbijate da govorite o poslednjih četvrt veka i svoje prošlosti i istorije Balkana?

Izgleda da tu mračnu, ratnu prošlost svi na Balkanu pokušavaju da zaborave.

Zato što imaju nečistu savest. U Srbiji je, na primer, danas nemoguće dobiti odgovor na pitanje - ko je zapravo bio Slobodan Milošević. Milošević je postao neka vrsta rupe u srpskoj istoriji, što predstavlja veoma opasan simptom. Naime, ako jedno društvo konstantno odbija da govori o

svojoj mračnoj prošlosti, budite sigurni da će mu se ta prošlost konstantno i vraćati. Dokaz je to što su u Srbiji danas na vlasti najgori nosioci politike devedesetih. Za šta, naravno, nije odgovorna samo vlast...

Nego?

Odgovorni smo i mi, takozvani petooktobarci, koji smo – da parafraziram Lava Trockog – izdali demokratiju. Istovremeno, veliku odgovornost snose građani ove zemlje koji još uvek nisu u stanju da izađu na kraj sa vlastitom nečistom savešću i da konačno odgovore na pitanje: zašto su devedesetih podržali ratnu politiku Slobodana Miloševića.

Možda su, kao premijer Vučić, kasno shvatili da je pao Berlinski zid?

Oprostite, od tada je prošlo četvrt veka! Zreli narodi to vreme iskoriste kako bi se suočili sa svojim prošlošću, odredili prema nekim događajima. U suprotnom, doživljavaju moralni krah u kome se društvene norme i politički principi dovode u stanje teške konfuzije. U takvim situacijama je porast nasilja – logičan. Naravno, nasilje se javlja i kao posledica pauperizacije... Znače, u psihologiji postoji takozvana frustraciono-agresivna hipoteza po kojoj na osujećenje zadovoljenja motiva ljudi dominantno reaguju agresijom. Govorim o uskraćivanju zadovoljenja osnovnih motiva: da jedete, da hranite decu, da se lečite. Nažalost, verujem da će u budućnosti toga biti mnogo više.

Čega?

Pored agresije, bojim se da će opšta entropija društva – od privrede i ekonomije do obrazovanja i kulture - dovesti do porasta nacionalizma, kriminala, atipičnih oblika nasilja.

Šta znači - atipičan oblik nasilja?

Ono o čemu smo govorili na početku: kada dva dečaka pretuku starca od preko osamdeset godina; kada studenti napadnu profesora, dekana svog fakulteta; kada javno vređate ljude koji su mrtvi; kada neko otme i siluje dete, stare ljude... A nacionalizam?! Nacionalizam je uvek pitanje samopoštovanja. S obzirom na to da, kao siromašan i bedan, sebe ne može poštovati, građanin beži u imaginarne priče o snazi sopstvene nacije i njenog

prošlosti. Sa druge strane, ako pogledate kroz šta je sve, tokom poslednjih četvrt veka, ovo društvo prošlo...

Kroz šta?

Imali ste pripreme za rat, pa rat; Kosovo, NATO intervencija; početak demokratske tranzicije, ubistvo premijera; povratak takozvanom evropskom nacionalizmu, i to sa ljudima koji su institucionalizovali pljačku; pokušaj osiromašenog društva da, na čelu sa onima koji su ga devedesetih dotle doveli, napravi strukturalne reforme... Društvo koje je za relativno kratko vreme prošlo tu vrstu pakla mora biti duboko deformisano. Zato ono danas u dobroj meri podseća na Oskara, glavnog junaka *Limenog doboša*, u kome veliki nemački pisac Ginter Gras metaforom o detetu koje prestaje da raste pravi fantastičnu analogiju sa nacističkom Nemačkom. Hoću da kažem da je i to naše dete, ušavši devedesetih godina prošlog veka u balkanski fašizam, u jednom momentu naprosto prestalo da raste. Zato se danas toliko muči, ne shvatajući da mu nema spasa sve dok ne napravi distancu od onoga što je rađeno u protekle dve decenije. Naravno, taj proces je užasno težak i bolan, ali se ne prevazilazi tako što ćete građanima obećavati nešto što, objektivno, niste u stanju da ispunite.

Nego?

Osnovna karakteristika političkog stila Zorana Đinđića – zbog čega je on, uzgred, bio daleko od balkanske političke matrice - bila je saopštavanje istine, bez obzira na posledice. Dok je bio na vlasti, Đinđić je građanima doslovno obećao krv, znoj i suze. Nažalost, pokazalo se da oni to nisu najbolje primili i da su im uvek prihvatljivije bile bajke u koje možda i nisu verovali, ali su voleli da ih čuju. S obzirom na to da su političari koji pričaju ekonomske i političke bajke popularni, zaključujem da srpsko društvo, između surove realnosti i fantazija, radije bira ovo drugo.

Koliko takve “fantazije” mogu da traju? Kada čovjek u njih prestaje da veruje?

Na to pitanje je veoma teško odgovoriti, budući da ljudska sposobnost ka samoobmanjivanju može ići do neslučenih razmera.

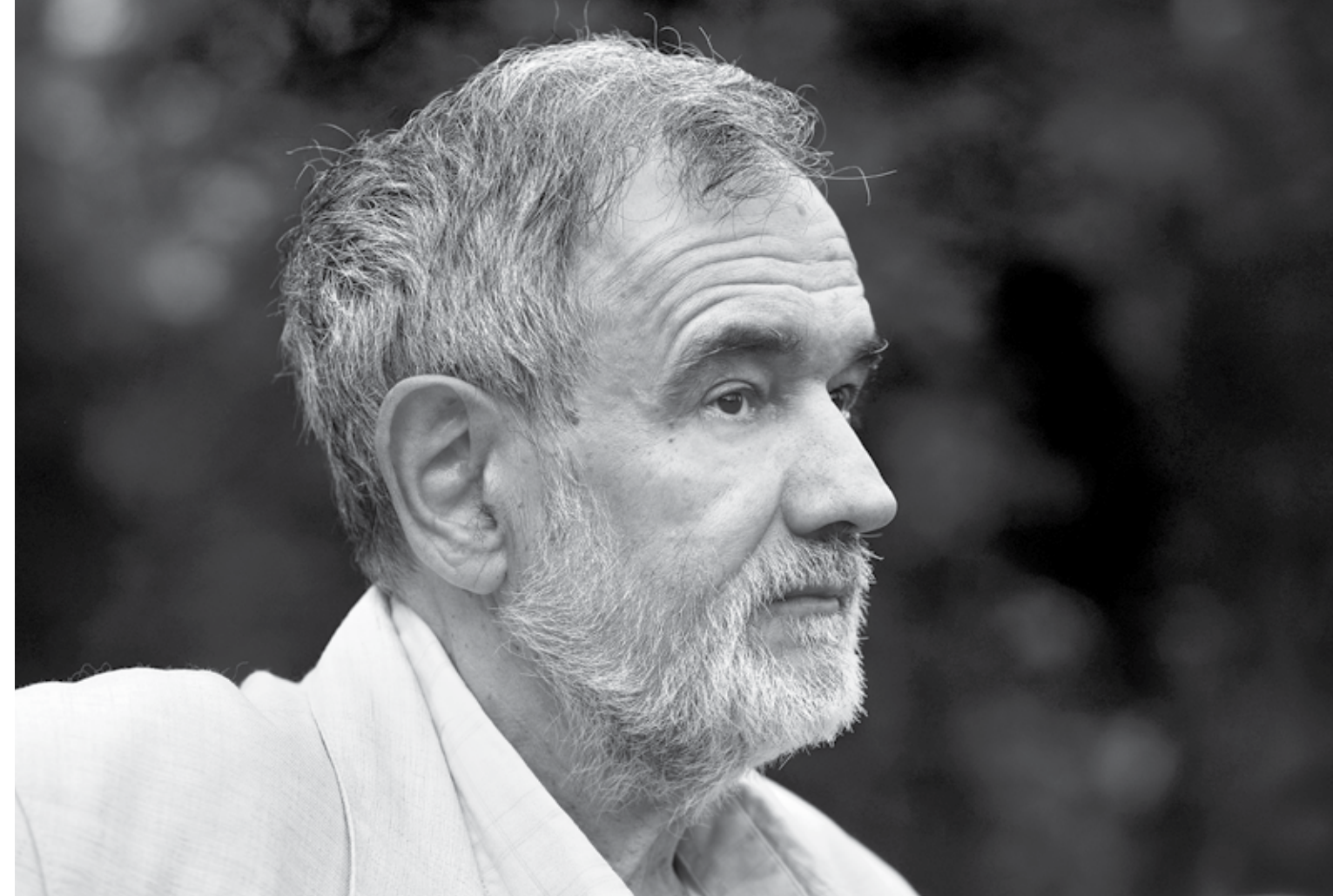
Mudar vođa nikada se ne igra nezadovoljstvom ljudi

Tekst:
Tamara Nikčević

Decembar
2014.

Koliko ste puta posljednjih mjeseci čuli da je neko od onih koje poznajete ili od onih koji odlučuju o vašem životu “zreo za Lazu”? Ne da je “kompletan idiot”, nego da je baš “zreo za Lazu”. Jeste li bili iznenađeni kada je poslanik Srpske napredne stranke, ubijeden da samo “lud čovjek” može posumnjati u onipotentnost njegovog šefa, Saši Raduloviću uručio mapu koja predsjednika pokreta Dosta je bilo vodi “na sigurno”: u duševnu bolnicu Laza Lazarević? Profesor opšte psihologije i psihologije ličnosti na beogradskom Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Žarko Trebješanin misli da je mapa uručena Saši Raduloviću dobar znak, jer dokazuje da naprednjaci “znaju put do Laze Lazarevića”.

“Ali, šalu na stranu... Tačno je: svi danas manje-više etiketiraju, izriču dijagnoze. To čini čak i Sanda Rašković Ivčić, što je neprimereno. U političkim obračunima morali bismo se ipak uzdržati od izricanja psihijatrijskih dijagnoza, budući da bi se to moglo protumačiti kao zloupotreba profesije. Isto tako, medicinski karton bilo kog građanina političari ne bi smeli koristiti kao batinu, jer to predstavlja nedopustivu diskriminaciju, stigmatizaciju i etiketiranje”, kaže profesor Trebješanin. “U državi sa manje demokratije i bez institucija veoma su bitni psihički sklop i stabilnost nosioca vlasti. Nije isto da li je vladar autoritarna, narcistička ili psihopatska struktura, ili je, pak, reč o stabilnom čoveku i demokraciji. Kao što znamo, autoritarni, diktatorski sistem ukida mogućnost da se vladaru sa određenim poremećajem ličnosti vlast na neki način ograniči; ili da se, ako se ustanovi da nije u stanju da vodi zemlju, takav čovek odmah smeni. Problemi o kojima govorim mogu da proizvedu ozbiljne posledice u društvu”

Žarko Trebješanin

Sjećam se da ste 1992. u NIN-u napravili psihološki portret Slobodana Miloševića.

Tekst o kojem govorite napisan je u vreme kampanje za predsedničke izbore, na kojima je protivkandidat Slobodanu Miloševiću bio Milan Panić. Pišući tu analizu i pokušavajući da ostanem objektivan, želeo sam da na neki način ipak upozorim građane. Tvrdio sam, na primer, da je Milošević čovek izvanredne inteligencije - naročito socijalne - kojem nedostaje empatija. Sećate li se da je predsednik Srbije nekada posetio neki prihvatni centar, da je obišao ranjenike, izbeglice, siromašne? Nikada! Činjenica da je narcis bitno je uticala na način na koji je vladao Srbijom. Milošević nije prihvatao kritiku, nije se oslanjao na bilo čiji uticaj, budući da je verovao u vlastitu omnipotenciju. U to je uspeo da ubedi i svoje saradnike, kojima je dosta vešto manipulirao. Problem je nastao onoga momenta kada je Milošević istu taktiku pokušao da primeni i u kontaktima sa stranim diplomatama, ambasadorima, pregovaračima, koji mu to nisu dopuštali... Sve u svemu, napisao sam tekst koji se delom oslanjao na psihoanalizu, delom na Adornovu i Fromovu tezu o takozvanom autoritarnom karakteru. Jer, Milošević je zaista imao mnogo karakteristika autoritarne ličnosti: bio je krut, rigidan, mislio u crno-belim kategorijama; izmišljao je neprijatelje, verovao da je srpska nacija iznad ostalih...

Ne mislite da se vaša analiza Slobodana Miloševića mogla protumačiti kao zloupotreba profesije?

Ako ćemo pošteno, ona jeste bila na granici zloupotrebe. Doduše, na početku sam se ogradio, objasnivši da sam tekst napisao na osnovu podataka koji su svima bili dostupni. Ozbiljniju analizu neke ličnosti psiholog je u stanju da napravi samo ako pred sobom ima čoveka sa kojim može da razgovara, kojeg može da testira. Sa druge strane, ako već, na osnovu dostupnih podataka, naučnici danas izriču ocene o psihičkom sklo-

pu istorijskih ličnosti poput Napoleona, Nerona, Staljina ili Hitlera, zašto bi tako nešto nama bilo uskraćeno?!

U analizu ličnosti predsednika Srbije nekada se ne bih upustio da nisam verovao da bi to što govorim moglo imati izvesnog značaja: ljudi su bili opijeni Miloševićem i mislio sam da je moja dužnost da im skrenem pažnju i na neke njegove opasne osobine.

Kakva je danas situacija kada je riječ o opijenosti vođom? Ima li i ovaj vođa neke potencijalno opasne osobine, na koje bi valjalo ukazati?

Ako bi se samo prisetili onoga što sam nekada pisao, a o čemu danas razgovaramo, građani bi mogli malo da razmisle, da neke stvari stave u kontekst, da uporede. Bojim se, međutim, da ovde imamo problem sa vrstom skotoma: ma koliko bile očigledne, postoje stvari i pojave koje naprosto odbijamo da vidimo. Zašto? Zato što nam ne odgovaraju. Po mom mišljenju, Corax je danas najbolji psiholog u Srbiji. Baš kao i Dušan Petričić.

Šta karakteriše autoritarnu ličnost?

Autoritarna ličnost nazamisliva je bez adekvatnog ustrojstva društva. Govorim o hijerarhijskom ustrojstvu, gde imate piramidu i jasno utvrđen sistem: zna se ko je na vrhu, ko u sredini, a ko na dnu. To se naziva redosled ključanja.

Šta, dakle, karakteriše autoritarnu ličnost? Niz osobina koje se uklapaju kao kockice u mozaik i koje nisu slučajno povezane. Te osobine čine sindrom. Za autoritarni karakter tipičan je veoma nadmen stav prema slabijem, u odnosu na koga se takva ličnost oseća krajnje superiorno. Ironičan je, sarkastičan, ne ustručava se da otvoreno pokaže prezir prema nemoćnim i inferiornim. Obožava moć, često i veoma nekritički. Baš kao što se sa prezirom odnosi prema opoziciji koja, recimo, ima šest ili sedam procenata podrške građana, tako spram onih koji su od njega jači – Angela Merkel ili Vladimir Putin, na primer – iskazuje podređen, submisivan stav.

To se naziva sindromom bicikliste?

Neki psiholozi to zaista nazivaju "sindrom bicikliste", budući da je reč o zgodnoj metafori: biciklista je pognut, savija se u odnosu na one koji su iznad, dok istovremeno bezobzirno gazi sve koji su ispod njega... Karakteristika autoritarne ličnosti je i potiskivanje. Takvi ljudi imaju veoma krut superego i trude se da po svaku cenu potisnu ono što je nagonsko. Sebe vole da predstavljaju kao askete, što je takode prisilno.

Autoritarne ličnosti imaju i manihejski pogled na svet, kod njih je sve crno-belo: na jednoj strani su "naši", koji su dobri, plemeniti, pametni, lepi, poštenji, dok su na drugoj "njihovi", koji su, naravno, sve suprotno od navedenog. Ti koji su drugačiji od "nas", dobrih i uzornih, često postaju meta vredanja, etiketiranja, stigmatizacije, fizičke sile, nasilja. Autoritarna ličnost ponekad čak i ne skriva želju da takve ljude jednostavno - istrebi. Jer, ako već nisu dobri, ako su rdavi, loši, zli, lopovi, ako su kao vaške, onda se valjda zna šta se sa vaškama radi.

Ta opasna agresija se sa vrha piramide lako prenosi na celo društvo.

Ako neko ko ima objektivnu moć tog "drugog" konstantno naziva lopovom, lažovom, kriminalcem, ako novinare etiketira kao ostrašćene plaćenike i slično, a onda, u nastavku iste rečenice, tvrdi da nikada o svojim političkim protivnicima ili novinarima nije izgovorio "nijednu ružnu reč", kako se onda takvo ponašanje tumači: kao pokušaj manipulacije, kao nesposobnost samokontrole ili onaj koji to izgovara zaista vjeruje u sopstvenu laž?

Već sam pomenuo skotom: dakle, namerno nećete da vidite ono što ne želite. Pored toga, može biti i da je reč o projekciji, što je, pored potiskivanja, takode jedna od čestih karakteristika autoritarne ličnosti. Dakle, ono što ne primećujete kod sebe, za to optužujete drugoga, koji u vašoj interpretaciji lako postaje

rdav, loš, lopov, lažov, čovek sa podlim, zlim namerama. Taj se manir stigmatizovanja i etiketiranja neretko prenosi i na čitave narode, koji su obično veoma slični ili bliski narodu kojem i sami pripadate. Frojd to zove narcizmom malih razlika.

U psihološkom smislu, ovaj je mehanizam prilično razumljiv.

Uzgred, jeste li primetili koliko je Frojda, njegovih teorija i pojmova, u našem svakodnevnom životu i govoru? Doduše, Frojda su često pogrešno tumačili i čovek naprosto ne zna šta je gore: ili kada zastupaju "Frojdove ideje" koje to zapravo nisu ili kada te iste "ideje" pobijaju. I u jednom i u drugom slučaju, naravno, falsifikujete samog Frojda. Upravo zato sam i napisao knjigu *Šta Frojd zaista nije rekao*, koja će ovih dana doživeti svoje treće izdanje.

Šta je sa narcizmom? O kakvom poremećaju je riječ?

Klinička slika narcizma se promenila. U Frojdovo vreme karakteristične su bile hysterije, prisilne neuroze, fobije... Danas se o narcističkoj ličnosti sve više govori kao o tipičnoj. Junak našeg doba je Narcis, ličnost koja je samo prividno uvek ljubazna, osmehnjuta, saosećajna, puna topline, razumevanja i ljubavi za sve. Iza te idealne slike često se krije potpuna hladnoća i nezainteresovanost za drugoga.

U apstraktnoj ljubavi prema čovječanstvu, kaže Dostojevski u nekom svom romanu, "čovjek gotovo uvijek voli samo samoga sebe". Govorite o tome?

O tome. Iza maske saosećajnosti i topline obično se skriva emocionalno prazna, hladna osoba, lišena bilo kakve empatije.

Rekli ste da se agresija koja dolazi sa vrha društvene piramide prenosi i transformiše. Kako se transformiše? Na koji način se ona shvata na dnu piramide?

Autoritarna društva temelje se na goloj moći, na sposobnosti da stvari kontroli-

šete silom. I to jeste potencijalna agresija: vama neko preti, a vi opet neprestano pretite drugome. Na taj se način stvara model za rešavanja konflikta, a to je da je pobednik onaj ko je u tom sudaru jači. Pritom, pobjeda se ne odnosi snagom argumenata ili kompromisom, već pukom silom, što znači da ste jaki onoliko koliko vam je moć. E, sada, model autoritarnih društva ne nalazimo samo u zemljama slabo razvijene demokratije, ne, njih možete pronaći i na Zapadu. Doduše, te se zemlje trude da u svojim državama sačuvaju demokratsko uređenje; kada imaju posla sa nekim drugima, demonstriraju isti model moći, autoritarnosti i agresivnosti koji drugde kritikuju.

To smo i ovdje mogli da vidimo devedesetih: na vlasti ste imali čovjeka koji je svoju brutalnost i agresiju demonstrirao ne samo u svojoj zemlji, prema sopstvenim građanima, već i na prostoru bivše Jugoslavije, gdje je izazivao i vodio svoje sulude ratove. Kada mu je u martu 1999. Zapad pokazao da i nad silom postoji sila, e, onda je nastao problem.

Reč je tipično tribalističkom, plemenskom načinu mišljenja: kada moje pleme napadne neko drugo, kada im spalimo kuće i silujemo žene, to je u redu; kada to oni učine nama, e, to je onda zločin. Jasno je da je taj način mišljenja neprihvatljiv. Baš kao što je neprihvatljivo nekoga bombardovanjem, siledžijstvom i nasiljem učiti pameti i demokratiji.

Mislite da, nakon svega, srpsko društvo i dalje vjeruje da se nagomilani problemi i frustracije mogu riješiti demokratskim putem? I sami vidite koliko su ljudi bezvoljni, apatični...

Setite se šta se dogodilo u novembru 1996. Zar nismo, pre tih velikih građanskih protesta, u Srbiji takode imali gotovo potpuni muk, apatiju, očajanje? Jesmo... Nekoliko meseci pre početka demonstracija gostovao sam na Studi-

ju B - koji je, razume se, u to vreme bio mnogo drugačiji, slobodniji i profesionalniji - kada me je novinar zamolio da objasnim kako to da se građani, uprkos svemu što se događa, i dalje ne bune. Zašto ćute, pitao me je. Rekao sam da niko nikada sa sigurnošću ne može da predvidi kada će ljudi početi da reaguju na nepravdu, na ono što ih muči i frustrira. Šta je tačka ključanja?! Naravno da pre pobune možete osetiti podzemno podizanje temperature, škrgranje zubima, gomilanje frustracija, osećanje da je stanje nepodnošljivo... A onda sve bukne kao vulkan.

Osjećate li to i danas?

Osećam. Danas je na ulicama sve više nezadovoljnih ljudi.... Kada smo 1996. krenuli u proteste, kontrolisani mediji su nas ismevali, ponavljali da nas je na ulicama tek šačica. Što ponavljaju i ovi danas... E, a onda je ta "šačica", u političkom smislu, Miloševiću došla glave.

Zoran Đinđić mi je u jednom intervjuu rekao kako je Miloševića u to vrijeme upozoravao da se broj demonstiranata na ulicama Beograda svakodnevno povećava.

"Mnogo gledate CNN", odgovorio mu je Milošević.

Šta to autoritarnoj ličnosti ne dozvoljava da vidi ono što je očigledno?

Autoritarnoj ličnosti apsolutna vlast ograničava moć rasuđivanja. Apsolutni vladar ima svoje medije, svoju kamarilu koja mu ponavlja da je najbolji, najpametniji, najlepší, najmoćniji i on, hteo ne hteo, jednoga dana zaista poveruje u to da je neuništiv, nesmenjiv, da mu niko ništa ne može. Zato konstantno potcenjuje i omalovažava ne samo svoje političke protivnika, već i građane, njihovu pobunu usmerenu protiv vlasti koju simboliše. Mudar vođa nikada se ne igra nezadovoljstvom ljudi.

"Priteži, priteži, pa kad vidiš da narod čuti, onda popuštaj", govorio je knez Miloš.

Kao i svakog ozbiljnog vladara, i Miloša je to ćutanje uvek najviše brinulo.

Извор: локална база података COBISS.SR/NBS
CIP - Каталогизација у публикацији - Народна
библиотека Србије, Београд
316:929(497.11)(047.53)(046)
32:929(497.11)(047.53)(046)
33:929(497.11)(047.53)(046)
NEĆU da ćutim / [urednik Biljana Stepanović]. -
Beograd : Business Info Group, 2017 (Beograd : Ca-
ligraph). - 205 str. : fotogr. ; 26 cm
Tiraž 500.
ISBN 978-86-89139-15-0
а) Србија - Друштвене прилике - Интервјуи б)
Србија - Политичке прилике- Интервјуи с) Србија
- Економске прилике - Интервјуи
COBISS.SR-ID 250485260

